

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/134419>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-05 and may be subject to change.

AUTHENTIEK EN VERBONDEN
AUTHENTIEK EN VERBONDEN

*Hoe Scouts en Gidsen
Vlaanderen
zingeving beleven*

AUTHENTIEK EN VERBONDEN
AUTHENTIEK EN VERBONDEN

*Hoe Scouts en Gidsen
Vlaanderen
zingeping beleven*

Proefschrift
ter verkrijging van de graad van doctor
aan de Radboud Universiteit Nijmegen
op gezag van rector magnificus Prof. dr. Th.L.M. Engelen,
volgens besluit van het college van decanen
in het openbaar te verdedigen op woensdag 25 februari 2015
om 16.30 uur precies

door Werner Fierens
geboren op 29 oktober 1962 te Mortsel, België

Promotor

Prof. dr. P.J.A. Nissen

Co-promotor

Dr. F.P.M. Jespers

Manuscriptcommissie

Prof. dr. H.J.M. Venbrux

Prof. dr. G.A.F. Hellemans (Tilburg University)

Prof. dr. A.J.M. van den Hoogen

INHOUD

VOORWOORD	1
HOOFDSTUK 1	
INLEIDING. SCOUTING IN EEN VERANDERENDE CULTUUR	3
1.1 Probleemstelling: transformatie en privatisering van religie	3
1.1.1 Opbouw van de studie	6
1.2 De reactie van de scoutsbeweging op culturele veranderingen	7
1.3 Onrust in christelijke kringen	10
1.3.1 Niet alles is kommer en kwel?	12
1.4 Naar een andere aanpak	15
1.4.1 Zingevingspraktijken een ervaringsbericht uit scouting	17
1.5 Aanleiding voor deze studie en onderzoeksvraag	20
1.6 Verdere uitwerking van de onderzoeksvraag en doelstelling van deze studie	22
1.6.1 Macroniveau: ontwikkelingen in de samenleving.	23
1.6.1.1 De secularisering in Vlaanderen	24
1.6.1.2 Genuanceerdere visies op secularisering	26
1.6.1.3 De pluralisering	28
1.6.1.4 De individualisering	32
1.6.2 Mesoniveau: de ontwikkelingen in sociale groepen	36
1.6.2.1 Sociaal kapitaal	36
1.6.2.2 Generationele overdracht	38
1.6.2.3 De rol van het onderwijs	41
1.6.2.4 De derde pijler	42
1.6.2.4.1 Subculturen	42
1.6.2.4.2 Leefstijlen als alternatief voor subculturen	43
1.6.2.4.3 De dominante invloed van nieuwe sociale media	45
1.6.3 Microniveau: zingeving en waardenbeleving op individueel vlak	48
1.6.4 Doelstellingen	52
1.7 Wetenschappelijke methode en rol van de onderzoeker in deze studie	53
1.7.1 Methode	53
1.7.2 Rol van de onderzoeker	54
1.8 Verdere begripsbepalingen	54
1.9 Operationalisering van het onderzoek	57
1.9.1 De geschiedenis van scouting in ons land	57
1.9.2 Een levensbeschouwelijke vergelijking tussen Scouts en Gidsen Vlaanderen en andere middenveldorganisaties in Vlaanderen	58
1.9.3 De levensbeschouwelijke identiteit van een hedendaagse scout of gids	58
HOOFDSTUK 2:	
SCOUTING EN ZINGEVING. HISTORIEK EN ACTUALITEIT VAN EEN BEWEGING	59
2.1 Inleiding	59
2.2 Het ontstaan en de doelstellingen van de scoutsbeweging:	
Baden-Powell en de scoutsmethode	60
2.3 De scoutsbeweging in België	63
2.3.1 De pioniersjaren	63
2.3.2 Handhaaf en bouw. De periode 1945-1960	69
2.3.3 Het Aggiornamento. De periode 1960-1972	70
2.3.4 Een onstuitbare evolutie richting pluralisme. De periode 1972-1990	73
2.3.5 Zingeving op de juiste weg? De periode 1990-2002	78

2.3.6 Een nieuwe naam, een nieuwe identiteit. De periode 2003 tot 2006	79
2.3.7. Het verhaal gaat verder. De periode 2007 tot heden	83
2.3.8 De plaats van religie en zingeving bij Baden-Powell	86
2.4 Scouts en Gidsen vandaag	88
2.4.1 Inleiding	88
2.4.2 De Kijk Op Scouting	88
2.4.2.1 De Missie van Scouts en Gidsen Vlaanderen	89
2.4.2.2 Thema's	90
2.4.2.3 De basispijlers	92
2.4.2.4 Speelvelden	93
2.4.2.5 Groeikader	94
2.4.3. Leefwerelden en takwerking	94
2.4.4 Organigram van Scouts en Gidsen Vlaanderen	97
2.5 Conclusies	99
HOOFDSTUK 3:	
PARALLELE ORGANISATIES IN HET MAATSCHAPPELIJKE MIDDENVELD	103
3.1 Inleiding: gerommel op het middenveld, de 'K' ter discussie	103
3.2 De Damiaanactie	104
3.3 Femma	106
3.4 De katholieke school in Vlaanderen	107
3.5 Het jeugdwerk in Vlaanderen: zingeving bij FOS en andere jeugdbewegingen	110
3.5.1 Historisch overzicht van het ontstaan en de evoluties bij de Federatie voor Open Scoutisme	110
3.5.2 Zingeving bij FOS vandaag	111
3.5.3 Zingeving en pluralisme in de Vlaamse jeugdbewegingen	113
3.6 Conclusies	115
HOOFDSTUK 4: LEIDING EN LEDEN AAN HET WOORD	117
4.1 Inleiding	117
4.2 Kwalitatief empirisch onderzoek	118
4.2.1 Verantwoording van de onderzoeksmethode	118
4.2.2 Interviews	119
4.2.2.1 Topics	120
4.2.3 De respondenten	122
4.2.4 Verwerking van de interviews en rol van de onderzoeker	124
4.3 Weergave van de interviews	125
4.3.1 Inleiding	125
4.3.2 Cluster 1: Scouting, jeugdbeweging voor specifieke doelgroep	125
4.3.2.1 Vroegere deelname van ouders en familie is bepalend voor lidmaatschap	125
4.3.2.2 Ouders stimuleerden en motiveerden om lid te worden van de scouts	127
4.3.2.3 Vrienden brengen nieuwe leden aan	127
4.3.2.4 Scouts en gidsen zijn hoog opgeleid	128
4.3.2.5 Scouts en gidsen vinden elkaar in dezelfde vormen van vrijetijdsbesteding	129
4.3.3 Cluster 2: Scouts en Gidsen, jeugdbeweging met een sterke identiteit	131
4.3.3.1 Engagement en motivatie	131
4.3.3.2 Gelijktijdige inzet voor leiding en leden	132
4.3.3.3 Scouting kleurt de identiteit van jonge mensen	132
4.3.3.5.1 Engagement, dienst, ploegwerk worden het meest vernoemd.	134
4.3.3.5.2 Basispijler zitten meestal impliciet in de werking.	134
4.3.3.4 Groepsverbondenheid is belangrijk	133
4.3.3.5 Pedagogisch project zit vervat in de basispijlers	134
4.3.3.6 Scouting is veelzijdig	135
4.3.3.7 Scouting is een sociale dienst aan de samenleving	136
4.3.3.8 Verminderend engagement brengt de eigenheid van scouting in gevaar	137

4.3.3.8.1 Aangeprate behoeften zet het vrijwilligerswerk onder druk.	138
4.3.3.8.2 Vorming is een noodzaak.	138
4.3.3.8.3 Kennis pedagogisch project is te vanzelfsprekend verondersteld.	139
4.3.4 Cluster 3: Waarden zijn belangrijk	139
4.3.4.1 Scouting, engagement dat niet vrijblijvend is	139
4.3.4.2 Scouting bepaalt de persoonlijke ontwikkeling	140
4.3.4.3 Scoutsvrienden zijn echte vrienden	141
4.3.4.4 Vriendschap creëert verbondenheid	141
4.3.4.5 Bij scouting ontmoet je nieuwe mensen en leer je samenwerken	142
4.3.4.6 Bij scouting verwerf je spelenderwijs competenties	142
4.3.4.6.1 Aandacht voor natuur en duurzaamheid.	142
4.3.4.6.2 Mondigheid en relativiseringsvermogen.	143
4.3.4.6.3 Verantwoordelijkheid.	144
4.3.4.6.4 Organisatie, creativiteit, zelfstandigheid.	144
4.3.5 Cluster 4: Evolutie naar impliciete zingeving	145
4.3.5.1 Zingeving hoort bij scouting	145
4.3.5.2 Zingeving is stilstaan bij wat je doet als scout of gids	146
4.3.5.3 Rituelen horen bij de scoutscultuur	146
4.3.5.4 Belofte & totemisatie gaan over de essentie van scouting	147
4.3.5.5 Zingeving staat onder druk	147
4.3.5.6 Zingeving krijgt steeds minder aandacht in de groepen	148
4.3.5.7 Christelijke inspiratie	148
4.3.5.8 Het verdwijnen van de 'K' van katholiek	149
4.3.5.9 Verwijdering van de kerk, moeilijkheden met parochies	150
4.3.5.10 Creëert het verdwijnen van aalmoezeniers uit de beweging een leemte?	150
4.4 Analyse van de interviews	151
4.4.1 Inleiding	151
4.4.2 Lid zijn van scouting is een familietraditie en wordt van generatie op generatie doorgegeven	151
4.4.3 Scouting biedt waarden aan	152
4.4.3.1 Engagement	152
4.4.3.2 Vriendschap en verbondenheid	152
4.4.3.3 Verantwoordelijkheid en motivatie	153
4.4.3.4 Inzet voor de samenleving	153
4.4.3.5 Zorg voor natuur en duurzaamheid	154
4.4.4 Scouting kleurt de identiteit van haar leden	154
4.4.5 Zingeving wordt impliciet in de scoutswerking verwerkt	155
4.5. Conclusies	156
HOOFDSTUK 5: SCOUTS EN GIDSEN:	
EIGENTIJDEN MAAR BEHOUDEND, AUTHENTIEK EN WAARDENBEWUST	159
5.1 Inleiding	159
5.2 Honderd jaar scouting weerspiegelt de evolutie en de transformatie van religie	159
5.3 Authenticiteit en sociale waarden bepalen de scoutsidentiteit	160
5.4 Zingeving bestaat uit humane waarden	162
5.5 Diversiteit geeft vorm aan het actief pluralisme	164
Nabeschuiving	167
Lijst met afkortingen	169
Lijst van gebruikte literatuur	171
Lijst van gebruikt archiefmateriaal	179
Lijst van geraadpleegde websites	180
Lijst met geïnterviewde gezagvolle getuigen	181
English Summary	183
Dankwoord	195

Voorwoord

Op 15 januari 1913 erkende paus Pius X de scoutsbeweging als jeugdbeweging binnen de katholieke kerk.¹ Dit eeuwfeest werd gevierd door de drie confessionele scoutsassociaties van België op 12 en 13 januari 2013 in Moeskroen, met een internationaal colloquium en een pontificale eucharistieviering in de kerk van de heilige Familie, voorgedaan door de bisschop van Doornik monseigneur Guy Harpigny. Op zich is het een klein wonder dat dit jubileum op deze wijze (nog) is gevierd, want wat betreft het religieus aanvoelen ligt er tussen 1913 en 2013 een wereld van verschil!

Reeds een kwart eeuw ben ik werkzaam in het jongerenpastoraat in Vlaanderen, meer bepaald in het bisdom Hasselt. Het minste is een sector van de pastoraal waar in de voorbije vijftientig jaar hard is gewerkt. Dit werk moest gebeuren onder steeds moeilijker wordende omstandigheden. De groep jongeren die zich anno 2015 nog katholiek gelovig noemt is in deze periode gedecimeerd en de afstand tussen de kerk en één van haar oudste vormen van jeugdwerk, de jeugdbeweging, wordt steeds groter.

De kerk blijft bezig met de jeugdbewegingen vanuit de overtuiging dat geloofsopvoeding intrinsiek deel uitmaakt van de opvoedingsmethode die een jeugdbeweging aanbiedt. Maar het valt zeer te betwijfelen of leden van een jeugdbeweging daarop zitten te wachten. Met deze vaststelling sta ik beslist niet alleen. Bovendien is het een evolutie die in heel Europa wordt vastgesteld. Zo schreef de Poolse priester Pawel Makosa in het verslagboek van een Nederlands-Pools colloquium aan de katholieke universiteit van Lublin in Polen in 2010 over christelijke identiteit volgend opmerkelijk besluit: “(...) *Undoubtedly, in this respect identity faces a serious crisis. The figures prove the theses developed by many sociologists of religion who claim that religiosity of Young Poles is getting more and more selective and even privatised.*”² Toch bleef ik met de vraag zitten: Als leden van een jeugdbeweging balen wanneer zij de naam Jezus horen, betekent dit dan dat ze helemaal niet meer met zingeving bezig zijn?

Een uitgelezen kans om deze vraag te kunnen beantwoorden, kreeg ik van de scoutsbeweging. Eerder onverwacht werd ik in 1993 aalmoezenier van een lokale Scoutsgroep Baden-Powell in het Limburgse Hulst, een kerkdorp dat deel uitmaakt van de gemeente Tessenderlo, waar ik als jeugdpastor werkzaam ben. Scouting was voor mij een totaal onbekende beweging. Maar al heel gauw werd ik door de ‘scoutsmicrobe’ aangetast. Toen de scouts van Limburg in 2002 een

1 E. BERNARDI, *Il movimento boy scouts in Italia: a servizio della pastorale*, Rome, Pontificia Università Lateranense, 1987, 10. Reeds één jaar na de erkenning van scouting als jeugdbeweging in de katholieke kerk door zijn voorganger, bestempelde paus Benedictus XV in 1914 geloofsverkondiging als de voornaamste opdracht van de Italiaanse scouts.

2 P. MAKOSA, *The Catholic Identity of Polish Youth at the beginning of the 21st Century*, in M. KALSKY, P. NISSEN, *A Glance in the Mirror*, Münster, Lit Verlag, 2012, 88.

nieuwe gouwaalmoezenier zochten, ter opvolging van de plots overleden passionist pater Gust Pans, werd ik door de scoutsleiding van Hulst bij de gowwleiding getipt voor deze openstaande functie.

Zo kwam ik als gouwaalmoezenier terecht in de nationale structuren van het Vlaams Verbond van Katholieke Scouts en Meisjesgidsen, een jeugdbeweging die volop op zoek was naar een nieuwe levensbeschouwelijke identiteit. Het was een periode met boeiende, moeilijke en soms ook emotionele discussies over religie, spiritualiteit en zingeving, die uiteindelijk in 2006 uitmondde in een nieuwe naam en een verruimde levensbeschouwelijke visie. In oktober 2006 werd ik tevens verbondsaalmoezenier. Hierdoor raakte ik nog sterker betrokken bij de nationale werking van Scouts en Gidsen Vlaanderen. Deze opdracht stelde me in staat om de invulling van levensbeschouwing en zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen van nabij te volgen en te begeleiden.

Hoe beleven hedendaagse scouts en gidsen zingeving? Als basisregel voor het empirisch onderzoek van deze studie hanteerde ik hetzelfde principe als Baden-Powell destijds gebruikte voor het ontwikkelen van zijn scoutsmethode: *'Ask it the Boy!'* Dit betekent: vraag het aan de jongeren, spreek met hen, heb oog voor hun noden, voor de wereld waarin zij leven. In functie daarvan zal je te weten komen hoe zingeving door scouts en gidsen wordt beleefd.

Averbode, oktober 2014.

Werner Fierens o.praem.

Gouwaalmoezenier Scouts Limburg
 Verbondsaalmoezenier Scouts en Gidsen Vlaanderen
 Aalmoezenier van de Internationale Katholieke Scoutsconferentie
 afdeling Europa en Middellandse Zee

Hoofdstuk 1: Inleiding.

Scouting in een veranderende cultuur

1.1 Probleemstelling: transformatie en privatisering van religie

Religie is een hot issue. Regelmatig haalt dit onderwerp de actualiteit.¹ Maar hoe moet deze interesse voor religie geïnterpreteerd worden? Is religie aan een heropleving toe of niet? Wat betreft de beleving van de christelijke religie zitten we in België nog steeds in een neerwaartse spiraal. Kloosters en abdijen bijvoorbeeld, hoe gering hun ledenaantallen ook zijn geworden, blijken nog steeds oorden van ‘*Salvation of the Weakest*’ te zijn. Maar of ze in de toekomst ook de plaatsen zullen zijn waar de christelijke religie zal overleven, is, gezien de hoge leeftijd van de huidige religieuzen en de geringe rekrutering van jonge kandidaten, onzeker.

Onder invloed van de moderniteit kreeg het individu de vrijheid om quasi autonoom beslissende keuzes te maken en zichzelf te realiseren. Hierdoor verloren levensbeschouwelijke identiteiten steeds meer hun specifieke inhoud. Katholieken zijn zichzelf eerder christelijk of zelfs humanistisch dan ‘katholiek’ gaan noemen, om op die manier een zekere afstand tot het kerkelijk instituut uit te drukken. De verwijdering tussen religie en samenleving leidde tot een levensbeschouwelijke compartimentering, waarbij men de keuze heeft gekregen uit een veelheid van levensovertuigingen en waarvan de christelijke traditie slechts één van de mogelijkheden is geworden.²

Wanneer religie (nog) ter sprake komt, dan gebeurt dit vaak op een negatieve manier. Een onderzoek van het Nederlands Sociaal en Cultureel Planbureau concludeert dat: “een mogelijke trend naar meer religiositeit zich niet heeft doorgezet.”³ Wat aantallen betreft bieden bijvoorbeeld ook nieuwe vormen van religiositeit geen compensatie voor de mensen die de bestaande religies achter zich hebben gelaten. Hubert Knoblauch stelt dat religie is getransformeerd.⁴ Ze heeft haar sociale vorm veranderd en duikt in andere gestalten opnieuw op:

“In den letzten Jahren ist immer wieder von einer Renaissance der Religion die Rede, von einer Rückkehr der Religion, ja der berühmte Religionssoziologe Peter Berger spricht sogar von einen Rückgang der Säkularisierung. Allerdings wirkt diese Rückkehr in unserem Breiten kaum auf die etablierten Kirchen aus

1 R. VERWIMP, *De stem van het midden*, in R. HEENS (red.), *Levensbeschouwingen in het middenveld*. Cement of Segment, Antwerpen, VZW Motief/Werkplaats voor Theologie en Maatschappij, 2007, 131-149, 133.

2 L. BOEVE, *Onderbroken traditie. Heeft het christelijk verhaal nog toekomst?*, Kapellen, Pelckmans, 1999, 47-48.

3 J. BECKERS, J. DE HART, *Godsdienstige veranderingen in Nederland. Verschuivingen in de binding met de kerken en de christelijke traditie*, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, 2006, 65.

4 H. KNOBLAUCH, *Qualitative Religionsforschung*, Paderborn, Schöningh Verlag, 2003, 8.

(...). *Was als Rückkehr erscheint, entpuppt sich bei genauer Hinsicht vielmehr als eine Transformation der Religion.*⁵

Joep de Hart sluit hierbij aan en bepleit een herformulering van het begrip secularisering in de betekenis van de transformatie van religie. Naast de ontkerkelijking en het verval van geloofstradities, is religie veranderd van een collectief gebeuren in een individuele en zelf gekozen vorm van zinbeleving, los van een regelgevend instituut, of een vorm die in de loop van het leven kan veranderen.⁶

Deze private religiositeit zal volgens Martin Riesebrodt in de voorzienbare toekomst nog meer de weg van de bricolage opgaan. Dit betekent dat mensen, voor het samenstellen van hun individuele levensbeschouwing, niet meer putten uit één religieuze bron, maar zullen kiezen uit verschillende levensbeschouwelijke tradities tegelijk. Het subject bouwt een persoonlijk zingevingssysteem uit dat christelijke elementen kan bevatten, maar ook bestanddelen die afkomstig zijn uit andere religies of overtuigingen uit de seculiere wereld. Riten en symbolen van de christelijke religie worden vaak gebruikt, los van de betekenis die de kerk hieraan geeft.⁷

Wat betreft de impact van de modernisering heeft zich in de laatste jaren in Vlaanderen een ware inhaalbeweging voltrokken. In vergelijking met de meeste buurlanden en zelfs met Wallonië beschikte de rooms-katholieke kerk in Vlaanderen tot ver in de jaren 1980, naar buiten toe, over een levensbeschouwelijk overwicht in de middenveldorganisaties. Daarom betekende het versnelde tempo waarin Vlaanderen is ontkerkelijkt en deels ontzuild voor velen een ware dijkbreuk.⁸ De meeste middenveldorganisaties worstelen nog steeds met vragen over hun identiteit. Onder invloed van de gestaag voortgaande secularisering en door hun verwevenheid met de samenleving zijn de meeste christelijke organisaties in Vlaanderen feitelijk pluralistische verenigingen geworden. De 'C' van christelijk of de 'K' van katholiek verdween in veel gevallen uit hun naam.⁹ Sociologe Hildegarde Van Hove bevestigde in haar doctoraatsverhandeling dat de confessionele binding van deze bewegingen haast helemaal is verdwenen. Maar ook de inbreng van levensbeschouwelijke elementen, al dan niet verwijzend naar een christelijke oorsprong met de daaraan gekoppelde waarden en normen, stond in vele middenveldorganisaties ter discussie. Men wilde zich niet langer levensbeschouwelijk profileren.¹⁰

5 H. KNOBLAUCH, *Vom New Age zur populären Spiritualität*, in D. LÜDDECKENS, R. WALTHERT (Hg.), *Fluide Religion. Neue religiöse Bewegungen im Wandel. Theoretische und empirische Systematisierungen*, Bielefeld, Transcrip Verlag, 2010, 149-174, 149.

6 J. DE HART, *Zwevende gelovigen. Oude religie en nieuwe spiritualiteit*, Amsterdam, Bert Bakker, 2010, 226-227.

7 M. RIESEBRODT, *The Meaning of Privatization and De-privatization*, in L. CHRISTOFFERSEN ea., *Religion in the 21st Century. Challenges and Transformations*, Ashgate, Franham, 2010, 177-180, 179.

8 I. BOCKEN, *Bij de gratie van de burger: Religie en burgerlijke maatschappij*, in J. GRUPELAAR (red.), *Burgers en hun bindingen*, Budel, Damon, 2000, 75-129, 77.

9 M. VAN DE VOORDE, *Toekomst van de kerk. Een reflectie verder*. Toespraak voor de diakengemeenschap van het bisdom Hasselt, Hasselt 19 januari 2012, Hasselt, Bisdom Hasselt, 2012, 2.

10 H. VAN HOVE, *De weg naar binnen. Spiritualiteit en zelfontplooiing*, Leuven, KU Leuven, Departement Sociologie, 2000, 125. Hildegarde Van Hove was in het begin van de jaren 1990 lid van Worldviews, gesticht door de Gentse filosoof en humanist Leo Apostel. Zij werkte mee in de deelgroep 'Wereldbeeld en zingeving'. Ze deed dit in functie van haar doctoraatsverhandeling over alternatieve vormen van zingeving.

Volgens Jessie Sjongers hebben problemen rond zingeving alles te maken met de detraditionalisering van de samenleving. Vertrouwde zingevingskaders zijn verdwenen en het individu moet voortaan zelf kiezen welke betekenis hij of zij geeft aan de werkelijkheid. Omdat er toch nog heel wat invloed uitgaat van de middenveldorganisaties, heeft het er alle schijn van dat tradities op de een of andere manier verder leven. Er werd zelfs gesproken van een co-existentie van traditionele opvattingen zoals de gemeenschap en de moderne inzichten van de wetenschap. Maar Sjongers gelooft niet dat tradities de modernisering overleefden. Wat wij nu tradities noemen, zijn zelf de resultaten van de modernisering.¹¹

Deze studie wil de beleving van zingeving beschrijven bij de hedendaagse jongeren.¹² Maar wat weten we concreet over de beleving van religie en levensbeschouwing bij jonge mensen? De Britse antropologe Abby Day onderzocht in 2005 wat leerlingen uit drie secundaire scholen echt geloofden. Dit onderzoek vond plaats in een land (Verenigd Koninkrijk) waarin tweeënzeventig procent van de mensen zegt christen te zijn. Abby Day kwam tot de verrassende vaststelling dat jongeren zich wel christenen noemen, maar er aan toevoegden in niets of niemand te geloven: “(...) *I’m a Christian but I believe in nothing*”.¹³ Deze uitspraak betekent echter niet dat jongeren compleet losgeslagen zouden zijn, wars van morele principes of zonder enige vorm van levensfilosofie. Abby Day concludeerde vanuit interviews met jonge mensen dat geloof zich heeft verplaatst naar het sociale domein. Sociale waarden en ervaringen van verbondenheid zijn er de belangrijkste inhouden van geworden.¹⁴

Over de grondstromen die religie- en zinbeleving bij Vlaamse jongeren beïnvloeden bestaat er weinig exacte informatie. Alle Vlaamse jongeren hierover ondervragen is uiteraard onmogelijk. Daarom beperken we ons onderzoek tot Scouts en Gidsen Vlaanderen, een jeugdbeweging die tijdens het voorbije decennium haar levensbeschouwelijk profiel heeft verruimd, van een katholieke signatuur naar een open en pluralistische identiteit. Tijdens de laatste jaren van de vorige eeuw werden de veranderingen die religie en zingeving doormaakten steeds duidelijker gevoeld in de scoutsbeweging. In zekere zin vervult de scoutsbeweging een seismografische functie. Ze detecteert en versterkt de verschuivingen in onze cultuur.¹⁵ Ze laat toe de verschuivingen in de volwassenenwereld in een vroeg stadium te zien, vermits de jongeren van vandaag de volwassenen van morgen zijn.

11 M. ELCHARDUS, J. SJONGERS, *Het onbehagen van de grenzeloosheid. Een empirisch onderzoek naar het verband tussen detraditionalisering, zingeving en onbehagen*, Brussel, VUB, Vakgroep sociologie, onderzoeksgroep TOR, 2001, 4-9. www.vub.ac.be/TOR. Geraadpleegd op 30 november 2011. Jessie Sjongers begeleidde als sociologe in de jaren 2002-2003 het Vlaams Verbond van Katholieke Scouts en Meisjesgidsen (V.V.K.S.M.) in de zoektocht van deze jeugdbeweging naar een nieuw levensbeschouwelijk profiel.

12 Een scout is een jongen, een gids is een meisje.

13 A. DAY, *Believing in Belonging. Belief & Social Identity in the Modern World*, Oxford, Oxford University Press, 2011, 5.

14 A. DAY, *Believing in Belonging*, a.w., 92.

15 L. VERSTRICHT, *Charisma in structuren. Een beraad over het christelijke middenveld in Vlaanderen*, in *Collationes*, 36, (2006), 81-96.

1.1.1 Opbouw van de studie

Verdeeld over vijf hoofdstukken zullen we onderzoeken op welke manieren hedendaagse scouts en gidsen zingeving beleven en welke invloeden uit de cultuur en de samenleving daarbij bepalend zijn. Hoofdstuk één biedt het theoretisch kader van deze studie. Eerst schetsen we een belangrijke problematiek namelijk de privatisering en transformering van religie in de samenleving. We bespreken hoe de scoutsbeweging hierop reageerde. Daarbij werd de katholieke identiteit verlaten voor het actief pluralisme. Deze ontwikkelingen zorgden voor grote onrust in christelijke middens. De meeste theologische analyses blijken eenzijdig vanwege hun pastorale zorg: bij te dragen aan de herleving van het christendom. Daarom kiezen we voor een andere aanpak die meer gericht is op het onderzoeken hoe in de persoonlijke levenssfeer religie en zingeving worden beleefd. Vanuit dit standpunt stellen we ook bij scouting een grote activiteit vast op vlak van levensbeschouwing en zingeving. Hieruit wordt de onderzoeksvraag gedistilleerd: “Hoe beleven scouts en gidsen zingeving?” Voor we hierop kunnen antwoorden, bespreken we aan de hand van gezaghebbende auteurs verschillende theorieën die de moderniteit duiden en gaan we na hoe de moderniteit invloed heeft (gehad) op scouting. We doen dit op macroniveau, op mesoniveau en op microniveau. Een belangrijk element hierbij is de pedagogie van scouting. We bekijken waaruit de pedagogie bestaat, welke invloeden uit de cultuur een rol spelen, op welke wijze sociaal kapitaal functioneert en hoe zingeving kan werken. Vervolgens bespreken we de doelstellingen van deze studie, die we langs de methode van de triangulatie willen bereiken. We bakenen ook de betekenis van enkele kernbegrippen af. We staan stil bij de betekenis die religie en levensbeschouwing bij scouting hebben en bespreken heel uitgebreid de mogelijke betekenissen van het begrip zingeving. Aan de hand van de methode van de triangulatie zal vanuit een historisch overzicht, een vergelijkend onderzoek met andere maatschappelijke verenigingen en een empirisch onderzoek bij leden en leiding worden nagegaan hoe scouts en gidsen zingeving beleven.

In het tweede hoofdstuk wordt de onderzoeksvraag in een historische context geplaatst. Aan de hand van een uitgebreide literatuurstudie, aangevuld met interviews van gezagvolle getuigen, wordt de ontstaansgeschiedenis van de Vlaamse scoutsbeweging geëvoceerd. We schetsen de levensloop van de stichter van scouting Baden-Powell en bespreken zijn visie op religie en zingeving. Er wordt stilgestaan bij de wisselende tijdgeest en de veranderende overtuigingen die doorheen de jaren een doorslaggevende rol zijn gaan spelen in de evolutie van een katholieke naar een actief pluralistische jeugdbeweging. In het tweede deel van dit hoofdstuk wordt uitgebreid de actuele werking van Scouts en Gidsen Vlaanderen besproken. Dit overzicht is overgenomen uit het basisboek van de beweging *Kijk op Scouting*.

Scouts en Gidsen Vlaanderen heeft als middenveldorganisatie de evolutie van religie en zingeving niet alleen ondergaan. De transitie van religie en zingeving heeft ook invloed uitgeoefend op de levensbeschouwelijke oriëntering

van de meeste middenveldorganisaties in Vlaanderen. In het derde hoofdstuk wordt het levensbeschouwelijke profiel van Scouts en Gidsen Vlaanderen vergeleken met dat van enkele andere organisaties uit het middenveld. We gaan na in hoeverre zich bij andere middenveldorganisaties een gelijkaardige ontwikkeling heeft voorgedaan. Om dit te achterhalen werd andermaal gebruik gemaakt van literatuurstudie en gesprekken met betrokken verantwoordelijken van de respectievelijke organisaties. Verder komt de plaats van zingeving en levensbeschouwing bij de pluralistische (levensbeschouwelijk neutrale) zusterorganisatie van Scouts en Gidsen Vlaanderen, de Federatie voor Open Scoutisme (FOS), aan bod. We besteden ook aandacht aan de manier waarop de andere Vlaamse christelijk geïnspireerde jeugdbewegingen met zingeving omgaan in een plurale context.

In het vierde hoofdstuk belichten we heel uitgebreid het veldonderzoek. Aan de hand van kwalitatief empirisch onderzoek bij in totaal vierendertig leiders, leidsters en leden wordt door middel van diepte- interviews onderzocht hoe de respondenten individueel zingeving beleven. Door het stellen van vier open vragen probeerden wij tijdens het interview een beeld te krijgen hoe zingeving en religiebeleving bij de respondenten gestalte krijgt. Deze antwoorden worden geanalyseerd in vier clusters van overtuigingen.

In het vijfde hoofdstuk komen de drie onderzoeksvelden van de triangulatie weer samen. We maken een synthese en duiden de resultaten afkomstig van de interviews met scouts en gidsen. De resultaten van het empirisch onderzoek worden vergeleken met de literatuurstudie en met de historische en maatschappelijke veranderingen. Verder vergelijken we scouting met andere middenveldorganisaties en jeugdbewegingen. We staan ook stil bij de impact van het sociaal kapitaal van scouting, de generationele overdrachten in het gezin en de invloeden van peergroups. We gaan na of de scoutsmethode en het sociaal kapitaal de invloeden uit de jongerenculturen en de sociale media op de attitudes en de zin- en waardenbeleving van de hedendaagse scout of gids temperen.

De beleving van zingeving bij hedendaagse jongeren bestuderen kan enkel maar tot een goed einde worden gebacht als de leefwereld van jongeren ernstig wordt genomen, zo leert Baden-Powell. We bespreken aan de hand van vier conclusies hoe de hedendaagse zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen er uitziet en op welke wijze het actief pluralisme er gestalte krijgt.

1.2 De reactie van de scoutsbeweging op culturele veranderingen

De modernisering is een zeer breed cultuurproces, waaronder bijvoorbeeld vallen individualisering, secularisering, natievorming, rationalisering, industrialisering, de opkomst van het vrije marktverkeer, de opgang van de technologie. Volgens de Vlaamse socioloog Marc Elchardus betekent dit het verzelfstandigen van instituties zoals politiek, economie, wetenschappen, waarbij de eigen ratio-

naliteit verder wordt ontwikkeld, los van de godsdienst.”¹⁶

Door deze sociale differentiëring is het uitzicht van het katholieke Vlaamse middenveld, waarvan scouting deel uitmaakt, in de voorbije decennia grondig veranderd. Met het middenveld wordt een breed gamma van organisaties bedoeld die zich bevinden tussen de burger en de staat, met een specifiek maatschappelijk doel. Het gaat onder andere om vakbonden, sociaal-culturele verenigingen, volwassenenorganisaties, jeugdbewegingen, meestal per stand gegroepeerd.

Beïnvloed door deze culturele veranderingen, was het thema levensbeschouwing in de eerste jaren van de 21ste eeuw andermaal brandend actueel geworden binnen het Vlaams Verbond van Katholieke Scouts en Meisjesgidsen (V.V.K.S.M.). De toenmalige nationale scoutsleiding wilde de tanende interesse voor zingeving opkrikken door in de beweging een inhoudelijke bezinning over levensbeschouwing en identiteit op gang te brengen. Dit was een moeizaam proces omdat zowel tradities, als emoties en persoonlijke overtuigingen hierbij een sterke rol speelden. Men stond voor de keuze ofwel een confessionele jeugdbeweging te blijven en dan, vermoedelijk, heel klein te worden, ofwel de overstap te maken naar een pluralistische jeugdbeweging die voor jongeren relevant en aantrekkelijk blijft. Al heel vlug bereikte men binnen de scoutsbeweging overeenstemming over het feit dat men het confessionele karakter van de scoutsbeweging kon noch wilde bewaren. Het doel van de scoutsmethode is immers in de eerste plaats de opvoeding van jongeren en kinderen. In *Kijk op scouting* lezen we over de pedagogische methode van scouting het volgende:

“Scouting is een methode waarbij kinderen en jongeren actief kunnen opgroeien. Deze methode werd bedacht door Robert Baden-Powell in 1907 en ontwikkelde zich doorheen de tijd en culturen tot een opvoedend project dat wordt beleefd in scouts- en gidsenbewegingen over heel de wereld. Ook Scouts en Gidsen Vlaanderen heeft als jeugdbeweging een eigen pedagogische kijk op scouting; met eigen doelstellingen, een missie en een visie op deze methode, die steunt op vijf basispijlers: zelfwerkzaamheid, ploegwerk, medebeheer, dienst en engagement.”¹⁷

Maar deze opvoeding hoort thuis in een waardenkader. Daarom vond de verbondsleiding dat scouting ook in de toekomst niet anders kon doen dan over zingeving te blijven praten. Maar over de vraag of dit dan vanuit één welbepaalde levensbeschouwelijke invalshoek moest gebeuren, was men veel minder eensgezind. Men wilde de christelijke *roots* van scouting zeker niet verloocheunen. Maar men kon ook niet om de vaststelling heen dat men in een heel andere samenleving leefde dan in 1907 toen de scoutsbeweging werd opgericht.

Over de invulling van het levensbeschouwelijk profiel van de scoutsbewe-

16 M. ELCHARDUS, *Sociologie van de godsdienst?* in R. LAERMANS, *Godsdienst & Kerk in een gesecculariseerde samenleving. Een keuze uit het werk van Karel Dobbelaere*, Leuven, Universitaire Pers, 1998, 3-25, 15.

17 C. LAMBRECHTS, *Kijk op Scouting. Basiswerk voor scouts- en gidsenleiding*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2013, 9.

ging raakte men het na lang discussiëren niet eens. Men besliste dan maar om voortaan enkel nog het woord “zingeving” te gebruiken:

“Het woord zingeving klinkt actiever en het is een verzameling van waarden en normen, eventueel gekoppeld aan een geloofsverhaal of een andere context.”¹⁸

Meer dan ooit vastbesloten een doorbraak te realiseren in dit moeilijk dossier dat al jaren aansleepte, organiseerde de verbondsleiding van V.V.K.S.M. een onderzoek naar het levensbeschouwelijk profiel van haar leiding. Tussen september 2004 en januari 2005 gingen twaalf interdistrictsraden door als voorbereiding op het groepsleidingscongres van 24 april 2005.¹⁹ De onderzoeksresultaten bevestigden de tendens dat een meerderheid van de lokale leiding van de scoutsbeweging zich niet langer als een katholieke jeugdbeweging wenste te profileren. Het christendom werd gecatalogeerd als slechts een deel van de traditie die de scoutsbeweging doorheen de jaren mee vorm heeft gegeven.

Het belangrijkste resultaat van dit groepsleidingscongres was dat de verbondsraad van V.V.K.S.M. de toelating kreeg van het groepsleidingscongres om een naamsverandering en een verruiming van de levensbeschouwelijke visie in overweging te nemen. De verbondsraad van mei 2006 in Oud-Heverlee besliste uiteindelijk om de K van katholiek uit de naam van de beweging te schrappen. V.V.K.S.M. vormde zich om tot Scouts en Gidsen Vlaanderen. Na het groepsleidingscongres werd er een nieuwe visietekst geschreven over zingeving en levensbeschouwing. De visietekst vertrekt vanuit twee basisbegrippen. Persoonlijke authenticiteit en sociale verbondenheid. Hiermee wordt bedoeld dat ieder kind of elke jongere bij scouting de ruimte krijgt om zichzelf binnen een lokale scoutsgroep te ontplooiën. Maar daaraan is evenzeer de opdracht van elk lid verbonden om de groep mee te dragen en verder uit te bouwen.

“Inspiratie is nodig. Wij zijn er ons van bewust dat veel scouts en gidsen zich al lang niet meer thuis voelen in een kerk, dat het woord ‘chrimen’ voor de meeste jins Chinees is, en dat het woord katholiek een heleboel leiders en leidsters doet huiveren. Maar laten we het kind niet met het badwater weggooien. Waarom dan onze keuze voor die christelijke roots? Het christelijk verhaal blijft voor onze beweging de bron, omdat we ermee grootgebracht zijn, omdat het ons als beweging gemaakt heeft tot wie we zijn en omdat we ook dit een zinvol verhaal blijven vinden. Scouts en Gidsen Vlaanderen (V.V.K.S.M.) biedt een christelijk geïnspireerd zingevingsaanbod aan. Ook anders-gelovigen zijn welkom. We maken graag plaats voor diverse zingevende bronnen: het Jezusverhaal, een boeddhistische mantra, de Ramadan, een song van Faithless, een open sterrenhemel.”²⁰

18 N. VANDERVELDEN, *Het juiste pad? Rapport zingeving*. Antwerpen, V.V.K.S.M., 2002, 14.

19 R. VERHOEVEN, *360° Scouting. Verslagboek van het groepsleidingscongres V.V.K.S.M. Leuven 24 april 2005*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 2005. Een interdistrictsraad is een vergadering van alle groepsleidingen van een gouw. We verwijzen ter verduidelijking ook naar het organigram van Scouts en Gidsen Vlaanderen, zie 2.4.4.

20 R. VERHOEVEN, *Visietekst ‘Scouting heeft zin’*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 2005.

Een eerste spoor dat in de visietekst wordt gevolgd, is het “spel van scouting”, met andere woorden de pedagogie van scouting. Hieraan gekoppeld is het tweede spoor, dat van de christelijke inspiratie. In het eerste spoor zitten heel wat zingende elementen vervat, zoals belofte, totemisatie, vieringen, vlaggegroet, kampvuur, avondlied. De beweging maakte gebruik van het begrip inclusie om deze vormen van zingeving te omschrijven. Als men met deze zingende elementen bewust omgaat, zo hoopte althans de nationale leiding, wordt dit echt zingeving. Daarom wil de scoutleiding deze typische scoutsrituelen meer promoten.

Sinds 2006 is dit de officiële visie op levensbeschouwing bij Scouts en Gidsen Vlaanderen. De eclectische opsomming van verschillende religies en de open inhoud van de Visietekst hebben tot doel dat heel de beweging zich in deze tekst zou kunnen herkennen. Het feit dat de Visietekst zegt dat iedereen welkom is bij de scouts, zonder onderscheid van afkomst of overtuiging, sluit wonderwel aan bij de initiële bedoelingen van Baden-Powell op levensbeschouwelijk gebied. Maar dit versterkt onze probleemstelling: hoe gaan scouts en gidsen met deze levensbeschouwelijk veelheid om? Bovendien is de aanpassing van de levensbeschouwelijke identiteit bij Scouts en Gidsen Vlaanderen geen lineaire beweging geweest, die simultaan verliep met de transformatie van religie in de maatschappij. Dat proces verliep over een hobbelig parcours en ging slechts met horten en stoten vooruit.

1.3 Onrust in christelijke kringen

Het is begrijpelijk dat er over deze gang van zaken in christelijke kringen beroering is ontstaan vanwege het weinig fraaie toekomstbeeld. De Leuvense filosoof Herman De Dijn heeft over de teloorgang van de christelijke traditie in Vlaanderen steeds een heel uitgesproken mening vertolkt. Hij betreurt in het boek *Hoe overleven we de vrijheid?* de erosie van de christelijke religie in de samenleving.²¹ Daarbij verzet hij zich fel tegen de uitwassen van de modernisering: het individualisme, het subjectivisme en het relativisme als zijnde de doodgravers van religie en ethiek.

De oorsprong van deze problemen situeert De Dijn in de periode van de Verlichting, dus in de moderne tijd. Onze huidige tijd is dan volgens De Dijn de postmoderne tijd. De Dijn is een criticus van het radicale verlichtingsdenken en vooral dan van het verlangen van de moderne mens om met behulp van enkel de rede zichzelf te willen ontplooien. Volgens De Dijn is de actuele jongerencultuur symptomatisch voor een veel breder probleem. De Dijn ziet jongeren echter niet als de oorzaak, maar veeleer als de voornaamste slachtoffers van de crisis van zingevingskaders. De modernisering heeft er voor gezorgd dat de traditionele verbanden, gezin, man-vrouwverhouding, gezagsrelatie ouders versus kinderen

21 H. DE DIJN, *Hoe overleven we de vrijheid? Modernisme, postmodernisme en het mystiek lichaam*, Kapellen, Pelckmans, 1993, 15.

werden verbroken. Omdat een mens op zoek is naar identiteit, en deze niet meer kan worden ontleend aan de traditionele referentiekaders, vinden moderne jongeren enkel erkenning bij zichzelf, of verliezen ze zich in de instant lifestyle-cultuur. Daarbij is niet de inhoud belangrijk, maar wel het handig kunnen hanteren van wisselende, zij het oppervlakkige onderscheidingen, zoals mode. Deze uiterlijkheden bepalen de erkenning die men krijgt, of de identiteit die men voorlopig aanneemt. De Dijn noemt dit het collectief narcisme van de postmoderne tijd.²²

De Dijn ageert in dit boek tegen wat hij noemt het losweken van ethiek uit de religieuze of traditionele zin- en waardencontext.²³ De evolutie van de moderne wetenschap en techniek veroorzaakt grote maatschappelijke veranderingen. Als gevolg hiervan verminderde het belang van de traditionele zingevingspatronen ten voordele van een individuele levensstijl waarbij 'doen wat men wil' de centrale waarde is geworden. Om de traditionele waarden te beschermen tegen de negatieve invloeden van de moderniteit, brengt De Dijn een tweedeling (dichotomie) tot stand tussen wetenschap en religie. In het boek *De rationaliteit en haar grenzen* schrijft hij: "(...) onze *Lebenswelt* is grondig verschillend van ons wetenschappelijk wereldbeeld."²⁴ Doorheen menselijke nabijheid, verschillen in ruimte en tijd, de religie die een onderscheid maakt tussen profane en sacrale ruimten, gedeelde symbolen en rituelen, wordt deze leefwereld de vindplaats van zingeving. Op die manier vormt de leefwereld een tegenwicht voor de invloed van de doelrationaliteit van de wetenschap die al deze verschillen wil uitvlakken.²⁵ De Dijn zegt hiermee dat hogere betekenissen geworteld zijn in de communicatie over en weer tussen de mens en zijn *Lebenswelt* die fenomenologisch en niet op een natuurwetenschappelijke manier begrepen wordt. Ethisch en zinvol leven vooronderstelt in de visie van De Dijn het aannemen van een geheel van gedeelde waarden en betekenissen waarmee men zich kan identificeren (heteronomie). Zingeving is bij De Dijn ook onlosmakelijk verbonden met het transcendente en het mysterieuze. Hij zegt hierover het volgende:

"Wie zich wil afschermen tegen die transcendentie, wie het geluk beheersbaar wil maken, ontbeert de openheid waarbinnen geluk pas echt mogelijk kan zijn."²⁶

De opvattingen over moraal bij De Dijn moeten worden gezien vanuit zijn visie op het begrip vrijheid. Volgens De Dijn is vrijheid de kracht van de mens om op een creatieve manier te antwoorden op de uitnodiging die uitgaat van deze transcendente waarden om ons zelf te realiseren. Vrijheid ontstaat volgens De Dijn nooit uit het niets. Daarom is de autonomie of volledige zelfbeschikking van de

22 H. DE DIJN, *Hoe overleven we de vrijheid?*, a.w., 44-45.

23 H. DE DIJN, a.w., 39.

24 A. BURMS, H. DE DIJN, *De rationaliteit en haar grenzen, kritiek en deconstructie*, Assen, Van Gorcum, 1986, 50.

25 H. DE DIJN, *Kan kennis troosten? Over de kloof tussen weten en leven*, Kapellen, Pelckmans, 1994, 13.

26 H. DE DIJN, *Hoe overleven we de vrijheid?*, a.w., 40.

mensen in het zoeken naar zin en waarden uitgesloten.²⁷

Waarden ontstaan niet uit het niets, ze worden ons aangereikt vanuit een (religieuze) traditie. Volgens De Dijn is de identiteit die we aan waarden ontleen verbonden met de lotsbestemming die mensen grotendeels krijgen vanuit een (transcendent) waarden- en betekeniskader. Algemene waarden zijn als vorm niet voorstelbaar. Daarom kunnen ze slechts verwezenlijkt worden in bepaalde omstandigheden of door tussenkomst van concrete personen. Maar het gevaar blijft bestaan dat de betekenissen van deze waarden zich aan mensen kunnen onttrekken, bijvoorbeeld door een ongeluk. Zingeving is daarom heel kwetsbaar. Zin is niet vindbaar zonder rekening te houden met de mogelijkheid van zinverlies. Religie en ethiek behoren tot het brede veld van zingeving, tot dat wat het leven de moeite waard maakt om geleefd te worden. De Dijn omschrijft zingeving als “gelukt contact met waarden die transcendent zijn”.²⁸ Daarom is één van de belangrijkste functies van religie mensen te leren het blootgesteld zijn aan mogelijk zinverlies een plaats te geven in hun leven.

De Dijn valt eigenlijk de integriteit van jongeren aan op een nogal dubbelzinnige manier. Ofwel zijn jongeren slachtoffer van de huidige cultuur en kunnen ze er niets aan doen, ofwel zijn het narcisten en kunnen ze er wel iets aan doen. Maar zijn scouts en gidsen wel zulke postmoderne narcisten, in de zin van De Dijn, die elke vorm van transcendentie en zingeving afwijzen?

1.3.1 Niet alles is kommer en kwel?

Verschillende christelijke auteurs en theologen bevestigen de door De Dijn geschetste impasse waarin de christelijke traditie is terechtgekomen. Maar ze voegen er nuances aan toe en reiken mogelijke wegen aan waarlangs het christelijk geloof voor mensen van deze tijd opnieuw een relevant zinaanbod zou kunnen bieden. We bespreken in twee groepen enkele christelijk geïnspireerde auteurs en theologen. De eerste groep auteurs die we bespreken becommentariert de algemene situatie van de religie in de hedendaagse cultuur. De tweede groep auteurs bespreekt het thema jongeren en religie. Over dit laatste verschenen al heel wat wetenschappelijke studies, vooral in de middens van de pastoraaltheologie of de godsdienstpädagogie. We behandelen deze publicaties per groep auteurs en telkens in volgorde van verschijnen, in de hoop dat ze de door ons geschetste problematiek vanuit theologisch perspectief kunnen verhelderen.

In zijn boek *Tussen afbraak en opbouw* stelt de christelijke filosoof Guido van Heeswijck dat de postmoderne tijd er een is van afbraak maar ook een tijd van opbouw:

“(…) Daarin gaan mogelijkheden schuil voor een vernieuwend spreken over, en beleven van het christendom.”²⁹

27 H. DE DIJN, *Geluksmachines in context*, Kapellen, Pelckmans, 2001, 116-118.

28 H. DE DIJN, *Hoe overleven we de vrijheid?*, a.w. 41-43.

29 G. VANHEESWIJCK, *Tussen afbraak en opbouw. Christendom in een postmoderne tijd*, Averbode, Uitgeverij Altiora, 1997, 74.

Vanheeswijck spreekt stevast over postmoderniteit en schijnt daardoor het feit te minimaliseren dat de moderniteit tot in de kleinste hoekjes van samenleving en cultuur is doorgedrongen. Hij zegt dat er vanuit kosmologisch en ecologisch standpunt grenzen moeten worden gesteld aan de mechanisering en uitbuiting van de kosmos. Langs de weg van de kosmologie zou het volgens hem weer mogelijk zijn geworden om in de postmoderne tijd over geloof te spreken.

De Leuvense theoloog Lieven Boeve gaat in zijn boek *Onderbroken traditie* op zoek naar een toekomstvisie voor het christelijk geloof. Hij onderzoekt methoden die het overleven van het christelijk geloof kunnen garanderen en hoe het voor de hedendaagse mens een adequaat aanbod van zingeving kan zijn.³⁰ Volgens de auteur daagt elke nieuwe context de christelijke traditie uit haar zingevingsaanbod te herformuleren. Boeve noemt dit proces het recontextualiseren of het opnieuw naar elkaar toehalen van context en christelijke traditie. Een poging om de christelijke traditie te recontextualiseren is de methode van het open verhaal. De christelijke traditie wordt niet langer als één groot verhaal over de werkelijkheid beschouwd, maar als een open verhaal, waarbij de pluraliteit doorslaggevend is en dient gerespecteerd te worden. Zo is er niet één open verhaal maar zijn er vele particuliere verhalen om de werkelijkheid te beschrijven, waarvan de christelijke traditie er één is.³¹ Opmerkelijk in dit boek is de keuze van Boeve om de theorie van het open verhaal te baseren op de negatieve of apofatische theologie. Hij ziet hierin een mogelijkheid, omwille van de het feit dat de negatieve theologie aansluit bij eigentijdse gevoeligheden zoals respect voor het andere verhaal, om in de huidige culturele context opnieuw te theologiseren. Maar de recontextualisering blijft wel gebruikmaken van een op de christelijke traditie gebaseerd taalspel.³²

De Nederlandse theoloog Erik Borgman profileert zich meer en meer als een religieus auteur en intellectueel. Hij analyseert de hedendaagse cultuur en de actuele maatschappelijke situatie en bekijkt mogelijkheden om religie en theologie opnieuw relevant te maken in het maatschappelijk discours. Borgman pleit heel nadrukkelijk voor een religieuze inbreng in kwesties die de westerse samenleving bezighouden. Hoewel hij erkent dat de inhoud en de vorm van de religiebeleving steeds meer op de moderne cultuur worden afgestemd, valt toch zijn haast nostalgisch pleidooi op om de klassieke religieuze tradities opnieuw naar waarde te schatten.³³

In het boek *Fenomenen van de jeugdcultuur* bespreken Tom ter Bogt en Fons van den Broek de veranderende jeugdcultuur.³⁴ Ze proberen enkele voorwaarden te geven voor de manier waarop de jeugdpastoraal zich met de moderne jongere kan verstaan. Deze bijdrage vergelijkt regelmatig de Vlaamse met de Nederlandse situatie. Het artikel geeft een overzicht van vier stromingen bin-

30 L. BOEVE, *Onderbroken traditie. Heeft het christelijk verhaal nog toekomst?*, Kapellen, Pelckmans, 1999, 14-17.

31 L. BOEVE, a.w. 77-80.

32 L. BOEVE, a.w. 119.

33 E. BORGMAN, *Metamorfosen. Over religie en moderne cultuur*, Kampen, Klement, 2006, 272-274.

34 K. SEYNAEVE (red.), *Fenomenen van de jeugdcultuur*, Leuven/Amersfoort, Acco, 1998, 85.

nen de jongerencultuur: niet-meer religieus maar wel conventioneel, areligieus onconventioneel, religieus en tenslotte idealistisch. Het artikel eindigt met de aanbeveling dat jeugdpastoraal in het moderne leven contacten moet leggen met jongeren die ver van de kerk staan. Daarbij mag de groep jongeren die zich tot de kerk aangetrokken voelt zeker niet uit het oog verloren worden. Een boek met goede aanzetten rond levensbeschouwing en zingeving, maar het is na bijna twintig jaar deels gedateerd.

Het werk van de Gentse theoloog Lode Aerts *Nieuwkomers bij de bron. Als de Kerk naar jongeren luistert* vertrekt vanuit de vaststelling dat veel jongeren niet meer opgegroeid zijn in een levende kerkgemeenschap. Bijgevolg is het voor jongeren niet moeilijk om nieuwkomers te zijn. Terecht schrijft Aerts dat de aanwezigheid van jonge mensen de kerk vernieuwt. Jongeren zijn op zoek naar authentieke zingeving die een meerwaarde is voor hun leven. Maar of jongeren, zoals Aerts beweert, deze gaan zoeken in het evangelie en de kerkgemeenschap, valt te betwijfelen.³⁵

De Vlaams-Nederlandse theoloog Bert Roebben probeert in zijn boek *Godsdienstpedagogiek van de hoop* vanuit de seculiere wereld waarin jongeren leven een nieuw religieus taalspel te ontwikkelen. Roebben gaat ervan uit dat er vanwege het gemis aan vervulling een verlangen groeit naar een religieuze vervulling. Door jeugdwerkers en jongerenpastores moet er volgens Roebben goed geluisterd worden naar dat wat jongeren overstijgt.³⁶ Met de nationale Ploeg Zingeving hadden we in juni 2011 de gelegenheid om met Bert Roebben over dit boek te praten tijdens een vormingsavond die hij in het nationaal secretariaat verzorgde. Zijn suggestie dat jongeren vanuit een gemiservaring opnieuw aanspreekbaar zouden worden voor het religieuze, werd door de aanwezige jongeren afgewezen.

Zoals we al eerder stelden, beschikken we over weinig of geen concrete informatie over de persoonlijke religie- en zinbeleving van hedendaagse jongeren. Deze studie wil nagaan hoe Scouts en Gidsen Vlaanderen trachten een *modus vivendi* te vinden met een voor een jeugdbeweging niet evidente materie als religie, levensbeschouwing en zingeving. Hoe verdienstelijk de aanzetten van de besproken theologen ook mogen zijn, ze verschaffen niet echt inzicht in wat er aan de hand is. Het normatief kader dat als oplossing wordt aangeboden, loopt vast. Theologen zijn soms te snel in het voorschrijven van een remedie, terwijl er eerst een diepgaande diagnose van het probleem moet worden gesteld. Zo beleeft de grote meerderheid van de hedendaagse jongeren de christelijke religie niet meer en staat ze ook mijlenver af van het taalspel dat door de christelijke traditie wordt gebruikt. Dit wordt duidelijk geïllustreerd in het boek van Jan Glorieux *De speeltijd is voorbij. Jongeren over werken*.³⁷ Het werk leert de economische realiteit kennen waarin jongeren leven. Dit boek, dat is uitgegeven door de Vlaamse werkgeversorganisatie VKW, gaat over de visie van jongeren

35 L. AERTS, *Nieuwkomers bij de bron. Als de Kerk naar jongeren luistert*, Antwerpen, Halewijn, 2003, 7-9.

36 B. ROEBBEN, *Godsdienstpedagogiek van de hoop*. Leuven/Voorburg, Acco, 2008, 193 en 247.

37 J. GLORIEUX, *De speeltijd is voorbij. Jongeren over werken*, Wilrijk, VKW, 2008, 69-76.

op werk.³⁸ Als het in dit boek over waarden en zingeving gaat, dan valt het op dat deze groep van jonge ondernemers een hekel heeft aan opgelegde verplichtingen dienaangaande, omdat ze volgens deze groep van jongeren hol overkomen en weinig te bieden hebben. Bij deze groep ondervraagden wordt niemand nog geïnspireerd door de gevestigde religies. Deze hoogopgeleide jongeren doen aan zelfreflectie, die wordt gestuurd vanuit eigen aanvoelen. Velen uit deze groep jonge ondernemers doen wel vrijwilligerswerk, maar enkel omdat het hun zelf goed uitkomt.

Ofschoon er in de aangehaalde literatuur veel bruikbare aanzetten te vinden zijn voor ons onderzoek, zoals de vaststelling van Roebben dat jongeren op zoek zijn naar nieuwe manieren om hun religieuze gevoeligheid te uiten, geven wij er toch de voorkeur aan om deze werken niet te gebruiken. Na lange discussies heeft Scouts en Gidsen Vlaanderen er bewust voor gekozen om haar identiteit voortaan gelijk te stellen met het levensbeschouwelijk pluralisme dat typisch is voor de hedendaagse Vlaamse maatschappij. Dit houdt naast de christelijke traditie ook rekening met de invloed van, onder andere, nieuwe spiritualiteiten en levensovertuigingen.

De modernisering, waaruit de levensbeschouwelijke pluralisering is voortgekomen, wordt door de christelijke filosoof Guido Vanheeswijck en door theologen als Lieven Boeve, Lode Aerts, Erik Borgman en Bert Roebben, stevast vanuit een christelijk perspectief bekeken en benaderd. Dit gebeurde met de (goede) bedoeling om vanuit dit christelijk standpunt een normatief kader aan te bieden voor de implementatie van het pluralisme in de pastoraal, het katholiek onderwijs en in christelijk geïnspireerde middenveldorganisaties. Dit is echter niet wat deze studie beoogt. Het uitgangspunt voor onze studie is het feit dat het expliciet christelijk of katholiek referentiekader voor Scouts en Gidsen Vlaanderen geen grote rol meer speelt. In zoverre christelijke reflecties op het moderniseringsproces relevant zijn voor deze studie, zullen ze aan bod komen, maar dan eerder zijdelings. Vanuit deze pluralistische situatie vertrekt ons onderzoek. Daarom kiezen wij met deze studie voor een ander perspectief om zichtbaar te maken hoe scouts en gidsen zingeving beleven.

1.4 Naar een andere aanpak

Dat deze culturele omwenteling niet per definitie negatief hoeft te zijn en dat er bij jongeren wel degelijk interesse leeft voor zingeving, tonen de inzichten van Meredith McGuire, Abby Day en Gabriël van den Brink aan.

De Amerikaanse antropologe Meredith McGuire doet al sinds de jaren zestig sociologisch en antropologisch onderzoek naar individuele religiebeleving. Hoe meer personen ze onderzocht, des te minder kon ze zichzelf nog vinden in de traditionele concepten van de godsdienstsociologen over religie en spirituali-

38 VKW is de afkorting van Verbond van Kristelijke Werkgevers en Kaderleden. Deze inhoud wordt echter niet meer gebruikt, enkel nog het letterwoord VKW.

teit. Zij pleit voor een nieuwe aanpak in het onderzoek van religiebeleving. Want niet enkel religies veranderen in de loop der jaren, ook wat mensen verstaan onder het begrip religie verandert.

“(...) Not only do religions change over time but also what people understand to be ‘religion’ changes.”³⁹

Godsdienstsociologen worden volgens haar verblind in hun pogingen inzicht te krijgen in wat mensen in hun dagelijks leven als religieus ervaren, omdat ze enkel kijken naar wat de officiële religies als religieus definiëren. Hierdoor missen ze het gegeven dat individuele religiositeit er bij iedere persoon anders uitziet. Op persoonlijk vlak bestaat er bij mensen heel wat verschil en diversiteit in de religiebeleving. De personen die McGuire onderzocht zegden nog wel te behoren tot één van de mainstream religies. Hun individuele religiositeit echter bestaat uit een symbiose van overtuigingen zoals het christendom, wellness, oosterse religies, zelfs agnosticisme. Maar ook alledaagse dingen zoals wandelen, het tonen van emoties, het vervullen van taken, geven vorm aan het spirituele leven van de mensen. Dikwijls is de inhoud van deze individueel beleefde religiositeit niet altijd logisch en coherent, toch maken ook elementen uit de traditionele religies deel uit van deze individuele religiebeleving.

Abby Day breidt de inzichten van McGuire over individueel geloof verder uit met een sociale dimensie. In haar boek *Believing in Belonging* probeert ze de manieren waarop mensen in moderne Europese en Noord-Amerikaanse samenlevingen hun levensovertuiging onderhandelen en samenstellen in kaart te brengen. Day stelt dat religiositeit in een moderne samenleving de uiting is van de manier waarop mensen bij elkaar passen. Wat betreft jongeren stelde ze vast dat dezen voor hun moreel kader en hun zingeving putten uit de sociale groepen waartoe ze behoren: vrienden, familie, school, vereniging.

“Those studies, from the USA, UK, and Australia all found that young people derive meaning, happiness and moral frameworks from social relationships.”⁴⁰

Volgens Abby Day is deze sociale zingeving, die gebaseerd is op wederkerige relaties, de enige vorm van ‘religie’ die nog groeit in Europese en Amerikaanse landen en voor jongeren nog attractief is.

“If their highest regard is people with whom they have loving, reciprocal relationships then it would likely only be those forms of expressive, social religions that they would find legitimate. Indeed, those are the only forms of religiosity that are growing in Euro American countries and the only forms that attract young people.”⁴¹

De Nederlandse filosoof en socioloog Gabriël van den Brink gaat verder

³⁹ M. MCGUIRE, *Lived Religion. Faith and Practice in Everyday Life*, Oxford, Oxford University Press, 2008, 5.

⁴⁰ A. DAY, *Believing in Belonging*, a.w., 90.

⁴¹ A. DAY, a.w., 96.

op dit spoor van zingeving die zich ontwikkelt los van de georganiseerde religies. Volgens Van den Brink leeft er heel wat onbehagen in de Nederlandse samenleving als het gaat over religie en zingeving. Maar hij is ervan overtuigd dat morele waarden, idealen en geestelijke beginselen niet verdwenen zijn, maar zich in andere vormen over de samenleving hebben verspreid. Waren waarden en idealen vroeger haast altijd verbonden met het religieuze, dan zijn er nu vele vormen waardoor mensen zich aan hogere idealen kunnen wijden. Met het boek *Eigentijds idealisme. Een afrekening met het cynisme in Nederland*, wil Van den Brink laten zien dat hogere idealen en geestelijke beginselen nog altijd een plaats hebben in het leven van (jonge) mensen, ondanks het feit dat er geen eenheidstaal meer bestaat om over het hogere te spreken.⁴²

1.4.1 Zingevingpraktijken een ervaringsbericht uit scouting

Als we zoals, bij McGuire, Day en Van den Brink, de focus van het onderzoek verschuiven van het discours van de georganiseerde religies naar het onderzoek van de individuele religiebeleving en dit toepassen op scouting, dan kunnen we vaststellen dat er bij scouting heel wat leeft op gebied van hogere idealen en zingeving. Zodoende komen we in onze omgang met Scouts en Gidsen Vlaanderen tientallen voorbeelden tegen van waardenbeleving en zingeving. We geven enkele voorbeelden uit onze praktijk bij scouting om deze vaststellingen te verduidelijken.

Zingeving betekent 'stilstaan' bij de dingen die men als scout of gids doet. Wat dit 'stilstaan' kan inhouden, vonden we op een treffende wijze beschreven in een artikel in *Over en Weer*, het tijdschrift van Scouts en Gidsen Vlaanderen. In de kampeditie 2013 van dit tijdschrift wordt aandacht gevraagd voor zingeving op kamp:

“(…) De leiding vindt het goed om even stil te staan bij het kamp en waarom; niet te ‘bezinnen’. De givers beginnen in het wilde weg te brainstormen en discussiëren. De leiding trekt zich stiekem terug en gaat samen met de foeriers een verrassing voorbereiden: pudding. Het idee van de givers is even eenvoudig als goed. Uit eigen beweging hebben ze een liedje geschreven voor de leiding.

(…) Zonder dat er iemand een sein geeft, staat iedereen recht en zetten het Avondlied in. Ingetogen.”⁴³

Zoals het artikel van *Over en Weer* al aangaf, zit zingeving op een impliciete manier vervat in de werking van scouting. Het schrijven van een lied voor de leiding met een reflectie over het kamp en de leiding, het maken van pudding

42 G. VAN DEN BRINK, *Eigentijds idealisme. Een afrekening met het cynisme in Nederland*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2012, 18.

43 P. VYNCKE, *Kippenvel*, in *Over en Weer*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 6 (2013) 31.

en heel waarschijnlijk het gezamenlijk opeten van de pudding bij het kampvuur, het zingen van het Avondlied om een dag op kamp te besluiten, zijn eigenlijk heel gewone scoutsactiviteiten waarin toch elementen van zingeving vervat zitten.

Tijdens een vergadering van Ploeg Zingeving in het verbondscentrum in Antwerpen, bracht de gouwaalmoezenier van Oost-Brabant het relaas van zijn bezoek aan de sint-maartensviering van de scouts van Wilsele nabij Leuven. In verschillende streken van Vlaanderen is het Sint- Maartensfeest op 11 november een tegenhanger voor het Sinterklaasfeest op 6 december. Het wordt door kinderen en jongeren gevierd met fakkeltochten en grote vuren. De gouwaalmoezenier van Oost-Brabant, die godsdienstleraar is in een secundaire school in Heverlee (Leuven), werd door een van zijn leerlingen en lid van deze lokale scoutsgroep uitgenodigd op hun Sint-Maartensfeest. Toen hij die avond was aangekomen bij het scoutslokaal en buiten in gesprek was met enkele ouders van de leden, kwam er plotseling iemand van de leiding naar hem toe met de melding dat het tijd was voor de mis die aan de fakkeltocht zou voorafgaan. Verbaasd en nog meer geschrokken omdat hij zich niet kon herinneren dat iemand van deze scoutsgroep hem gevraagd had om die avond voor te gaan in een eucharistieviering, ging de aalmoezenier mee naar de grote zaal, boven de lokalen, waar 'de mis' zou doorgaan. Maar tot zijn verbazing (en opluchting) was 'de mis' eigenlijk een bonte avond die bestond uit toneeltjes, muziek en dans opgevoerd door de scouts en gidsen zelf. Het was een heel gezellige en amusante vertoning maar iets religieus was er niet bij. Na een uur was het gedaan en begon de fakkeltocht. Enkele dagen later vroeg de gouwaalmoezenier op school aan de betrokken leerling uitleg over deze wel heel bijzondere mis. De leerling vertelde hem dat de fakkeltocht vroeger wel degelijk begon met een eucharistieviering, voorgegaan door hun groepsaalmoezenier. Maar toen deze er niet meer was, hebben ze de inhoud van de mis vervangen door een bonte avond. Het woord 'mis' hebben ze echter uit gewoonte behouden. Dit voorbeeld illustreert hoe scouts en gidsen christelijke tradities, zelfs met naam en feestdag, bewaren zoals de feestdag van Sint-Martinus op 11 november, maar er een heel andere inhoud aangeven. Dit sint-maartensfeest is door de scouts van Wilsele allicht wekenlang voorbereid. Op de feestavond presenteren de scouts voor hun ouders en hun sympathisanten een vriendengroep met een heel sterke samenhang die in staat is om een dergelijke onderhoudende avond te organiseren.

Op Herfstontmoeting, het nationale startweekend voor leiding, maar ook tijdens vormingsweekends voor leiding doorheen het werkjaar, bestaat de goede gewoonte bij Scouts en Gidsen Vlaanderen om de Ploeg Zingeving uit te nodigen om vorming over zingeving te geven of om een zingevingsmoment te verzorgen. Zo was ik enkele jaren geleden samen met de adjunct-verbondscommissaris-Zingeving te gast op het 'methodiekenweekend' in het vormingscentrum Destelheide in Dworp. Methodiekenweekend is een vormingsweekend voor alle nationale vrijwilligers rond thema's als diversiteit, technieken, zin-

geving. 's Avonds na het eten zou onze workshop 'speeddate' doorgaan. Speeddate is een werkvorm waarbij per groepje van twee of drie wordt nagedacht en gediscussieerd over een bepaald onderwerp vanuit de persoonlijke ervaring van de deelnemers. Na verloop van tijd wisselt de samenstelling van de groepjes en wordt er met andere mensen over het zelfde of een ander onderwerp verder gediscussieerd. Op het einde van de speeddate heeft iedereen met iedereen gepraat. Die avond mochten we ons verheugen op behoorlijk wat belangstelling voor ons aanbod, zelfs de ploegleider van Ploeg Technieken, die pas geopereerd was aan zijn knie, deed mee. De speeddate bestond uit een wandeling van ongeveer een uur in de omliggende straten, waarbij regelmatig werd gewisseld van wandel- en gesprekspartner. Het gespreksonderwerp was de plaats van scoutsrituelen zoals belofte en totemisatie in lokale scoutsgroepen. Achteraf was iedereen best tevreden over deze (nieuwe) werkvorm. Maar wat we niet hadden voorzien was dat de straten rondom het vormingscentrum opgebroken waren door werken. Zo sukkelden we van de ene omleiding in de andere tot we uiteindelijk verdwaalden. Een tocht die aanvankelijk een uur zou duren liep uit en duurde uiteindelijk tweeënhalf uur, met als gevolg dat de leider van Ploeg Technieken met een geblokkeerde knie moest achterblijven en na de vormingssessie met een auto moest worden opgehaald. Met een goede begeleiding en wanneer er voor zingeving relevante thema's worden besproken kan speeddate een geschikte methode zijn om jongeren over hun persoonlijke zinbeleving te laten reflecteren. Maar we vragen ons wel af of speeddate als methode wel echt gekend is in alle geledingen van de beweging en of deze methodiek daadwerkelijk wordt gebruikt.

Een ander voorbeeld van zingeving toont aan hoe het symbool van het licht dat in de christelijke traditie naar Jezus verwijst, door de scouts is getransformeerd tot het 'Vredeslicht uit Bethlehem'. Dit is een actie van de Ploeg Zingeving in de kersttijd. Het Vredeslicht wordt in het begin van de advent in Bethlehem ontstoken in de geboortegrot van Christus. Onder auspiciën van de Oostenrijkse televisie ORF, mag een jongere die zich in het afgelopen jaar voor de Oostenrijkse samenleving buitengewoon verdienstelijk heeft gemaakt, als beloning het Vredeslicht gaan ophalen, dat ontstoken wordt in de geboortekerk van Jezus in Bethlehem. Per vliegtuig wordt het dan naar Wenen gebracht. Ieder jaar, op de derde zondag van de advent, nemen de scouts deze actie over en wordt het Vredeslicht tijdens een oecumenische gebedsdienst in Wenen, naar analogie met het Olympisch vuur, aan scoutsfederaties van over heel de wereld verdeeld. Scouts en Gidsen Vlaanderen reist elk jaar met een delegatie naar Wenen om het Vredeslicht op te halen. In België wordt het dan vanuit Eupen verder verdeeld aan scoutsgroepen, parochies, scholen overal in het land. Elke scoutsgroep die het Vredeslicht ontvangt, doet er iets verschillends mee. Er zijn scoutsgroepen die het Vredeslicht meebrengen naar de kerstnachtviering (Lod Lavki, Hasselt). Andere maken er een vredeστοcht mee (Sint-Bavo, Eversel). Sommige groepen laten het gewoon branden in hun lokaal (Baden-Powell, Hulst). Weer andere verbinden het Vredeslicht met de basispijler dienst en gaan kerstliederen zingen

in een bejaardentehuis (scoutsgroepen Gent). Nog andere (Sint-Martinus Tesselenderlo) brengen het licht naar de radiostudio van de jaarlijkse benefietactie, *Music for Life*, van de Vlaamse zender Studio Brussel. Deze actie loopt in de week voor Kerstmis. Een symbool dat verwijst naar het kerstverhaal krijgt zo een nieuwe, meerzinnige betekenis die voor scouts en gidsen van alle gezindten herkenbaar en aanvaardbaar kan zijn.

Een vijfde voorbeeld was tegelijk een heel aangename verrassing op vlak van de beleving van het actief pluralisme. Door het drukke verkeer was ik hopenloos te laat voor een adventswake met jongeren in de crypte van de Gentse kathedraal, waar ik het Vredeslicht uit Bethlehem aan het begin van de viering zou binnendragen. Een niet-gelovig lid van Ploeg Zingeving was naar de kathedraal gekomen voor de aankomst van het Vredeslicht en om het mee te nemen naar zijn lokale scoutsgroep. Omwille van mijn afwezigheid werd er vlug een alternatief openingsritueel geïmproviseerd. Omdat het vrijzinnige ploeglid op dat moment de enige vertegenwoordiger was van de scouts, stemde hij ermee in om, in plaats van het Vredeslicht binnen te dragen, de kaarsen aan te steken in de crypte van de kathedraal als opening van deze viering. In Gent aangekomen en nadat het Vredeslicht op de voorziene standaard was geplaatst, zag ik hem naast de bisschop zitten en heel geïnteresseerd de viering volgen. Na de viering heeft hij het Vredeslicht samen met de bisschop naar het bisschopshuis gebracht. Mijn rol was zonder problemen door de niet-gelovige scout overgenomen.

Deze voorbeelden brengen elementen van impliciete zingeving aan het licht, zoals het schrijven van een lied voor de leiding aan het kampvuur, het maken en eten van pudding bij een kampvuur, de 'mis' op Sint-Maarten en iets meer expliciete vormen van zingeving als het Vredeslicht uit Bethlehem. Hiermee wordt aangetoond dat de beleving van hogere idealen nog altijd een plaats heeft in het leven van de individuele scout. Er bestaat wel een zekere ritualisering van waarden, maar, met uitzondering van speeddate, geen of weinig reflexieve vormen van stilstaan bij deze waarden, uitgezonderd speeddate die een vorm van reflexie op scouting kan worden genoemd. Humane waarden zoals vriendschap, engagement, vertrouwen, verantwoordelijkheid, sociale betrokkenheid, maar ook natuurbeleving kunnen een referentiekader bieden voor de authentieke beleving van persoonlijke zingeving. In al deze activiteiten zitten aanwijsbare elementen van zingeving vervat maar dan op een eerder diffuse manier. Daarom is verdere analyse nodig om ze zichtbaar te maken en ze te kunnen duiden. De vraag is dan waar zingeving bij scouting werkt en hoe zingeving eigenlijk te werk gaat.

1.5 Aanleiding voor deze studie en onderzoeksvraag

Het was ook de Wereld Scouts Organisatie (WOSM) niet ontgaan dat door de globalisering en de technologische ontwikkelingen er een etnische en religieu-

ze diversiteit is ontstaan bij de aangesloten nationale scoutsfederaties. WOSM is de afkorting van *World Organisation of the Scout Movement*. Spiritualiteit en religie zijn een heikel thema binnen de Wereld Scouts Organisatie. In de beloftetekst moet bijvoorbeeld een verwijzing staan naar het transcendente bovennatuurlijke. Deze verplichting ligt moeilijk bij pluralistische vrijzinnige scoutsfederaties zoals de Federatie van Open Scoutisme in Vlaanderen. Het baarde WOSM echter zorgen dat door deze ontwikkelingen met name in de Westerse landen de achteruitgang van religie ondertussen zo groot is geworden, dat de aankomende generaties er niet meer de noodzaak van inzien om zin en betekenis te gaan zoeken buiten hun persoonlijke ervaringen om. Als reactie op deze vaststelling benadrukte de Wereld Scouts Organisatie in haar Constitutie van 2010 nogmaals dat een zo ruim mogelijke geestelijke ontwikkeling van scouts en gidsen een belangrijke doelstelling blijft van WOSM:

“The purpose of the scout movement is to contribute to the development of Young people in achieving their full physical, intellectual, social and spiritual potentials as individuals, as responsible citizens and as members of their local, national and international communities.”⁴⁴

In het boek *Pedagogiek en tragedie*, opvoeding en religie, schrijft Dietrich Benner over de breuk in de traditie en het in de vergetelheid raken van religie het volgende:

“(...) Binnen veel families praktiseren de volwassenen al lang geen religie meer. Zo komt het dat er een opgroeiende generatie is ontstaan, die op haast geen enkele manier een band heeft met welke religieuze traditie ook.”⁴⁵

Hiermee bevestigt Benner de eerdere vaststelling van WOSM over de terugloop van religiebeleving in West-Europa. Maar Benner gaat nog verder. Volgens hem is ook de overdracht van religieuze tradities zeer problematisch geworden. Hij stelt dat de kloof tussen de leefwereld van jongeren en religie zo diep is geworden, dat de poging om deze kloof te dichten langs reflexieve overdracht, waarbij tradities van de ene generatie op de andere worden doorgegeven, een twijfelachtige onderneming is geworden. Toch zijn, wat betreft het gebruik van symbolen en rituelen, de meeste lokale scoutsgroepen hun plaatselijke tradities en gewoonten verder blijven volgen. Maar wat zal er op termijn van deze

44 World Scouts Bureau, *Guidelines on Spiritual and Religious Development*, Genève, 2010, 5. www.scout.org/fr/content...Guidelines_SRD_en.pdf. Geraadpleegd op 31 maart 2012. De onwetendheid op vlak van religie, spiritualiteit en zingeving bij scouting is een probleem. In veel Europese scoutsassociaties gebeurt er niets meer op vlak van zingeving. Waar er nog wel aandacht wordt besteed aan zingeving worden er rituelen uitgevoerd waarvan jongeren de inhoud niet meer kennen. Daarom werd op de bijeenkomst van de World Scout Conference van WOSM van 11 tot 15 augustus 2014 in Ljubljana Slovenië beslist om de werkgroep ‘Spiriteco’ (Esperanto voor spiritualiteit) officieel op te richten. De bedoeling is om scouts en gidsen methodieken aan te reiken om te leren reflecteren over hun scout of gids zijn. Deze werkgroep was al enkele jaren informeel aan het werk en is ontstaan bij de pluralistische (vrijzinnige) scoutsassociaties.

45 D. BENNER, *Het concept traditie*, in H. VAN CROMBRUGGE, W. MEIJER (red.), *Pedagogiek en traditie, opvoeding en religie*, Tiel, Lannoo-Campus, 2004, 173-189, 185.

tradities overblijven, als over herkomst en inhoud ervan door jonge scouts en gidsen niet meer wordt gereflecteerd?

Hoewel WOSM en Benner een juiste analyse geven, is dit al bij al een erg negatief uitgangspunt voor een studie over zingeving bij scouting. Benner reikt echter een mogelijke oplossing aan. Hij pleit voor een inductief-innovatieve benadering van de overdracht van waarden en tradities. Hiermee bedoelt Benner dat de ervaringswereld van jongeren enkel maar kan verbreed worden door religieuze tradities, als deze aansluiten bij hun ervaringswereld, met andere woorden als deze tradities door jongeren reëel worden beleefd.⁴⁶ Daarom wil dit onderzoek nagaan hoe Scouts en Gidsen Vlaanderen tracht een *modus vivendi* te vinden met een voor een jeugdbeweging niet evidente materie als religie, levensbeschouwing en zingeving. Het is precies dit wat ons al geruime tijd interesseert als veelzeggende casus van Vlaamse jongeren en welke processen hun zinbeleving hebben beïnvloed. Zo komen we tot de onderzoeksvraag: “Hoe beleeft Scouts en Gidsen Vlaanderen vandaag zingeving?”

1.6 Verdere uitwerking van de onderzoeksvraag en doelstelling van deze studie

Als we iets willen begrijpen van de manier waarop hedendaagse scouts en gidsen zingeving beleven, dan moeten we nagaan hoe deze onderzoeksvraag tot stand is gekomen. Welke maatschappelijke evoluties en veranderingen in de cultuur hebben invloed gehad op de scoutsbeweging? Daarom is het nodig om bepaalde theorieën nader te bekijken. We zullen deze theorieën op drie niveaus bespreken, aan de hand van de publicaties van gezaghebbende auteurs. De drie niveaus zijn: het macroniveau, het mesoniveau en het microniveau. Om onze werkwijze te verduidelijken stellen we ze voor aan de hand van een schema. Op die manier wordt de doelstelling van deze studie gevisualiseerd en duidelijk gemaakt.

---

⁴⁶ D. BENNER, *a.w.*, 186-187.

Figuur 1: overzicht centrale concepten

1.6.1 Macroniveau: ontwikkelingen in de samenleving.

Het eerste niveau dat we bespreken is het macroniveau. We bekijken de invloeden van de culturele ontwikkelingen in de brede samenleving. Het doorbreken van de modernisering is voor de cultuur van West-Europa een omvangrijk, veelzijdig en ingrijpend gebeuren geweest. In deze paragraaf bespreken we de invloed op de samenleving die uitgaat van de modernisering en in het bijzonder van secularisering, pluralisering en individualisering. De vraag is of secularisering religie deed verdwijnen of er eerder voor zorgde dat alle religies gelijke kansen krijgen in de samenleving.

Om de invloed op de maatschappij van deze evolutie te verklaren, bespreken we de secularisatietheorie aan de hand van twee prominente auteurs die dit fenomeen hebben geanalyseerd: Karel Dobbelaere en Charles Taylor. Het spreekt vanzelf dat ze hetzelfde fenomeen op een totaal verschillende manier benaderen en interpreteren. De driedeling die bijvoorbeeld Taylor en Dobbelaere hanteren is niet gelijk. Taylor vertrekt van een historische benadering van de secularisering. Dobbelaere hanteert een sociologische benadering. Maar het verschijnsel op zich blijft wel hetzelfde: geïnstitutionaliseerde religie verdwijnt meer en meer uit het publieke domein.

1.6.1.1 De secularisering in Vlaanderen

Als men de evolutie van religie, modernisering en secularisering in België en Vlaanderen verder wil bespreken, kan men niet voorbij de Leuvense godsdienst-socioloog Karel Dobbelaere. Het voornaamste thema in de werken van Dobbelaere is de secularisering en de ontkerkelijking. Als gevolg daarvan stelt hij zich de vraag:

“Hoe we tegenover de nog steeds dalende kerkbetrokkenheid en het daarmee gepaard gaande afnemen van de godsdienstigheid de zogenaamde heropleving of terugkeer van de religie dan wel moeten interpreteren?”⁴⁷

Uit statistieken blijkt dat de praktiserende oudere generatie gelovigen niet vervangen is geworden door een jongere generatie kerkgangers. De banden met de institutionele kerk zijn losser geworden, waardoor het makkelijker is geworden zich van de kerk te distantiëren. De oorzaken van deze steile neergang van de kerken en de andere geïnstitutionaliseerde zingevingssystemen moet men volgens Dobbelaere zoeken in de secularisering en haar gevolgen.

In het boek *Secularization: An Analysis at three Levels* bestudeert Dobbelaere de secularisering.⁴⁸ Hij onderscheidt drie niveaus in het seculariseringsproces. Het eerste niveau van secularisering noemt hij de ‘sociale secularisering’ (macro-niveau). Hiermee bedoelt Dobbelaere een culturele evolutie die al vele eeuwen aan de gang is. Met een zekere zin voor ironie wijst Dobbelaere erop dat het proces van secularisering in feite zijn wortels heeft in de joods-christelijke religie zelf. Het begint al in het Oude Testament waar door de radicale scheiding tussen God en wereld de sacrale wereld wordt onttoverd en de mens de kans krijgt om zelf zijn geschiedenis te maken. Met de vestiging van het religieuze monopolie van het christendom, zette de christelijke religie feitelijk een stap terug in haar verhouding tot de samenleving. Dit in vergelijking met de meer seculiere tendensen in het Oude Testament. Door een parallel religieus systeem te installeren, creëerde men volgens Dobbelaere een scheiding tussen profaan en sacraal, met de desintegratie van het christendom uit de samenleving tot gevolg. Het protestantisme en vooral het calvinisme met zijn afkeer van de genadebemiddeling door de sacramenten heeft zich radicaal gekeerd tegen het katholieke organisatiemonopolie. Door dit protestants individualisme en pluralisme werd de scheiding tussen religie en samenleving enkel maar versterkt. De reflectie op het proces van secularisering, rationalisering en individualisering dat binnen de joods-christelijke tradities ontstaan is, zou wel eens tot de conclusie kunnen leiden dat het christendom zijn eigen graf heeft gegraven.⁴⁹

Het gevolg van deze evolutie is de functionele differentiatie (verzelfstandiging) en het autonomiestreven van maatschappelijke subsystemen (moderni-

47 K. DOBBELAERE, L. VOYE, *Godsdienst en kerkelijkheid*, in J. KERKHOF, K. DOBBELAERE, L. VOYE, B. BAWIN-LEGROS, *De versnelde ommekomst. De waarden van Vlamingen, Walen en Brusselaars*, Tielt, Lannoo, 1992, 161.

48 K. DOBBELAERE, *Secularization: An Analysis at Three Levels*, Brussel, Presses Interuniversitaires Européennes, 2002, 30-37.

49 P. BERGER, *The Sacred Canopy: Elements of a sociological Theory of Religion*, New York, Garden City, Doubleday, 1967, 127.

sering), zoals wetenschap, economie en politiek waarbij de eigen rationaliteit verder wordt ontwikkeld, los van religie.⁵⁰ De maatschappelijke betekenis van de geïnstitutionaliseerde religies is verminderd en religie werd verwezen naar de marge van de moderne geïndustrialiseerde samenleving. Door de privatisering van religie verdwijnen ook de mogelijkheden van religieuze autoriteiten om over andere religies en de maatschappij iets te zeggen. Rationele standaarden bepalen voortaan de menselijke gedragingen en niet langer magische, oncontroleerbare krachten. Zo heeft in de moderne samenleving de verzelfstandiging van subsystemen zoals economie, politiek en wetenschap een *point of no return* bereikt, waardoor normen niet langer gebaseerd worden op alleen religie.⁵¹

De organisatorische secularisering (mesoniveau) is het tweede niveau van secularisering dat Dobbelaere beschrijft. De sociale secularisering met haar differentiëring en rationalisering heeft ook haar invloed doen gelden op de samenleving en meer bepaald op de plaats en evolutie van religie in de samenleving.⁵² Een gevolg is dat de 'organisatorische secularisering' zelfs doordringt tot in de christelijke gemeenschap zelf. Zo wordt in België de katholieke zuil geconfronteerd met de overgang van het volgen van de dogmatische regels van de kerk naar een beleving van waarden die niet alleen christelijke waarden maar tevens universele en humane waarden zijn.⁵³ Volgens Lieve Gevers bleef het katholiek organisatiewezen, ondanks de groeiende ontkerkelijking, grotendeels overeind maar raakte van binnen uitgehold. Vlaanderen zag een verschuiving van kerks katholicisme naar een sociaal-culturele christenheid.⁵⁴ Dat de dalende kerksheid in Vlaanderen en België niet heeft geleid tot een volledige ontwrichting van de katholieke zuil, is volgens Dobbelaere vooral te danken aan de professionalisering en de laïcisering van deze zuil, waardoor de sociale dienstverlening aan de samenleving in het onderwijs en de zorgsector de verzwakking van het klerikale karakter van de katholieke zuil compenseerde.⁵⁵

Een derde niveau is de individuele secularisering (microniveau). Volgens Dobbelaere heeft het seculariseringsproces niet geleid tot het volkomen verdwijnen van religies. De moderniteit genereerde echter een veelheid aan religies. Dit pluralisme is het naast elkaar bestaan van verschillende groepen mensen of individuen in de samenleving met een verschillende religieuze, levenbeschouwelijke of etnische achtergrond.⁵⁶ Dobbelaere merkte wel op dat naast de ontkerkelijking de aanwezigheid groeit in de Belgische samenleving van andere religies, vooral de islam en het boeddhisme. Toch blijft het katholicisme de grootste religie in België en tendeert, volgens Dobbelaere, het alternatief voor christelijke religie in

50 M. ELCHARDUS, *Sociologie van de godsdienst*, a.w., 5.

51 K. DOBBELAERE, *Secularisation*, a.w., 63.

52 K. DOBBELAERE, a.w., 36-37.

53 K. DOBBELAERE, a.w., 189-195.

54 L. GEVERS, *Kerk in de kering. De Vlaamse kerk en de wending van het Tweede Vaticaans Concilie*, in P. NISSEN, *Geloven in de lage landen. Scharniermomenten in de geschiedenis van het christendom*, Leuven, Davidsfonds, 2004, 196.

55 K. DOBBELAERE, L. VOYE, *Verloren zekerheid. De Belgen en hun waarden*, Tiel, Lannoo, 2001, 152-153.

56 P. L. BERGER, A. C. ZIJDERVELD, *Lof der twijfel. Hoe we kunnen koesteren zonder daarbij fanatiek te worden*, Amsterdam, Cosse, 2009, 17.

België meestal naar het humanistisch atheïsme en niet naar een andere religie.⁵⁷

Maar is secularisering louter in termen van verlies van religie beschrijven niet een al te negatief uitgangspunt voor het onderzoek naar zinbeleving bij Scouting? Hoewel verschillende bovengenoemde gevolgen van de secularisering zeker herkenbaar zijn in de scoutsbeweging, gaan we toch op zoek naar een meer gematigde kijk op dit proces, die ook de positieve kanten van de secularisering belicht. Die gematigde kijk wordt ook ingegeven door het feit dat de klassieke seculariseringstheorie de laatste vijftien jaar door sociologen en historici steeds meer onder kritiek wordt gesteld. De socioloog Rodney Stark droeg haar in 1999 al ten grave en de historicus David Nash betoogde in 2004 dat de seculariseringstheorie zelf een soort geloof is geworden dat het zicht op wat er werkelijk gebeurt op het vlak van zingeving en religiositeit aan het zicht onttrekt. Stark bekritiseert de ongunstige manier waarop Dobbelaere probeert de secularisatiethese overeind te houden, door enkel de evolutie van de georganiseerde religies in acht te nemen. Hij weigert daardoor te erkennen dat de persoonlijke religiositeit, wat ons juist wel interesseert, een valide indicator kan zijn om de seculariseringstheorie te evalueren.⁵⁸

1.6.1.2 Genuanceerdere visies op secularisering

In zijn boek *Het tijdperk van de wereldreligies* bespreekt de Belgisch-Nederlandse socioloog Staf Hellemans een interessante these over religieuze modernisering. Hij doet een oproep om het traditionele denken over religie en moderniteit, als zijnde elkaars uitsluitende tegengestelden, te verlaten. Hij pleit voor een andere aanpak omdat het seculariseringsparadigma enkel maar het verval van de geïnstitutionaliseerde religies waarneemt en niet de mogelijke opgang van nieuwe religies of de veranderingsprocessen in oude religies. Hij vindt dat de aandacht beter zou uitgaan naar de transformatie van religie die zich afspeelt in en door de moderniteit. Volgens Hellemans geeft de moderniteit ruimte aan vele vormen van religie. Hij verduidelijkt deze bewering door te stellen dat mensen over voldoende verbeeldingskracht beschikken om, in de context waarin ze leven, steeds nieuwe vormen van religie te ontwerpen. Daarom speelt religie zich altijd in het heden af, ook als het gaat om de beleving van zeer oude religieuze tradities. Religie verdwijnt niet uit de samenleving en de cultuur maar verandert voortdurend van vorm en inhoud onder invloed van de moderniseringsprocessen.⁵⁹

De Canadese filosoof Charles Taylor zit ook op deze golflengte wat betreft zijn visie op secularisering. Hij reageert met zijn visie op de secularisering te

57 K. DOBBELAERE, L. VOYE, *Religie en kerkbetrokkenheid: ambivalentie en vervreemding*, in K. DOBBELAERE (red.), *Verloren zekerheid: de Belgen en hun waarden*, Tielt, Lannoo, 2001, 121-130. In België is het atheïstisch humanisme erkend als een georganiseerde levensbeschouwing.

58 R. STARK, *Secularization, R.I.P.*, in *Sociology of Religion*, Oxford, Oxford University Press, 1999, 60: 3, 249-273, 252. D. NASH, *Reconnecting Religion with Social and Cultural History: Secularization's Failure as a Master Narrative*, in *Cultural and Social History*, 2004; 1: 302-325, 317.

59 S. HELLEMANS, *Het tijdperk van de wereldreligies. Religie in agrarische civilisaties en in moderne samenlevingen*, Zoetermeer, Meinema, 2007, 19-37.

gen de algemeen gangbare subtractiethesis, die de secularisering uitsluitend verklaart als een verlieservaring, meer bepaald het verlies van het geloof in God. In het boek *Een seculiere tijd* hekelt Taylor het ongenueanceerd aanvaarden van het seculariseringsverhaal.⁶⁰ In plaats van secularisering voor te stellen als een logisch gevolg van de modernisering en de daarmee gepaard gaande rationalisering, wil Taylor aantonen dat secularisering zelf het gevolg is van fundamentele veranderingen in de religieuze cultuur. Eigenlijk is, volgens van Heeswijck, de visie van Taylor op secularisering opgebouwd vanuit een transcendentiaal verhaal dat de spanningen tussen geloof en ongelooft in de cultuur ontleeft.⁶¹

Volgens Taylor verliep het seculariseringsproces in drie stappen. De eerste stap was dat de wetenschappelijke verklaringen van de werkelijkheid het mogelijk maakten dat mensen alternatieven voor religie zijn gaan zoeken in het humanisme. Door de secularisering verloor religie ook haar betekenis als algemene antistructuur, als tegenwicht voor de samenleving. De tweede stap was het dramatisch afnemen van de godsdienstpraktijk en het verdwijnen uit de publieke ruimte van haast alle verwijzingen naar God. Ten derde, en dit was een positief gevolg, heeft de secularisering er voor gezorgd dat religie een nieuwe plaats kreeg, maar dan wel in de privésfeer. Religie is een keuzemogelijkheid geworden, zoals bij kunst, literatuur of muziek. Alleen of met gelijkgezinden beleefd, wordt het voor de moderne mens mogelijk gemaakt om de volheid te beleven en even te ontsnappen aan de dagelijkse samenleving.⁶²

Omdat secularisering bij Taylor sterk verbonden is met zijn visie op religie, bekijken we de betekenis van dit begrip bij hem. Religie heeft bij Taylor vooral te maken met het onderscheid transcendent/immanent. Religie is volgens Taylor altijd een combinatie van meerdere aspecten van transcendentie. Ten eerste is transcendentie een cruciaal kenmerk van religie. Transcendentie verwijst naar een hogere macht die het immanente overstijgt. Het heeft ten tweede ook de betekenis van een hoger goed dat de menselijke ontplooiing te boven gaat. In het christendom zouden we door "agape-liefde" kunnen deelhebben aan de overstijgende liefde van God. Daarom is de betekenis van dit hogere goed alleen in een gelovige context verstaanbaar. Tenslotte belicht transcendentie ook het aspect van het leven dat de natuurlijke grenzen van geboorte en dood overstijgt.⁶³

Volgens Taylor biedt het exclusief humanisme, sinds de modernisering en de secularisering, voor het eerst de mogelijkheid aan de mens om zich spiritueel en moreel te ontplooiën los van een transcendente of bovennatuurlijke bron en een vervuld leven na te streven. Dit exclusief humanisme werd naar voor geschoven als een humanistisch immanent denken, dat als alternatief kon dienen voor moraal en religie. Dit neemt echter niet weg dat ook het humanisme zich moet bezighouden met (holistische) gebeurtenissen die het louter menselijke

60 C. TAYLOR, *Een seculiere tijd*, Rotterdam, Lemniscaat, 2010, 75.

61 G. VANHEESWIJCK, *Charles Taylor en het zigzag parcours van de westerse secularisering*, in S. LATRE, G. VANHEESWIJCK (red.), *Radicale secularisatie. Tien hedendaagse filosofen over religie en moderniteit*, Kalmthout, Pelckmans, 2013, 144, 145.

62 C. TAYLOR, *Een seculiere tijd*, a.w., 102-105.

63 C. TAYLOR, *Een seculiere tijd*, a.w., 64.

overstijgen, zoals de zorg om de toestand van de natuurlijke omgeving.⁶⁴

Taylor geeft aan dat het perspectief van de secularisering een waardevol uitgangspunt is om de ontwikkeling van religie en zingeving te onderzoeken. Want het afbrokkelen van religie en godsdienstpraktijk is volgens Taylor niet enkel een negatief verhaal. Het door de moderniteit ontstane levensbeschouwelijk pluralisme heeft er voor gezorgd dat religie meer en meer een keuze is geworden. Uit de desintegratie van de christelijke religie ontwikkelde zich een veel persoonlijker religiebeleving, omdat de mens voor zingeving kan zoeken in het ruime aanbod op de culturele markt om er zijn identiteit uit samen te stellen. Taylor noemt dit de “spiritualiteit van het zoeken”. Deze persoonlijke spirituele weg wordt vooral in West-Europa ingevuld als “spiritueel maar niet religieus”, dit wil zeggen niet verbonden aan of afhankelijk van kerkelijk leergezag. Volgens Taylor staan we nog maar aan het begin van een nieuw tijdperk van religieus zoeken waarvan niemand de uitkomst weet.⁶⁵ Eén ding is echter zeker, dat de vanzelfsprekendheid waarmee men tot voor enkele decennia het christendom bedoelde als men over religie sprak, bijna helemaal is verdwenen. De christelijke religie is optioneel geworden.⁶⁶

1.6.1.3 De pluralisering

Een ander aspect van de modernisering is de al aangehaalde pluarisering. Volgens Staf Hellemans verbinden en verspreiden oude en nieuwe religies zich met elkaar in een wereldwijd netwerk. De globalisering, het proces van integratie op wereldniveau van economie, cultuur en politiek, zet zich verder door. Dit gebeurt dankzij de vervaging van de grenzen tussen ruimte en tijd en de verbeterde communicatietechnieken zoals de sociale media. Het (competitieve) aanbod van nieuwe en oude religies heeft zodoende geleid tot een gefragmenteerd en onoverzichtelijk levensbeschouwelijk veld.⁶⁷

In deze paragraaf gaan we onderzoeken of alternatieve religies de plaats hebben ingenomen van de klassieke religies. We bespreken de mogelijke invloed van nieuwe, vooral oosterse religieuze bewegingen die onder de naam new age grond onder de voeten hebben gekregen in onze maatschappij. Volgens Hubert Knoblauch wordt de benaming ‘New Age’ voor de meest uiteenlopende bewegingen aangewend:

*“Die Bezeichnung ‘New Age’ wird für eine Reihe höchst unterschiedliche Bewegungen verwendet, die sich grossenteils selbst dieser Bezeichnung zuordnen. Angesichts der grossen Bandbreite, die von der eher weltanschaulichen Esoterik über die stärker praktische Magie und den Okkultismus bis zu psychologischen Bewegungen reicht (...).”*⁶⁸

64 C. TAYLOR, *a.w.*, 60.

65 C. TAYLOR, *a.w.*, 696-702.

66 H. KNOBLAUCH, *Vom New Age zur Populären Spiritualität*, *a.w.*, 2003, 17.

67 S. HELLEMANS, *Het tijdperk van de wereldreligies*, *a.w.*, 140.

68 H. KNOBLAUCH, *Populäre Religion*, Frankfurt/New York, Campus Verlag, 2009, 102.

Als in dit onderzoek wordt gesproken over nieuwe religieuze bewegingen dan gaat het over niet-katholieke nieuwe religieuze bewegingen. Vanuit de dynamiek van het Tweede Vaticaans Concilie zijn er in de schoot van de katholieke kerk ook nieuwe religieuze bewegingen ontstaan. Deze nieuwe vormen van christelijk leven beschrijven Pascal en Marie Annick Pingault als volgt:

*“Saisi par l’Esprit Saint, le Peuple de Dieu va se donner des structures communautaires, diverses dans leur expression, pour se ‘visibiliser’: Elles rassemblent parfois pour une vie commune et en même lieu communautaire des couples, des célibataires, consacré(e)s ou non et même des diacres et des prêtres donnant ainsi localement et modestement le témoignage de la plénitude de l’Eglise.”*⁶⁹

In de inleiding van zijn boek *Pelgrims voor een nieuwe tijd. Jonge bewegingen in de kerk*, geeft Jos Vrankcx toe dat ze kwantitatief onbelangrijk zijn. Toch hoopt hij dat ze op kwalitatief vlak wel het verschil kunnen maken voor de kerk. “(...) Door velen in de wereld worden ze beschouwd als facetten van een religieus-culturele ‘transfiguratie’ in deze fin de siècle-periode. Als kristallisatiepunten van onderhuidse processen die het christendom van de toekomst, zeker in de wereldkerk, misschien in de lage landen bij de zee zullen tekenen. In welke mate, zal nog moeten blijken.”⁷⁰ We laten deze nieuwe (kerkelijke) bewegingen in deze studie over zinbeleving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen verder buiten beschouwing. Ze bestaan wel, maar hebben al bij al in Vlaanderen een geringe invloed.

In het midden van de jaren negentig van de vorige eeuw verscheen de roman van James Redfield *De Celestijnse belofte*. Dit boek verhaalt over een zoektocht naar een manuscript in het oerwoud van Peru. Een manuscript waaraan het verwerven van hogere machten, geheime krachten en speciale kennis wordt toegeschreven. Maar eigenlijk gaat het verhaal over de persoonlijke zoektocht naar zin en betekenis van ieder mens. Dit boek gaat over het zoekproces naar een rijke spirituele ontplooiing die geen enkele wetenschap, wijsbegeerte of godsdienst ooit heeft kunnen geven.⁷¹ Deze roman werd meteen een bestseller en was een illustratie van een evolutie die zich aan het voltrekken was. Enerzijds hebben de mainstream christelijke religies zich meer en meer teruggetrokken op hun eigen kleine terrein. Anderzijds, en dit buiten de kerkelijke structuren om, tonen blijkbaar veel mensen belangstelling voor religie en spiritualiteit. Stef Aupers zegt dat new age een codewoord is geworden voor alternatieve vormen van spiritualiteit.⁷² New age (nieuw tijdperk), een term uit de astrologie, was aanvankelijk een containerbegrip voor alle nieuwe religieuze bewegingen. Stef Aupers verwoordt deze evolutie in Nederland en bij uitbreiding in heel Europa als volgt:

69 P. PINGAULT, *A la Rencontre des Communautés Nouvelles. Petit Guide*, Nouan le Fuzelier, Editions des Béatitudes, 2005, 21.

70 J. VRANCKX, *Pelgrims voor een nieuwe tijd. Jonge bewegingen in de kerk*, Leuven, Davidsfonds, 1991, 15.

71 J. REDFIELD, *De Celestijnse belofte*, Amsterdam, De Boekerij, 1996, 9.

72 S. AUPERS, *In de ban van de moderniteit. De sacralisering van het zelf en de computertechnologie*, Apeldoorn, Het Spinhuis, 2008, 7.

*"It seems (...) that the decline of church membership is accompanied by an increasing interest in alternative religiosity. (...) Yoga, Zen meditation, reincarnation, astrology, parapsychology, holism, healing crystals are popular in the Netherlands and are generally seen as part of the New Age movement."*⁷³

In de jaren 1960 en 1970 had new age een negatief imago omdat het ook occulte sekten omvatte die ontstaan waren uit het christendom en die zich afkeerden van de wereld. Sinds de jaren 1980 is het imago van new age verbeterd. Nieuwe religieuze bewegingen stonden veel positiever tegenover de wereld. De leer van deze nieuwe religieuze bewegingen is ook aangepast aan het marktmodel. New age stelt dat spiritueel welzijn, gezondheid en zelfs economisch succes afhangen van de verhouding die een mens heeft tegenover de kosmos. Of zoals Paul Heelas stelt: "New age is een zelfspiritualiteit".⁷⁴ Na 1990 spreken we over 'nieuwe spirituele bewegingen' in plaats van over 'new age'.

In het boek *Nieuwe Religiositeit in Nederland* verkent Frans Jespers het religieuze landschap in Nederland.⁷⁵ Alhoewel de traditionele religies al goed in kaart zijn gebracht, wil de auteur met deze studie vooral nagaan hoe alternatieve religie wordt beleefd door haar beoefenaars. Deze aanpak door de auteur is een gevolg van het feit dat de religieuze verhoudingen door de geweldige fragmentatie van het religieuze landschap niet goed meer te meten zijn. De auteur gebruikt de term nieuwe religieuze bewegingen in ruime zin. Hij doet dit bewust omdat anders niet-geïstitutionaliseerde of ongebonden religieuze personen buiten deze benadering zouden vallen. In dit overzicht van alternatieve religiositeit dat Jespers geeft, horen ook de bewegingen thuis die werden benoemd met de verzamelnaam 'new age' en nu met 'nieuwe spiritualiteit'. Deze bewegingen houden zich vaak bezig met esoterische activiteiten en daarbij verwachten ze een nieuw tijdperk.

Om nieuwe of alternatieve religieuze bewegingen te definiëren, kan men volgens Jespers niet omheen de christelijke kerken, het jodendom en de islam, die de Nederlandse religieuze kerncultuur uitmaken. De alternatieve bewegingen horen dan tot de 'paracultuur'. Hij onderkent negen categorieën: 1. ultra-orthodoxe of fundamentalistische groeperingen van de grote godsdiensten, 2. oude groepen, afgescheiden van de grote godsdiensten, 3. minderheidsgodsdiensten, 4. nieuwe religieuze bewegingen, losgemaakt van de grote godsdiensten, 5. neopaganisme, met de neiging tot herbetovering van de natuur, 6. het esoterische milieu, 7. nieuwe volksreligie, waarzeggerij en alternatieve geneeswijzen, 8. human-potentialactiviteiten, 9. collectieve devoties en gefragmenteerde religiositeit.

Aan de hand van een reeks gevalstudies belicht Jespers de verschillende vor-

73 S. AUPERS, *We are all gods. New Age in the Netherlands 1960-2000*, in E. SENGERS (red.), *The Dutch and their gods. Secularization and transformation of religion in the Netherlands since 1950*, Hilversum, Uitgeverij Verloren, 2005, 181-201, 181.

74 P. HEELAS, *Prosperity and the New Age Movement*, in B. WILSON, J. CRESSWELL, *New Religious Movements. Challenge and Response*, London/New-York, Routledge, 1999, 49-77, 52.

75 F. JESPERS, *Nieuwe religiositeit in Nederland*, Budel, Damon, 2009, 14.

men van nieuwe religiositeit. Hij wil nagaan welk wereldbeeld, welke moraal en zingeving achter deze alternatieve vormen van religie zitten. In dit kader signaleert hij dat de term ‘new age’ meer en meer vervangen wordt door het begrip ‘holistische spiritualiteit’. Een voorbeeld van dit holistisch wereldbeeld is de opvatting “van de universele energie als iets dat de mens, de wereld en de natuur met elkaar verbindt”. God wordt voorgesteld als een vage levensgeest of meestal als ‘iets’.⁷⁶

Frans Jaspers stelt dat het deel van de bevolking, dat in spiritualiteit is geïnteresseerd, meestal zijn gading vindt buiten de traditionele religies. We spreken van ongeveer vijftientig procent van de Nederlandse bevolking dat hiermee sympathiseert. Alternatieve holistische spirituele stromingen zijn ook niet zo wijd verspreid als algemeen wordt aangenomen. Doorgaans hebben ze ook een publiek (babyboomers) dat maar een fractie jonger is dan het vergrijsde publiek van de traditionele religies. Net als Karel Dobbelaere beweert de Duitse socioloog en theoreticus van de seculariseringstheorie Detlef Pollack dat de onderlinge concurrentie op de religieuze markt de vitaliteit van de verschillende religies zou kunnen verhogen:

“Je pluralistischer der religiöse Markt sei, desto mehr Konkurrenz fordern die einzelnen Religionsgemeinschaften ihre Vertreter heraus (...). Die in modernen Gesellschaften beobachtbare Vervielfältigung der Glaubensoptionen übt insofern einen stimulierenden Einfluss auf die Vitalität von Religionsgemeinschaften aus.”⁷⁷

Maar deze bewering vindt geen bevestiging in de realiteit. Volgens Joep de Hart blijkt de jongste generatie maar weinig belangstelling te tonen voor nieuwe vormen van religiositeit.⁷⁸ Volgens hem lijken vele, zo gezegde nieuwe religieuze stromingen, eerder op seculiere pseudo-wetenschap. Ze zijn immanent, utilitair en hoofdzakelijk gericht op een persoonlijk welbevinden met de bedoeling om nog beter te kunnen functioneren in de profane wereld. Uit onderzoek blijkt voorts dat zoiets als een gemeenschappelijke religieuze identiteit bij jongeren helemaal aan het verdwijnen is. Symbolen worden in een andere betekenis gebruikt en een collectieve religieuze taal is bij jongeren haast helemaal afwezig.⁷⁹

Voor jongeren van vandaag is het blijkbaar moeilijk om in te groeien in de (nog) bestaande religieuze cultuur. Daarom blijft de maatschappelijke impact van religie eerder klein. De Hart vraagt zich ook af of de transformatie van religie een keerpunt is dan wel een bevestiging van de steeds voortschrijdende secularisering. Hiermee wordt bedoeld dat bij generaties jongeren die opgegroeid zijn in een volledig gesecculariseerde cultuur, de rationalisering en individualisering doorwerken tot in hun privéleven. Daarom zijn er maar weinig sporen te vinden die er op wijzen dat de nieuwe spiritualiteiten door jongeren gebruikt worden als een alternatief voor het samenstellen van hun individuele zingeving.⁸⁰

76 F. JASPERS, *Nieuwe Religiositeit*, a.w., 23.

77 D. POLLACK, *Rückkehr des Religiösen*, Tübingen, Mohr-Siebeck, 2009, 35.

78 J. DE HART, *Zwevende gelovigen*, a.w., 223.

79 J. DE HART, a.w., 234-237.

80 S. AUPERS, *In de ban van de moderniteit*, a.w., 11.

Een onderzoek bij de Vlaamse jeugdbewegingen onder het thema ‘waardenpatronen en geloof’, versterkte het vermoeden dat nieuwe (oosterse) religies weinig of geen jongeren aanspreken. Uit de onderzoeksresultaten van Scouts en Gidsen Vlaanderen bleek niemand (=0%) aanhanger te zijn van het boeddhisme. Het was ook niet duidelijk of er moslims lid zijn van de scouts. Ze werden nergens met name vermeld in deze studie.⁸¹ Dit onderzoek blijkt de zienswijze van Karel Dobbelaere te ondersteunen dat nieuwe religieuze bewegingen niet echt een alternatief vormen voor het verdwijnen van de christelijke religie uit de Belgische samenleving (1.6.1.1).

De vraag hoe jongeren zingeving invullen heeft ook David Tacey beziggehouden, omdat hij vermoedde dat de nieuwe religieuze bewegingen voor jongeren geen uitwijkmogelijkheid bieden voor de traditionele religies. David Tacey is een Australische filosoof. Reeds in het jaar 2000 organiseerde hij een onderzoek bij 150 eerstejaarsstudenten over hun beleving van spiritualiteit en religie. De La Trobe Universiteit in Melbourne, waar Tacey lesgeeft, is een seculiere staatsuniversiteit, waar geen theologie wordt onderwezen. Een minderheid (20%) van de ondervraagde studenten is aanhanger van ‘new age’. Dit aantal komt overeen met de resultaten van het onderzoek van Abby Day dat we al eerder bespraken. De grote meerderheid van de respondenten (80%) had geen religieuze achtergrond meer.⁸²

1.6.1.4 De individualisering

In het boek *De lage landen en het hogere* van Gabriel van den Brink wordt onderzocht hoe de persoonlijke morele en levensbeschouwelijke eigenheid van burgers in Nederland en bij uitbreiding in Europa er uitziet en hoe deze individuele levensbeschouwelijke denkbeelden zich verhouden tot het publieke domein. De vraag is of individualisering leidde tot een persoonlijke en weloverwogen keuze voor een authentieke zinbeleving. Het boek van Van den Brink is voor ons onderzoek interessant omdat het een synoniem voor zingeving en levensbeschouwing invoert namelijk de verbinding met het ‘hogere’. Net als het woord zingeving is het hogere een verzamelwoord waarbij religieuze, culturele, morele en filosofische waarden worden bedoeld.

“Het hogere is de verbeelding van een geheel waarmee ik mij verbonden weet en waardoor ik mij geroepen voel tot onbaatzuchtig handelen.”⁸³

Om deze definitie van het hogere te verduidelijken gebruiken we de toelichting die Van den Brink zelf geeft. Het hogere kan volgens hem niet fysiek worden

81 S. VERMEIREN, K. GALLE, *Jeugdbewegingen in Vlaanderen. Een onderzoek bij groepen, leiding en leden*, Brussel, Vlaams Ministerie van Cultuur, Jeugd, Sport en Media, 2010, 132. www.sociaalcultureel.be/jeugd/onderzoek/rapport_jeugd-bewegingen.pdf. Geraadpleegd op 4 mei 2013.

82 D. TACEY, *What Spirituality Means to Young Adults*, in S. COLLINS-MAYO, P. DANDELION, *Religion and Youth*, Ashgate, Farnham, 2010, 65-71, 65. In het postmodernisme is religie, volgens Tacey subjectief, optimistisch en vooral nuttig.

83 G. VAN DEN BRINK, *De lage landen en het hogere. De betekenis van geestelijke beginselen in het moderne bestaan*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2012, 26.

vastgenomen. Het hogere is transcendent maar kan toch worden benaderd met behulp van onze verbeelding. Met verhalen, rituelen en metaforen krijgt men toegang tot het hogere. Het hogere is een geheel van begrippen, van waarden dat de dagelijkse realiteit overstijgt. Het gaat over grootheden van religieuze of maatschappelijke aard. Het hogere leidt tot individuele ervaringen die voornamelijk betekenis hebben voor het individu. Maar toch weet het individu zich verbonden en gedragen door dit hogere ideaal. Deze verbondenheid met het hogere werkt inspirerend en doet een moreel appel op mensen om onbaatzuchtig te handelen voor anderen.

Deze definitie heeft het voordeel dat ze laat zien hoe zingeving of het hogere is geëvolueerd van uniformiteit in de periode van de verzuiling naar een ruime diversiteit nu. Hierbij geldt wel volgende de bedenking: de theorie van proliferatie van hogere waarden van Van den Brink vertrekt vanuit een situatie voorbij de verzuiling. Maar we maakten reeds duidelijk (1.3.1) dat de zuilen in België nog steeds bestaan, zij het in een gelaïciseerde en geprofessionaliseerde vorm.

Het boek van Van den Brink is onder meer gebaseerd op het Europese waardenonderzoek (EVS).⁸⁴ Volgens Paul Dekker leggen bijvoorbeeld burgers in welvarende landen meer de nadruk op de kwaliteit van het leven, de zelfexpressie of het milieu. Deze waarden zijn belangrijker dan de rol van de georganiseerde religies in hun leven. Hoe hoger het opleidingsniveau en de bestaanszekerheid van de bevolking, hoe makkelijker seculiere denkbeelden worden aanvaard. Dit uit zich ook in generationele waardenoverdracht. Mensen die geboren zijn in onzekere tijden, bijvoorbeeld voor en na de Tweede Wereldoorlog, geven eerder materiële waarden door aan hun kinderen dan generaties die in voorspoediger tijden zijn geboren. Deze generaties geven eerder postmateriële waarden door.⁸⁵

Individualisering is een onderdeel van een breed proces van modernisering van de maatschappij. Er is niet enkel de sterk verminderde religiositeit maar daarnaast ook de zeer snelle verspreiding (proliferatie) van nieuwe waarden.⁸⁶ Van den Brink noemt dit proces een verschuiving van het hogere waardoor vier categorieën van waarden ontstaan. Het sacrale: dit betekent religieus of spiritueel. Het sociale staat voor sociale relaties en onbaatzuchtige inzet. Het vitale betekent grote aandacht voor zelfverwerkelijking, gezondheid, of een hedonistische levensstijl. Tenslotte alledaagse waarden wat wil zeggen het belang van alledaagse zaken en basisvoorwaarden in het leven.⁸⁷

De verschuiving in de beleving van het 'hogere' is ook door andere auteurs bevestigd. Religiositeit is afgenomen maar het belang van humane waarden en zelfontplooiing, als kader voor zingeving, is gegroeid. Zo stelt Kim Castenmiller dat waardenbeleving een constituerende rol speelt in het uitbouwen van zingeving van jongeren. Castenmiller omschrijft de betekenis van waardenbeleving bij jongeren als volgt:

84 L. HALMAN, R. LUIJKX, M. VAN ZUNDERT, *Atlas of European Values*, Tilburg, Brill, 2005, 71-73.

85 P. DEKKER, *Het hogere in de hedendaagse bevolking*, in G. VAN DEN BRINK, *De lage landen en het hogere. De betekenis van geestelijke beginselen in het moderne bestaan*, Amsterdam, University Press, 2010, 183-227, 194.

86 P. DEKKER, *Het hogere in de hedendaagse bevolking*, a.w., 223.

87 P. DEKKER, a.w., 238.

*“Veel jongeren leven zelfbewust en waardegedreven. (...) Waarden vinden jongeren belangrijk in hun privéleven, maar ook in hun werk. Verantwoordelijkheid nemen voor het eigen gedrag is voor velen een leidraad in het dagelijks leven.”*⁸⁸

Wat bovengenoemde auteurs gemeen hebben met elkaar is de beschrijving van een zoekproces naar nieuwe vormen om religie en zingeving te kunnen beleven in de huidige moderne cultuur. Dit is ook wat Charles Taylor probeert te doen. In zijn boek *De bronnen van het zelf* gaat hij na wat de plaats is van het subject in de cultuur.⁸⁹ Hij heeft daarbij kritiek op de te verregaande individualisering en de gebrekkige aandacht voor collectieve waarden in de hedendaagse samenleving. Taylor reageert vooral tegen het primaat van de techniek en de economie ten koste van ethiek en spiritualiteit. Volgens Taylor duwen de markt en de betuttelende staat de samenleving in een richting waarin de vrijheid van de burgers beknot wordt door een bevoogdende overheid en de markt waartegen de individuele mens, levend in een schijndemocratie, weinig of niets kan inbrengen. Hij waarschuwt voor de fragmentatie van de samenleving, waarin de sociale banden tussen het individu en de gemeenschap worden doorgesneden. Taylor is eigenlijk een ‘communitarist’ omdat hij het belang benadrukt van gemeenschappelijke waarden en normen voor de ontwikkeling van persoonlijke zingeving en identiteit. Hij hecht groot belang aan een ontologisch achtergrondverhaal van morele opvattingen die zin geven aan het leven. Het menselijk verlangen naar volledige zelfbepaling verwerpt ook hij net als De Dijn.⁹⁰

Taylor vindt dat zingeving in de eerste plaatst ontleend wordt aan (christelijke) betekenissen die voorgegeven zijn in de cultuur. Maar Taylor staat niet weigerachtig tegenover de bevindingen van de wetenschap en integreert ze bovendien in zijn zingeving. Verder ruimt Taylor in zijn denken ook plaats in voor de individualisering, die volgens hem een niet meer te ontkennen realiteit is geworden. Taylor ziet in de individualisering positieve en negatieve aspecten. Positief is volgens hem de aandacht voor de subjectiviteit en ieders verantwoordelijkheid. Maar dit schiet soms door in subjectivisme en individualisme. Individualisering is volgens hem een streven naar vrijheid van het individu om zijn positie te bepalen tegenover betekenissen die vanuit de cultuur op hem afkomen. Bovendien is deze manier van zingeving voor vele (jonge) mensen heel attractief geworden, waaraan dit ideaal van het individualisering trouwens zijn geldigheid ontleent.⁹¹

Taylor werpt de vraag op: “Als de jeugd werkelijk niet meer zou geven om zaken die verder gaan dan het zelf, wat kun je dan nog tegen hen zeggen?”⁹² Want achter de schijnbaar oppervlakkige waarden van jongeren gaat er toch een

88 K. CASTENMILLER, *Generatie Y: aan het werk*, Zoetermeer, Free Musketeers, 2009, 36.

89 C. TAYLOR, *De bronnen van het zelf*, Rotterdam, Lemiscaat, 2009, 39.

90 C. TAYLOR, a.w., 47-48.

91 G. GROOT, *Charles Taylor over godsdienst en de moderne wereld*, in C. TAYLOR, *Een seculiere tijd*, Rotterdam, Lemiscaat, 2007, (7-34), 17.

92 C. TAYLOR, *De malaise van de moderniteit*, a.w., 37.

ethisch ideaal schuil, namelijk dat van de authentieke eigen invulling van zingeving. Volgens de gedachtegang van Taylor zit de bron voor authenticiteit diep in elke mens, als een ethische imperatief. Het is als een innerlijke stem die zegt wat goed is voor deze persoon om bij aan te sluiten. Taylor sluit dus niet uit dat jonge mensen hun zingeving kunnen vinden in de beleving van louter humane waarden, maar evengoed in de betekeniskaders die de christelijke religie aanbiedt.

Taylor ruimt in zijn filosofie dus plaats in voor een diversiteit aan waarden, die het individu kan aanwenden bij het opbouwen van een persoonlijke levensbeschouwelijke identiteit. Hierbij hecht Taylor belang aan hermeneutiek. Dit betekent voor hem het doorgronden en begrijpen van het streven van de moderne mens om een individueel gemotiveerde keuze te maken voor bepaalde (traditionele) waarden. Deze keuze verbindt Taylor met het reeds eerder aangehaalde begrip authenticiteit dat in zijn denken centraal staat.⁹³

“Authenticiteit combineert het verlangen naar autonomie van jonge mensen met de zoektocht naar langlopende stabiele verbanden die in de waarde van authenticiteit met elkaar verbonden zijn.”⁹⁴

Taylor trof het begrip authenticiteit aan in de jongerenculturen die zich vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog begonnen af te zetten tegen de gevestigde samenleving. De jongerenculturen ontleenden op hun beurt de idee van authenticiteit aan het achttiende-eeuwse expressionisme dat iedereen het recht gaf zichzelf te ontwikkelen, zelfs als dit inging tegen traditionele modellen die door ouders, maatschappij, kerk of politiek waren opgelegd.⁹⁵ Zoals we al eerder aangaven erkent ook Taylor dat de secularisering leidde tot een lineaire terugloop van de religiebeleving en dat er meerdere alternatieven ontstonden voor religie, onder andere het humanisme. Maar Taylor gaat verder. Na de massale afval van de christelijke religie die in de jaren zestig begon, ontstond er een nieuwe persoonlijke invulling van religie. Taylor verruimt deze visie door ook begrip op te brengen voor het individualisme, dat religieuze en ethische dimensies helemaal niet uitsluit als het om zingeving gaat.⁹⁶

De hierboven beschreven moderniseringsprocessen in de cultuur hebben ongetwijfeld grote invloed uitgeoefend op de scoutsbeweging. De secularisering heeft ook daar geleid tot een ernstige verzwakking van de christelijke religie. Maar de vraag is of dit leidde tot secularisme. Hiermee bedoelen we dat er helemaal geen plaats meer zou zijn overgebleven voor religie en zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen. Of bestaat er nog steeds aandacht voor zingeving bij scouting, maar dan onder de vorm van het beleven van een grote diversiteit aan levensovertuigingen en waarden, zoals Taylor dit voorstelde, zonder dat daarbij de christelijke religie of andere religies bij voorbaat worden uitgesloten? Moder-

93 N. SMITH, *Charles Taylor: Meaning, Morals and Modernity*, Cambridge, Polity, 2002, 172.

94 J. BOSCHMA, I. GROEN, *Generatie Einstein. Slimmer, sneller en socialer. Communiceren met jongeren van de 21ste eeuw*, Amsterdam, Pearson Education, 2007, (2de druk), 18.

95 C. TAYLOR, *De bronnen van het zelf*, Rotterdam, Lemniscaat, 2009, 627.

96 C. TAYLOR, *De malaise van de moderniteit*, a.w., 39-41.

nisering leidde ondermeer tot individualisering. Maar om de impact te kunnen meten van de individualisering op de houdingen en attitudes van de scout of gids inzake levensbeschouwing en zingeving, zullen we moeten nagaan waartoe dit individualisme leidde. Wil dit zeggen: het recht op zelfbeschikking waarbij eigen inzichten steeds boven het belang van de groep staan? Of geeft juist het individualisme aan de leden van Scouts en Gidsen Vlaanderen een grotere verantwoordelijkheid om zelfstandig te kiezen voor authentieke, eventueel humane (holistische) waarden als kader voor hun zingeving?⁹⁷

1.6.2 Mesoniveau: de ontwikkelingen in sociale groepen

Zoals we al stelden leeft scouting niet op een eiland maar maakt deel uit van de brede samenleving en cultuur. Daarom gaan we door middel van verder onderzoek na hoe secularisering, pluralisering en individualisering de pedagogische methode van scouting en bij uitbreiding de identiteit van de individuele scout en gids hebben beïnvloed.

1.6.2.1 Sociaal kapitaal

In zijn boek *Bowling Alone* benadrukt de Amerikaanse politicoloog Robert Putnam het belang van het sociaal kapitaal. Sociaal kapitaal bestaat uit niet-materiële goederen zoals vriendschappen, sociale connecties, relaties en verbondenheid. Dit wordt verkregen door het lidmaatschap van verenigingen en belangengroepen die op deze manier het welzijn van de mensen en het goed functioneren van de samenleving bevorderen. Putnam onderscheidt twee soorten van sociaal kapitaal. *Bonding social capital*, dat staat voor groepen die gelijken verbinden, maar contacten met vreemden niet bevorderen. Een tweede soort is *bridging social capital*, dat in een multiculturele samenleving bruggen wil slaan tussen mensen die niet gelijk zijn in leeftijd, geslacht of levensovertuiging.⁹⁸ Wil sociaal kapitaal goed functioneren moeten beide in evenwicht zijn. Het begrip 'sociaal kapitaal' werd als dusdanig voor het eerst gebruikt in 1916 door Lyda Hanifan, inspecteur van het basisonderwijs in de Amerikaanse staat West Virginia. Sociaal kapitaal wil volgens Hanifan zeggen:

*“Those tangible substances (that) count for most in daily lives of people: namely good will, fellowship, sympathy, and social intercourse among the individuals and families who make up a social unit (...).”*⁹⁹

97 G. DIERICKX, *De buitenkant van de religie. Een menswetenschappelijke rondleiding*, Antwerpen, Garant, 2007, 215-225.

98 G. DIERICKX, *De buitenkant van de religie*, a.w., 163.

99 R. PUTNAM, *Bowling alone. The Collapse and Revival of American Community*, New York, Simon & Schusters, 2000, 19.

Volgens Putnam is religieuze participatie het beste hulpmiddel om ook te komen tot buitenkerkelijke participatie zoals deelname aan het verenigingsleven.

“Faith communities in which people worship together are arguably the single most important repository of social capital (...).”¹⁰⁰

Maar sociaal kapitaal is sinds het laatste kwart van de twintigste eeuw aan het slinken. De moderniteit deed ook hier haar werk en bewerkstelligde een gedragsverandering in de religieuze houding van de Amerikanen, waardoor een belangrijk drijfveer voor maatschappelijke inzet wegviel.

“The carefully controlled University of Michigan-NIMH study of change in personal behavior between 1957 and 1976 found a decline of 50 percent in membership in church-related groups.”¹⁰¹

Daarom pleit Putnam voor de niet evidente opdracht deze neerwaartse trend om te buigen. Want sociale contacten en netwerking hebben een grote positieve invloed op de kwaliteit van ons leven en onze gezondheid:

“Social capital turns out to have forceful, even quantifiable effects on many different aspects of our lives.”¹⁰²

Ook nieuwe vormen van sociaal kapitaal en nieuwe sociale organisaties worden daarbij niet vergeten.

“The means to achieve these goals in the early twenty-first century and connectedness that will mark our success, will almost surely be different from those of the mid-twentieth century. For this reason, success will require the sensibility and skills of Gen X and their successors even more than of baby boomers and their elders.”¹⁰³

De pedagogische methode kan worden beschouwd als de belangrijkste aandrager van het sociaal kapitaal van scouting. Het sociaal kapitaal van de scouts zouden we kunnen omschrijven als het individuele, niet-materiële bezit dat leden en leiding ontleen aan hun lidmaatschap van scouting. Bovendien levert het ook de vaardigheid aan scouts en gidsen om tijdens hun lidmaatschap een netwerk aan connecties uit te bouwen en deze ook, in hun latere leven, te onderhouden en te gebruiken. Naast de pedagogische methode zijn er nog andere factoren die mee de eigenheid van de scoutsbeweging bepalen en de identiteit van een scout of gids vormgeven. We bespreken de invloed die uitgaat van generationele waardenoverdracht binnen het gezin. En verder de invloed die uitgaat van het

100 R. PUTNAM, *a.w.*, 66.

101 R. PUTNAM, *a.w.*, 72.

102 R. PUTNAM, *Bowling alone*, *a.w.*, 27.

103 R. PUTNAM, *a.w.*, 404.

onderwijs, de jongerenculturen, de leefstijlen en de sociale media op de vorming van de identiteit van de scout of de gids.

1.6.2.2 Generationele overdracht

Het eerste opvoedingsmilieu is uiteraard het gezin. Daar gebeuren de belangrijkste overdrachten tussen de generaties. De rol van ouders is essentieel in het groei-proces van de volwassen wordende jonge generaties. Peter Giesen merkte daarbij op dat “elke tijd een overgangstijd is.”¹⁰⁴ Kinderen en jongeren bouwen immers steeds verder op de realisaties van voorgaande generaties. Sociaaleconomische indicatoren tonen bijvoorbeeld aan dat scouts en gidsen doorgaans uit gezinnen komen waar de ouders werkzaam zijn in het middenkader met een relatief hoog inkomen. Dit wordt ook bevestigd in het jeugdbewegingsonderzoek van de Vlaamse overheid. Ouders van jongeren uit de jeugdbeweging hebben een tewerkstellingsgraad van 75,4% voor beide ouders. Bij de ouders van alle Vlaamse jongeren bedraagt dit slechts 63,6%. Bovendien laat scouting met een quote van 79,6% van de ouders die zelf hoger of universitair onderwijs hebben gevolgd, andere jeugdbewegingen ver achter zich.¹⁰⁵ Ouders van wie de kinderen lid zijn van een jeugdbeweging zijn zelf heel actief in het maatschappelijk middenveld. Zo is 79% van deze ouders zelf lid van minstens één vereniging. Dit varieert van sportclubs en culturele verenigingen tot het lidmaatschap van een politieke partij.¹⁰⁶

Bij middenveldorganisaties speelt de communicatie over en weer tussen de elkaar opvolgende generaties een belangrijke rol. Familieverwantschap is meestal een doorslaggevende reden om lid te worden van eenzelfde vereniging. Het voorbeeld van het gezin van herkomst speelt, zoals al gezegd, een belangrijke rol bij de beslissing voor het lidmaatschap van een jeugdbeweging. Als tenminste één van beide ouders lid is geweest van een jeugdbeweging dan is de kans groter dat hun kinderen ook lid worden. Toch is en blijft de beslissing om toe te treden tot een jeugdbeweging een keuze die jongeren uiteindelijk zelf maken.

In een profielonderzoek uit 2010, gezamenlijk uitgevoerd bij Scouts en Gidsen Vlaanderen en bij Chirojeugd Vlaanderen naar wie hun leden zijn, blijkt inderdaad dat verwantschap bepalend is voor lidmaatschap. Vandaar het hoge aantal van 87,5% van de leden van Scouts en Gidsen Vlaanderen waarvan minstens één van beide ouders ooit lid was van scouting.¹⁰⁷

Familiale banden zorgen voor de aanvoer van nieuwe leden. Maar het leven van vriendschappen en het zich goed amuseren met vrienden zijn de belangrijkste redenen om bij een jeugdbeweging te blijven. Dit is zo bij jeugdbewegingen maar ook bij verenigingen voor volwassenen. In deze context gedijen tradities het beste en worden ze doorgegeven van generatie op generatie. Maar traditie is een dynamisch gegeven. Generationele overdracht beperkt zich echter niet tot overdragen van gevestigde tradities. In een samenleving of een vereni-

104 P. GIESEN, *Wijzer of alleen maar ouder?*, in *Filosofiemagazine*, 1 (2010), 14.

105 S. VERMEIREN, K. GALLE, *Jeugdbewegingen in Vlaanderen*, a.w., 88-89.

106 M. DEBUSSCHER, *Wie zijn de leden van Scouts en Gidsen en Chiro?*, Zaventem, Cesor, 2010, 14-19.

107 M. DEBUSSCHER, a.w., 59-60.

ging zou dit leiden tot stilstand. Om dit te voorkomen moeten tradities uit het verleden worden omgevormd voor de toekomst, door ze selectief te behouden en ze tegelijk ook selectief te veranderen. In zijn essay *Onderkennen wat beschikbaar is* schrijft Jacques de Visscher over generationele overdracht het volgende:

*“Of we dat nu willen of niet, maar in overdracht van het gevestigde sluipt altijd iets anders binnen. Enerzijds verwerkt elke nieuwkomer datgene wat hij aantreft wanneer hij geboren wordt, maar anderzijds verwerkt hij dit gevestigde op een eigen manier (...) waardoor speelruimte ontstaat voor het nieuwe en voor het andere.”*¹⁰⁸

Jette Janssen beschrijft in haar boek over het gildeleven in Noord-Brabant, *De deugd van de broederschap*, hoe het lidmaatschap in de Noord-Brabantse schutterijverenigingen overgaat van generatie op generatie.¹⁰⁹ De invloed van vader op zoon (eerste graad) en de invloed van broers op broers (tweede graad) om lid te worden van de schutterij is groot. Lidmaatschap van de schutterij op basis van deze familiale banden betreft in totaal 78% van het aantal leden. De invloed van ooms op neven en van grootvaders op kleinzonen is weliswaar kleiner maar bedraagt respectievelijk nog eens 6% en 7%. Janssen stipt ook aan dat niet de doelstellingen van de schutterijen maar wel het zogenoemde sociaal kapitaal zorgt voor binding tussen de leden. Dit sociaal kapitaal van de schutterijen bestaat uit niet-materiële goederen zoals vriendschap, verbondenheid, waardering en eer.¹¹⁰

Ondertussen is de mentaliteit ten opzichte van tradities onder invloed van het groeiend individualisme veranderd. Dit wordt bevestigd in het boek van Frits Spangenberg en Martijn Lampert, *De grenzeloze generatie*. Dit boek biedt een interessant overzicht van de voorbije twintigste eeuw, opgebouwd in zes generaties mensen.¹¹¹ Het onderzoek geeft weer wat de belangrijkste kenmerken zijn van een bepaalde generatie, hoe de opeenvolgende generaties zich verhouden tegenover elkaar en wat een nieuwe generatie overneemt van de vorige. Van deze zes generaties is de invloed van vijf ervan nog duidelijk aanwezig in de maatschappij.

De vooroorlogse generatie, geboren in de jaren 1910-1930, heeft de crisis van de jaren dertig en de Tweede Wereldoorlog als jongvolwassene meegemaakt. Deze generatie leefde sober en berustend. Het gezag van kerk en staat is voor hen bijna absoluut. Het geloof heeft velen steun gegeven in goede en slechte tijden. Deze generatie is aan het uitsterven en heeft bijgevolg geen impact meer op de samenleving.

De stille generatie bestaat uit mensen die werden geboren tussen 1931-1940.

108 J. DE VISSCHER, *Onderkennen wat beschikbaar is. Een niet zo nieuwe taak voor onze tijd*, Budel, Damon, 2000, 15.

109 J. JANSSEN, *De deugd van de broederschap. Sociaal kapitaal van gildenbroeders in de Noord-Brabantse schuttersgilden 1600-2000*, Tilburg, Stichting Zuidelijk Historisch Contact Tilburg, 2009, 99.

110 J. JANSSEN, *a.w.*, 14-15.

111 F. SPANGENBERG, M. LAMPERT, *De grenzeloze generatie en de eeuwige jeugd van hun opvoeders*, Amsterdam, Nieuw Amsterdam Uitgevers, 2009, 52-55.

Hun jeugd werd getekend door de Tweede Wereldoorlog. Deze generatie bleef trouw aan gezag en traditie. Ze leefde heel spaarzaam maar profiteerde wel van de hoogconjunctuur na de wederopbouw. Deze generatie is nu met pensioen.

De protestgeneratie, geboren tussen 1941-1955, wordt ook de babyboomgeneratie genoemd. Zelfontplooiing, burgerlijke ongehoorzaamheid, drugs en een vrije seksuele moraal hadden een totaal nieuwe levensstijl tot gevolg. Onvrede onder jongeren, protesten tegen de oorlog in Vietnam en socialistische maakbaarheidsidealen als alternatief voor het imperialistische machtsdenken uit de vrije wereld leidden tot een protestbeweging in heel Europa. Het hoogtepunt van deze periode was ongetwijfeld mei '68.

De volgende generatie is de verloren generatie, geboren tussen 1956-1970. De protestgeneratie hield sleutelposities in haar macht waardoor de ontplooiingskansen van de volgende generatie aanzienlijk werden beperkt en deze de naam verloren generatie kreeg. Het conflictmodel, het zich afzetten tegen tradities, zo eigen aan de protestgeneratie, zindert nog na in deze 'verloren generatie'. De verloren generatie is heel divers van levensovertuiging en stelt zich veel vrijer op tegenover de traditionele waarden en normen, die bij de protestgeneratie nog duidelijk aanwezig waren. Met de opkomst van de verloren generatie wordt de breuk met deze maatschappelijke tradities feitelijk voltrokken. De levensstandaard steeg zodat er meer plaats vrijkwam voor vrije tijd. De kwaliteit van het leven kwam voorop te staan. Deze generatie experimenteerde volop met nieuwe samenlevingsvormen. Jongeren gingen bijvoorbeeld eerst samenwonen alvorens te trouwen. De jeugdcultuur, waarvan de protestgeneratie de basis legde, kon zich verder doorzetten dankzij de ruimere (financiële) middelen en de grotere vrije tijd van deze generatie. Met de keuze voor deze nieuwe oriëntaties legden de ouders uit de verloren generatie de basis voor de jongerencultuur van de huidige grenzeloze generatie.

De pragmatische generatie uit de periode 1971-1985 zijn kinderen van de protestgeneratie. Ze zijn opgevoed in een tijd van uitstekende voorzieningen. In deze periode kwam het onderhandelingshuishouden in zwang. Ouders stonden niet meer boven maar naast hun kinderen. Deze generatie kreeg ruime mogelijkheden. Goed in je vel zitten, trots op jezelf kunnen zijn, daar was het om te doen. Het is een optimistisch ingestelde generatie, maar het maken van fundamentele keuzes wordt uitgesteld. Deze generatie heeft een op ervarings- en belevingscultuur gerichte mentaliteit.

De laatste groep is de grenzeloze generatie, vanaf 1986 tot 2001. De jongeren van vandaag zijn kinderen van ouders uit de 'verloren generatie'. Deze kinderen en jongeren zitten nu in hun vormingsperiode. Ze zijn deels opgegroeid na de aanslagen van 11 september 2001 en de gevolgen van de kredietcrisis en de economische crisis zullen ongetwijfeld hun weerslag hebben op deze generatie. Deze generatie gaat heel vlot om met computer, internet en mobiele telefoon, dit zijn vaste waarden in hun dagelijks leven.¹¹² De grenzeloze generatie omvat ook de cohort van de huidige leiding van Scouts en Gidsen Vlaanderen. Het is belangrijk

112 F. SPANGENBERG, M. LAMPERT, *De grenzeloze generatie, a.w.*, 56.

om te onthouden dat een betekenisvol aantal van de respondenten uit deze groep komen.

1.6.2.3 De rol van het onderwijs

Naast het gezin vervult het onderwijs een steeds belangrijker rol in de socialisatie van kinderen en jongeren. Meer en meer opvoedingstaken verschuiven van het gezin naar het onderwijs. Zo heeft elke school in Vlaanderen een opvoedingsproject, waarin naast lessen ook andere opvoedings- en vormingselementen worden aangeduid om de doelstellingen van het opvoedingsproject te bereiken. Een voorbeeld is een citaat uit het opvoedingsproject van het Pius X-College van Tessenderlo:

“Zo willen wij als katholieke school jongeren helpen in hun ontwikkeling tot volwassenen: - die bekwaam zijn om na grondige informatie, vanuit verantwoorde motieven te kiezen, te beslissen, te handelen; - die met kennis en vaardigheid bereid zijn tot solidaire dienstverlening in de maatschappij; - die in dialoog kunnen treden en verantwoord kunnen samenwerken met personen en groepen met een andere levensbeschouwing; - die onze samenleving gestalte durven geven.”¹¹³

Het ‘schoolwelbevinden’ is de algemene waardering van de leerling voor en de tevredenheid met het dagelijks leven op school. Dit schoolwelbevinden wordt zowel bij jongens als meisjes bepaald door een positief toekomstbeeld, een goede buurt waarin men woont en positieve relaties met vrienden. Het schoolwelbevinden hangt ook nauw samen met de onderwijsvorm die leerlingen volgen. Leerlingen uit het Algemeen vormend secundair onderwijs (ASO) gaan veel liever naar school dan leerlingen uit het technisch-en beroeps secundair onderwijs (TSO en BSO). De ondersteuning van ouders en elementen van comfort, bijvoorbeeld een internetaansluiting, versterken het goede ‘schoolwelbevinden’.¹¹⁴ Andere gezinsfactoren zoals de sociale en culturele achtergrond van de ouders blijken geen rechtstreekse invloed uit te oefenen op het schoolwelbevinden van jongeren. Dit neemt niet weg dat kinderen uit arme gezinnen die niet de juiste kleding dragen of soms gepest worden, niet delen in dit algemene welbevinden. Het schoolsysteem versterkt dit negatieve, slechte schoolwelbevinden bij deze groep. Immers leerkrachten herkennen in hun leerlingen een bepaalde achtergrond en dat creëert verwachtingen. Leerkrachten kunnen op deze manier een bestaande ongelijkheid versterken. Kinderen uit armere thuissituaties herkennen zich moeilijk in een bepaalde cultuur waardoor aansluiting vinden bij het schoolleven veel moeilijker wordt. Jongeren in armoede hebben in hun vrije tijd

¹¹³ L. MAES, *Informatiebrochure Pius X-College Tessenderlo, citaat uit het opvoedingsproject*, Tessenderlo, 2009, 5-6.

¹¹⁴ N. VETTENBURG, V. VYVERMAN, R. BRONDEEL, *Het schoolwelbevinden in het secundair onderwijs. Diversiteit en beïnvloedende factoren*, in N. VETTENBURG, J. DEKLERCK, J. SIONGERS (red.), *Jongeren binnenste buiten*. Thema's uit het jongerenleven onderzocht, Leuven/Den Haag, Acco, 2009, 51-76, 52-54.

minder mogelijkheden om andere jongeren te ontmoeten. Meer dan bij jongeren uit rijkere achtergronden, is daarom de school de plaats bij uitstek waar deze groep jongeren vrienden en leeftijdgenoten kan ontmoeten. De studierichtingen die scouts en gidsen in de secundaire school bezoeken zijn als volgt verdeeld: 43,5% van de leden volgt Algemeen vormend onderwijs (ASO), 34,8% volgt Technisch Secundair Onderwijs. De kleinste groep 14,5% van de leden loopt school in het Beroeps Secundair Onderwijs (BSO).¹¹⁵

1.6.2.4 De derde pijler

Naast het gezin en de school (primaire en secundaire pijler), vormen jeugdverenigingen en vrienden de zogenaamde derde pijler van de socialisatie van jongeren. Jongerensubculturen en leefstijlen drukken zodoende mee hun stempel op de identiteit van jongeren. Een andere maatschappelijke evolutie is het fenomeen van de peergroup. Een peergroup wil zeggen: een hechte groep van gelijkgezinde leeftijdgenoten en vrienden met dezelfde sociale status en belangstelling. De relaties binnen een peergroup zijn gebaseerd op gelijkheid, wederkerigheid, samenwerking en identiteit. De corrigerende invloed (*peer pressure*) van de vrienden uit de peergroup op jongeren is niet te onderschatten.¹¹⁶

1.6.2.4.1 Subculturen

Sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog zijn jongeren in de samenleving gestaag een eigenstandige cultuurgroep gaan vormen, die ontstaan is uit onvrede met de heersende cultuur. De opkomst van de “*Rock and Roll*”, als muziekgenre in de jaren 1950, betekende de doorbraak van de jongerencultuur. Het startmoment is de opname op 12 april 1954 van Bill Haley’s “*Rock around the clock*”.¹¹⁷ Een jeugdcultuur wordt omschreven als een groep personen met eigen groeps-cultuur. Dit wil zeggen een wel omschreven territorium, eigen wetten, typische kleding, eigen gewoontes en rituelen en de voorkeur voor een bepaald soort muziek. Binnen deze jeugdculturen konden jongeren een eigen identiteit ontwikkelen tegen de bestaande samenleving in. In feite hebben jeugdculturen als hippies en nozems maar korte tijd bestaan. Al heel vlug ontstonden er splintergroepen die ‘subculturen’ werden genoemd. In de jaren zestig wordt vooral het rebellerend karakter van de subculturen bestudeerd. Vanaf de jaren zeventig wordt een jongerensubcultuur beschreven als een groep jongeren die gezamenlijke waarden en normen deelt, dezelfde taal en muziekstijl gebruikt en eigen kledij draagt.

Een subcultuur is niet eenduidig omwille van de grote verscheidenheid tussen de subculturen, waardoor ze moeilijk te bestuderen zijn. Jongerensubculturen zijn een afspiegeling van wat er binnen een samenleving leeft. Ze houden de samenleving een spiegel voor zodat het mogelijk wordt om veranderingen in de

¹¹⁵ S. VERMEIREN, K. GALLE, *Jeugdbewegingen in Vlaanderen*, a.w., 85.

¹¹⁶ N. VETTENBURG, J. DEKLERCK, J. SJONGERS, *Jongeren binnenstebuiten. Thema's uit het jongerenleven onderzocht*, Leuven, Acco, 2009, 69.

¹¹⁷ J. BOSCHMA, I. GROEN, *Generatie Einstein slimmer, sneller socialer. Communiceren met jongeren uit de 21ste eeuw*, Amsterdam, Pearson Educations, 2007, 95.

samenleving vast te stellen. Jongerensubculturen ondergaan nog steeds veranderingen. Individualiteit en creativiteit zijn belangrijke begrippen geworden, die tot gevolg hebben dat jongeren niet heel hun jeugd bij één bepaalde subcultuur blijven, maar dat ze regelmatig subculturen mixen, de zogenaamde zapmixcultuur of stijlsurfen.¹¹⁸

Kwamen vroeger de vrienden van jongeren uit één bepaalde subcultuur, dan is dit nu niet meer het geval. Een subcultuur wordt eerder aanzien als een grondbegrip, als een manier om zich te kunnen profileren in de maatschappij. De meeste jongeren voelen zich niet verbonden met een subcultuur, alhoewel ze er wel de stijlkenmerken van gebruiken. Slechts 20% van de jongeren zegt van zichzelf lid te zijn van een bepaalde subcultuur. Omdat de samenleving snel commercialiseert, worden subculturen door marketeers gebruikt om toegang te krijgen tot de jongerenwereld. Jongeren zijn een ideaalbeeld geworden van de 'blijf-jong-cultuur'. Alle uiterlijke symbolen van de subcultuur zijn in de supermarkten verkrijgbaar. Er ontstaat een supermarkt van stijlen. Jongeren kopen er een imago dat de volgende week voor een andere stijl wordt ingeruild. Door dit stijlsurfen ontstaat een variant van de subculturen waarin geen relatie meer bestaat tussen de (protest-)stijl, de muziek en de identiteit.¹¹⁹

1.6.2.4.2 Leefstijlen als alternatief voor subculturen

Met het uithollen, door de commercialisering, van de subculturen als verzets- of tegencultuur, verliezen deze meer en meer terrein wat betreft hun belang voor de jongerencultuur. De uiterlijkheden van een subcultuur worden overgenomen, de betekenis en inhoud ervan echter niet. Netwerken nemen, onder invloed van de sociale media, meer en meer de plaats in van de subculturen.

Er ontstonden alternatieven voor de jongerensubculturen als vindplaats voor identiteit, namelijk community en lifestyle. Deze alternatieve concepten gaan verder dan de muziekcultuur waarmee de subculturen veel sterker verbonden waren. Jongeren van eender welke leeftijd, afkomst en geslacht, ontmoeten elkaar in gedeelde interesses en vormen een groep. Tegelijk zijn ze lid van verschillende groepen. Met de ene groep deelt men de belangstelling voor hiphop, met een andere de interesse voor punk.¹²⁰ Een stereotiep beeld van de jongerensubcultuur bestaat dus niet meer. De steeds lossere en vluchtiger relaties van jongeren lijken wel op een zekere 'ontzuiling' van de jongerencultuur.¹²¹

Leefstijlen of lifestyles worden door jongeren veelvuldig gebruikt als alternatief voor subculturen. Want ook sociale klassen, maatschappelijke organisaties of levensbeschouwing, vormen niet langer de basisstructuur waarop de samenleving is gebouwd. Onze samenleving is geëvolueerd naar een leefstijl-

118 T. PALMAERTS, *Talki Walki. Jongerensubcultuur. Believers/non-believers*, Leuven/Voorburg, Acco, 2007, 12-14.

119 H. NELIS, Y. VAN SARK, *Het puberbrein binnenste buiten*, a.w., 96.

120 H. NELIS, Y. VAN SARK, a.w., 97.

121 K. CASTENMILLER, *Generatie Y: aan het werk*, Zoetermeer, Free Musketeers, 2009, 50. Een heel inspirerend symbool voor de huidige netwerkcultuur bij jongeren noemde Eric Koenen het Atomium in Brussel, omdat net als in netwerking de verbindingen belangrijk zijn.

len-maatschappij. Meer en meer wordt de 'leefstijl' de basis van de samenleving. Leefstijlen gaan verder dan alleen maar de interesse voor een bepaalde subcultuur. Een 'leefstijl' is een manier van leven die tot uitdrukking komt in het sociale gedrag en in de mentaliteit van een persoon. Dit gedrag en deze mentaliteit worden uitgedrukt door het consumptiegedrag van een persoon, maar ook door het werk dat men doet, de ethische en politieke opvattingen die men volgt en het waardenkader dat men er op na houdt. Een leefstijl is het resultaat van de toegenomen vrijheid van het individu, dat autonoom kiest voor een of andere leefstijl. Kenmerkend voor deze verschillende mentaliteitsgroepen is het feit dat zij niet meer gebonden zijn aan maatschappelijke organisaties en losstaan van tradities, en dat men vrij gemakkelijk van de ene naar de andere leefstijl kan overstappen.¹²²

Jongeren behoren niet meer tot één jeugdcultuur. De jongerenculturen van vandaag verschillen enorm met die van enkele decennia geleden. De moderne communicatiemiddelen zoals internet, mobiele telefoon en televisie, creëerden een nieuw soort netwerking waarbij jongeren, zonder veel moeite, van de ene stijl naar de andere kunnen overstappen.

Volgens het Nederlandse *Young mentality onderzoek* uit 2005 zijn jeugdigen onder te brengen in zes leefstijlen, overeenkomstig gedeelde waarden en normen binnen een van de zes jongerenmilieus.¹²³ We geven een overzicht van één generatie jongeren en zes verschillende types van leefstijlen. Een eerste leefstijl zijn de 'honkvaste gemakzoekers' (18%). Ze zijn een beetje mainstream en hebben dito ouders. Ze zijn het liefst thuis en gesteld op orde, rust en regelmaat. Ze zijn weinig maatschappelijk betrokken en vallen het liefst niet op. Ze hebben een laag zelfbeeld en zijn weinig ambitieus. De televisie haalt het in deze leefstijl op de computer.

De tweede leefstijl zijn de 'enthousiaste verkenners' (16%). Het zijn actieve jongeren die op een positieve en creatieve manier in het leven staan. Eigenlijk zijn ze een beetje alternatief omdat ze enthousiast in het nieuwe geïnteresseerd zijn. Ze handelen liefst in groepsverband en willen van hun hobby hun werk maken. Ze zijn zeer bedreven in het *multitasken*, het combineren van verschillende bezigheden op hetzelfde moment zoals: radio, televisie, internet, sms.

De derde groep zijn de 'sociale aanpassers' (20%). Voor deze jongeren is vriendschap het allerbelangrijkste op de wereld. Ze hebben een positief zelfbeeld. Hun thuis is hun meest favoriete plek om er vrienden te ontmoeten. Ze zijn niet super bedreven in ICT. Ze staan op een zeer bewuste manier in het leven en zijn heel toegewijd. Ze verkiezen persoonlijke contacten boven chatten op het internet of het gebruik van de mobiele telefoon. Ze voelen zich niet verbonden met een of andere subcultuur. Zij lezen ook meer boeken dan de gemiddelde jongere.

Een vierde leefstijl is die van de 'erkenningzoekers' (18%). Tot deze groep

122 G. KRONJEE, *De religieuze transformatie en de sociale cohesie*, in W.B. VAN DER DONK, A.P. JONKERS, G.J. KRONJEE, R.J. PLUM (red.), *Geloven in het publieke domein. Verkenningen van een dubbele transformatie*, Amsterdam, University Press, 2006, 67-88, 77, 78.

123 M. DEN HARTOG, Y. VAN SARK, *Young Mentality*, Amsterdam, Sanoma, 2005.

horen jongeren die meer individualistisch ingesteld zijn en sterk op zoek naar hun eigen identiteit. Televisie en computer zijn hun grootste vrienden, daarom slijten ze heel wat tijd achter de schermen van computer en televisie. De sociale media hebben een grote invloed op de ontwikkeling van deze jongeren. Ze zijn sterk hedonistisch en individualistischer ingesteld dan andere jongeren. Deze groep is op een negatieve manier betrokken bij de maatschappij. Het zijn twijfelaars die zich grote zorgen maken om de toekomst.

De voorlaatste groep wordt de 'extraverte statuszoekers' (13%) genoemd. Deze groep is supersociaal maar wel hedonistisch ingesteld. Het leven is voor hen een feest, ze genieten volop, niet in het minst van genotmiddelen. Ze zijn zeer bedreven in *multitasking*. Om deze levensstijl mogelijk te maken zijn ze wel bezorgd om een goed betaalde baan. Hun passie voor communicatie heeft tot gevolg dat ze een groot netwerk aan vrienden uitbouwen.

De zesde en laatste leefstijl is die van de 'eigenzinnige idealisten' (15%). Ze leven van moment tot moment en hebben weinig regelmaat in hun leven. Ze zijn heel creatief en kunstminnend, willen zoveel mogelijk nieuwe dingen leren ontdekken. Ze hebben minder behoefte aan materiële dingen, maar zijn wel heel sterk betrokken op de samenleving en het milieu. Deze levensstijl uit zich verder in het feit dat deze jongeren minder televisie kijken en ook minder gebruikmaken van computer. Wel zijn literatuur, kunst en relaties voor deze groep heel belangrijk.

1.6.2.4.3 De dominante invloed van nieuwe sociale media

Het gezins- en buurtleven brokkelt af, maar daartegenover staat dat jongeren zelf langs de sociale media nieuwe netwerken uitbouwen, met internetcommunity's als Hyves of Facebook, die steeds meer toegankelijk worden.¹²⁴ Jongeren houden van massabijeenkomsten als fuiven en festivals, kicks, hypes en uiterlijke stijlwisselingen. Internet en mobiele telefoon zijn niet meer weg te denken uit de wereld van jongeren. In België heeft 60% van de bevolking toegang tot het internet. Jongeren zijn echte mediafreaks geworden. Het internet brengt jongeren in de mogelijkheid om dag en nacht in contact te staan met elkaar. Voor jongeren lijken er haast geen grenzen meer te bestaan tussen de digitale en de reële wereld. Het internet, de virtuele ruimte, is een nieuwe openbare ruimte geworden waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten. Internetfora brengen jongeren samen over de grenzen van sociale afkomst heen. Zo ontstaat een netwerk van online community's waarin jongeren voortdurend met elkaar overleggen. Deze 'netwerkgeneratie' staat niet op zich. Het is een onderdeel van een veranderingsproces dat is ingezet met de introductie van ICT in de samenleving. De grenzeloze generatie wordt daarom ook wel de digitale generatie genoemd. Deze jongeren zijn opgegroeid met de gevolgen van 11 september 2001, in een wereld die steeds verder globaliseert, met een economie die zeven dagen op zeven draait. ICT is niet meer weg te denken uit hun leven. Een onderzoek

124 Hyves, letterlijk 'bijenkorf' is een Nederlandse variant van Facebook.

geeft aan dat 75% van de jongeren zegt niet te kunnen leven zonder internet.¹²⁵

Vlaamse jongeren kijken gemiddeld per dag tweeënhalf uur televisie, gamen anderhalf uur en gebruiken het internet anderhalf uur per dag.¹²⁶ Toch wil dit niet zeggen dat tieners verslaafd zouden zijn aan de nieuwe media. Jongeren zijn heel bedreven ‘*multitaskers*’, dit wil zeggen dat ze verschillende activiteiten combineren met elkaar. Heel wat jongeren zijn in hun vrije tijd bovendien ook lid van een jeugdbeweging: 19%, liefst 49% is lid van een sportclub en 12% volgt les aan een muziekacademie. Jongeren van vandaag zijn een echte multimediageneratie. Volgens onderzoek van de Gentse jeugddienst Graffiti benaderde het bezit van televisie, computer en de toegang tot het internet bij jongeren in Vlaanderen bijna 100% in 2008. Opvallend in dit onderzoek is de stijging van het gebruik van gametoestellen. Vandaag hebben 89% van de jongeren ze thuis.¹²⁷ Deze games zijn meer dan spelen, het zijn online community's waarin jongeren met elkaar overleggen. De spelers moeten kunnen kiezen tussen verschillende opties. Ze zijn ook interactief. De spelers bepalen zelf het verloop van het spel. De nieuwe media zijn een integraal bestanddeel van hun dagelijks leven. Jongeren kijken ook meer en meer televisie op hun eigen kamer. Bijna de helft van de Vlaamse jongeren (46%) heeft een televisietoestel op de eigen kamer. Er is een tendens merkbaar dat de rol van de televisie wordt vervangen door de sociale media zoals internet en facebook.

Door de voortdurende en haast grenzeloze communicatie lijkt de jongerenwereld steeds meer een zelfwereld geworden, waar ouderen dikwijls geen beeld van hebben. Een meerderheid van de jongeren (65%) kan zonder controle van de ouders het internet gebruiken. In 29% van de gezinnen wordt het gebruik van internet door de ouders gelimiteerd. Internet, mobiele telefoon of mp3-speler vervangen deels het hechtingsgevoel bij jeugdigen. Hoewel er een gevaar bestaat voor risicogedrag bij overmatig gebruik van deze communicatiemiddelen, stelt men toch ook vast dat jongeren heel vaardig zijn met internet, MSN, Ipad, smartphone enzovoort. Jongeren van vandaag zijn uiterst bekwaam in communicatie en *multiframing*, het tegelijk openhouden van verschillende kaders zoals televisie, sms, internet. Ze slagen er wonderwel in om uit de overvloed van informatie juist die gegevens te halen die zij op dat moment nodig hebben. Alle nieuwe media verketteren als slecht voor de jeugd is wat kort door de bocht en heeft weinig zin, wel integendeel. Een antropologisch inzicht leert dat jongeren

125 J. AHLERS, R. BOENDER, *Generatie Z. Ken ze, begrijp ze en inspireer ze voor een beter leven*. Haarlem, Bertram+De Leeuw, 2011, 58. Dit boek gaat over internet als primaire levensbehoefte voor jongeren.

126 I. HUYGENS, *Multiple narrative structures in de hedendaagse cinema*, in T. PALMAERTS, *Talki Walki. Jongeren subculturen 4 believers/non-believers*, Leuven/Voorburg, Acco, 2007, 72-73. Er zijn verschillende soorten games: *adventure*, *fantasy* en *actiegames* hebben een vrij lineair plot. *Doom of Mystery*, zijn games met psychologische diepgang, intriges en uitgewerkte personages. Simulatie en *role playing* games vragen om een grote interactie van de speler. Men moet zoals in *Sim City* een stad tot ontwikkeling brengen. Een laatste nieuwe trend zijn de *role playing* games, zoals *Dragon Realms* en de *Sims*. De speler krijgt de volledige vrijheid om een eigen wereld of leven op te bouwen.

127 Graffiti, <http://www.nieuwsblad.be/Article/PrintArticle.aspx?articleId=GCV>. De Gentse jeugddienst Graffiti ondervroeg in samenwerking met de onderzoeksgroep MICT van de Universiteit Gent 1725 jongeren uit twaalf secundaire scholen in Oost-Vlaanderen. De resultaten van dit onderzoek naar mediagebruik bij jongeren zijn representatief voor heel Vlaanderen. Geraadpleegd op 20 november 2010.

ouderen onderwijzen als er in een samenleving plotse en complexe veranderingen plaatsgrijpen. Het lijkt er meer en meer op dat jeugdigen veel handiger zijn in het gebruik van de nieuwe media en geletterdheid anders invullen dan oudere generaties voordien.¹²⁸

Wie de leefwereld van jongeren kent, weet dat jongeren leven van muziek. Maar ook bij ouderen ziet men dat muziek belangrijker wordt en ze met jongeren dezelfde muziekpatronen delen.¹²⁹ De cultuur van de westerse samenleving muzikaliseert. Onderzoekers stellen vast dat muzikale voorkeuren bij jongeren dikwijls overeenkomen met muziekvoorkeuren van hun ouders. Jongeren wonen in muziek. Maar muziek moet voor hen in de eerste plaats ontspannend zijn en hoeft niet per se betekenis te hebben. Muziek is voor jongeren dikwijls als een schuilplaats, die hen beschutting biedt tegen de rationele en technische samenleving. Omdat jongeren zich aansluiten bij groepen die hun muzikale voorkeur genieten, wordt de muziek op die manier een middel om de tijd gemeenschappelijk te beleven. Muziek is voor jongeren als een alles omringende *soundscape*, een soort vruchtwater waarin zij hun identiteit kunnen ontwikkelen. De cultuur van fuiven en festivals, waar verschillende muziekstijlen door elkaar worden gespeeld en jongeren met uiteenlopende leefstijlen elkaar ontmoeten, komt ons voor als een belangrijke cohesie bevorderende dimensie van de huidige jongerencultuur.¹³⁰ Door het wegvallen van richtinggevende ideologieën en tradities als vindplaatsen voor identiteit, moeten jongeren altijd opnieuw de juiste keuzes maken. Jongeren willen steeds zichzelf zijn en zoeken een persoonlijke identiteit. Daarom gaan ze vervolgens opnieuw op zoek naar een gemeenschap (*community's*) waar ze kunnen bij behoren en die zekerheid biedt. Identiteit is jongeren niet meer voorgegeven, ze moeten zichzelf zien te behelpen. Identiteit is niet meer gegeven maar is een opgave geworden.

In deze paragraaf hebben we de sociale invloeden besproken die de identiteit van jongeren mee vormgeven. We verklaarden het begrip sociaal kapitaal. Enerzijds is dit de leverancier van het immateriële bezit zoals waarden, vriendschappen, houdingen. Anderzijds is het sociaal kapitaal de vaardigheid om langs het lidmaatschap van een vereniging een netwerk aan connecties op te bouwen waarop steeds beroep kan worden gedaan om bepaalde doelstellingen te bereiken.

Het gezin is het eerste en voornaamste opvoedingsmilieu. De ouders spelen een doorslaggevende rol bij de opvoeding van hun kinderen. De generationele overdrachten die daar plaatsvinden bepalen de toekomst van een kind. Het

128 R. SOETAERT, *De cultuur van het lezen*, Den Haag, Nederlandse Taalunie, 2006, 25.

129 B. BAKKER, *Schuilen in je soundtrack. Op zoek naar religieuze aspecten van de muziekbeleving van jongeren*, in T. ZONDERVAN, *Bricolage en bezieling. Over jongeren, cultuur en religie*, Averbode, Uitgeverij Averbode, 2008, 67.

130 In de marge van enkele grote Belgische festivals als Rock Werchter en Pukkelpop worden er ook optredens georganiseerd voor vroegere generaties bezoekers van deze festivals (respectievelijk Werchter Classic en Rimpel Rock). Deze oudere generaties hebben de begintijd van deze festivals beleefd als puber of adolescent. Meer en meer worden deze muziekfestivals de fora waar jong én oud elkaar ontmoeten. Ook om die reden vervangen we het begrip 'jongerensubculturen' beter door scenes of leefstijlen. Leefstijlen of leefwerelden suggereren een vloeiende grens tussen jongeren en volwassenen. De term 'jongerensubculturen' benadrukt te veel een grens tussen de generaties die eigenlijk niet bestaat.

lidmaatschap van een vereniging of een jeugdbeweging van de beide ouders als voorbeeld vergroot de kans dat een kind zelf ooit lid wordt van een jeugdbeweging of vereniging. Maar de mentaliteit ten opzichte van tradities is onder invloed van de individualisering veranderd. Onderzoek van Spangenberg en Lampert geeft aan wat de belangrijkste kenmerken zijn die de ene generatie van de andere overneemt en wat niet. Opvallend is dat religieuze overdracht afneemt tussen de elkaar opvolgende generaties en bij de jongste generaties de 'grenzeloze generatie' niet meer voorkomt. Deze generatie omvat de hedendaagse jongeren bij scouting.

In toenemende mate speelt het onderwijs een rol bij de opvoeding van kinderen en jongeren. Zo is het schoolwelbevinden een graadmeter voor de tevredenheid van een leerling over zijn school. Dit schoolwelbevinden hangt samen met de onderwijsrichting die wordt volgt. Hoe zwaarder de studierichting, des te groter het schoolwelbevinden. Scouts en gidsen, volgen meestal de moeilijkere studierichtingen en zijn doorgaans tevreden over hun school.

Jongerenculturen en vrienden (*peers*) vormen naast gezin en onderwijs de derde pijler in de socialisatie van jongeren. Behoorden jongeren vroeger tot één bepaalde subcultuur, dan is dit nu niet meer het geval. Invloeden uit de cultuur zoals de individualisering brachten met zich dat het stereotiepe beeld van een jongerencultuur, als vindplaats voor een vaste identiteit, vriendschappen, gewoonten en muzikale voorkeuren, bijna is verdwenen. In de plaats hiervan hebben zich, als resultaat van de toegenomen vrijheid, leefstijlen ontwikkeld die het sociale gedrag en de mentaliteit van een persoon bepalen. Karakteristiek voor deze mentaliteitsgroepen is de gezwindheid waarmee mensen van de ene naar de andere leefstijl kunnen overstappen. De sociale media bepalen steeds meer het leven van jongeren. Internet en facebook zijn vaste waarden geworden. Ze beïnvloeden heel sterk het denken van jongeren en hun omgaan met elkaar.

Scouting is begonnen als een jongerencultuur avant la lettre. Met het oprichten van zijn organisatie in 1907 zette Baden-Powell, als een van de eersten, 'de jeugd' als een belangrijke en eigenstandige fase in de ontwikkeling van kind tot volwassene op de maatschappelijke kaart. De scoutsmethode die hij ontwikkelde had tot doel om jongeren op een pedagogisch verantwoorde wijze te vormen. Hij leerde hen ook de vaardigheid om het bij scouting vergaarde sociaal kapitaal als een netwerk van connecties te onderhouden en waar nodig in hun latere leven te gebruiken. Of scouting nog steeds beantwoordt aan deze doelstellingen door Baden-Powell vooropgesteld, kunnen we nagaan door verder te onderzoeken op welke manier de pedagogie en het sociaal kapitaal het sociale gedrag van de hedendaagse scouts en gidsen beïnvloeden.

1.6.3 Microniveau: zingeving en waardenbeleving op individueel vlak

Grote evoluties in de cultuur hebben niet enkel de samenleving of verenigin-

gen veranderd, ze hadden ook hun weerslag op de individuele leden ervan. Het onderzoeksbureau 'Motivaction' onderzocht in het jaar 2005 de veranderingen in waardenpatronen bij Nederlanders, maar de resultaten van deze studie vertonen ook sterke overeenkomsten met Vlaanderen. Als resultaat van dit onderzoek kwam Motivaction tot vier burgerschapsstijlen.¹³¹ Met burgerschapsstijlen wordt bedoeld de manieren van denken over hoe iedereen hoort te leven in de samenleving. Dit zijn de optelsommen van veranderende levenswaarden van individuele burgers. Inzicht krijgen in deze veranderende waardenpatronen is onder andere van belang voor de overheid en maatschappelijke organisaties bij het uitstippelen van een toekomstgerichte langetermijnvisie. Zo kan het catalogeren van jongeren volgens bepaalde burgerschapsstijlen nooit exhaustief zijn. Dit kan enkel maar in grote lijnen. Want de eigenschappen van verschillende burgerschapsstijlen komen vaak tegelijk voor in één persoon.

Een eerste burgerschapsstijl is die van de 'plichtsgetrouwen', 16%. Ze laten zich leiden door plichtsbesef als resultaat van hun opvoeding. Het geloof speelt een rol bij de beoordeling van morele kwesties. Deze burgerschapsstijl vindt men terug bij de meer traditionele burgerij.

Een tweede groep zijn de 'verantwoordelijken', 28%. Ze beoordelen morele kwesties met eigen intellect, zonder de hulp van dominante traditionele waardenkaders uit het verleden. Ze voelen zich bevrijd van morele belemmeringen, maar hebben wel een groot verantwoordelijkheidsgevoel op het gebied van milieu en samenleving.

Een derde burgerschapsstijl is die van de 'pragmatici', 24%. Het zijn gedreven levensgenieters die weinig interesse betonen voor sociaal engagement. Ze leven om te genieten en zoeken spanning en sensatie op. Werken dient om deze doelstelling te bereiken.

De vierde en laatste groep zijn de 'buitenstaanders', 32%. Mensen uit deze leefstijl zijn meestal laag opgeleid en zijn sterk gericht op onmiddellijke behoeftebevrediging. Ze zetten zich minder in en zijn daarom ook minder succesvol. Ze koesteren een vorm van sociale wrok omdat ze menen te worden uitgesloten van het overvloedig en luxueus leven dat te zien is op de televisie.¹³² De verschillende burgerschapsstijlen vertonen tegenstrijdige waardenpatronen. 'Buitenstaanders' bijvoorbeeld wijzen levenswaarden af die opvoeders uit de groep 'verantwoordelijken' juist proberen over te dragen op hun kinderen zoals milieubewustzijn, gemeenschapszin, empathie. Deze buitenstaanders hebben relatief veel moeite met de complexiteit van de samenleving. Ze hebben daarom grote behoefte aan duiding, richting en leiderschap en laten zich bij opinievorming leiden door de media. De pragmatici en de buitenstaanders hebben daarbij ook een afkeer van het transcendente en hebben weinig aandacht voor humane waarden. Ze staan open voor extreme visies. De reclame in de media biedt aan deze groepen een heel licht zingeving- en waardenkader aan. Dierbaren staan bij deze groepen in hoog aanzien.

131 F. SPANGENBERT, M. LAMPERT, *De grenzeloze generatie*, a.w., 12-13.

132 F. SPANGENBERG, M. LAMPERT, *De grenzeloze generatie*, a.w., 47.

We leven in een periode van grote veranderingen op religieus en levensbeschouwelijk gebied. Hierdoor is het niet langer mogelijk om de samenleving in één zingevingssysteem onder te brengen. De culturele en maatschappelijke veranderingen hebben vormen van zingeving doen ontstaan die tot voor kort ondenkbaar waren. Door de toegenomen welvaart en scholing verminderde het belang van de georganiseerde religie nog verder.

De al eerder aangehaalde *European Values Study (EVS)* is een onderzoek dat in heel Europa werd uitgevoerd en onderzocht wat de invloeden van sociologische en culturele veranderingen waren op het 'hogere'. Het 'hogere' is een verzamelnaam voor religie, waarden, persoonlijke idealen. Vooral werden de gevolgen onderzocht van de modernisering, de overgang van een agrarische naar een industriële maatschappij en de postmodernisering, de overgang van een geïndustrialiseerde naar een postindustriële samenleving. Deze evolutie heeft twee belangrijke veranderingen tot gevolg gehad. Ten eerste dat seculiere en rationele gedachten religieuze denkbeelden hebben vervangen. Ten tweede dat de waarde van zelfontplooiing meer en meer aan invloed heeft gewonnen, ten koste van het op gezag aannemen van denkbeelden.¹³³ Paul Dekker koppelt deze veranderingen aan de industrialisatie in de jaren 1960 en de versnelling van de secularisering. Tot in de jaren 1980 bleef de industriële werkgelegenheid groeien en nam ook de secularisering toe. Daarna lijkt dit proces van afname van de religieuze waarden zich gestabiliseerd te hebben. Het gaat hier vooral over de persoonlijke georganiseerde deelname van de religiebeleving.¹³⁴ Het afgenomen belang van georganiseerde religie wordt wel gecompenseerd door belangstelling voor de zin en de kwaliteit van het leven. Dit 'hogere' bestaat niet alleen meer uit religiositeit, maar werd aangevuld met waarden van rationele of seculiere aard en zelfontplooiing. Bovendien blijkt dat naarmate het gemiddelde opleidingsniveau hoger is, men eerder kiest voor seculier denken en zelfrealisatie ten koste van traditioneel religieuze zingeving.¹³⁵

We beschreven reeds hoe moeilijk het is om een samenhangend beeld te geven van de complexe jongerenculturen. Het beschrijven van deze multicultuur is zo mogelijk nog moeilijker als het gaat om religie en zingeving. Jonge mensen weten weinig of niets meer af van religieuze tradities (Abby Day, 1.1). Sommigen hebben door hun opvoeding nog herinneringen aan religie, maar die zijn niet tot ontwikkeling gekomen. Daarom kan een onderzoek naar zinbeleving bij jongeren volgens Zondervan enkel maar resultaat opleveren als de cultuur en de leefwerelden van jongeren ernstig worden genomen. Men kan immers de religiositeit van jongeren van vandaag niet meer beoordelen met interpretatiekaders van gisteren.¹³⁶

133 E. VAN INGEN, L. HALMAN, P. DEKKER, *Een sociologische blik in het hogere*, in G. VAN DEN BRINK (red.), *De lage landen en het hogere. De betekenis van geestelijke beginselen in het moderne bestaan*, Amsterdam, University Press, 2012, 185-229, 191, 192.

134 E. VAN INGEN, P. DEKKER, *Een sociologische blik in het hogere*, a.w., 223.

135 E. VAN INGEN, P. DEKKER, a.w., 224.

136 T. ZONDERVAN, *Bricolage en bezieling. Over jongeren, cultuur en religie*, Averbode, Uitgeverij Altiora Averbode, 2008, 165. We vermelden hierbij ook het bekende boek *Generation X* van Tom Beaudoin waarop het boek van Zondervan is gebaseerd. T. BEAUDOIN, *Virtual Faith: the Irreverent Spiritual Quest of Generation X*, San Francisco, Jossey-Bass, 1998.

Zingeving bij jongeren is verbonden met de leefstijl of de gemeenschap waarvan zij deel uitmaken. De ‘secundaire en tertiaire socialisatieagenten’ zoals school, verenigingen, leefstijlen en vrienden zijn belangrijke factoren in de levensbeschouwelijke socialisatie van jongeren.¹³⁷ Omdat jongeren nogal eens wisselen van leefstijl, zijn ook hun waardenbeleving en zinbeleving onderhevig aan veranderingen. Hedendaagse jongeren zoeken zingeving in eerder kleine, egocentrische verhalen die gericht zijn op zichzelf en op de nabije toekomst. Ook hun gezin en familie vinden jeugdigen belangrijk. Voor de grenzeloze generatie is geluk het hoogste na te streven doel. Ze hoopt dit doel van een gelukkig leven vooral te kunnen bereiken met de naaste familie en met vrienden. De ingrediënten hiervoor vinden jongeren in de populaire cultuur en in muziek.¹³⁸

In de plaats van de grote zingevingsverhalen zijn kleine verhalen gekomen die heel sterk met een bepaalde context en met emoties verbonden zijn. Wanneer de context verandert, ontstaat er bijgevolg een nieuw verhaal. In die zin kunnen we stellen dat religiositeit bij jongeren (en volwassenen) dikwijls zwevend en onbenoemd is. Het religieuze verlangen bij jongeren is niet meer christelijk en zeker niet meer kerkelijk bepaald. Jongeren pikken uit religies mee wat ze eventueel nodig hebben. Ze handelen voornamelijk, zoals we al zegden, vanuit het gevoel of vanuit een concrete situatie.¹³⁹

De eerste plaats waar de levensbeschouwelijke socialisatie plaatsvindt, is in de al dan niet religieuze opvoeding in het gezin. De zinbeleving van jongeren lijkt dan ook op die van hun ouders, maar speelt wel een kleinere rol in hun leven. In gezinnen waar er geen religieuze socialisatie (meer) gebeurt, blijft religie meestal zonder betekenis en ontwikkelen jongeren een onverschilligheid tegenover religieuze aangelegenheden.¹⁴⁰ De bevelshuishouding heeft plaatsgemaakt voor een onderhandelingshuishouding. Religieuze socialisatie werd lange tijd gezien als het aannemen van een vast pakket doctrinele leefregels en praktijken. Zo is het ‘op gezag’ aannemen van geloofswaarheden vervangen door een ‘wederkerigheid’ tussen ouders en jongeren in de manier van spreken over religie en zingeving. Sinds enkele decennia heeft zich een verschuiving voorgedaan in de levensbeschouwelijke socialisatie van ‘overdracht van’ naar ‘zelfontdekkend leren’, een proces dat levenslang duurt en per levensfase er altijd anders uitziet: jongeren interpreteren zelf het ouderlijke zingevingsaanbod.¹⁴¹ Zolang jongeren bij hun ouders blijven, blijft dat wat jongeren op vlak van zingeving van hun ouders hebben meegekregen ook bewaard. Maar eenmaal los van de ouders blijken er nog nauwelijks levensbeschouwelijke referentiefiguren meer over te blijven in scholen, in de verenigingen of bij vrienden, die er voor zorgen dat datgene wat men op religieus vlak ooit van de ouders heeft meegekregen ook daadwerkelijk wordt vastgehouden.

137 H. NELIS, Y. VAN SARK, *Het puberbrein binnenste buiten*, a.w., 137-142.

138 BART BAKKER, *Schuilin in je Soundtrack*, a.w., 61-82.

139 T. ZONDERVAN, *Bricolage en bezieling*, a.w., 155-157.

140 A. VAN DEN BROEK, R. BRONNEMAN-HELMERS, V. VELDHEER, *Wisseling van de wacht: generaties in Nederland. Sociaal en Cultureel Rapport 2010*, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, 94-95.

141 A. VAN DEN BROECK, *Wisseling van de wacht*, a.w., 101.

Het onderzoek van Motivaction toont aan dat de transformatie van religie en de interesse voor het hogere zich slechts voordoet bij een beperkt segment van de bevolking, dat kan gerekend worden tot de burgerschapsstijlen van 'plichtsgetrouwen' en 'verantwoordelijken'. Dit is het meer welvarende, hoger opgeleide deel van de bevolking dat de toegenomen vrijheid en autonomie gebruikt om zich te onttrekken aan alle vormen van gezag, religieus of civiel, en door zelfontplooiing de kwaliteit van het leven probeert te verbeteren.

Het lager opgeleide segment van de bevolking dat tot de burgerschapsstijl van de 'buitenstaanders' (pragmatici) kan worden gerekend, blijkt volgens de resultaten van Motivaction niet geïnteresseerd te zijn in traditionele religieuze denkbeelden of waardenkaders, noch in nieuwe mogelijkheden tot persoonlijke zelfontplooiing. Het laat zich leiden door het lichte zingevingskader dat de reclame op televisie aanbiedt.¹⁴²

Evoluties in de cultuur hebben invloed op de vorming van individuele waardenpatronen en burgerschapsstijlen die hieruit worden afgeleid. Met burgerschapsstijlen bedoelden we de manieren van denken over hoe iedereen hoort te leven. Verder haalden we de EVS-studie aan om de veranderingen op vlak van religie en levensbeschouwing te beschrijven. We wezen op het verband tussen het opleidingsniveau en de beleving van zingeving. Hoe hoger mensen zijn opgeleid hoe meer men kiest voor zelfrealisatie in plaats van religieuze waarden. Om religie en zingeving bij jongeren te beschrijven is het noodzakelijk om met deze sociale gegevens rekening te houden. Zo is zingeving dikwijls ook verbonden met de lifestyle die een jongere aanhangt. Maar ook hier stelden we vast dat een al dan niet religieuze opvoeding in het gezin bepalend is voor de levensbeschouwelijke keuzes die jongeren later maken.

1.6.4 Doelstellingen

De aanleiding voor dit onderzoek is vooral de vaststelling dat we niet nauwkeurig weten wat er bij scouts en gidsen leeft op vlak van zingeving, waardenbeleving en religie. De al voorgestelde gangbare verklaringen voor deze evolutie, zoals we die onder andere vinden bij De Dijn, Taylor, Van den Brink, of Benner, leveren niet de gewenste hulp om de actuele situatie helemaal te doorgronden. Daarom is er nood aan nieuw empirisch onderzoek en een nog exactere analyse om antwoord te kunnen vinden op de onderzoeksvraag hoe scouts en gidsen vandaag zingeving beleven.

De belangrijkste doelstelling van deze studie is daarom om door middel van interviews van leden en leiding empirisch onderzoek te verrichten. Het zo verkregen nieuw empirisch materiaal wordt dan verder geanalyseerd. Hiervoor maken we gebruik van de meest adequate theorieën die we in dit hoofdstuk hebben beschreven.

In de tweede doelstelling plaatsen we bovengenoemde inzichten in de bele-

¹⁴² F. SPANGENBERG, M. LAMPERT, *De grenzeloze generatie, a.w.*, 48.

ving van zingeving door scouts en gidsen voor onderzoek tegen de historische achtergrond van de scoutsbeweging.

In de derde doelstelling vergelijken we de verkregen inzichten aangaande zinbeleving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen als middenveld-organisatie en de omgang met zingeving en religie met andere middenveldorganisaties. Met behulp van deze theorieën en andere specialistische literatuur gaan we proberen de praktische consequenties van zinbeleving bij hedendaagse scouts en gidsen te duiden en te interpreteren.

Om deze doelstellingen te bereiken, gebruiken we de methodiek van de triangulatie. Over triangulatie zegt Hubert Knoblauch het volgende:

“(...) Triangulation besteht darin, die Analysierende aufeinander zu beziehen. Die Analysen der einen werden mit denen anderer verglichen.”¹⁴³

Triangulatie is dus een methode uit de sociologie om informatie op haar geldigheid te toetsen. Dit gebeurt door deze te vergelijken met minstens twee andere bronnen. De bedoeling is om overeenstemming te vinden tussen de uitkomsten van verschillende onderzoeksmethoden.

1.7 Wetenschappelijke methode en rol van de onderzoeker in deze studie

1.7.1 Methode

Dit onderwerp zullen we bestuderen vanuit twee wetenschappelijke invalshoeken. Deze studie wil op een godsdienstwetenschappelijke manier het thema zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen interpreteren. In tegenstelling tot een theologische aanpak (zie 1.3), staat de historische methode ons toe om uit de hoofdstukken twee en drie nauwkeurig de weerslag te beschrijven van de herinrichting van het maatschappelijke en culturele landschap en de gevolgen ervan te duiden in sociale groepen en bij het individu. Ten tweede bekijken we dit onderwerp op een godsdienstsociologische manier. Deze benadering biedt de mogelijkheid om met behulp van sociologische methoden, zoals empirisch onderzoek, te beschrijven hoe mensen reageren op veranderingen in de cultuur en daaruit hun persoonlijke attitudes ontwikkelen. Deze observaties zijn binnen de sociologie een respectabele methode. We proberen ook consequent de begrippen religie, levensbeschouwing en zingeving te gebruiken. Aan deze begrippen wordt de voorkeur gegeven boven de termen godsdienst of geloof die met een theologische benadering in verband kunnen worden gebracht.

143 H. KNOBLAUCH, *Vom New Age zur Populären Spiritualität*, a.w., 166.

1.7.2 Rol van de onderzoeker

Hoewel we een ‘binnenstaander’ zijn, zowel op vlak van scouting als op religieus gebied, wordt dit onderzoek zo onbevooroordeeld mogelijk uitgevoerd vanuit een kritische distantie, zodanig dat ons (religieus) engagement voor scouting dit onderzoek niet beïnvloedt. We hebben er ook over gewaakt dat deze kritische afstand bewaard werd tijdens de interviews. Een deel van de respondenten waren onbekenden voor ons en hadden bovendien geen enkele notie van de functie van de onderzoeker als aalmoezenier. De ons bekende respondenten werd duidelijk gemaakt dat onze rol tijdens de interviews die van onderzoeker was en niet die van verbondsaalmoezenier. Aan het begin van dit hoofdstuk (1.3.1) hebben we ook stellig verklaard geen normatief kader te willen uittekenen waarbinnen zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen zich zou moeten afspelen. Ons opzet is, met de actuele levensbeschouwelijke realiteit van scouting als kader, te beschrijven en te analyseren hoe jongeren er zingeving beleven.

1.8 Verdere begripsbepalingen

In deze studie over scouting worden begrippen als religie, levensbeschouwing en zingeving gebruikt. Daarom proberen we te verduidelijken wat we met deze begrippen bedoelen. We zijn er ons van bewust dat religie, levensbeschouwing en zingeving moeilijk te definiëren zijn. Dit is geen gemakkelijke opgave omdat elke concrete religie thuishoort in een specifieke context. Religie louter beschrijvend voorstellen, los van deze context, geeft aan dit concept een andere functie. Om deze conceptuele moeilijkheden te illustreren, verwijzen we naar een voorbeeld over het gebruik van het begrip ‘spiritualiteit’ dat Monique van Dijk-Groeneboer geeft in haar Handboek Jongeren en Religie.¹⁴⁴ Zo is het concept spiritualiteit steeds verbonden geweest met klassieke vormen van religie. Maar momenteel wordt dit begrip meestal gebruikt om het tegenovergestelde aan te geven. Het wordt gebruikt om:

“Een fenomeen aan te duiden dat zich onttrekt aan traditioneel-religieuze kaders, om zo associaties met kerkelijke institutionaliteit of macht te vermijden.”¹⁴⁵

De tendens om levensbeschouwelijke begrippen in een andere dan een religieuze context te gebruiken, is ook te merken bij Scouts en Gidsen Vlaanderen. De betekenissen die de scoutsbeweging zelf geeft aan religie, levensbeschouwing en zingeving bieden een bruikbaar uitgangspunt. We lezen in *Zin in Scouting* hierover het volgende:

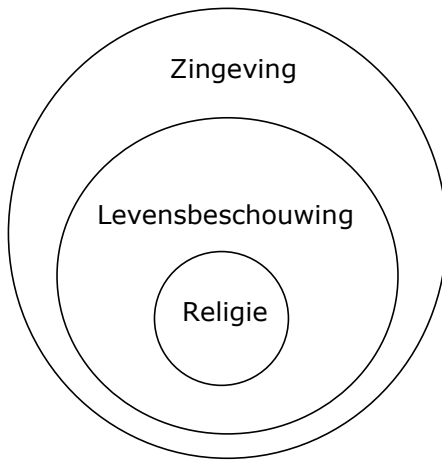
¹⁴⁴ M. VAN DIJK-GROENEBOER, M. DE KONING, J. KREGTING, J. ROELAND, *Ze geloven het wel in M. GROENEBOER (red.). Handboek Jongeren en religie. Katholieke, protestantse en islamitische jongeren in Nederland*, Almere, Partenon, 2010, 25-31.

¹⁴⁵ M. VAN DIJK-GROENEBOER, a.w., 29.

“Met religie wordt bedoeld de rituelen, symbolen en verhalen in relatie tot het bovennatuurlijke, die mensen gebruiken om zin te geven aan hun leven. Levensbeschouwing is ruimer dan religie. Het betekent een eigen visie hebben op het leven, (op waarden en normen, leven en dood). Zingeving wil zeggen, dat wat zin geeft aan het leven. De nadruk ligt op het tweede stuk van dit woord. Het kan betekenen dat de mens zelf zin geeft aan het leven, of omgekeerd dat ons zin gegeven wordt vanuit de realiteit waarin wij leven.”¹⁴⁶

Zingeving wordt bij Scouts en Gidsen Vlaanderen gebruikt als een algemene term die religie en levensbeschouwing overkoepelt. Schematisch voorgesteld ziet levensbeschouwing bij scouting er zo uit:

Figuur 2: zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen

Voor de definiëring van religie en levensbeschouwing kunnen we volstaan met de begripsverklaringen die de scoutsbeweging er zelf aan geeft. Ze komt overeen met de gangbare opvattingen in de godsdienstwetenschappen.¹⁴⁷ Maar deze beknopte definitie is niet voldoende om het centrale begrip van de levensbeschouwelijke werking bij Scouts en Gidsen Vlaanderen ‘zingeving’ verder te verklaren. Dit is nochtans een belangrijke voorwaarde om de voornaamste doelstelling van dit onderzoek te kunnen bereiken, namelijk te interpreteren en te duiden hoe zingeving door de modale scout of gids wordt beleefd.

In het tijdschrift *Religie & Samenleving* beschrijft Meerten ter Borg de betekenis van zingeving aan de hand van het werk van de Franse expressionistische kunstschilder Henri Matisse (1869-1954). “Zingeving is het in een

¹⁴⁶ C. SPILAUER, G. BRUINS, *Zin in scouting. Alles rond rituelen, symbolen en tradities*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2013, 18.

¹⁴⁷ W. VAN DEN DONK, *Geloven in het publieke domein, a.w.*, 36-42.

zodanig kader plaatsen van dingen dat we er raad mee weten.”¹⁴⁸ Zingeving is volgens ter Borg een basisbehoefte. Mensen hebben de behoefte om ergens bij te behoren en dingen in kaders te plaatsen zodat ze er betekenis aan kunnen geven.¹⁴⁹ Zingeving vloeit dus voort uit menselijke interacties en is een dynamisch gegeven. Daarom zijn de betekenis-kaders van de werkelijkheid, waaraan een mens zijn identiteit ontleent, veranderlijk en veranderen ze ook effectief. Dit gebeurt doordat mensen deze veranderingen zelf veroorzaken omdat de mens steeds opnieuw en steeds andere zingevingskaders maakt.

Zingeving wordt dikwijls aanzien als een alternatieve vorm van spiritualiteit en soms tegenover religie geplaatst. Maar Ter Borg vindt dit een ongelukkige tegenstelling.¹⁵⁰ Er bestaat volgens hem alledaagse zingeving en ook uiteindelijke zingeving, waarbij hij de grote vragen van het leven bedoelt. Mensen geven zin aan de kleine en de grote dingen die om hen heen gebeuren. Deze zijn weliswaar onderscheiden van elkaar maar lopen ook in elkaar over. Maar volgens Ter Borg bestaat er continuïteit tussen alledaagse vormen van zingeving, bijvoorbeeld het drinken van bier, en uiteindelijke vormen van zingeving, zoals het leiden van een zinvol bestaan.¹⁵¹ Uiteindelijke zingeving en religie zijn vormen van zingeving, maar niet alle vormen van zingeving zijn religie.

Zingeving wordt steeds meer ingevuld door waardenbeleving. Van den Brink toonde aan dat de invulling van zingeving door waarden verschoven is van sacrale waarden naar alledaagse waarden en zelfrealisatie. Taylor besteedt ook, zoals we al eerder aanhaalden, aandacht aan de diversiteit aan waarden die een individu kan aanwenden voor het opbouwen van zijn persoonlijke zingeving. Hij benadrukt het belang van hermeneutiek om de keuze voor bepaalde waarden van een moderne mens te kunnen duiden. Taylor verbindt dit met authenticiteit (1.6.1.3).

Zingeving houdt dus ook het vermogen in van de mens om de werkelijkheid te overstijgen, te transcenderen en een wereld op te bouwen waarin een mens kan overleven. Zo omschreef De Dijn zingeving als “gelukt contact met waarden die transcendent zijn (1.3)”. Maar hij geeft een eenzijdig definitie van zingeving waarbij het contact met het dagelijkse leven buiten beschouwing blijft. Taylor differentieert het begrip transcendentie en onderscheidt verschillende vormen van transcendentie. Bovennatuurlijke transcendentie verwijst volgens hem naar een hogere macht. Deze vorm van transcendentie is kenmerkend voor aan religies. Binnenwereldse transcendentie verwijst naar het overstijgende karakter van universele waarden, zoals dit in het humanisme het geval is. Ten derde het overstijgen van alledaagse dingen zoals persoonlijke idealen die een beperkte vorm van immanente transcendentie zijn (1.6.1.1.2). Maar ook het humanisme, ontsnapt niet aan het feit dat het

148 M. TER BORG, *De zingeving van Henri Matisse*, in *Religie & Samenleving*, 8 (2013) 3, 259.

149 M. TER BORG, B. TER BORG, *Zingeving als machtsmiddel. Van zinverlangen tot charismatisch leiderschap*, Zoetemeer, Meinema, 2009, 237-238.

150 M. TER BORG, *De zingeving van Henri Matisse*, a.w., 260.

151 M. TER BORG, *Zingeving als machtsmiddel*, a.w., 8.

zich ook moet bekommeren om dingen die het louter menselijke overstijgen, zoals de toestand van de natuurlijke omgeving. Zo noemt Frans Jaspers de opvatting van ‘universele energie’ die mens, wereld en natuur met elkaar verbindt en overstijgt, holisme (1.6.1.2). Verder onderzoek zal moeten uitwijzen welke vormen van zingeving er door scouts en gidsen voornamelijk worden beleefd. Is er in zingeving bij scouting aandacht bovennatuurlijke transcendentie, kenmerkend voor religies, of bestaat zinbeleving eerder uit immanente, holistische vormen van transcendentie zoals de mens en de natuur? Of gaat zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen louter over het beleven van humane waarden?

1.9 Operationalisering van het onderzoek

Het in dit hoofdstuk opgebouwde theoretisch kader zal worden gebruikt om de informatie verkregen uit de verschillende invalshoeken van dit onderzoek te duiden. We maken dit theoretisch kader operationeel door middel van volgende vragen.

1.9.1 De geschiedenis van scouting in ons land

Hoe verliep de ontstaansgeschiedenis van scouting en welke rol speelde hierin religie?

Hoe heeft de scoutsbeweging gereageerd op de moderne veranderingen in de cultuur?

Hoe evolueerde de rol van religie binnen scouting?

Was de katholieke religie nog langer houdbaar als identiteit voor scouting?

Hoe probeerde het verbondsbestuur dit spanningsveld te ontmijnen?

Waarom kreeg het begrip zingeving de voorkeur op spiritualiteit?

Wat waren de gevolgen van de naamsverandering voor religie en zingeving bij scouting?

Welk belang hechtte Baden-Powell aan religie?

Hoe werkt Scouts en Gidsen Vlaanderen vandaag?

1.9.2 Een levensbeschouwelijke vergelijking tussen Scouts en Gidsen Vlaanderen en andere middenveldorganisaties in Vlaanderen

Hoe wordt er in andere, met Scouts en Gidsen Vlaanderen vergelijkbare, middenveldorganisaties omgegaan met religie en zingeving?

Welke motieven worden er in deze organisaties gebruikt om het pluralisme als levensbeschouwelijke identiteit te verantwoorden?

Op welke wijze wordt er in het katholiek onderwijs omgegaan met de pluraliteit en diversiteit?

Welke zijn de verschillen tussen FOS en Scouts en Gidsen Vlaanderen in de benadering van zingeving en religie?

1.9.3 De levensbeschouwelijke identiteit van een hedendaagse scout of gids

Uit welk segment van de bevolking zijn scouts en gidsen doorgaans afkomstig?

Welke onderwijsvormen worden door scouts en gidsen bezocht?

Wat is de invloed van generationele overdrachten op de huidige scouts en gidsen?

Vertoont scouting vooral trekken van een subcultuur of zijn er ook invloeden van andere maatschappelijke stromingen zoals lifestyles merkbaar?

Wat is de invloed van de sociale media op de vrijetijdsbesteding van een scout of gids?

Heeft pluralisering er voor gezorgd dat nieuwe religieuze bewegingen bij scouting de plaats hebben ingenomen van de klassieke religies?

Bedreigt individualisering de evenwichtige balans die bij scouting bestaat tussen enerzijds de groepsbelangen en anderzijds de aandacht voor de ontwikkeling van het individu?

Wat is de invloed van de scoutstradities op de persoonlijke levensbeschouwelijke vorming van scouts en gidsen?

Hoe sterk is de metafoor van de steenman en de nieuwe visie op zingeving doorgedrongen in de lokale scoutsgroepen?

Welke waarden bepalen de identiteit van een scout of gids?

Heeft individualisering geleid tot een bewustere keuze voor een persoonlijke, authentiekere levensovertuiging?

Uit welke elementen bestaat de zinbeleving bij scouting?

Welke evolutie in de vormgeving van zingeving tekent zich in de beweging en in plaatselijke scoutsgroepen?

Hoe krijgt het actief pluralisme gestalte bij Scouts en Gidsen Vlaanderen?

Hoofdstuk 2: Scouting en zingeving. Historiek en actualiteit van een beweging

2.1 Inleiding

Wanneer in 1899 het boek van Robert Baden-Powell *Aids to Scouting* verscheen, heeft de stichter van de scoutsbeweging waarschijnlijk niet kunnen vermoeden dat de scoutsmethode twee decennia later al in heel de wereld zou worden toegepast. In dit hoofdstuk wordt, na het begin bij Baden-Powell zelf, de ontstaansgeschiedenis, de verspreiding en de groei van de scoutsbeweging in België besproken. Uiteraard gaat de belangstelling vooral uit naar de evolutie die religie, levensbeschouwing en zingeving hebben doorgemaakt in de voorbije eeuw van scouting.¹⁵²

Wij raadpleegden voor dit historisch overzicht de voorhanden zijnde Nederlandstalige literatuur over het ontstaan van de scoutsbeweging. Daarnaast lieten wij ons, bij het schrijven van dit historisch overzicht, ook inspireren door internationale literatuur over de scoutsbeweging en haar stichter Baden-Powell.¹⁵³ Verder hebben wij naast literatuur ook het archiefmateriaal van de katholieke scoutsbeweging bestudeerd dat ter beschikking was in het Katholiek Documentatie Centrum in Leuven. Ook in het archief van het Nationaal Secretariaat van Scouts en Gidsen Vlaanderen in Antwerpen werd er onderzoekswerk verricht. Deze literatuur- en bronnenstudie werd aangevuld met interviews van gezagvolle getuigen.

Er wordt niet enkel stil gestaan bij het verleden, ook het heden van de scoutsbeweging krijgt de nodige aandacht. Daarom wordt in een tweede deel van dit hoofdstuk de actuele werking van Scouts en Gidsen Vlaanderen besproken. Als bron gebruikten we daarvoor verschillende actuele publicaties van Scouts en Gidsen Vlaanderen. Vanzelfsprekend wordt ook in dit deel de nodige aandacht besteed aan de plaats van zingeving bij de huidige generatie scouts en gidsen.

¹⁵² We bespreken de evolutie van zingeving bij de Vlaamse katholieke scouts en gidsen van 1945 tot nu. Voor de volledigheid moeten we erbij vermelden dat Scouts en Gidsen Vlaanderen ontstaan zijn uit enerzijds het Vlaams Verbond van Katholieke Scouts (VVKs) en anderzijds het Vlaams Verbond van Katholieke Meisjesgidsen (VVKM). Tot de fusie in 1972 die leidde tot de (gender) gemengde scoutsbeweging, waren dit twee onafhankelijke bewegingen. De aanpassing van de dubbele naam van VVKs-VVKM naar VVKSM werd doorgevoerd in 1982. Maar de nationale secretariaten, economen en de aalmoezeniersdiensten van beide bewegingen werkten sinds de jaren zestig al nauw samen. Ook de levensbeschouwelijke problematiek ontwikkelde zich op een gelijkaardige manier in beide bewegingen. Daarenboven focussen wij ons onderzoek naar zingeving in deze scoutsfederatie voornamelijk op de voorbije tien jaar (2002-2012). Omwille van deze redenen is een aparte levensbeschouwelijke studie van de beide bewegingen VVKs en VVKM overbodig. Toch zullen we, omwille van de volledigheid, de belangrijkste momenten uit de geschiedenis van de Vlaamse katholieke gidsenbeweging vermelden in dit historische overzicht.

¹⁵³ H. GERR, *Baden-Powells Entwurf einer Erziehung durch Scouting. Einflüsse und Entwicklungstendenzen*, Würzburg, Julius-Maximilians-Universität, 1981. J.H. VAN DER STEEN, *Padvindes: 100 jaar scouting in Nederland*, Zutphen, Walburg Pers, 2010. T. PROCTOR, *On my honour: Guides and Scouts in interwar Britain*, Philadelphia, American Philosophical Society, 2002. E. BERNARDI, *Il movimento boy scouts in Italia, a servizio della pastorale*, Rome, Pontificia Università Lateranense, 1987.

2.2 Het ontstaan en de doelstellingen van de scoutsbeweging: Baden-Powell en de scoutsmethode

Alhoewel dit historisch overzicht zich vooral toespitst op scouting in België en in Vlaanderen, mogen de stichter van de scoutsbeweging, de Britse luitenant-generaal Robert Baden-Powell (1857-1941), en in het bijzonder zijn levensbeschouwelijke opvattingen niet onvermeld blijven. Dit curriculum vitae van Baden-Powell is voornamelijk gebaseerd op twee werken: *Verkennen voor Jongens* en *Scouting for boys*. Ze bevatten heel wat bijdragen die door Baden-Powell zelf zijn geschreven. De levensbeschrijving werd opgebouwd vanuit twee gedachtelijnen: enerzijds de beschrijving van het leven en de opvattingen van de stichter Baden-Powell, anderzijds de ontwikkeling van de scoutsmethode.

Robert Stephenson Smyth Baden-Powell werd op 22 februari 1857 geboren in Paddington in het hartje van Londen. Hij was een van de jongste zonen een groot gezin. Roberts vader, Baden Powell, was anglicaans priester, professor in Oxford én een overtuigd aanhanger van het darwinisme:

“Being a scientist Baden Powell was an ordained cleric with a reputation for holding alarmingly advanced religious views.”¹⁵⁴

Toen Robert drie jaar oud was, stierf zijn vader. Hierdoor ontsnapte de eerwaarde Baden Powell aan mogelijke sancties van zijn religieuze oversten omwille van zijn scientistische denkbeelden:

“In The Order of Nature, Baden Powell poured scorn on such last-ditch arguments. In October (1850) his book was savaged by the Archbishop of Dublin and others.”¹⁵⁵

Om haar man te eren liet de moeder van Robert, Henrietta Grace Smyth, de voornaam van haar man ‘Baden’ opnemen in de familienaam. Zo kreeg Robert zijn beroemde dubbele naam: Robert Baden-Powell. De moeder van Robert was een kunstzinnige en sociaal voelende vrouw. Zij schilderde, werkte in ziekenhuizen en zette zich in voor de opvoeding van vrouwen. Henrietta Grace had een grote bewondering voor haar man en zijn progressieve wetenschappelijke opvattingen. Zij gaf dit ook door in de opvoeding van haar kinderen. Uit deze tijd stammen Roberts voorliefde voor techniek, het buitenleven en zijn eerste verkenningen van de natuur.¹⁵⁶ Scouting was door Baden-Powell in de eerste plaats bedoeld als een opvoedingsmethode die past in een zin- en waardenkader. Waarschijnlijk werd al tijdens Roberts kindertijd de basis gelegd voor

¹⁵⁴ T. JEAL, *Baden-Powell*, London, Pimlico, 1989, 7.

¹⁵⁵ T. JEAL, *a.w.*, 11.

¹⁵⁶ R. BADEN-POWELL, *Verkennen voor jongens*, Den Haag, Nationale Padvinderraad, 1957, 11. Dit boek bevat de Nederlandse vertaling van *Scouting for Boys* en werd aangevuld met een levensbeschrijving van Baden-Powell en voorzien van commentaren op het leven en de geschriften van de stichter van de scoutsbeweging.

zijn latere opmerkelijke openheid inzake religieuze en spirituele opvoeding.

Robert was geen hoogvlieger op de middelbare school. Hij hield zich liever bezig met zeilen, spoorzoeken en toneelspelen dan met studeren. Na de middelbare school wilde Robert naar de universiteit van Oxford, maar hij zakte voor het ingangsexamen. Hij koos er zelf voor om naar het leger te gaan, slaagde voor het toelatingsexamen aan de Koninklijke Academie van Sandhurst en werd ingedeeld bij het huzarenregiment.¹⁵⁷ Hij maakte snel carrière in het Britse leger, vooral in Zuid-Afrika tijdens de Boerenoorlog.

Het idee van de scoutsbeweging is bij Baden-Powell gegroeid bij het beleg van Mafeking in Zuid-Afrika tijdens de Boerenoorlog op het einde van de negentiende eeuw. Het uitgestrekte front bracht logistieke problemen met zich mee voor de Britten. Baden-Powell kwam op het idee om jongens uit de stad in te zetten voor verkennerswerk (scouting).¹⁵⁸ Voor Baden-Powell was dit experiment een succes. Het bleek dat jongeren tot veel meer in staat waren als men hen vertrouwde en verantwoordelijkheid gaf. Inderdaad, na 200 dagen, op 17 mei 1900 gaven de boeren het beleg op. Baden-Powell was meteen een nationale held. In 1899 in Zuid-Afrika, schreef Baden-Powell het boek *Aids to Scouting*, aanvankelijk bedoeld als handleiding voor militairen bij het verkennen. Het boekje handelde over sluipen, het bespieden van de vijand, het gebruik van het kompas en het maken van plattegronden.¹⁵⁹ Het manuscript voor dit boek werd met een van de laatste treinen uit het belegerde Mafeking weggevoerd en later dat jaar gepubliceerd.¹⁶⁰

Terug in Engeland merkte Baden-Powell dat dit boek veel werd gelezen en werd gebruikt in jeugdclubs en scholen die een verkennersspel speelden. Hij was ook bij de jeugd populair geworden. Deze populariteit bracht Baden-Powell op het idee om de technieken die aanvankelijk bedoeld waren voor de rekrutering van jonge soldaten toe te passen bij de opvoeding van jonge mensen in het algemeen. William Smith van de *Boys Brigade*, waarvan Baden-Powell zelf lid was, spoorde hem aan om *Aids to Scouting* te herschrijven voor de jeugd. Baden-Powell herwerkte *Aids to Scouting*, maar met een vredelievender onderton. Hij liet zich ook inspireren door de Amerikaanse Woodcraftbeweging. Woodcraft was een jeugdbeweging voor jongens en meisjes, opgericht door de Canadees Ernest Thompson Seton.¹⁶¹ In de Woodcraftbeweging staan de indianencultuur en de natuur centraal. De nieuwe synthese die Baden-Powell schreef, kreeg de titel *Scouting for Boys*, en verscheen in 1906. Het bevatte ook veel kenmerken van de Woodcraftbeweging waaraan Baden-Powell het verkennersspel ontleende.¹⁶²

157 R. BADEN-POWELL, *a.w.*, 12-13.

158 R. BADEN-POWELL, *Scouting for Boys. A Handbook for good Citizenship*, New York, Oxford University Press, 2004, 10-17. In *Scouting for Boys* staan veel verhalen opgetekend die door Baden-Powell aan jonge verkenners werden verteld bij een kampvuur. Eén van deze verhalen, die Baden-Powell vertelde, gaat over de slag bij Mafeking tijdens de Boerenoorlog.

159 *Groeipijnen*, Antwerpen, VVKSM, 1989, 10-12.

160 R. BADEN-POWELL, *a.w.*, 75.

161 S. DE SCHUTTER, E. PRECKLER, *Het achtste vuur. Totemboek*, Antwerpen, VVKSM, 2003, 17.

162 B. DEROO, *Geschiedenis van Open Scoutisme in Vlaanderen (1910-2005)*, Gent, FOS, 2005, 2.

Oorspronkelijk was Baden-Powell niet van plan om een beweging voor jongeren op te richten. Hij wilde jongeren enkel wat raadgevingen aanreiken om ze in hun jeugdijaren optimaal te gebruiken. Maar het succes dat Baden-Powell oogstte met *Scouting for Boys* zette hem er toe aan om zich te verdiepen in de leefomstandigheden van de Britse jeugd. ‘*Ask it the boy, Learning by doing en selfgovernment*’ waren revolutionaire thema’s in het postvictoriaanse Engeland. Baden-Powell kwam tot de vaststelling dat vele jongeren leefden in erbarmelijke omstandigheden en dat er een grote ongelijkheid bestond tussen rijke en arme kinderen. Scouting werd opgezet om jongeren die het zich niet konden permitteren om lang naar school te gaan toch een zekere vorming te geven.¹⁶³

Samen met enkele vrienden werd een tiendaags kamp voor jongeren voorbereid. Van 29 juli tot 9 augustus 1907 ging op Brownsea Island, een eiland in de haven van Poole (Dorset), het eerste experimentele scoutskamp door, waaraan twintig jongens deelnamen. Naast het uittesten van het patrouillesysteem en verschillende verkennersactiviteiten, bestond het programma uit spelen, zelf koken, tochten maken en leren omgaan met de natuur om met primitieve middelen te leren overleven. Dit kamp was meteen een groot succes. Aanvankelijk was scouting levensbeschouwelijk neutraal. Iedereen, zonder onderscheid, moest lid kunnen worden van de beweging. Maar Baden-Powell, zelf een overtuigd christen, vond wel dat elke jongere zich spiritueel moest kunnen ontwikkelen volgens zijn of haar overtuiging (zie ook 2.3.8).

In 1908 werd de eerste scoutsgroep opgericht, de 1st Hampstead. Het jaar daarop zagen de zeescouts het levenslicht. In 1909 verzamelden 11.000 scouts zich in London voor een eerste scoutsrally. Baden-Powell werkte ook een morele code uit: *De Regels van het spel van de Verkenner*, met onder andere de ‘dagelijkse goede daad’. De scoutsbeweging kende een ongelooflijk succes en breidde zich snel uit naar andere landen.¹⁶⁴ Ook meisjes vertoonden interesse voor deze nieuwe spelvorm. Daarom gingen in 1909 de *Girl-Scouts (Guides)* voor meisjes van start onder de leiding van Roberts zus Agnes.

In 1912 huwde Robert met miss Olave Saint Clair Soames, die hij op een bootreis naar New York had leren kennen. Lady Baden-Powell bleek al vlug een goede assistente te zijn van Roberts zus Agnes in het opstarten en uitwerken van de gidsenbeweging. Het succes van de gidsenbeweging heeft veel te danken aan haar initiatief en inspiratie. In 1930 kwam zij aan het hoofd van de gidsenbeweging en ze bleef tot lange tijd na de dood van haar man de belangrijkste ambassadrice voor de wereldwijde scouts-en gidsenbeweging.¹⁶⁵

Robert Baden-Powell vond het een goed idee dat verkenners van over heel de wereld elkaar zouden ontmoeten. Zodoende organiseerde hij van 2 tot 9 juli 1913 een internationale scoutsontmoeting in Birmingham met ongeveer 30.000 deelnemers. Tijdens dit internationale padvindingskamp ontstond bij Baden-Po-

163 F. COUSSEE, *De pedagogie van het jeugdwerk*, Gent, Academia Press, 2006, 80.

164 K. VERREYKEN, *En sterren staan al teder. 100 jaar Scouts en Gidsen Vlaanderen*, Gent, Borgerhoff & Lambergits, 2010, 24-25. Scouting is wereldwijd uitgegroeid tot de grootste jeugdbeweging met 25 miljoen leden verspreid over meer dan 155 landen.

165 R. BADEN-POWELL, *Verkennen voor jongens*, a.w., 23.

well het idee voor een internationale scoutsontmoeting tijdens een vierjaarlijkse Wereld-Jamboree. Maar de Eerste Wereldoorlog dwarsboomde deze plannen. Pas in juli 1920 werd in Olympia in Londen de eerste Wereldjamboree gehouden, tijdens welke Baden-Powell tot *Chief-scout* werd uitgeroepen. Tevens werd in dat jaar de eerste internationale Scoutsconferentie gehouden en werden het 'Internationaal Comité' en het 'Boy Scouts International Bureau' opgericht. In 1929 tijdens de Jamboree in Birkenhead werd Baden-Powell in de adelstand verheven en werd hij Robert Baden-Powell, Lord of Gilwell, genoemd naar het gelijknamige vormingscentrum in Chingford (Noord-Londen) waar in 1919 de eerste *Wood-Badge*-vormingssessie doorging.

De laatste jaren van zijn leven bracht Baden-Powell door in zijn geliefde Kenia in Afrika. Tot op hoge leeftijd bleef Robert Baden-Powell bemoedigende woorden schrijven aan zijn scouts en gidsen die moeilijke ogenblikken doormaakten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zo schreef Baden-Powell het volgende:

"Eén ding is essentieel voor een algemene en blijvende vrede, en dat is een volkomen verandering van de geestesgesteldheid van de volkeren. Een verandering naar meer onderling begrip, naar het doen verdwijnen van nationale vooroordelen. En de kunst om de dingen met echte vriendschappelijke waardering met de ogen van de ander te bekijken."¹⁶⁶

De stichter overleed op 83-jarige leeftijd op 8 januari 1941. Plannen van de Britse regering om Baden-Powell een staatsbegrafenis te geven in Londen gingen niet door. Op zijn uitdrukkelijk verzoek werd Baden-Powell begraven te Nyeri in Kenia, in Afrikaanse bodem. Lady Olave, die veel jonger was dan haar man, overleed op 26 juni 1977. Baden-Powell heeft er door zijn scoutsmethode aan bijgedragen dat jongeren stilaan een eigenstandige maatschappelijke plaats kregen. Dit was een haast revolutionaire daad in het post victoriaanse Engeland. Strakke structuren, de voorliefde voor tradities, het dragen van het uniform, gecombineerd met inspraak door de jongeren zelf, stonden steeds vooraan in de ontwikkeling van de scoutsbeweging.¹⁶⁷

2.3 De scoutsbeweging in België

2.3.1 De pioniersjaren

Ondertussen kreeg de scoutsorganisatie bekendheid in België. In 1910 werd de neutrale scoutsbeweging opgericht, B.S.B. (Boy Scouts de Belgique). Het ontstaan van scouting in België is logisch te verklaren door het feit dat de steden

¹⁶⁶ R. BADEN-POWELL, *Verkennen voor jongens*, a.w., 24.

¹⁶⁷ R. VERHOEVEN, *Jeugdbewegingen nog van deze tijd?*, in *Mensen Onderweg*, September 2004, 24-25.

Brussel en Antwerpen belangrijke commerciële functies hadden en om die reden grote kolonies Engelsen telden. Dezen wilden de nieuwe pedagogische methode introduceren bij hun kinderen. Onder leiding van Harold Parfitt ontstond in Brussel de eerste *Boy Scout* patrouille.

Reeds van bij de start van de scoutsbeweging speelden de levensbeschouwelijke tegenstellingen in België de beweging parten. De scoutsgedachte was ook bij de katholieken niet onopgemerkt gebleven. Na aanvankelijk protest tegen de scoutsbeweging, de kerk vreesde immers concurrentie voor haar 'katholieke actie voor jongeren', moest de kerk met lede ogen toezien hoe jongeren zich verheugden in deze nieuwe spelvorm. Het was de Brusselse priester Jules Petit die met instemming van kardinaal Mercier een patronaatsgroep omvormde tot een scoutsgroep. Zo ontstond in 1910 in Brussel de eerste katholieke scoutsgroep *Belgian Catholic Scouts* (B.C.S.). Al vlug kwamen er in Brussel nog enkele groepen bij onder leiding van de latere *chief scout* Jean Corbisier. Dit stuitte dan weer op protest bij de internationale scoutsorganisatie. Want scouting was een niet-confessionele organisatie. Pogingen van de B.S.B. om de katholieke scoutsbeweging als een aparte federatie op te nemen binnen B.S.B.-verband mislukten keer op keer, waardoor er een feitelijke opsplitsing ontstond tussen een confessionele en niet-confessionele scoutsfederatie in België.¹⁶⁸ In 1912 volgt de erkenning van de katholieke scouts van België door Baden-Powell. De katholieke scoutsfederatie van België heette voortaan de Baden-Powell Belgian Boy Scouts (B.P.B.B.S.). Hoe moeizaam de relaties tussen de B.P.B.B.S. en de andere scoutsfederaties in die tijd verliepen bewijst het citaat uit het *Officieel bestuurlijk berichtsblad van B.P.B.B.S.S.*

“De Vereeniging der B.P.B.B.S.S. heeft geene enkele betrekking, van welken aard dan ook met deze der Boy Scouts de Belgique (onzijdige scouts)”.¹⁶⁹

Scouting was in de beginperiode ook een hoofdzakelijk Franstalig, stedelijk en burgerlijk initiatief. Scouting wilde een aanbod zijn naar alle klassen van de bevolking. Maar onder andere door de hoge kostprijs van een uniform (62 frank in 1910), werden er nergens leden gerecruteerd uit de lagere klassen van de bevolking. Dit was een van de redenen waarom scouting in Vlaanderen aanvankelijk op weinig bijval kon rekenen.¹⁷⁰

Tijdens een reis door Engeland in 1908 leerde de Antwerpse industrieel Georges De Hasque door toedoen van zijn broer de scoutsbeweging kennen. Aanvankelijk wantrouwde hij het niet-confessionele karakter van de scoutsbeweging. Maar na een ontmoeting met abbé Petit uit Brussel, de stichter van de katholieke scouts in België, richtte De Hasque in 1913 in Antwerpen de eerste

¹⁶⁸ B. DEROO, *Geschiedenis van Open Scoutisme*, a.w., 3.

¹⁶⁹ *Officieel bestuurlijk berichtsblad*, Baden Powell Belgian Boy Sea scouts, (2) april 1922, Leuven, Kadoc, Inventaris van het archief Vlaams Verbond van Katholieke Scouts en Meisjesgidsen (VVKSM) 1916-1973, 1.1.

¹⁷⁰ F. COUSSEE, *De pedagogie van het jeugdwerk*, a.w., 81.

Vlaamse scoutsgroep op, de 1ste Sint-Jacob als onderdeel van de B.P.B.B.S.¹⁷¹ Na Brussel en Antwerpen verspreidde de scoutpedagogie zich over heel Vlaanderen.

Dit overzicht zou onvolledig zijn, als de Franse jezuïet Jacques Sevin niet werd vermeld. Hij werd eerbiedwaardig verklaard door paus Benedictus XVI op 10 mei 2012. Sevin is hierdoor het symbool geworden van de katholieke scouts-beweging. In 1917 richtte hij in Moeskroen (toen Vlaanderen, nu deel van de Waalse provincie Henegouwen) een katholieke scoutsgroep op.¹⁷² Maar Sevin is vooral bekend geworden als de componist van het ‘*Beloftelied*’ en de ‘*Cantique des Patrouilles*’. In Vlaanderen is dit lied beter bekend als het ‘Avondlied’. Dit lied wordt wereldwijd in heel veel scoutsgroepen, maar evengoed in andere jeugdbewegingen, nog steeds gezongen als afsluiting van een kampdag.¹⁷³ Beide liederen zijn doordrenkt van christelijke beelden en waarden, die met scouts-waarden werden verbonden.

HET BELOFTELIED

Wij hebben U, o Jezus plechtig beloofd
U altijd te erkennen als opperhoofd.

refrein
Geef dat w’ U minnen zouden,
steeds meer en meer.
Help ons belofte houden
Jezus, onze Heer.

Wij hebben het gezworen, dat Gij steeds zoudt
Ons hoofd en leider wezen, als Opperscout.

refrein

Wij zullen gans ons leven, lijk Gij het geboodt
U volgen en U dienen tot aan ons dood.

refrein¹⁷⁴

171 E. ESGAIN, *Een scout “menheer Georges”*, Brussel, Uitgeverij Sint-Joris, 1988, 28. De 1ste Sint-Jacob vierde op 2 maart 2013 haar honderdjarig bestaan, met onder andere een eucharistieviering in de Antwerpse Sint-Antoniuskerk, waarin ik de homilie mocht houden. Deze viering werd met zang en teksten opgeluisterd door ‘Club 77’ een vereniging van oud-scoutsleiding uit de jaren 1970. De huidige leden en leiding zaten er bij en keken er naar.

172 Jacques Sevin verbleef als jonge religieus lange tijd in Franstalig België. Hij was uitgeweken naar ons land, na de afkondiging van de antiklerikale wetten in Frankrijk die er vanaf 1903 het kloosterleven onmogelijk maakten.

173 J. SEVIN, *Le Scoutisme*, Paris, Presse d’Ile-de-France, 2012, 249-250.

174 C. SPILAUER, G. BRUINS, *Zin in Scouting, a.w.*, 43.

HET AVONDLIED

O Heer, d'avond is neer gekomen
 De zonne zonk, het duister klom.
 De winden doorruisen de bomen
 En verre sterren staan alom
 Wij knielen neer om u te zingen
 In 't slapend woud ons avondlied.
 Wij danken U voor wat w'ontvingen
 En vragen Heer verlaat ons niet.
 Knielen, knielen, knielen wij neder,
 door de stilte weerklinkt onze beê
 Luist'rend fluist'ren kruinen mee
 en sterren staan al teder.
 Geef ons Heer, zegen en rust en vree.¹⁷⁵

De scoutsbeweging in België was nog maar enkele jaren bezig toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak. De beweging werd door de bezetter ontbonden. Enkel de Vlaamse Padvinders mochten verder blijven bestaan. Clandestien werd er echter verder gewerkt. De oorlog belette niet dat in 1915 de eerste groepen van katholieke Gidsen ontstonden in de Brusselse Marollen, gesticht door de kapucijner pater Melchior Verpoorten.¹⁷⁶

In 1916 richtte De Hasque de Zeescouts op in Antwerpen. B.P.B.B.S. heette voortaan Baden Powell Belgian Boy & Sea Scouts (B.P.B.B.S.S.). Na de oorlog werd het militarisme en patriottisme bij de scoutsbeweging vervangen door het idee van de 'wereldbroederschap'. Deze gedachte werd concreet uitgewerkt op de eerste Wereldjamboree in London in 1920.

In de jaren onmiddellijk na de oorlog liet de nood aan vorming zich steeds sterker voelen. Om dat te verhelpen werden verschillende initiatieven gestart. In 1919 vond het eerste vormingskamp voor patrouilleleiders plaats in Westmalle onder leiding van De Hasque. In 1920 werd het tijdschrift *De Scout* opgericht voor de Vlaamse scouts. In 1922 bezocht Baden-Powell België. In 1923 werd in Antwerpen 10 jaar katholieke scoutsbeweging gevierd. In 1924 vond de tweede wereldjamboree plaats in Denemarken.

In de jaren twintig kende de scoutsbeweging verschillende problemen. In 1921 werd de scoutsbeweging uitgesloten uit de Vlaamse studentenbeweging. Eén van de redenen was de unitair Belgische structuur van de scoutsbeweging. Het gebrek aan vorming van de leiding was ook een probleem dat dringend moest worden aangepakt. Daartoe werden in 1922 de eerste Gilwell-cursussen voor leidingsvorming ingericht. Naast een ledenblad ontstond onder invloed van priester Camiel De Neuter *Het Leidersblad* ten behoeve van de Vlaamse

¹⁷⁵ C. SPILAUER, G. BRUINS, a.w., 69.

¹⁷⁶ J. DEHAENE, *Verbondscommissie, Spelregels van het Vlaams Verbond der Katholieke Scouts*, Brussel, VVKS, 1964, 113.

scoutsleiders.¹⁷⁷ Tijdens de periode 1923-1927 was er een scheuring binnen de katholieke scoutsbeweging zelf. In 1928 hebben de katholieke Gidsen van België mee de wereldvereniging van *Girl Guides* en *Girl Scouts* gesticht.

In de tweede helft van de jaren twintig ontstonden barsten in de unitair geleide Belgische B.P.B.B.S.S. Dit gebeurde door de oprichting van de vereniging zonder winstoogmerk (vzw) Vlaams Scouts Pers Comité (V.S.P.C.).¹⁷⁸ Deze afsplitsing op taalkundig gebied is de voorloper van de splitsing van de B.P.B.B.S.S. in twee autonome verbonden. Op 27 oktober 1929 werd de B.P.B.B.S.S. opgesplitst in het Vlaams Verbond van Katholieke Scouts (V.V.K.S.) en de *Fédération des Scouts Catholiques* (F.S.C.). Dat deze splitsing van de unitaire katholieke scoutsbeweging toch op een redelijk gemoedelijke manier en in goede verstandhouding tot stand is gekomen, is vooral te danken aan de lange voorbereiding die eraan is vooraf gegaan. Reeds in 1927 werd een eerste plan besproken voor de splitsing in twee taalgroepen van de katholieke Scoutsassociatie.¹⁷⁹ Op 1 januari 1930 ging het Vlaams Verbond der Katholieke Scouts (V.V.K.S.) van start. De Hasque werd de eerste voorzitter van het pas opgerichte Vlaams Verbond der Katholieke Scouts. Maurits van Hagendoren werd de eerste verbondscommissaris. De Vlaamse scouts werd geschoeid op de leest van de Engelse Gilwell-scouting. In 1933, slechts enkele jaren na de oprichting van het V.V.K.S., overleed De Hasque in Antwerpen na een lange ziekte, die hij had opgelopen tijdens de organisatie van de eerste nationale jamboree en de eerste zeescouts-jamboree.¹⁸⁰

In de jaren dertig werd heel actief aan ledenwerving gedaan. V.V.K.S. wilde in 1940 bij het tienjarig bestaan de kaap van tienduizend leden ronden. Daartoe werd doorgedreven ledenwerving opgezet in 1934 tijdens het congres in Hasselt en in 1938 met een nieuwe wervingscampagne. De leidingvorming werd ook vervolmaakt. Om deze vorming in de beste omstandigheden te laten doorgaan werd in 1934 het eerste scoutsdomein La Retraite in Sint-Joris-Weert nabij Leuven aangekocht. Het domein kreeg de naam De Kluis. In 1938 volgden er al 326 leiders een vormingscursus.

De relatie met de kerk verliep in het interbellum en in de periode kort voor en na de Tweede Wereldoorlog niet overal even vlot. Scouting behoorde niet tot de 'Katholieke Actie' in strikte zin. De Katholieke Actie was initieel bedoeld als een instrument voor geloofsopvoeding. De hiërarchie onder leiding van kardinaal Van Roey steunde de scoutsbeweging wel. De plaatselijke clerus daarentegen maakte meer problemen met de scoutsgroepen hun gebied.

Een voorbeeld van de moeilijke relatie tussen de kerk en de scouts in Limburg schetste Nico Aerts in zijn licentiaatsthesis geschiedenis.¹⁸¹ Het succes van scouting zat in zijn methode. Hierdoor was scouting veel meer dan geloofsvor-

177 K. VERREYKEN, *En sterren staan al teder*, a.w., 39. Priester Camiel De Neuter werd op 23 september 1932 door Ernest-Jozef kardinaal Van Roey benoemd tot de eerste Verbondsalmoezenier van het V.V.K.S.

178 VZW., afkorting van vereniging zonder winstoogmerk, de juridische structuur van de meeste (jeugd-) verenigingen in België.

179 E. ESGAIN, *Een scout "Menheer Georges"*, Brussel, Uitgeverij Sint-Joris, 1988, 95-108.

180 E. ESGAIN, a.w., 124.

181 N. AERTS, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919-1950). De triomf van een methode*, Leuven, KU Leuven, 2003, 121-122.

ming voor jongeren; het was een totaalopvoeding. Omdat deze methodiek zo succesvol bleek, werd ze overgenomen door andere jeugdverenigingen van de Katholieke Actie. De scoutsmethode vormde bijvoorbeeld in de provincie Limburg een bedreiging voor de Katholieke Studenten Actie (K.S.A.). De Limburger Gerard Philips was diocesaan proost van de Katholieke Actie in het bisdom Luik en derhalve verantwoordelijk voor de jeugdbewegingen.¹⁸² Philips, zelf oud K.S.A.-er, had wel oren naar de klachten van de K.S.A.-proosten over scouting. De argumenten van Philips tegen de scoutsbeweging waren: het feit dat de inspiratie van scouting naturalistisch van aard was en niet godsdienstig; verder ergerde hij zich aan de grote aandacht die het spelelement kreeg bij scouting. Volgens hem werden de jonge scouts op die manier onvoldoende voorbereid op het echte leven. Tenslotte vond het artificiële gebruik van 'brousse terminologie', onder andere bij totemisatie, geen genade in zijn ogen. In de regels van de Katholieke Actie stond dat een nieuwe jeugdbeweging slechts kon worden opgericht na goedkeuring van de pastoor en de algemene proost. Vele scoutsgroepen echter ontstonden uit spontane initiatieven van leken. De toestemming werd pas achteraf aan de parochiale clerus gevraagd. Philips stelde de diocesane scoutsleiding hiervoor verantwoordelijk en verweet haar ongehoorzaamheid, wat de toch al moeilijke verstandhouding tussen scouts en kerk nog meer onder druk zette.¹⁸³

In de tweede helft van de jaren dertig begon V.V.K.S. zich meer en meer Vlaams te profileren, zonder echter afbreuk te doen aan het katholiek en nationaal Belgische standpunt, wat V.V.K.S. veel waardering opleverde. Scouting gaf jongeren in de jaren dertig een goede persoonlijkheidsvorming en was toch bovenal katholiek.

Eind van de jaren dertig werd de oorlogsdreiging steeds groter. Daarom werden vanaf 1939 EHBO, passieve luchtverdediging en brandbestrijding vaste onderdelen van de scoutsactiviteiten. De scouts stelden zich ook ten dienste van de gemeentebesturen die hiervan dankbaar gebruikmaakten. De mobilisatie bracht echter grote problemen mee voor veel scoutsgroepen. Heel wat leiders moesten dienst nemen in het leger waardoor verschillende scoutsgroepen zonder leiding vielen. Na de Duitse inval van 10 mei 1940 riep de Belgische Scoutssociëteit op tot dienstbetoon. Scouts liepen estafette voor de politie en waren actief in hospitalen en bij het Rode Kruis. Deze hulp verminderde heel sterk door de massale uittocht van jongemannen naar Frankrijk als gevolg van de opeising door de regering van jonge rekruten voor het Belgisch leger.

In het begin van de bezetting mochten de Vlaamse scouts blijven doorwerken. De Duitsers stonden zelfs positief tegenover de Vlaamse Padvinderij, die ze wilden inschakelen in een eenheidsjeugdbeweging. Behalve enkele pogingen tot toenadering door de Nieuwe Orde naar verbondscommissaris Maurits Van Haegendoren, mislukte het plan om de scouts onder te brengen in de één geëende 'Nationaal-Socialistische Jeugdbeweging Vlaanderen'. De bezetter rea-

182 De Vlaamse provincie Limburg behoorde tot in 1967 tot het drietalige bisdom Luik. De latere monseigneur Philips speelde een belangrijke rol tijdens het Tweede Vaticaans Concilie.

183 N. AERTS, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg, a.w.*, 123-124.

geerde met beperkende maatregelen in verband met scoutsactiviteiten. Maar de scouts werden over het algemeen geduld. Vanaf maart 1943 werden alle buitenactiviteiten van de scouts door de bezetter verboden. Ook het uniform mocht niet meer gedragen worden. Sommige groepen legden hun activiteiten stil, andere gingen in de clandestiniteit. Bij de steeds intenser wordende bombardementen van de geallieerden, het zwaarste bombardement vond plaats in Mortsel bij Antwerpen op 5 april 1943, leverden scouts en gidsen hulp in samenwerking met het Rode Kruis. Dit zouden ze blijven doen tijdens de rest van de bezetting. Verder hielpen de scouts ook mee aan de speelpleinwerking, want vanaf 1944 was het door de bombardementen helemaal onmogelijk geworden om kampen te organiseren.

De meeste groepen hebben de oorlogsjaren goed doorstaan. Na de bevrijding werd er weer volop beroep gedaan op de scouts bij de wederopbouw en voor koeriersdiensten. De oorlogsperiode was een moeilijke tijd voor de scouts, vooral door de belemmeringen door de bezetter opgelegd. Anderzijds was het ook een uitgelezen tijd voor bezinning en voorbereiding op vernieuwing na de oorlog. Na de oorlog paste de beweging zich verder aan de veranderende samenleving aan.¹⁸⁴ Zo splitste in 1945 de Associatie der Katholieke Meisjesgidsen van België in twee afdelingen onderscheiden volgens taal. Hieruit zou later aan Vlaamse zijde (in 1961) het Vlaams Verbond van Katholieke Meisjesgidsen (V.V.K.M.) ontstaan.¹⁸⁵

2.3.2 Handhaaf en bouw. De periode 1945-1960

De periode direct na de Tweede Wereldoorlog van 1945 tot 1960 kan men samenvatten onder het motto: 'handhaaf en bouw'. De gevestigde (religieuze) waarden moesten bewaard worden, maar aan vernieuwing, die al in gang was gezet, moest ook verder gewerkt worden. In deze eerste naoorlogse jaren woedde er in de beweging een hevige controverse rond de houding van verbondscommissaris Maurits Van Haegendoren tijdens de bezetting. Omwille van een omstreden reis naar Berlijn, waar hij onder andere inspiratie opdeed voor de verdere opsplitsing van de beweging in leeftijdsgroepen, werd hij verdacht van collaboratie met de bezetter. Het zinde de bisschoppen ook niet dat Van Haegendoren de scouts vervlaamste.

Verder werd het V.V.K.S in deze periode verweten religieus neutraal te zijn. Hiermee werd bedoeld dat scouting, in de ogen van de geestelijkheid althans, zich wilde onttrekken aan het gezag van de bisschoppen. Dit was een reactie op de vernieuwing van de scoutswetten en de beloften waarin de godsdienstige eisen, waaraan leden van de scouts moesten voldoen, werden vervat. Om dit te weerleggen schreef verbondscommissaris Maurits Van Haegendoren in *Het Verkennersleven* het volgende over godsdienstige vorming:

¹⁸⁴ K. VERREYKEN, *En sterren staan al teder*, a.w., 2010, 68-74.

¹⁸⁵ J. DEHAENE, *Verbandscommissie. Spelregels van het Vlaams Verbond der Katholieke Scouts*, a.w., 113.

“De pijnlijkste en meest onrechtvaardige opwerping tegen het Verkennen, die onder meer door sommige geestelijken af en toe wordt gemaakt, is dat de Beweging en de methode essentieel neutraal zijn en de godsdienstige vorming er dus ten hoogste kan worden aan toegevoegd. In het verkennen, zoals in het leven, kan de godsdienstige vorming nooit een afdeling of een toevoegsel zijn. Godsdienstleer kan als vak onderwezen worden, maar godsdienstige vorming niet, want deze is overal ofwel is zij niet. In het jeugdwerk gaat het niet om godsdienstkennis, maar wel om godsdienstige vorming en beleving.”¹⁸⁶

Als de kerkelijke hiërarchie in 1947 Van Haegendoren, omwille van zijn oorlogsverleden, niet langer erkent als verbondscommissaris moest hij aftreden. Hij werd als verbondscommissaris opgevolgd door Maurits Coppieters die de vernieuwingsideeën van Van Haegendoren zoals de basispijlers (2.4.2.3) verder uitwerkte en invoerde (leefwerelden en takwerking, 2.4.3). Vanaf de jaren 1950 is er een duidelijke tendens om het godsdienstige op een creatieve manier te introduceren bij de kinderen en jongeren. Tegelijk worden godsdienstige activiteiten zoals de gemeenschappelijke eucharistieviering sterk benadrukt. Scouting is in deze periode een katholieke beweging met een open geest, maar ‘andersdenkenden’ worden niet opgenomen.¹⁸⁷

2.3.3 Het Aggiornamento. De periode 1960-1972

Vanaf de jaren zestig kwam een nieuwe generatie verbondsbestuurders aan het bewind die een hele vernieuwingsbeweging op gang bracht. De naweeën van de Tweede Wereldoorlog waren voorbij en er ontstond ruimte voor innovatie.

Verbandscommissaris Paul Van Remoortere deed het scoutshandboek herschrijven en het uniform moderniseren.¹⁸⁸ Uit de notulen van de verbondsraden blijkt dat het elan dat uitging van het Tweede Vaticaans Concilie ook als katalysator heeft gewerkt voor de religieuze vernieuwingsbeweging bij V.V.K.S.¹⁸⁹ Tot het begin van de jaren 1960 waren de scouts- en gidsenbeweging zeer confessionele jeugdbewegingen, waar er uitdrukkelijk aan geloofsverkondiging werd gedaan: bijvoorbeeld de dagelijkse eucharistie op kamp, de Bijbelgroepen, het gebed voor de wekelijkse vergadering. De levensbeschouwelijke evolutie vanaf de jaren 1960 heeft invloed gehad op het confessionele karakter van de scoutsbeweging dat langzaam maar zeker werd afgebouwd. De voortschrijdende secularisatie in de samenleving, de transformatie en de privatisering van religie, zoals Marc Elchardus ze heeft beschreven (1.3), beginnen vanaf de jaren zestig door te

¹⁸⁶ M. VAN HAEGENDOREN, *Het Verkennerleven*, Brussel, Vlaams Scouts Pers Comité, 1947, 13.

¹⁸⁷ K. VERREYKEN, *En sterren staan al teder*, a.w., 74.

¹⁸⁸ Paul Van Remoortere was verbondscommissaris van V.V.K.S. van 1960 tot 1963.

¹⁸⁹ *Dignitatis Humanae*, in Katholiek Archief, Amersfoort, De Horstink, 1966, 31. *Gaudium et Spes* in Katholiek Archief, Amersfoort, De Horstink, 1966, 33. Deze conciliedocumenten handelen respectievelijk over de godsdienstvrijheid en over de gewetensvrijheid.

werken in de beweging en zullen uiteindelijk verregaande gevolgen hebben voor het levensbeschouwelijk kader van de scoutsbeweging. In 1963 werd de dominicaan Nick Gobert opnieuw benoemd tot verbondsaalmoezenier van V.V.K.S. Hij was in de jaren vijftig ook enkele jaren verbondsaalmoezenier geweest. Als gast op een jubileumviering van een West-Vlaamse scoutsgroep merkte Gobert op dat de scouts een kinderbeweging was geworden en geen aanbod (meer) had voor jongvolwassenen.¹⁹⁰ Deze analyse van Gobert resulteerde uiteindelijk in een grondige vernieuwing van V.V.K.S.. Naar analogie met het Concilie kreeg deze vernieuwingsbeweging de naam *'Aggiornamento'*.¹⁹¹ Het is pater Gobert die er bij verbondscommissaris Jean-Luc Dehaene op aandrang om de scoutswet en de belofwet te moderniseren.¹⁹² Verder werd de vanzelfsprekendheid van het katholieke zingevingskader van V.V.K.S. met uitsluiting van andersdenken meer en meer in vraag gesteld. Binnen V.V.K.S. werd de 'Chrimen-werking' gelanceerd. Chrimen staat voor Christelijke menswording, met de nadruk op menswording (zie 2.3.4).

Een ander opmerkelijk initiatief uit deze periode was het opstarten van gesprekken met de neutrale B.S.B. (de latere Federatie voor Open Scoutisme, FOS) om de FOS en V.V.K.S. te fusioneren tot een grote Vlaamse scoutsbeweging volgens bepaalde afspraken: 1) Eén open en pluralistische beweging waarin zowel ideologisch (katholiek of vrijzinnig) gerichte als open groepen kunnen voorkomen; 2) Herdenken van de structuur van de eengemaakte beweging; 3) Onderzoeken van de respons van de achterban; 4) Mogelijkheid tot integratie van andere organisaties in Vlaanderen.¹⁹³

Op 27 november 1964 organiseerde het verbondsbestuur een studiedag met als thema: 'Openheid: de roeping van het V.V.K.S.' Naar aanleiding van deze studiedag vroeg het verbondsbestuur aan de verbondsraad om zich uit te spreken over de vraag of men verder mocht werken aan de openheid binnen de confessionele jeugdbeweging V.V.K.S., daarbij er rekening mee houdend dat de evolutie naar een pluralistische jeugdbeweging niet viel uit te sluiten.¹⁹⁴

Deze nieuwe visie van een niet-confessionele, pluralistische scoutsbeweging verdedigde Gobert niet enkel intern binnen de beweging, maar hij kwam met deze visie ook naar buiten. Op de bijeenkomst van de CISC-ICCS in 1965 in

190 Interview met Norbert Coorevits 28/2/2011. Norbert Coorevits was medewerker en opvolger van Nick Gobert als verbondsaalmoezenier van 1966 tot 1972.

191 De dominicaan pater Nick Gobert was verbondsaalmoezenier van 1963 tot 1966. Daarvoor was hij zes jaar lang de assistent geweest van de generale overste van de dominicanen in Rome. *Aggiornamento* betekent 'bij de tijd brengen'. Het was paus Johannes XXIII die deze term voor het eerst gebruikte in zijn openingstoespraak voor het Tweede Vaticaans Concilie op 11 oktober 1962: *'Gaudet Mater Ecclesiae'*. Het begrip *'aggiornamento'* is afkomstig van kardinaal Alfredo Ottaviano.

192 Jean-Luc Dehaene was verbondscommissaris van 1963 tot 1967. Van 1993 tot 1999 was hij premier van België. Hij overleed op 15 mei 2014.

193 B. DEROO, *Geschiedenis van het Open Scoutisme*, a.w., 12.

194 J. DEHAENE, *Nota van verbondscommissaris aan de verbondsraad van mei 1966*, Leuven, Katholiek documentatiecentrum, Inventaris van het archief Vlaams Verbond van Katholieke Scouts en Meisjesgidsen (VVKSM) 1916-1973, 222/11-222/15.

Parijs stelde pater Gobert deze pluralistische visie op scoutisme voor.¹⁹⁵ Gobert was toen bijna zestig jaar en zijn gezag als oud-generaal-assistent van de dominicanerorde in Rome versterkte nog meer de impact van zijn woorden op deze vergadering van de Europese katholieke scoutsfederaties. Goberts pleidooi voor een pluralistische scoutsbeweging sloeg in als een bom en zorgde voor totale ontreddering op deze bijeenkomst die meerdere uren moest worden geschorst. Vooral de Europese aalmoezenier van de CISC-ICCS, monseigneur Cunial, was diep geschokt en verontwaardigd over de onverwachte inbreng van verbonds-aalmoezenier Gobert. Om uit de patstelling te geraken stelde de congresleiding voor om dit onderwerp te bespreken op een volgend congres, wat in 1967 dan ook gebeurde. In de wandelgangen van deze bijeenkomst kon dit voorstel wel op heel wat bijval rekenen. Vooral dan bij de Nederlandse scouts die toen al fusiegesprekken voerden over de oprichting van een ééngemaakte, levensbeschouwelijk neutrale scoutsbeweging ‘*Scouting Nederland*’.¹⁹⁶ In 1966 werd verbonds-aalmoezenier Gobert provinciaaloverste van de dominicanen in Peru. Hij werd als verbonds-aalmoezenier opgevolgd door zijn assistent Norbert Coorevits.

Het elan, op gang gebracht door pater Gobert, heeft heel zeker verbondscommissaris Jean-Luc Dehaene gestimuleerd en gesterkt in zijn vernieuwingswerk. In zijn toespraak tot het allereerste groepsleidingscongres van het Vlaams Verbond van Katholieke Scouts in 1967 zegde hij het volgende over levensbeschouwing:

“Wat is scouting? Scouting wil bijdragen tot de vorming van mensen met een levensbeschouwing, waarvoor zij durven uitkomen, zonder ze nochtans aan anderen te willen opdringen.”¹⁹⁷

Zijn opvolger als verbondscommissaris Boudewijn Vercauteren, ging verder op de ingeslagen weg. Hij lanceerde in zijn toespraak voor het tweede groepsleidingscongres van 9 maart 1969 het begrip pluralisme in de beweging.

“Wij moeten oog hebben voor het feit dat de wereld waarop wij onze jongeren voorbereiden meer en meer pluralistisch wordt op levensbeschouwelijk vlak.”¹⁹⁸

Op het groepsleidingscongres van 7 maart 1971, onder leiding van verbondscommissaris Jacques Perguy, werd er zelfs openlijk gedebatteerd over pluralisme. In punt zeven van ‘de gespreksstof’ voor dit congres lezen we het volgende over pluralisme:

195 Afkorting van *Conference Internationale des Scouts Catholiques–International Catholic Conference of Scouting*. Dit is een samenwerkingsverband tussen de katholieke scoutsbewegingen van over heel de wereld. V.V.K.S. behoorde tot de stichtende leden.

196 J. VAN DEN STEEN, *Padvindere. 100 jaar scouting in Nederland*, Zutphen, Walburg Pers, 2010, 244. Op 6 januari 1973 was deze fusie een feit en ontstond Scouting Nederland.

197 *Groepsleidingscongres V.V.K.S.*, 7 maart 1967. Leuven, Katholiek documentatiecentrum (Kadoc), 2.2.2/1-2.2.2/3.

198 *Groepsleidingscongres V.V.K.S.*, 9 maart 1969, Leuven, Kadoc, 2.2.1/1-2.2.2/3.

“Welke lading dekt de term ‘pluralisme’? Kan onze leiding een plurale begeleiding aan? Zou onze maatschappij aanvaarden dat een katholieke jeugdbeweging de stap naar een pluralistische jeugdbeweging zou zetten?”¹⁹⁹

Met pluralisme bedoelde men destijds het samenwerken van gelovigen en niet-gelovigen. Aan andere godsdiensten zoals de islam werd toen nog niet gedacht. De gemaakte openheid naar niet-gelovigen belette echter niet dat de fusiegesprekken met de FOS over een ééngemaakte jeugdbeweging *Scouting Vlaanderen* met een sisser afliepen. In april 1972 werd dit plan voorgelegd op de grote raad van FOS. De reden waarom men wilde toegroeien naar één verbond, is dat men wilde beantwoorden aan de veranderende tijdgeest. De twee bewegingen achtten de verzuiling voorbij en daarom wilde men in een geest van vernieuwing en volle vertrouwen verder samenwerken.²⁰⁰ Maar niet iedereen deelde het enthousiasme voor deze fusie. Het plan werd positief onthaald maar nooit uitgevoerd en stierf een stille dood. Het kleine (pluralistische) FOS voelde zich waarschijnlijk al te zeer in het nauw gedreven door het overwicht van het zoveel grotere (katholieke) V.V.K.S. Het idee van een open en pluralistische Vlaamse scoutsbeweging verdween van de agenda. Maar onderhuids leefde dit streven verder. Uiteindelijk zal de levensbeschouwelijke problematiek de beweging de volgende decennia blijven bezighouden. De geest van het pluralisme was uit de fles gelaten en zou er nooit meer in terugkeren.

2.3.4 Een onstuitbare evolutie richting pluralisme. De periode 1972-1990

Als gevolg van deze groepsleidingscongressen werd in de periode 1966-1975 godsdienst in de scoutswerking meer naar de achtergrond verschoven. Onder tussen is Norbert Coorevits als verbondsaalmoezenier opgevolgd door Dirk De Backer.²⁰¹ Vanaf de tweede helft van de jaren 1970 werden er geen specifiek christelijke activiteiten meer georganiseerd door de nationale leiding. Er werd geprobeerd om het geloof permanent te confronteren met alle andere componenten van scouting, het zogenoemde snijpuntenmodel. In artikels over openluchtlevens werden elementen zoals natuur, schepping en inspiratie met elkaar verbonden. Een gevolg hiervan was dat in deze periode de Bijbelgroepen verdwenen uit de lokale scoutsgroepen.

Een eerste activiteit die vanuit deze visie georganiseerd werd, waren de Efteta-dagen, een combinatie van lichaamsexpressie, bezinning en vorming. Het grootste project uit de periode van verbondsaalmoezenier De Backer waren ongetwijfeld de ‘Ansseratbijeenkomsten’ in 1979 en 1980 op de Kluis in Oud-Heverlee.

199 J. PERGUY, *De gesprekstof, groepsleidingscongres V.V.K.S.*, 7 maart 1971, Leuven, Kadoc, 2.2.1/1-2.2.2/3.

200 Verslag commissie Scouting Vlaanderen, Leuven, Kadoc, 2.2.1.

201 Dirk de Backer was verbondsaalmoezenier van 1972 tot 1982. Hij was de eerste verbondsaalmoezenier van zowel scouts en gidsen. In 1973 fusioneerde V.V.K.M. en V.V.K.S. tot V.V.K.S./V.V.K.M. Vanaf 1982 werd dit het Vlaams Verbond van Katholieke Scouts en Meisjesgidsen V.V.K.S.M.

Dit waren weekends die het spel van scouting, inspiratie, natuur en saamhorigheid met elkaar verbonden. Het elan van deze Ansseratbijeenkomsten, waaraan per keer ongeveer 600 jongeren deelnamen uit alle geledingen van V.V.K.S.M., straalde uit in heel de beweging.²⁰²

Tot het aantreden van verbondsalmoezenier De Backer was de levensbeschouwelijke ondersteuning een opdracht die berustte bij de aalmoezeniersdienst die uitsluitend uit priesters bestond.²⁰³ Met het aantreden van Dirk De Backer als verbondsalmoezenier kregen leken meer inspraak op levensbeschouwelijk vlak. Ook het toenemend priestertekort maakte dat er door de bisdommen en de religieuze orden of congregaties steeds minder aalmoezeniers ter beschikking werden gesteld van V.V.K.S. Bovendien vond de nationale leiding dat er vanuit de katholieke geïnspireerde 'K' en de chrimenwerking nog maar weinig inspiratie uitging.

Om dit tekort op te vangen werd de aalmoezeniersdienst, die bestond uit verbondsalmoezeniers per tak zowel voor scouts als voor de gidsen, uitgebreid met leken en omgevormd tot de 'chrimenploeg'.²⁰⁴ De aalmoezeniersdienst nam dit begrip over en vormde zichzelf in 1974 om tot 'Chrimenploeg' die vanaf dat moment, op nationaal niveau, verantwoordelijk werd voor de christelijke levensbeschouwelijke ondersteuning van V.V.K.S.-V.V.K.M. De Backer vond dat dit meer in overeenstemming was met het bestaande kerkbeeld:

"De aandacht van de aalmoezeniersdienst gaat naar meer echtheid en oprechtheid in de christelijke menswording in hun groepen. De leiders en leidsters zijn samen verantwoordelijk voor de christelijke menswording in hun groepen. Persoonlijke religieuze houding is de basis van een ware geloofspedagogiek."²⁰⁵

Dit is een voorbeeld van de laïcisering van de scoutsbeweging zoals Karel Dobbeleere dit al eerder in deze studie aangaf (zie ook 1.5.1). De christelijke menswording (chrimen) binnen scouting werd verder ook aangepast aan de leeftijdsgroepen. Zo werden er door de chrimenploeg in de periode 1972-1975 'Chrimenmappen' uitgegeven per tak. Alles werd dubbel gemaakt voor jongens zowel als meisjes. Chrimenmappen voor kabouters-welpen, voor jongverkenner-jonggidsen, voor

202 Interview met Dirk De Backer, 21 maart 2011. Het idee voor deze twee Ansserat-bijeenkomsten haalde Dirk De Backer uit Catalonië. Samen met verbondscommissaris Luc Van Elsacker en commissaris buitenland Greet Schoumans was hij te gast bij de Catalaanse Scouts. Deze scoutsfederatie hield elk jaar rond Pinksteren een tocht met als thema: 'appel van de geest'. De trektocht eindigde op een bergtop in Siu Rana waar een kleine kapel stond. Daar werd in openlucht gekampeerd met enkele honderden scouts en gidsen. Ansserat komt uit het Aramees en betekent 'verbondenheid'.

203 In deze periode waren er naast de verbondsalmoezenier, de verbondsalmoezeniers per tak, ook gouwaalmoezeniers in elk van de twaalf gouwen. Dikwijls hadden deze ook een assistent-gouwaalmoezenier. Ook vele districten, regionale structuur, net boven de plaatselijke groepen, hadden aalmoezeniers. De aalmoezeniersdienst gaf ook een eigen tijdschrift uit: *Vuur moet branden*. Er werden ook weekends georganiseerd voor aalmoezeniers om ze in te leiden in het spel van scouting zoals sjoeren, knopen leggen, kompas lopen.

204 Chrimen is de afkorting van Christelijke Menswording. Deze chrimenploegen verzorgden op alle niveaus in de beweging (groep, district, gouw en verbond) het levensbeschouwelijke aanbod, ook wel chrimenwerking genoemd. In 1998 verscheen het *Handboek Chrimen*, een uitgave vol met methodieken rond levensbeschouwing en zingeving. In 2006 werd 'chrimen' officieel omgevormd tot 'zingeving', zie noot 170.

205 *Graag gedaan. Jaarthemabrochure van V.V.K.S. 1969-1970*, Brussel, V.V.K.S., 1969.

verkenner-gidsen, voor jins en voor leiding.²⁰⁶

Werd op het groepsleidingscongres van 1975 nog gesteld dat scouting een christelijke jeugdbeweging is, dan werd in de daarop volgende periode, vanaf 1977, de band met de kerk steeds losser. Dirk De Backer geeft in dit interview toe dat er ook toen al tegenstribbelende stromingen bestonden tegen het te katholieke karakter van de beweging.²⁰⁷ In de loop der jaren raakte de christelijke traditie stil aan haar levensbeschouwelijk monopolie kwijt binnen scouting. De secularisatie en ontkerkelijking zetten zich ook in de scoutsbeweging gestaag door.

Bij het begin van het mandaat van de nieuwe verbondsaalmoezenier Stefaan Van der Kelen in 1982 waren er in elk van de twaalf gouden nog gouwaalmoezeniers. Al heel snel begon het aantal aalmoezeniers, onder andere door het steeds nijpende priesterstekort, te slinken. Heel even heeft men geprobeerd om een plan uit het einde van de jaren zeventig door te voeren om het tekort aan aalmoezeniers op te vangen. Men wilde de functie van leken 'pastorale begeleiders' implementeren in de groepen en in de beweging. Maar door onenigheid over de inhoud en de naam van deze functie is dit plan nooit verder geraakt dan een pilootproject in enkele groepen.

Aan het begin van de jaren tachtig waren de meeste jonge scouts en gidsen nog enigszins vertrouwd met het christendom en met de structuur van een eucharistieviering.²⁰⁸ Aalmoezenier Van der Kelen vertelde dat hij dikwijls naar groepen ging om er in een viering voor te gaan, zonder te weten of het een eucharistieviering of een bezinningsmoment zou zijn. Dit was niet echt een probleem, gezien al het zingevingsmateriaal nog steeds uit eenzelfde christelijke koffer kwam. Maar uit een studie van Liliane Voyé en Jean Remy, *De religiositeit bij de jeugd*, een onderzoek uit 1981 bij leerlingen uit het officiële en vrij-katholiek onderwijs, blijkt dat er veranderingen op til waren.²⁰⁹ Jongeren noemden zich maar christelijk als ze thuis en in mindere mate op school een christelijke opvoeding kregen. Deze opvoeding was dan wel eerder gericht op ethiek dan op een doctrine. Dit wijst op een doorgedreven secularisatie bij jongeren. Deze praktijkvoorbeelden blijken een bevestiging te zijn van de stellingen (van Van Hove), dat de confessionele binding helemaal verdwenen is uit het middenveld en dat de samenleving is gedetraditionaliseerd (Sjongers), wat betekent dat ook de inhoud van religieuze tradities is gewijzigd (Boeve) (zie 1.3).

"De basis van waaruit jongeren de realiteit beoordelen wordt niet langer aan het religieuze ontleend; meer en meer wordt ze opgebouwd van uit de dagda-

206 Jins is de afkorting voor Jij en Ik een Noodzaak (oudste ledentak voor men leiding wordt). Givers is de samenvoeging van gidsen en verkenner (de op één na oudste ledentak).

207 Interview met Dirk De Backer, 21 maart 2011.

208 Interview met Stefaan Van der Kelen, 16 augustus 2011. Stefaan Van der Kelen was verbondsaalmoezenier van 1982 tot 1988.

209 Het begrip vrij-onderwijs staat voor het onderwijs dat niet door de overheid wordt ingericht maar wel wordt gesubsidieerd. Vrij onderwijs staat tegenover het officieel onderwijs, dat door de overheden (Vlaamse gemeenschap, provincies of gemeenten) wordt ingericht. In België en meer bepaald in Vlaanderen is dit in hoofdzaak het confessioneel onderwijs waarvan het overgrote deel katholiek is, maar ook protestantse scholen, joodse scholen evenals Steinerscholen en Freinettscholen behoren tot vrij onderwijs.

gelijkse ervaring van de jongere zelf. De institutie kerk is voor jongeren dan nog maar weinig relevant.”²¹⁰

In een brief aan de Verbondspatrouille, naar aanleiding van de viering van vijftienzeventig jaar katholieke scouts in 1987, bepleitte verbondsaalmoezenier Stefaan Van der Kelen een ‘kristisch-loyale’ houding tegenover de katholieke kerk. Zo schrijft Van der Kelen:

“Als V.V.K.S.M. kiest om in haar opvoedingsmodel plaats te maken voor een bewuste exploratie van de Godsrelatie bij haar leden, dan laat ze zich best inspireren door de christelijke traditie die leeft in Vlaanderen en concreet in de katholieke kerk. Maar V.V.K.S.M. is geen deel van de Rooms-Katholieke kerk en blijft ook in de toekomst zijn autonoom statuut bewaren. Als de scoutsbeweging het predicaat ‘katholiek’ in hun naam heeft opgenomen dan bedoelde men hiermee dat men de katholieke kerk als partner had aanvaard voor levensbeschouwelijke ondersteuning. Dit kan nog steeds de positie van V.V.K.S.M. blijven tegenover de kerk.”²¹¹

De evolutie in de richting van een scoutsbeweging die losstaat van de kerk was echter niet meer te stoppen. Verbondscommissaris Linda Boudry maakte een goede inschatting van de religieuze cultuur, toen ze aangaf dat het christelijke monopolie van zingeving voorbij was. Staf Hellemans (1.5.2) bevestigde deze evolutie naar een pluralistische samenleving. In een begeleidende brief aan de groepsleiding, over een enquête over levensbeschouwing, schreef Linda Boudry over deze evolutie het volgende: “*Er staat iets nieuws te gebeuren: Een homogeen cultuurklimaat is onmogelijk geworden door de invloed van: media, gastarbeiders, reizen. Tot in de huiskamer krijgt men een kijk op een pluralistische wereld.*”²¹²

Om deze reden werd religie gekozen als het thema van het groepsleidingscongres van 24 april 1988. Op dit congres aanvaardde de scoutsbeweging dat de: “religieuze dimensie een essentieel deel is van het mens-zijn en bij uitbreiding ook van scouting. Maar de religieuze dimensie is niet langer het monopolie van het christendom alleen (Apostel –Kruithof).”²¹³ Boudry verwees hier naar de ‘atheïstische spiritualiteit’ van Leo Apostel die in het midden van de jaren 1990 nogal wat aandacht kreeg in Vlaanderen.²¹⁴ Dit feitelijk pluralisme bood ook kansen om te komen tot verdraagzaamheid in de beweging tussen gelovigen en niet-gelovigen. Verdraagzaamheid werd niet gezien als een

210 L. VOYE, J. REMY, *De religiositeit bij de jeugd. België en zijn goden*, Leuven, Tijdschrift voor sociologie, 1985, 315, 337.

211 S. VAN DER KELEN, *Christelijke levensbeschouwing. Nota voor de verbondspatrouille*, V.V.K.S.M., Antwerpen, 14 maart 1987, 6.

212 L. BOUDRY, *Verwerking van de gegevens omtrent het groepsleidingscongres van 24 april 1988*. V.V.K.S.M., Antwerpen, 1988. Lynda Boudry werd in 1988 de eerste vrouwelijke verbondscommissaris van V.V.K.S.M.

213 L. BOUDRY, *a.w.*

214 W. FIERENS, *Hoe vaderloos en moederloos spreken tot broeders en zusters. Wat Leo Apostel als vrijzinnige aan gelovigen te denken geeft*, Leuven, KU Leuven, Meesterproef, 2005, 21. Boudry verwijst naar de interesse die in deze periode in Vlaanderen bestond voor het concept van atheïstische spiritualiteit van Leo Apostel en Jaap Kruithof.

synoniem voor passiviteit, wel voor een open dialoog en het maken van keuzes.

Eén van die keuzes was een mogelijke naamsverandering van katholiek naar (k)christelijk in 1989.²¹⁵ Uiteindelijk is deze naamsverandering er toen (nog) niet gekomen. Een mogelijke reden waarom deze naamsverandering niet werd doorgevoerd moet gezocht worden in de moeilijke zoektocht naar een opvolger van Stefaan Van der Kelen als verbondsaalmoezenier. Na het verstrijken van zijn tweede ambtstermijn in augustus 1988 duurde het ruim een half jaar vooraleer een opvolger kon worden bekrachtigd door de verbondsraad. In het voorjaar van 1989 werd Wilfried Gonthier de nieuwe verbondsaalmoezenier.

De verstandhouding tussen de pedagogische diensten en de nieuwe verbondsaalmoezenier verliep niet altijd even vlot. Daarom stelde men zich in de beweging, op het einde van het mandaat van Wilfried Gonthier in 1992, de vraag of er überhaupt nog wel een aalmoezenier nodig was.²¹⁶ Men heeft gediscussieerd en uiteindelijk op de Verbondsraad gestemd over deze vraag. Het resultaat was echter een staking van stemmen. De helft van de verbondsraad was voor, de andere helft was tegen. De zoektocht naar een nieuwe verbondsaalmoezenier kon beginnen. Was de aanwezigheid van een verbondsaalmoezenier in alle gelegingen van de nationale leiding de evidentie zelve, dan begon men zich toch af te vragen wat de meerwaarde was van een aalmoezenier in al de commissies, ploegen en raden. De aalmoezenier moest zich voortaan verantwoorden over wat zijn taak is, en wat een aalmoezenier kan doen voor de beweging.²¹⁷ Uiteindelijk is er dan toch een nieuwe verbondsaalmoezenier gekomen, namelijk Tony Dejans. Maar de tegenstand tegen deze functie bleef bestaan, vooral dan bij de pedagogische commissie en de studiedienst.

Tony Dejans probeerde om de nationale leiding met haar eigen argumenten te overtuigen van de meerwaarde van zijn aanwezigheid als verbondsaalmoezenier. Hij vertelde volgende anekdote. Een leidingploeg volgde tijdens een paasvakantie een vormingscursus. Toevallig viel Pasen en het paastriduum in deze cursusweek. De deelnemende leiding had aan de cursusbegeleiding gevraagd of ze iets mochten doen rond deze paasdagen. Maar de studiedienst antwoordde negatief, want de vorming die de scouts aanbood kwam van binnenuit en hetgeen wat uit de Bijbel komt is vorming van buitenaf. De verbondsaalmoezenier is dan zelf met vorming van binnenuit begonnen en nodigde de criticasters daarvoor uit. De werkvorm van binnenuit was 'bibliodrama'. Van de drie vrouwelijke deelnemers zijn er na een tijdje twee wenend weggelopen omdat ze zo diep met zichzelf geconfronteerd werden. De aalmoezenier had de spreekwoordelijke vijand met eigen wapens verslagen en de discussie was bij deze gesloten.²¹⁸ Maar de scoutsbeweging evolueerde op levensbeschouwelijk gebied wel verder in de richting van een open (pluralistische) jeugdbeweging.

215 In de toen nog bestaande 'progressieve spelling' werd christelijk met een 'K' geschreven. Met deze naamsverandering wilde V.V.K.S.M. zich losser opstellen van de kerk.

216 Wilfried Gonthier was verbondsaalmoezenier van 1989 tot 1992.

217 Interview met Tony Dejans 12 mei 2011. Tony Dejans was verbondsaalmoezenier van 1993 tot 1998. Hij was de eerste aalmoezenier die geen permanent lid meer was van het Verbondsbureau.

218 Interview met Tony Dejans.

2.3.5 Zingeving op de juiste weg? De periode 1990-2002

In de periode van 1990 tot op heden voltrok zich een copernicaanse revolutie bij V.V.K.S.M. rond het thema zingeving. Tijdens het groepsleidingcongres van 1991, onder het motto 'Wie we zijn en wat we willen', ontstond er een nieuw denken over de manier waarop de leiding aan levensbeschouwing kan doen, namelijk niet katholiek, wel christelijk. Echter de k van katholiek in V.V.K.S.M. mocht volgens een stemming niet vervangen worden door de k van (k)christelijk (53,68%). V.V.K.S.M. wil anderzijds wel openstaan voor andersdenkenden (90,48%). Het groepsleidingscongres van 1996 volgde dezelfde levensbeschouwelijke koers als de editie van 1991.²¹⁹

Een van de belangrijkste realisaties van aalmoezenier Dejans was het publiceren van het *Werkboek Chrimen. Hoofd in de wolken, voeten op de grond*. Deze map is ontstaan uit een vraag naar meer impulsen rond levensbeschouwing dan enkel de jaarthemaviering. Het bestaande materiaal, nog daterend uit de tijd van aalmoezenier De Backer, was verouderd. In dit *Werkboek Chrimen* lezen we onder andere over geloof: "Dat hoewel het niet vanzelfsprekend is onder jonge mensen, durven we God ter sprake brengen. Soms in volle ernst, hier en daar ook grappig. Meestal stamelend of twijfelend."²²⁰

Tony Dejans werd als verbondsaalmoezenier opgevolgd door Karel Stoutemas. Omwille van andere engagementen heeft hij deze functie slechts korte tijd waargenomen. Na hem werd in 2002 Naomi Vandervelpen tot de eerste vrouwelijke verbondsaalmoezenier van V.V.K.S.M. benoemd. Aanvankelijk stuitte de benoeming van een vrouwelijke verbondsaalmoezenier op bezwaren van de bisschoppen, maar de beweging heeft toch doorgezet. Na één termijn van drie jaar hield ook zij het voor bekeken. Door het grote verloop van vrijgestelde aalmoezeniers en de beladenheid van de katholieke, levensbeschouwelijke thematiek, was dit thema bij V.V.K.S.M. in een impasse geraakt. Desondanks werd de nationale leiding op 16 april 2002 door de Koning ontvangen op het paleis in Brussel naar aanleiding van negentig jaar katholiek scoutisme in België!²²¹

Na de eeuwwisseling kwam het denken over het thema 'zingeving en levensbeschouwing' in een nieuwe stroomversnelling terecht. Zingeving werd vanaf 2002 de nieuwe naam voor alles wat met spiritualiteit, religie en levensbeschouwing te maken had. Maar niet iedereen was even gelukkig met de keuze voor het woord zingeving als het over levensbeschouwing ging bij scouting. Dit bleek ook uit een gesprek, kort na de naamsverandering, in 2006 met Barbara Goethals. Zij was ploegleidster van Ploeg Zingeving van 2006 tot 2009. Heel het project van scouting is op zich zingeving voor jongeren en kinderen. Eén component daarvan is het levensbeschouwelijke. Ze vond het te riskant om alles voortaan 'zingeving' te gaan noemen. Hierdoor dreigde het onderscheid met het specifiek

219 J. VERMASSEN, L. BOUDRY, *Wie we zijn en wat we willen. Verslagboek van het groepsleidingscongres V.V.K.S.M., Antwerpen 28 april*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 1991, 9-19.

220 T. DEJANS, *Werkboek Chrimen. Hoofd in de wolken voeten op de grond*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 1997, 15.

221 *Geschiedenis van Scouts en Gidsen Vlaanderen*, www.scoutsengidsenvlaanderen.be/kennismaken/onze-organisatie/geschiedenis/1987-2007. Geraadpleegd op 26 juli 2012.

levensbeschouwelijk luik van scouting te vervagen. Daarom vonden Barbara Goethals en sommige leden van de verbondscommissie dat het woord ‘spiritualiteit’ wellicht een betere keuze was geweest. Juist omdat spiritualiteit meer dan het begrip zingeving gaat over een emotionele betrokkenheid bij de oorsprong, de betekenis en het doel van het bestaan. Daarom geeft spiritualiteit veel beter het specifiek levensbeschouwelijke weer dan het woord zingeving.²²²

Het groepsleidingscongres van 2002 ging over de plaats van scouting in de samenleving. Religie en zingeving zijn een deel van de cultuur, dus werd dat thema tijdens het groepsleidingsproces ook besproken. Uit deze discussies werd duidelijk dat er op levensbeschouwelijk vlak iets aan het verschuiven was. Het levensbeschouwelijk aanbod kwam niet meer goed aan bij de groepen. Veelvuldige bezoeken aan de basis van de beweging leerden de nieuwe verbondscommissaris, Rudy Verhoeven, dat in heel wat groepen de vraag op tafel lag: “Wat moeten wij nog met dit (katholieke) zingevingsaanbod?”²²³

Tijdens het werkjaar 2002-2003 boog een kerngroep zich over deze problematiek, onder impuls van verbondscommissaris Verhoeven die aan dit thema veel tijd en aandacht besteedde. Op het groepsleidingscongres van 2003 verklaarde V.V.K.S.M. zich onafhankelijk van de katholieke kerk. Het was een gevolg van de verwijdering tussen religie en samenleving, waardoor mensen zich niet langer verbonden voelen met één levensbeschouwelijk instituut (1.3). Binnen V.V.K.S.M. vond men het belangrijk om normen en waarden mee te geven, maar die moeten niet noodzakelijk gelinkt zijn aan het christelijk geloof. Toch zette men zich niet af tegen de kerk. Bovendien stelde de leiding dat het thema zingeving en levensbeschouwing meer aandacht verdiende. De levensbeschouwelijke invalshoek van V.V.K.S.M. werd ingevuld als ‘open K’. Dit is een ‘K’ die het gesprek wil aangaan met andersgelovigen en niet-gelovigen. Maar het katholieke profiel van de scoutsbeweging werd vooralsnog niet aangepast.

2.3.6 Een nieuwe naam, een nieuwe identiteit. De periode 2003 tot 2006

Een jeugdbeweging als V.V.K.S.M. moest een levensbeschouwelijk kader aanbieden. De vraag was of de beweging in de toekomst bleef kiezen voor een katholieke invalshoek wat betreft zingeving, of dat men opteerde voor een ruimer zingevingskader waarbij ook andere inspiratiebronnen zouden worden gebruikt. Er moesten keuzes worden gemaakt met respect voor de traditie waaruit men kwam en tegelijk moest er rekening mee worden gehouden dat zingeving voor jongeren die leven in de 21ste eeuw er heel anders uitzag dan in de begintijd van de beweging. Deze keuzes zouden ook worden gekoppeld aan een imago-on-

222 De Verbondscommissie is de nationale leiding van Scouts en Gidsen Vlaanderen en is samengesteld uit de twaalf gouvcommissarissen en de verbondscommissaris die de pedagogische eindverantwoordelijke is. Zie ook organigram van Scouts en Gidsen Vlaanderen, (2.2.4).

223 Interview met Rudy Verhoeven, 24 maart 2011. Rudy Verhoeven was verbondscommissaris van VVKSM/ Scouts en Gidsen Vlaanderen van 2001 tot 2007.

derzoek, want inhoud, imago en naamgeving zijn sterk met elkaar verbonden.²²⁴

Aan het groepsleidingscongres van Leuven in 2005 namen uiteindelijk 577 groepsleiders deel. Negentien groepen lieten zich vertegenwoordigen door een gevolmachtigde. Er werd gepraat over de missie, de visie en de levensbeschouwelijk positie van scouting. De stemming over het levensbeschouwelijke luik van dit groepsleidingscongres leverde volgend resultaten op: 13,8% van de leiding noemde zich katholiek als scout of gids, 28,8% noemde zich christelijk, 44% noemde zich gelovig en tenslotte 11,6% noemde zichzelf niet-gelovige scouts en gidsen.²²⁵ Deze uitslag weerspiegelt wel een toenemende verwijdering tussen de katholieke kerk en de middenveldorganisaties zoals Scouts en Gidsen Vlaanderen, maar de these van Dobbelaere (1.5.1) dat het alternatief voor kerkelijkheid voornamelijk het atheïstisch-humanisme zou zijn, wordt hiermee niet bevestigd. Of bij de grote groep, die zich gelovig noemt, de plaats van de traditionele religie is ingenomen door een nieuwe religieuze beweging (Jespers) zal worden verduidelijkt in het veldonderzoek van deze studie. Het groepsleidingscongres van 2005 mandateerde de Verbondsraad om een nieuw zingevingskader te ontwerpen en om een andere naam te zoeken (zie 1.2).

In 2006 werd na lange en moeilijke discussies uiteindelijk toch een compromis gevonden tussen voor- en tegenstanders van veranderingen.

Alhoewel Scouts en Gidsen Vlaanderen zich niet meer als een katholieke beweging voorstelt, blijft haar zingevingsaanbod wel christelijk geïnspireerd. Het is de bedoeling van de beweging dat jongeren elkaar zullen confronteren met wat zingevend is. Een geloofskeuze is een keuze die voortaan bij het individu ligt. De beweging kan een kader en een verhaal aanreiken, maar de keuze om hiermee om te gaan ligt bij de plaatselijke groep en het individuele lid.²²⁶ De jongeren worden in feite opgeroepen om naar buiten te komen met wat voor hen belangrijk is.²²⁷

Het is volgens Rudy Verhoeven nooit de bedoeling geweest om bij wijze van spreken iets weg te werpen of om iets levend te begraven: "Het was de bedoeling om te vertalen, om ervoor te zorgen dat dingen bewaard blijven. Misschien niet in de oorspronkelijke vorm van de symbolen, maar wel dat de inhoud ervan bewaard kan blijven voor de toekomst."²²⁸

Gelijktijdig met dit proces werden opnieuw gesprekken gevoerd met de FOS, over intensere samenwerking met V.V.K.S.M. Maar deze gesprekken liepen opnieuw uit op niets omwille van de verschillende ideologische achtergrond. Zo vertelde Rudy Verhoeven dat, toen Scouts en Gidsen Vlaanderen elke verwijzing naar het katholieke geloof en de kerk uit haar naam had geschrapt en zich

224 N. VANDERVELDEN, *Het juiste pad? Rapport Zingeving*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 2002-2003, 18. Naomi Vandervelden was de eerste vrouwelijke en meteen ook de laatste verbondsaalmoezenier van V.V.K.S.M.

225 R. VERHOEVEN, G. KEMPEN, *360° Scouting. Verslagboek groepsleidingscongres VVKSM Leuven, 24 april 2005*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 2005, 2, 21.

226 B. GOETHALS, S. DEVARWAERE, *Jezus krijgt concurrentie. Over de rol van zingeving en levensbeschouwing binnen V.V.K.S.M.*, Leuven, KU Leuven, licentiaatthesis, 2005, 8.

227 C. SPILAUER, W. SMETS, *Ploeg zingeving. Ook iets voor jou? Onthaalbrochure, 2009-2010*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2009, 13.

228 Interview met Rudy Verhoeven, 24 maart 2011.

openstelde voor alle jongeren, zonder onderscheid van afkomst of religie, men in gesprekken (over intensere samenwerking) met de FOS vroeg om hetzelfde te doen en alle verwijzingen naar de vrijzinnigheid te schrappen. Deze toegave was blijkbaar een stap te ver en de gesprekken vielen stil. Blijkbaar gaat, volgens Verhoeven, een gesprek op het hoogste niveau tussen Scouts en Gidsen Vlaanderen en de Federatie van Open Scoutisme nooit lukken, omdat men als vertegenwoordigers van beide bewegingen het project van de beweging te veel moet beschermen. Misschien moet deze samenwerking aan de basis, bij de groepen beginnen. Zij kunnen dan de leiding van de twee scoutskoepels overtuigen van de nood aan samenwerking. Waarschijnlijk hebben beide Vlaamse scoutsfederaties elkaar op dit moment ook niet nodig om aan scouting te doen.²²⁹ Oud-verbandsvoorzitter Geert Kempen treedt deze bewering van zijn vroegere verbondscommissaris Rudy Verhoeven bij. Er waren contacten met de FOS. Men ging ervan uit dat beide in de eerste plaats scoutsbewegingen zijn die met elkaar moeten en kunnen samenwerken. Maar op vlak van levensbeschouwing lukte dit niet, het wantrouwen was te groot.²³⁰ De leiding van de FOS was zelfs bezig met de teksten uit te pluizen naar de minste verwijzing naar het christendom. Het werd zo bizar dat de FOS-leiding in deze teksten dingen ging lezen die de nationale leiding van V.V.K.S.M. er nooit met die bedoeling had ingezet.²³¹

Volgens Geert Kempen behoort het aanbieden van een zin- en waardenkader tot de belangrijkste opdrachten van Scouts en Gidsen Vlaanderen. Tijdens heel de discussie over levensbeschouwing, zingeving en naamsverandering bleek echter dat het katholieke monopolie inzake levensbeschouwing niet houdbaar was, het werd als het ware van binnenuit uitgehold. Zo vertelde Geert Kempen dat hij nog belofte heeft afgelegd in handen van de aalmoezenier. Deze is geruisloos uit zijn scoutsgroep verdwenen. Er werden nog wel eucharistievieringen gehouden op kamp maar dan voorgegaan door een vreemde priester, die met de groep niets te maken had. Een soort '*Rent-a-priestsysteem*.' Maar ook de steun van ouders brokkelde af. Ze kwamen bewust te laat aan na de viering tijdens de bezoekdag op kamp. Signalen waaraan men merkte dat ook ouders er niet meer in geloofden.²³²

Men voelde ook dat de eucharistieviering door de opvolgende generatie leiding meer en meer in vraag werd gesteld. Het zijn deze signalen die werden opgevangen door de Pedagogische commissie. Samen met de verbondscommissaris waren zij de grote voorstanders van vernieuwing. Rudy Verhoeven was voorstander van zo groot mogelijke autonomie voor de beweging, ver van alle mogelijke bevoogding van buiten af. Zo zijn ze in het levensbeschouwelijke debat een voortrekkersrol gaan spelen. Over de nieuwe naam maakte de verbonds-

²²⁹ Interview met Rudy Verhoeven, 24 maart 2011.

²³⁰ Op 9 november 2013 besliste de Algemene Vergadering van de FOS andermaal om de gesprekken over nauwere samenwerking of zelfs een fusie met Scouts en Gidsen Vlaanderen, om ideologische redenen, stop te zetten.

²³¹ Interview met Geert Kempen, 6 juli 2011. Geert Kempen was verbondsvoorzitter van VVKSM/Scouts en Gidsen Vlaanderen van 2003 tot 2009.

²³² Interview met Geert Kempen, 6 juli 2011.

voorzitter zich weinig illusies. Aan het letterwoord V.V.K.S.M. hielden sommigen enkel nog om nostalgische redenen vast. Maar die katholieke vlag dekte al lang de lading niet meer. Daarom is men snel tot een consensus gekomen over een nieuwe naam.

Deze evolutie maakte toch wel indruk op de buitenwereld. Uit een gesprek met kardinaal Danneels in 2004 herinnerde de oud-verbandsvoorzitter zich nog dat de kardinaal wel geen problemen had met de aan de gang zijnde discussie over levensbeschouwing en identiteit bij de scouts. Maar er was wel een ondergrens voor hem. De beweging mag niet tegen christenen ingaan en er moet altijd ruimte zijn voor mensen die nog actief met zingeving willen bezig zijn. Uiteindelijk koos op het groepsleidingscongres van 2005 meer dan 60% van de scouts- en gidsenleiding op een totaal van ongeveer 10.000 voor christelijke inspiratie wat zingeving betreft. Deze stemming was het ultieme bewijs dat het compromis tussen *'believers'* en *'non-believers'* door de beweging als evenwichtig werd bevonden. Maar als niemand iets doet met de christelijke inspiratie dan blijft de visietekst dode letter. Om dat te voorkomen werd er ook gekozen voor het behoud van de functie van verbondsaalmoezenier die als enige taak zou hebben, te waken over het behoud van de christelijke inspiratie binnen Scouts en Gidsen Vlaanderen.

De naamsverandering en de levensbeschouwelijke herpositionering was voor verbondsvoorzitter Geert Kempen zeker geen evidente keuze. Het was een moeilijk proces van zoeken naar een nieuw evenwicht tussen voor- en tegenstanders van de levensbeschouwelijke veranderingen binnen de scouts. Het kwam goed uit dat die twee stromingen in het verbondsbureau vertegenwoordigd waren in de persoon van de voorzitter Geert Kempen, die de meer behoudende strekking vertegenwoordigde, en verbondscommissaris Rudy Verhoeven, die stond voor de meer vooruitstrevende vleugel. Jan Van Reusel heeft in die tijd een sterke bemiddelingsrol gespeeld om tot een goed compromis te komen tussen de twee strekkingen.

Jan van Reusel heeft als communicatieverantwoordelijke een lange staat van dienst bij de scouts. Voor hem is de verandering van naam en de levensbeschouwelijke heroriëntatie van de beweging in 2005-2006 een interessante evolutie geweest, die tegemoetkomt aan de tijdgeest. Het is niet de missie van scouting om aan geloofsoverdracht te doen. De eerste opdracht van scouting is de ontplooiing van kinderen en jongeren volgens de scoutsmethode. Daarom moest de beweging een stuk loskomen van de katholieke levensbeschouwelijke zuil.

Maar Van Reusel plaatst ook enkele kritische kanttekeningen bij deze transitie. Het afstappen van een uitsluitend katholieke levensbeschouwelijke invulling houdt, volgens hem, grote uitdagingen in voor de toekomst van zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen. Scouting is in de eerste plaats een opvoedende beweging met een sterk pedagogisch project. Het zou afbreuk doen aan dit opvoedend project van scouting als men zingeving er uithaalt. De 'K' was als een rode draad die door heel de beweging liep. Deze rode draad, waar men voor of tegen was, hield het zingeavingsdebat wel levend. Sinds de 'K' van katholiek

geschrapt is uit de naam van de beweging, is ook de spanning en het debat rond zingeving weggeëbd; het levensbeschouwelijk discours is blijkbaar gestopt met het schrappen van de 'K'. Het is echter een vergissing te denken dat door het schrappen van een woord men meteen een pluralistische beweging is geworden. Dit wijst volgens Van Reusel eerder op interne armoede.²³³ Scouting is zingend en als beweging hebben wij daarvoor een aanbod nodig. Zingeving hoeft echter niet uitsluitend te vertrekken vanuit één inspiratiebron. Maar als leider of leidster moet men wel in staat zijn om kinderen en jongeren te begeleiden naar hun spirituele volwassenheid.²³⁴ Deze vaardigheid is bij de huidige leiding helemaal niet ontwikkeld. Volgens Van Reusel is het jammer dat de zoektocht naar zingeving met de wisseling van generaties leiding, zowel in de lokale groepen als in de nationale structuren, schijnt te verdampen. Leden en leiding moeten daarom opnieuw spiritueel weerbaar worden gemaakt om te kunnen optornen tegen de oppervlakkigheid en de instantcultuur van onze dusdanig gevirtualiseerde wereld. Er zal hoe dan ook geïnvesteerd moeten worden in inspirerende vertellers, mensen die de kunst verstaan weer voeling te krijgen met de reële behoefte bij jongeren aan zingeving en die daarop kunnen inspelen, aldus nog Van Reusel.²³⁵

2.3.7 Het verhaal gaat verder. De periode 2007 tot heden

Na de naamsverandering van 2006 (zie 1.2) komt het thema zingeving in rustiger vaarwater terecht. De nieuwe Ploeg Zingeving zocht en vond haar plaats in de beweging.²³⁶ Was tot in 2003 de verbondsaalmoezenier op nationaal niveau de eindverantwoordelijke voor levensbeschouwing in de beweging, dan werd deze taak vanaf dat moment overgenomen door de Ploeg Zingeving. Deze ploeg bestaat uit een ploegleider als eindverantwoordelijke van het zingevingsaanbod van Scouts en Gidsen Vlaanderen, de verbondsaalmoezenier en de adjunct-verbondscmissaris-zingeving (AVC) als contactpersoon tussen de ploeg en de nationale leiding. Scrolan Hugens was de eerste AVC-zingeving. Ze werd opgevolgd door Wouter Smets en Jan Van Santvoet. Ploegleiders waren Barbara Goethals, Christine Spilauer, Pieter Vyncke en Dries Van Eyck. Aalmoezenier Scouts en Gidsen Vlaanderen, sinds 2006 en vanaf 2011 terug verbondsaalmoezenier genoemd, is Werner Fierens. Verder zijn er nog vijftien ploegleden afkomstig uit alle geledingen van Scouts en Gidsen Vlaanderen.

In de eerste jaren na de naamsverandering werden door Ploeg Zingeving verschillende publicaties uitgegeven, aangepast aan de nieuwe huisstijl en visie. De nieuwe huisstijl werd gesymboliseerd in een nieuw logo, dat van de *Steen-*

233 Interview met Jan Van Reusel, 17 maart 2011. Jan Van Reusel is sinds 1988 communicatieverantwoordelijke van Scouts en Gidsen Vlaanderen. Bovendien is hij al sinds 1981 ononderbroken lid van de Verbondsraad van V.V.K.S.M./Scouts en Gidsen Vlaanderen.

234 Spiritueel moet hier worden verstaan als geestelijke ontwikkeling.

235 Interview met Jan van Reusel, 17 maart 2011

236 Ploeg Zingeving bestaat in februari 2013 uit 15 personen.

man (zie 5.2.1). Vooral in de jaren die volgden op de viering van het mondiale eeuwfeest van de scoutsbeweging in 2007 werden op een intensieve wijze alle levensbeschouwelijke uitgaven vernieuwd overeenkomstig de nieuwe levensbeschouwelijke koers van de beweging. De belangrijkste uitgaven van Ploeg Zingeving zijn: *Scoutswoord Erewoord* (2009) over de vernieuwde beloftewerking; *Ik beloof* (2011), een nieuw lied bij de belofte als alternatief naast het (christelijke) Beloftelied. In 2010 ging ook de eerste editie door van *BP-Camp* (Baden-Powell-Camp), een tocht van een week door Zuid-Engeland naar de roots van Scouting. BP-camp is een vormingsweek voor leiding over zingeving in scouting.

Het nieuwe lied bij de belofte *Ik Beloof* vormt een groot contrast met het christelijke *Beloftelied*. Het is als het ware de poëtische verwoording van de levensbeschouwelijke evolutie die de scoutsbeweging in Vlaanderen gedurende de voorbije veertig jaar heeft doorgemaakt, van een katholieke naar een pluralistische scoutsbeweging. Dit komt heel uitdrukkelijk aan bod in de evolutie van de letterlijke verwoording van het christelijke geloof in het *Beloftelied*, naar het 'ietsisme' in *Ik Beloof* als verwijzing naar het levensbeschouwelijke in scouting.

IK BELOOF

Luister even wat ik zeggen ga
Ik doe mijn belofte, beloof het, ja
Ik kijk om me heen om dan verder te gaan
Hink, stap spring, ik kom er aan.

refrein:

Ja ik ga achter mijn belofte staan
Als scout en gids wil ik daar voor gaan
Ja samen achter de belofte staan
Als scout en gids willen we daar voor gaan

Ik zet me in voor iets groots of klein,
Voor mijn groep wil ik er altijd zijn
We kunnen veel meer, daar geloof ik in
Schouder eronder, we vliegen er in
Alleen met zijn allen, met zijn allen alleen
Ontdekken we een grotere wereld om ons heen
Zo samen begrijpen waar het eigenlijk om gaat
Een mooiere wereld die lekker ronddraait

Want ik beloof
Als scout en Gids X 2

refrein

Een knoop in de das, ik zal er echt voor gaan
Soms met vallen, dan weer opstaan
Ik hoop wat we doen, echt zinvol is
In stad, zee of boom, in iets meer dan er is
refrein

Tijdens de verbondsraad van 16 februari 2013 in Antwerpen werd een nieuwe publicatie over zingeving *Zin in scouting?! Alles rond symbolen, rituelen en tradities*, voorgesteld. Deze nieuwe zingevingmap is de opvolger van het *Werkboek Chrimen*. Ze heeft een dubbel uitgangspunt: ten eerste een terugkeer naar de oorspronkelijke bedoelingen van Baden-Powell betreffende levensbeschouwing en zingeving. De tweede poot waarop deze publicatie steunt is een bevraging van zoveel mogelijk groepen over de manier waarop ze zingevingsmomenten uitbouwen. De bedoeling van deze uitgave is aan leiding bruikbare materialen aan te bieden om zingevingsmomenten zelf uit te werken en ook om de verschillende scoutstradities en rituelen opnieuw onder de aandacht te brengen van de lokale groepen en ze vooral in een juist kader te plaatsen. Met respect voor de eigenheid van elke lokale scoutsgroep, verhaalt *Zin in scouting* hoe rituelen het best georganiseerd worden.

Zingeving wordt zo niet beperkt tot alleen vieringen, maar uitgebreid tot alles wat zin-geeft in scouting, volgens het dubbele principe *learning by doing – ask it the boy*.²³⁷ In deze nieuwe publicatie rond zingeving is geprobeerd om de onduidelijkheden rond de levensbeschouwelijke identiteit van Scouts en Gidsen Vlaanderen weg te werken. Er wordt voor het eerst in een publicatie gesproken over het pluralistisch karakter van de scoutsbeweging. Toch wordt het pluralisme aarzelend geformuleerd:

“Zingeving is bij Scouts en Gidsen Vlaanderen niet alleen meer christelijk, maar werd opengetrokken naar een meer actief pluralistische vorm.”²³⁸

Deze voorzichtige verwoording van het actief pluralisme wordt ook weergegeven in de resultaten van een imago-onderzoek dat Scouts en Gidsen Vlaanderen tussen februari en april 2012 liet uitvoeren bij potentiële interne en externe doelgroepen (ouders, leden en leiding). Het katholieke karakter, uit het verleden van de scoutsbeweging, is voor veel mensen nog redelijk relevant, maar noch als troef noch als hoge drempel. Het verruimde zingevingprofiel wordt evenwel weinig aangehaald als kenmerkend voor de scouts.²³⁹

Kan uit deze opsomming worden opgemaakt dat zingeving bij Scouting een evidente materie is geworden? Dat er wel degelijk behoefte bestaat in de beweging aan duidelijke informatie en richtlijnen rond de verschillende scoutsrituelen, werd duidelijk gemaakt in de scriptie van Sophie Champagne *Totemisatie: verrijking of vernedering?*²⁴⁰ Totemisatie is een ritueel dat zijn oorsprong heeft in de indianencultuur en is gebaseerd op fysieke en sociale vaardigheden. Er

237 C. SPILAUER, G. BRUINS, *Zin in Scouting*, a.w. 5-11.

238 C. SPILAUER, G. BRUINS, a.w., 5.

239 K. SYMONS, *Imago-onderzoek Scouts en Gidsen Vlaanderen*, Antwerpen, Tasting Opinions, 2012, 16.

240 S. CHAMPAGNE, *Totemisatie: verrijking of vernedering?*, Boechout, Sint-Gabriëlcollege, eindwerk, 2012, 12.

zijn vier doelstellingen die in elke geslaagde totemisatie herkenbaar moeten zijn: groepsbevordering, wederzijds engagement, bezinning over jezelf, inspraak.²⁴¹ In dit eindwerk Humane Wetenschappen van de middelbare school schrijft Champagne dat er groepen zijn die de tradities over totemisatie volgen. Maar er zijn ook groepen die, los van elke reglementering, ieder jaar iets anders uitproberen, dikwijls met ontsporingen zoals fysieke en mentale vernederingen tot gevolg. Dit gaat volledig in tegen de geest van de totemisatie. Bijvoorbeeld de indianen, waarvan totemisatie bij de scouts is afgekeken, blijven in haast alle omstandigheden respect opbrengen voor hun medemensen. Kan hieruit worden opgemaakt dat ondanks het vele werk van de Ploeg Zingeving er wat betreft deze thema's er weinig doorstroming is naar de lokale groepen en wordt het levensbeschouwelijk pluralisme gevaloriseerd door leden en leiding?²⁴²

2.3.8 De plaats van religie en zingeving bij Baden-Powell

De levensbeschouwelijke verruiming die Scouts en Gidsen Vlaanderen in 2006 doorvoerde was groot nieuws. Maar als we naar de bedoelingen van Baden-Powell kijken betreffende zingeving en religie, zien we dat levensbeschouwelijke diversiteit initieel al vanaf het begin in de scoutsbeweging aanwezig was. Bijgevolg was de levensbeschouwelijke verruiming die Scouts en Gidsen Vlaanderen doorvoerde in feite een terugkeren naar de oorspronkelijke bedoelingen van de stichter. Welke plaats Baden-Powell precies toedichtte aan religie en zingeving in de scoutsbeweging is niet zo eenduidig te verklaren. We proberen ons een beeld te vormen van wat Baden-Powell dacht over religie door de invloeden na te gaan van zijn afkomst, van de toenmalige tijdgeest en van zijn pedagogische inzichten.

Zoals we al eerder schreven was Robert Baden-Powell de zoon van een geestelijke. Ofschoon hij een anglicaans priester was, bleek de vader van Baden-Powell ook een aanhanger te zijn van het Darwinisme. Hij stierf reeds in 1860 maar langs zijn moeder, die haar veel te vroeg gestorven man vereerde en zijn gedachtegoed koesterde, kwam Robert Baden-Powell toch in contact met de scientistische wereldbeelden van zijn vader (2.2). Enerzijds wordt door Baden-Powell in zijn geschriften heel dikwijls onverbloemd naar God verwezen, waaruit kan worden opgemaakt dat hij zelf een gelovig christen was. *Anderzijds erkent Baden-Powell dat er veranderingen op til zijn en dat scouting niet zonder meer een confessionele jeugdbeweging kan zijn. De oprichting van de scoutsbeweging in*

²⁴¹ S. DE SCHUTTER, E. PRECKLER, *Het achtste vuur, a.w.*, 5.

²⁴² S. SMAGGHE, *Scouting DNA. Motivatie traject groepsleidingscongres 27 april 2014 in Gent*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2014. Scouting realiseert zich dat er een probleem is met zingeving. Daarom organiseert de beweging in voorbereiding van het groepsleidingscongres in Gent een bevraging bij de lokale scoutsgroepen. De verbondsleiding wil te weten komen hoe leiding en leden omgaan met de opdeling in leeftijdsgroepen, met de basispijlers, met tradities en rituelen zoals belofte en totemisatie. De centrale vraag waar de verbondsleiding een antwoord op wil krijgen is wat ze er persoonlijk uit halen en mee doen. Hieruit wordt toch weer duidelijk dat zingeving nog lang geen evidentie is, spijs het vele werk dat werd geleverd. Met deze spanning zullen we nog geconfronteerd worden in deze studie. Simon Smaghe is verbondsvoorzitter sinds 2012.

1907 viel immers ongeveer samen met het doorbreken en het verspreiding van de modernisering tot in alle lagen van de Europese samenleving. Zo schrijft Baden-Powell over godsdienstige oefeningen het volgende:

“(...) Voor open troepen of troepen die op kamp niet naar de kerk kunnen gaan, moet naar mijn mening een padvindersaandacht gehouden worden die voor alle gezindten open staat en op zo een manier, dat niemand er door gekwetst wordt. Een speciale vorm moet er niet gebruikt worden, maar de aandacht moet vol zijn van de ware geest en niet geleid worden vanuit kerkelijk standpunt, maar vanuit dat van de jongeren. Alles waardoor het geheel iets kunstmatigs zou krijgen, moet vermeden worden. Wij willen niet een nog andere officieel opgelegde kerkelijke bijeenkomst, maar wel dat de jongeren hun hart uit eigen vrije wil verheffen tot dank voor de vreugden van het leven, en zelf het verlangen hebben om inspiratie en sterkte op te doen teneinde meer van anderen te houden en beter te dienen.”²⁴³

Baden-Powell baseerde zijn Wet op het beginsel, dat we meer leren door iets te doen dan door voorschriften. De tien artikelen van de Wet zijn positief, en er staat geen verbod in. Ze geven aan de jongen een gedragsregel die hij op zijn erewoord belooft in praktijk te brengen. Het was de overtuiging van Baden-Powell dat de jongen op deze manier de grondslag voor zijn geloof zou vinden.

Niet alleen invloeden uit zijn gezin van herkomst en de cultuur bepaalden mee de kijk van Baden-Powell op religie. Ook de scoutsmethode bepaalde mee de plaats die Baden-Powell gaf aan religie. Ze is samen te vatten met de uitdrukking: “*Ask it the boy*”. Kijk naar de situatie van de jongeren zelf. In *Verkennen voor jongens* lezen we hierover het volgende:

“Hij was er vast van overtuigd dat een jongen God veel eerder zou vinden in de open lucht, dan wanneer hij voortdurend in stoffige lokalen of in een armoedige omgeving bepreekt wordt (...)”²⁴⁴.

Baden-Powell liet de plaats van het levensbeschouwelijke, vermoedelijk bewust, in het midden, want dan kon elke stroming in scouting er een eigen invulling aan geven. Bovendien is deze invulling ook afhankelijk van het levensbeschouwelijke standpunt dat een scoutsassociatie inneemt. Christelijk geïnspireerde scoutsassociaties zoals Scouts en Gidsen Vlaanderen stellen dat religie en zingeving in scouting christelijk geïnspireerd is. Niet-confessionele scoutsfederaties echter, zoals de Federatie voor Open Scoutisme (FOS), zullen uit het bovenstaande concluderen dat Baden-Powell de ruimte liet aan elke individuele scout of gids om zijn of haar engagement voor scouting al dan niet religieus in te vullen. Uit respect voor deze keuzevrijheid mag een scoutsfederatie daarom geen levensbeschouwelijke vorming aanbieden.

²⁴³ R. BADEN-POWELL, *Het Verkennersleven*, a.w., 298.

²⁴⁴ R. BADEN-POWELL, a.w., 21.

Vanaf de jaren 1960 duikt het begrip pluralisme op bij V.V.K.S. Ook hier is er een duidelijke evolutie merkbaar en wordt dit begrip vandaag anders ingevuld dan voor veertig jaar. In 1967 betekende pluralisme: ruimte geven aan niet-gelovigen (vrijzinnigen) binnen de katholieke scoutsbeweging (2.3.3). In *Zin in scouting* uit 2013 wil actief pluralisme zeggen dat naast het christelijk verhaal elke levensbeschouwelijke overtuiging bij Scouts en Gidsen Vlaanderen welkom is.

2.4 Scouts en Gidsen vandaag

2.4.1 Inleiding

Zingeving bij scouting gebeurt niet in het ijle, maar is onlosmakelijk verbonden met de werking van heel de beweging, van lokale groep tot en met de nationale leiding. De huidige werking van Scouts en Gidsen Vlaanderen wordt in dit tweede deel besproken aan de hand van *de Kijk op Scouting*, als het ware het 'basismanifest' van de beweging.²⁴⁵

Er wordt achtereenvolgens stilgestaan bij de *Missie* van Scouts en Gidsen Vlaanderen en de thema's (basiswaarden) van de beweging. Verder komen ook de pedagogische doelstellingen van de beweging uitgebreid aan bod, zoals die vervat zijn in de basispijlers. De basispijlers zijn als het ware het geraamte, waaraan heel het spel van scouting is opgehangen. De speelvelden geven aan hoe de basispijlers in praktijk kunnen worden gebracht.

Scouting werkt heel sterk per leeftijdsgroep. Daarom worden ook de *Takhandboeken* in deze besprekingen betrokken. Ze bevatten materiaal dat voor een specifieke leeftijdsgroep werd geschreven.²⁴⁶ De Missietekst, de zeven thema's, de basispijlers, de speelvelden, de takwerking en het groeikader vormen het pedagogische project van Scouts en Gidsen Vlaanderen. Van scouting wordt gezegd dat dit op zich zingend is. Gelet op de waarden die men gebruikt in de zeven thema's is dit zeker het geval. Maar er zal in dit deel toch ook gepoogd worden te ontdekken waar expliciete zinging, zoals beschreven in het thema levensbeschouwing, aan bod komt.

2.4.2 De Kijk Op Scouting

Elke leider en leidster bij Scouts en Gidsen Vlaanderen is, op zijn of haar niveau, mee eindverantwoordelijke voor de organisatie van de beweging en voor het pedagogisch beleid ervan. Scouts en Gidsen Vlaanderen bestaat bij de gratie van haar meer vijfhonderdveertig lokale groepen, die de pedagogische visie van

²⁴⁵ S. HUGENS, *Kijk Op Scouting*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2009.

²⁴⁶ L. RUTTEN, C. VANDERVOORT, *Lopend vuur. Handboek voor Jonggidsen, Jongverkeners en Scheepsmakkers*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 2003, 13.

de beweging in praktijk moeten brengen. Met dit doel voor ogen heeft de nationale leiding verschillende ondersteunende publicaties uitgegeven. De belangrijkste daarvan is de *Kijk Op Scouting*. Deze brochure, herwerkt en uitgegeven in 2009, is de concrete omzetting van de besluiten van het groepsleidingscongres van 2006 dat de beweging op levensbeschouwelijk gebied heroriënteerde. We lezen hierover in de *Kijk Op Scouting* het volgende: “Een beweging die zijn wortels respecteert, maar zich durft aanpassen aan de tijden, mensen en plaatsen. Want wat we vandaag doen is anders dan gisteren en zal morgen en elders weer anders zijn.”²⁴⁷

2.4.2.1 De Missie van Scouts en Gidsen Vlaanderen

Als men de vraag zou stellen aan een scout of gids wat scouting betekent, dan is het antwoord hierop te vinden in de *Missietekst van Scouts en Gidsen Vlaanderen*. Deze tekst is een kernachtige samenvatting van hoe de beweging vandaag aan scouting wil doen.

*“Wij zijn scouts en gidsen, meisjes en jongens,
elk met een eigen verhaal. Iedereen kan erbij.
We gaan samen op verkenning en durven tuimelen in het leven.
De natuur is onze troef.
We geloven in onszelf, in elkaar en in iets meer.
We spelen een spel dat niet luchtledig is,
in vrije tijd die niet vrijblijvend is.
Met groot plezier en kleine daden
komen we op voor onze omgeving en voor een kleurrijk Vlaanderen.
Zo dromen we luidop van gelukkige mensen in een rechtvaardige wereld.”*²⁴⁸

In de missietekst zijn er verschillende elementen opgenomen die verwijzen naar het leven als jonge scout of gids: natuur, fantasie, regels. Verder zijn er in deze tekst ook topics opgenomen die aangeven dat scouting zich situeert in een multireligieuze en multiculturele samenleving. Dit laatste begrip wordt in de Missietekst verwoord als een ‘kleurrijk Vlaanderen. Al bij al is dit een zeer dichtelijke tekst die vele interpretaties toelaat. Zo kan “iets meer” van alles zijn: schoonheid, liefde, het transcendente, de natuur. Elke scout of gids kan dit persoonlijk invullen.

Scouts en Gidsen Vlaanderen is een jeugdbeweging met een aanbod voor kinderen en jongeren. Al doende leren kinderen en jongeren in scouting plezier maken, genieten en zichzelf aanvaarden. Ze leren er ook door te zetten, op een positieve manier hun plan te trekken. Bij de scouts krijgt iedereen de kans om zijn mogelijkheden in zijn of haar tempo te ontplooiën.

²⁴⁷ S. HUGENS, a.w., 2.

²⁴⁸ S. HUGENS, *Kijk op Scouting*, a.w., 4.

Scouting doe je niet alleen. Het is bij uitstek een groepsgebeuren. Zelfs de kleinste kapoenen krijgen op hun maat verantwoordelijkheden toevertrouwd.” Naast het ik staat een ander.”²⁴⁹ Bij de scouts wordt geleerd om eigenbelang opzij te zetten en het groepsbelang te laten voorgaan. Door deze werkwijze raken scouts en gidsen spelenderwijs betrokken op zichzelf, op de groep en op de samenleving.

Langs scouting wordt aan kinderen en jongeren een hoopvol toekomstperspectief gegeven. De scoutsbeweging is ervan overtuigd dat een democratische samenleving nood heeft aan eerlijke mensen die solidair zijn met anderen en zich daarvoor willen inzetten. Op die manier brengen scouts en gidsen de laatste wens van de stichter in vervulling: “Deze wereld een klein beetje beter achter te laten dan ze hem gevonden hebben.”²⁵⁰

2.4.2.2 Thema's

Het spel van scouting is opgebouwd rond zeven thema's. Het valt op dat deze zeven thema's ook zeven waarden zijn waarrond het scoutsleven is opgebouwd. Gebaseerd op de Kijk Op Scouting volgt een overzicht van de thema's.²⁵¹ We verwijzen hier naar Van den Brink en Castenmiller (1.5.3) die al eerder in deze studie het grote belang van waardenbeleving bij jongeren aangaven. In dit onderdeel van dit hoofdstuk zullen we de inhoud van Kijk Op Scouting grotendeels parafraseren of tekstdelen opnemen die zo dicht mogelijk aanleunen bij de oorspronkelijke formuleringen.

Goed omgaan met elkaar

De groepssfeer is belangrijk. Scouting is een open beweging waar iedereen welkom is. Verdraagzaamheid is een belangrijk begrip. In het spel ontmoeten de leden elkaar. Beloftes worden nageleefd, pestgedrag beteugeld. Zo leren scouts en gidsen ontdekken hoe belangrijk samen zijn en vriendschap is.

Zelfstandigheid en emancipatie

Scouts en gidsen nemen hun lot in handen. Leren oriënteren, sjoeren, vuur maken. Scouting is kansen geven en nemen met vallen en opstaan. In leiding staan betekent tussen de leden staan en hun toch ook voorgaan.

Scouts en gidsen hebben hun mening. Ze voelen zich verbonden met de wereld. Scouting helpt mee om bewust te zijn van de wereld en er middenin te staan. Bij de scouts wordt met iedereen gepraat en gezocht naar passende oplossingen. Elke week ontdekken ze wat nieuw is. Ze worden gevoelig voor waarden, voor wie ze zijn, eerder dan wat ze hebben. Zo worden scouts en gidsen gevormd tot bewuste mensen die gaan voor wat ze echt belangrijk vinden.

²⁴⁹ S. HUGENS, *Kijk op Scouting*, a.w., 5.

²⁵⁰ R. BADEN-POWEL, *Verkennen voor jongens*, a.w., 343. Dit is een citaat uit de afscheidsbrief van Baden-Powell.

²⁵¹ S. HUGENS, a.w., 6.

Meisje, jongen, rijk of arm, allochtoon of autochtoon, iedereen is welkom bij de scouts. Wat niet fair is wordt aangeklaagd. Scouts en gidsen komen op voor kinderen en jongeren met minder kansen.

Leefmilieu

De natuur daagt scouts en gidsen uit. Uit respect voor de natuur proberen ze spelenderwijs een milieubewuste houding door te geven. Zo laten scouts en gidsen soms van zich horen. Tijdens een opruimactie in een bos, bij een bio-eetavond of in de samenwerking met een lokale natuurvereniging. In het *Buitenboek* staat over scouting in de natuur volgende goede raad geschreven:

“Dit Buitenboek wil een gids voor je zijn en je helpen bij een natuurvriendelijk leven in openlucht. Een oude scouts- en gidsenwijsheid, die we in dit boek *Leave no trace* noemen, is daarbij de rode draad. *Leave no trace* houdt in dat je verblijf in de natuur geen enkel spoor na laat.”²⁵²

Verkeer

Scouting is ook een beetje de wereld verkennen. Liefst per fiets of met het openbaar vervoer. Scouts en Gidsen zoeken veilige wegen en geven zo een beetje het voorbeeld voor zichzelf en andere weggebruikers.

Levensbeschouwing

Scouting doet men niet alleen, men doet het in groep met vrienden. Het leuke is dat je jezelf mag en kan zijn. Verbondenheid is de basisidee van scouting.

Scouting heeft zin. Tijdens een spel in de natuur. Of tijdens het belofte-moment of bij de totemisatie als men in de vier windstreken zijn totem roept. Deze momenten worden zingevingsmomenten als men de leden zo ver krijgt dat ze er bewust mee omgaan.

Samen gaan scouts en gidsen op zoek naar antwoorden op moeilijke vragen. Wie ben ik? Wat denkt de andere van mij? Wat brengt de dag van morgen? Scouting heeft zin en geeft zin. Scouts en Gidsen Vlaanderen biedt een christelijk geïnspireerd zingevend aanbod, waar iedereen welkom is met zijn verhaal. Scouts en gidsen maken plaats voor levensbeschouwing en spiritualiteit in ruime zin: het verhaal van Jezus, Mohammed, Boeddha of Faithless. Soms is zingeving gewoon wat sterren aan de hemel.²⁵³ Inspiratie bij Scouts en Gidsen Vlaanderen is een sprekend voorbeeld van wat Charles Taylor noemde de spiritualiteit van het zoeken (zie 1.5.3).

Vlaanderen

Vlaanderen is de regio waar men woont.²⁵⁴ Scouts en Gidsen willen graag de cultuur delen met andere mensen uit andere culturen. Men is fier op Vlaanderen

²⁵² M. HENS, A. LAENEN, J. VAN REUSEL, *Buitenboek*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2009, 33.

²⁵³ S. HUGENS, *Kijk op Scouting*, a.w., 8-9.

²⁵⁴ Regio Vlaanderen omvat ook de Brusselse scoutsgroepen, die juridisch niet in het Vlaamse Gewest liggen.

en zijn geschiedenis. Scouts en gidsen zijn echter ruimdenkend en gastvrij. Zo komen ze op voor een kleurrijk Vlaanderen. Vlaanderen is een stuk van België en een deel van Europa in een grote wereld. Opkomen als scouts of gids voor een vredelievend Vlaanderen is ook opkomen voor een democratische en verdraagzame wereld.

Solidariteit

Scouting is geen eiland. Je bent een deel van de gemeenschap. De waarden van scouting worden uitgedragen ook na de activiteiten. Daarom betonen scouts respect, praten ze open met anderen, helpen ze waar ze kunnen. Ze zetten zich ook in voor armen veraf en dichtbij in de samenleving. Bij Scouts en Gidsen Vlaanderen krijgt iedereen kansen. Solidariteit veronderstelt ook dat de handen uit de mouwen worden gestoken of dat er aan bewustwording wordt gewerkt. Er is aandacht voor milieu, voor vrede, voor armoede. Ze werken mee aan open kamp²⁵⁵. Kortom, scouts en gidsen voeren actie op ludieke wijze. Door in te stappen in een groot maatschappelijk project. Of door kleinschalig financiële drempels weg te werken in de eigen werking maakt scouting elke dag een beetje verschil.

Internationaal

Scouts en gidsen vindt men over heel de wereld. Ze zijn met 38 miljoen, verspreid over heel de wereld. Er zijn dus heel wat gelijkenissen maar ook evenveel verschillen. In de eigen groep kan men een asielcentrum bezoeken. Een kleine stap, maar zo krijg je oog voor de wereld. Op buitenlands kamp in onbekende streken met de eigen groep, of op internationale kampen leren Scouts en Gidsen Vlaanderen dat ze deel uitmaken van een grote wereldbeweging. Zo groeien ze in verbondenheid en solidariteit. Wereldbroederschap wordt zo stap voor stap concreet.

2.4.2.3 De basispijlers

Scouting is wereldwijd de grootste jeugdbeweging, verwezenlijkt voor en door jongeren. De thema's (waarden, attitudes, vaardigheden) oriënteren scouts en gidsen op de samenleving. De basispijlers zijn de principes waarop men scouting wil vormgeven.²⁵⁶

Zelfwerkzaamheid – Op je eigen benen staan

Al doende leren scouts en gidsen wat het leven in petto heeft. Scouting is een veilige ontdekkingsreis, waarbij de leiding de leden uitdaagt verder te reiken en groter te worden. Leiding zorgt er ook voor dat grenzen aan het spel bewaard en gerespecteerd worden. Interesses van de leden worden op allerlei manie-

²⁵⁵ Open kamp is een scoutskamp voor kansarme jongeren, per gouw georganiseerd.

²⁵⁶ S. HUGENS, *Kijk op Scouting*, a.w., 11-13.

ren geprikkeld om uit te groeien tot echte vaardigheden. Leden worden aangespoord eigen initiatieven te nemen zodat ze kunnen uitgroeien tot zelfstandige mensen.

Engagement – Schouders eronder

Scouting is een bewuste keuze. Elke week staan scouts en gidsen klaar om de schouders onder de groep te zetten. Ze doen dit in uniform als teken van verbondenheid. Goede communicatie is belangrijk, ook naar de ouders. Wie niet kan komen, laat iets weten. Scouting heeft voor elk wat wils. Samenwerking, soms ook in moeilijke omstandigheden, is ook engagement. Scouting houdt ook een belofte in. Tegenover de leden, de groep en de samenleving. Scouts en gidsen spreken zich uit over wat voor hen scouting betekent. Belofte, formatie, avondlied of bezinning zijn momenten van verbondenheid en ideale gelegenheden om te laten zien wie ze willen zijn.

Medebeheer – Vinger in de pap

Begin en einde van de activiteiten zijn ideale momenten om na te gaan hoe de leden zich hebben gevoeld en wat ze vinden over de leiding, de activiteit en de groep. De leiding luistert regelmatig naar elkaar en naar de leden of iedereen zich goed voelt in de groep. Immers elke scout en gids heeft een mening. Hoe ouder de leden worden, hoe meer verantwoordelijkheid ze krijgen. Het maakt deel uit van het groeiproces dat men bij de scouts meemaakt. Dit gebeurt bewust en onbewust. De leiding helpt hierbij waar nodig. Scouts en gidsen hebben zorg en aandacht voor elkaar. Zo veranderen scouts en gidsen stap voor stap tot een hechte groep.

Dienst – Handen uit de mouwen

Dienst betekent dat men in de groep op elkaar kan rekenen. Scouts en gidsen zijn ook niet onverschillig voor de wereld om hen heen. Alles wat in de wereld gebeurt, raakt hen. Samen zoeken scouts en gidsen naar antwoorden en komen met plezier op tegen wat onrechtvaardig is.

Ploegwerk

Elke week komen scouts en gidsen samen. Iedereen draagt zijn steentje bij om zoveel mogelijk dingen samen te doen. Samen op weg gaan is niet altijd makkelijk. Maar scouts en gidsen blijven op zoek gaan naar het beste in de andere.

2.4.2.4 Speelvelden

De thema's en de basispijlers kunnen op heel uiteenlopende manieren in praktijk worden gebracht. Vijf speelvelden maken scouting echt tot scouting.

Kamperen

Op kamp beleef je scouting puur. Weg uit de eigen omgeving leert men nieuwe streken kennen. Op kamp gaan is mens en natuur verkennen. Op kamp gaan is altijd nieuw en altijd spannend.

Spelen

Het spel van een achtjarige verschilt van dat van een zeventienjarige. Spelen is eigenlijk een levenshouding die men nooit verleert.

Technieken

Kaart en kompas, sjoeren, hout hakken en vuur maken zijn technieken die scouts en gidsen gebruiken om hun activiteiten mee op te bouwen. Technieken evolueren mee met de mogelijkheden van het lid.

Tocht

Op tocht gaan bij scouting is ook een beetje ploegwerk. Elke leeftijd heeft zijn parcours: kapoenen verkennen de omgeving van hun lokaal, gidsen en verkenners gaan op driedaagse. Onderweg zijn is even belangrijk als de bestemming. Kwaliteit krijg je door variatie. Een boeiend terrein, de gepaste uitrusting, een goede afstand en het juiste ritme.

Expressie

Zingen op tocht, *action painting*, een modeshow, de eerste stapjes op het podium. Gevoelens krijgen bij scouting via expressie de ruimte om naar boven te komen. Zingend, dansend en toneelspelend leren scouts en gidsen hun mening duidelijk te maken aan een groep en leren ze ook op te komen voor eigen ideeën.²⁵⁷

2.4.2.5 Groeikader

Naast de thema's, de basispijlers en de speelvelden is het groeikader een belangrijk onderdeel van de *Kijk Op Scouting*. Dit groeikader is een meetinstrument om na te gaan of de activiteiten die de leiding voorbereidt daadwerkelijk passen bij de leefwereld van de leden. De leiding geeft zo aan de leden de kans om te groeien in hun kennis en vaardigheden. Ze leren ook omgaan met regels en verwachtingen. Maar ze leren er ook te genieten van die dingen die eigen zijn aan hun leeftijd.

2.4.3 Leefwerelden en takwerking

Scouts en Gidsen Vlaanderen zijn met meer dan 70.000 leden van alle leeftijden. Het spel van scouting wordt gespeeld in leeftijdsgroepen tussen 6 en 18 jaar.

²⁵⁷ S. HUGENS, *Kijk op Scouting, a.w.*, 15-16

Deze leeftijdsgroepen noemt men takken. In deze takwerking komen de thema's, de basispijlers, leefwerelden en speelvelden bij elkaar.²⁵⁸ Deze mix zorgt ervoor dat scouting altijd weer nieuw en spannend blijft. Er zijn niet enkel landscouts, maar ook op het water kom je de zeescouts tegen. Bij Scouts en Gidsen Vlaanderen zijn er vijf leeftijdsgroepen en leiding. We stellen ze voor per leeftijdsgroep met de benamingen van scouts (jongens), gidsen (meisjes) en namen van de zeescouts. Een aparte werking is de scouts voor en door gehandicapten 'akabe'. Voor de verschillende leefwerelden werden er ook takhandboeken ontworpen. Vanuit de verschillende leefwerelden zijn deze takhandboeken een aanbod voor de leiding van Scouts en Gidsen Vlaanderen om op een aangepaste en efficiënte manier met jonge scouts of gidsen om te gaan.

Kapoenen – Zeehondjes:

Dit zijn de jongste leden van Scouts en Gidsen Vlaanderen. Ze zitten in de leeftijdscategorie zes-tot achtjarigen. In de loop van de twee jaar dat deze leden zich kapoenen of zeehondjes mogen noemen, verandert er enorm veel in hun leven. Ze leren lezen en schrijven, en slapen op een groepsweekend of op kamp voor het eerst 's nachts niet in hun eigen bedje. In het takhandboek *Lange mouwen en wat eruit komt*, staat over kapoenen het volgende:

“Als je weet wat kapoenen graag doen en hoe ze naar jou kijken, dan kan je de activiteiten afstemmen op de kapoenen zelf. Zo kruid je het kapoenenspel tot een bruisend en boeiend geheel”.²⁵⁹

Kabouters – (zee)welpen:

Tussen de leeftijd van acht en elf jaar heten scouts en gidsen kabouters en welpen. Ze groeien meer en meer in zelfstandigheid. Tijdens hun ontdekkingsstocht tasten ze grenzen af. Ze leren wat mag en wat niet mag.

Jonggids, jongverkenner of zeemakker is men in de leeftijd van 11 tot 14 jaar. Ze krijgen zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Ze gaan met hun patrouille alleen op stap. Ze leren koken op kamp. Zo leren jongverkenners zichzelf, de anderen en de wereld kennen.

Gidsen en (zee) verkenners:

Op een na de oudste leeftijdsgroep binnen scouting. Op de leeftijd van 15 jaar verlangen scouts en gidsen naar onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid. Dikwijls wordt ook gemakshalve de 'gemengde' naam givers gebruikt. Dit is een samenvoeging van gidsen en verkenners. Over givers staat in het takhandboek voor giverleiding het volgende geschreven: “De pubers die jou worden toevertrouwd, hebben veel in hun mars. Jouw gidsen hebben een grote mond, ze dur-

²⁵⁸ S. HUGENS, *Kijk op Scouting, a.w.*, 17-20.

²⁵⁹ S. DE SCHUTTER, C. SPROELANTS, *Lange mouwen en wat eruit komt. Handboek voor kapoenenleiding*, Antwerpen, VVKSM, 1999, 13.

ven je van antwoord dienen. Maar eigenlijk bedekken ze daar vooral hun eigen onzekerheid mee. Gidsen verkenneren, trekken echt samen op. Hun vrienden zijn hun heilig. Soms is leiding daarbij, soms zetten ze zich vooral tegen jou af.”²⁶⁰

Jins (Jij en Ik een Noodzaak)-loodsen:

De jins of de zeeloodsen vormen de oudste leeftijdsgroep van Scouts en Gidsen Vlaanderen. Ze krijgen heel veel vrijheid, zelfstandigheid en verantwoordelijkheid in hun jin-tak. Ze steken zelf hun kamp in elkaar en volgen al een vormingsaanbod van het verbond. Hier en daar springen ze bij in de jongere takken wanneer er een leidingtekort is. Zo vormt de jinwerking de directe voorbereiding op het leiding worden. De leeftijd van jins of loodsen is 17-18 jaar. In het takhandboek voor de jins wordt het belang van deze tak voor elke lokale scoutsgroep onderstreept. Anders dan bij de jongere takken is dit handboek geschreven voor jins en hun leiding.

“Een van de grootste bekommernissen van groepsleiding is om goede of in elk geval voldoende leiding te hebben in de takken. Als er niet genoeg leiding is, is de jinwerking dikwijls een punt van discussie. Wij stellen vast dat jinwerking een groep ten goede komt. Jins krijgen beter zicht op zichzelf tijdens hun jinjaar. Ze kunnen minstens een jaar oefenen met verantwoordelijkheid opnemen in hun tak en stilstaan bij hun eigen engagement. Daardoor kunnen ze bewuster kiezen om in leiding te gaan.”²⁶¹

Leiding

Alle scouts en gidsen krijgen de kans om vanaf de leeftijd van 18 jaar in leiding te staan. Leiding zorgen voor de takwerking en zijn medeverantwoordelijk voor de goede werking van de hele groep. Ze geven de tradities van hun scoutsgroep door aan volgende generaties leiding.

Akabe (Anders KAN BEst)

Akabe staat voor de werking met, voor en door kinderen en jongeren met een beperking. Er bestaan verschillende vormen. Er bestaan akabe-groepen in ‘gewone’ groepen en akabegroepen die zich helemaal richten op jongeren met een handicap. Er bestaan ook ‘open’ akabegroepen. Deze groepen richten zich naast kinderen met een beperking ook op kinderen zonder handicap.

“Iedereen hoort bij Akabe: kinderen met een handicap in een akabegroep, kinderen met een handicap in een akabetak, kinderen met een handicap in een gewone scouts- en gidsengroep. Al deze kinderen willen we een aangepaste plaats binnen scouting geven;”²⁶²

²⁶⁰ S. GEVAERTS, P. HUVENNE, *Wij, jullie en augustus. Handboek voor Giverleiding*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 2000, 9.

²⁶¹ J. VAN REUSEL, *Met je voeten in het rood. Handboek voor jins en hun begeleiding*, Antwerpen, V.V.K.S.M., Jincommissariaat, 2002, 9.

²⁶² J. VAN REUSEL, *Bananen in een minirok. Handboek over scouts en gidsen met een handicap*, Antwerpen, V.V.K.S.M. 2004, 23.

De bovengenoemde takhandboeken bevatten heel degelijk materiaal voor de leiding om verantwoorde en leeftijdsgerichte activiteiten te kunnen aanbieden aan hun leden. Maar het zwakke punt in deze publicaties is de weergave van de levensbeschouwelijke visie. Soms wordt de vroegere katholieke visie weergegeven, of wordt er over zingeving helemaal niets gezegd. *In|leiding* is een nieuwe brochure die gaat over in leiding staan bij Scouts en Gidsen Vlaanderen.²⁶³ Het is een algemene inleiding op de vernieuwde takhandboeken die in de periode 2013-2014 zullen verschijnen. Met de vernieuwing van de takhandboeken wil men ook enkele hiaten wegwerken, onder andere op gebied van zingeving. In de bestaande uitgaven staat nog een vroegere versie op zingeving. In de nieuwe takhandboeken zal stelselmatig de verruimde visie op zingeving worden opgenomen, zodat de verwarring en de lacunes die nu nog bestaan, worden weggenomen.

2.4.4 Organigram van Scouts en Gidsen Vlaanderen

Zoals elke organisatie heeft Scouts en Gidsen Vlaanderen een structuur.²⁶⁴ Scouts en Gidsen Vlaanderen heeft een sterke nationale structuur en werkt volgens het principe van 'top-down democratie'. Lagere echelons bevolken de hogere organen. Bijvoorbeeld een groepsleider is automatisch lid van een districtsraad en een districtscommissaris is automatisch lid van de verbondsraad. Een engagement duurt drie jaar en kan één keer worden verlengd.

Verbondsniveau (nationaal):

Het hoogste beslissingsniveau is het groepsleidingscongres dat om de drie jaar samenkomt. Dit is een samenkost van de groepsleiding uit heel de beweging.

Het niveau onder het groepsleidingscongres is de verbondsraad, die vier keer per jaar vergadert. Dit orgaan bestaat uit het verbondsbureau, bestaand uit een voorzitter, een commissaris en een beheerder. Zij vormen het dagelijks bestuur van de beweging. Daarnaast bestaat de verbondsraad nog uit de districtscommissarissen en de goubureaus uit de twaalf gouden van de beweging. Verder het verbondsbestuur waarin alle ploegen, de commissariaten en alle pedagogische diensten zitting hebben. Haar voornaamste opdracht is de beslissing van het groepsleidingscongres om te zetten in beleidslijnen voor de beweging. De verbondsraad is ook de algemene vergadering van de vzw. Scouts en Gidsen Vlaanderen. De verbondsraad benoemt ook de verbondsaalmoezenier.

Gouwniveau (bovenregionaal):

Het verbond van Scouts en Gidsen Vlaanderen is opgedeeld in twaalf gouden: Limburg, Oost-Brabant, Webra (West-Brabant), Heide, Kempen, Antwerpen,

263 E. BOSMANS, *In|leiding. Basiswerk over in leiding staan bij Scouts en Gidsen Vlaanderen*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2012, 4.

264 W. VERWIMP, *Wie is wie? 2011-2012*, Hasselt, Gouw Limburg, 2011, 3.

Opsinjoor, Land Van Egmont, Waas, Gent, Zuid-West Vlaanderen, Noordzee. Dit bovenregionaal bestuursniveau van Scouts en Gidsen Vlaanderen bestaat uit een goubureau dat de dagelijkse werking van de gouw behartigt. Het goubureau bestaat uit een voorzitter, een commissaris, een beheerder, een aalmoezenier.

Verder kunnen er nog adjunctgouw commissarissen lid zijn van een goubureau die een bepaald pedagogisch aspect van de pedagogie behartigen, bijvoorbeeld een AGC vorming.

De gowraad is de maandelijksse bijeenkomst van de districtscommissarissen met het goubureau. Deze vergadering gebeurt onder leiding van de gowvoorzitter.

De gowcommissie is de bijeenkomst van de verschillende ploegen die per leeftijdsgroep/tak vorming uitwerken voor de gow. De gezamenlijke vergadering van gowraad en gowcommissie heet het gowoverleg. De gow functioneert als een doorgeefluik, van de groepen naar het verbond en omgekeerd.

Districtsraad (regionaal):

De districtsraad bestaat uit de groepsleiding van lokale scoutsgroepen. De districtsraad wordt samengesteld door de verschillende groepsleiders uit een bepaalde regio.

Groepsraad (lokaalniveau):

Het laagste niveau, maar wel het belangrijkste, zijn de meer dan 500 lokale scouts- en gidsengroepen, verspreid over heel Vlaanderen. Deze groepen worden geleid door een of meer groepsleiders of een groepsleidingsploeg. De groepsraad bestaat uit de volledige leidingsploeg en de groepsleiding van een plaatselijke scoutsgroep. Ter ondersteuning van de groepsraad verscheen in 2011 de groepsraadmap. Over de bedoeling van deze map lezen we: "In de eerste plaats is het een verzamelkaft voor je eigen notities. Maar je vindt hier ook interessante info, brochures en formulieren. Op het einde van je termijn geef je de kaft door aan je opvolgers."²⁶⁵

Vanaf het niveau van groepsleiding worden alle functies verkozen door de respectievelijke raden. De duurtijd van een verkozen mandaat bedraagt drie jaar en kan één keer worden verlengd. Het systeem van vertegenwoordigingen in hogere vergaderingen, dat verbonden is met een bepaalde functie, maakt een engagement bij Scouts en Gidsen Vlaanderen al bij al vrij zwaar. Zo is een groepsleider automatisch lid van de districtsraad, een districtscommissaris is lid van de nationale verbondsraad. 'De kritische kijk op de structuur' was een poging om te komen tot een nieuwe organisatiestructuur van de scouts. Door te evolueren naar een tweeledige structuur van de beweging, waarbij het gouniveau en ook de aan een functie verbonden verplichte vertegenwoordigingen in andere vergaderingen zou worden afgeschaft, hoopte de verbondsleiding het engagement te

²⁶⁵ E. REUSSENS, M. HENS, *Groepsraadmap*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2011, 1.

verlichten. Maar de verbondsraad van mei 2012 heeft dit voorstel niet weerhouden omdat er voor deze grondige reorganisatie van de structuur van Scouts en Gidsen Vlaanderen onvoldoende draagvlak was in de beweging.²⁶⁶

2.5 Conclusies

In het eerste deel van dit hoofdstuk hebben we uitvoerig de geschiedenis van de internationale scoutsbeweging en bij uitbreiding de geschiedenis van scouting in België besproken. We hadden in dit historisch overzicht vooral aandacht voor de levensbeschouwelijke ontwikkeling van de scoutsbeweging van bij de stichting in 1907 tot op heden. Er werd ruimschoots aandacht besteed aan de stichter, de doelstellingen en beweegredenen die ten grondslag lagen aan de oprichting van de scoutsbeweging. Baden-Powell wilde aan jongeren raadgevingen en methodieken meegeven die ze in hun groei naar volwassenheid optimaal zouden kunnen gebruiken. Hij volgde hierbij een dubbel pedagogisch principe *Ask it the boy and learning by doing*. Zonder dat ze toen al zo genoemd werden, primeerden bij de stichting van de scoutsbeweging sociale, vitale en alledaagse waarden op sacrale waarden. Het spirituele werd de facto ondergeschikt gemaakt aan het pedagogische.

Heel vlug na de oprichting kwam de scoutsbeweging in Engeland tot bloei. Het succes van scouting bereikte ook het Europese vasteland. In België werd in 1910 de eerste scoutsgroep van de B.S.B. opgericht in Brussel. Oorspronkelijk was dit, in de geest van Baden-Powell, een religieus neutrale beweging. Maar al heel snel werd de scoutsbeweging geconfronteerd met de ideologische spanningen in de Belgische samenleving. Pogingen om binnen het kader van de B.S.B. een aparte katholieke scoutsfederatie op te richten mislukten. Dit leidde dan in 1912 tot de oprichting van een katholieke scoutsfederatie (B.P.B.B.S.) door de Brusselse priester Jean Petit. De Antwerpenaar Georges De Hasque richtte in 1913 in Antwerpen de eerste Vlaamse katholieke scoutsgroep op. Op 15 januari van datzelfde jaar werden de scouts als jeugdbeweging binnen de katholieke kerk erkend. Levensbeschouwelijke en linguïstische spanningen hebben er voor gezorgd dat in België tijdens het interbellum uiteindelijk zes scoutsfederaties zijn ontstaan, georganiseerd op basis van taal, levensbeschouwing en geslacht. De taalproblemen verdwenen hierdoor, maar de spanningen rond levensbeschouwing en zingeving kwamen slechts voor enkele decennia tot rust.

De scoutsbeweging in België overleefde twee wereldoorlogen en groeide steeds verder. Na de Tweede Wereldoorlog begon een nieuwe bloeiperiode voor de scoutsbeweging die zich langzaam maar zeker aanpaste aan de moderne tijden.

266 D. VERHELST, *De kritische Kijk. Voorstel tot een nieuwe organisatiestructuur*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2012, www.scoutsengidsenvlaanderen.org. Geraadpleegd op 29 juni 2012. Dries Verhelst was verbondsvoorzitter van 2009 tot 2012.

Tot en met de eerste helft van de jaren 1960 was de scoutsbeweging een confessionele jeugdbeweging, waar geloofsopvoeding en geloofsbeleving een belangrijke plaats in de werking bekleedden. Geloofsopvoeding en het levensbeschouwelijk monopolie van het katholicisme werden vanaf de zestiger jaren, onder invloed van de toenemende secularisatie van de samenleving en de cultuur, stelselmatig afgebouwd. De vernieuwingsbeweging in de kerk, op gang gebracht door het Tweede Vaticaans Concilie, en het tijds klimaat van de jaren zestig, waarin jongeren zich steeds meer als een eigenstandige cultuur gingen profileren, werkten als katalysator voor de veranderingen bij de scouts. Vooral verbondsaalmoezenier Nick Gobert o.p. onderkende deze evolutie en ondernam belangrijke initiatieven om de werking van V.V.K.S. te vernieuwen en haar ideologisch profiel aan te passen aan de ontkerkelijkende samenleving. Tijdens de groepsleidingscongressen in de tweede helft van de jaren zestig evolueerde de beweging, soms met horten en stoten, richting het levensbeschouwelijk pluralisme. Komt het thema pluralisme tijdens de groepsleidingscongressen van 1967 en 1969 slechts terloops aan bod, dan wordt al vanaf de vroege jaren 1970 de expliciete godsdienstige vorming afgebouwd. In deze periode begint men ook te experimenteren met andere vormen van bezinning zoals natuurbeleving en lichaamsexpressie. De aalmoezeniersdienst werd vervangen door de chrimenploeg. De laïcisering van de beweging zette zich verder door.

Ook de band met de kerk werd steeds losser. In 2003 verklaarde de beweging zich onafhankelijk van de katholieke kerk. Dit denkproces kende een voorlopig hoogtepunt met het groepsleidingscongres van 2005, dat het licht op groen zette voor de levensbeschouwelijke verruiming en de naamsverandering. Met de naamsverandering in 2006 ontstond Scouts en Gidsen Vlaanderen als een actief pluralistische beweging die naast het christelijk verhaal ook ruimte geeft aan vele andere zingevingverhalen. Ook de inhoud van het pluralisme veranderde. In 1967 bedoelde de beweging met pluralisme de openheid naar anders gelovigen in de katholieke scoutsbeweging. In 2013 betekent pluralisme de openheid naar alle mogelijke vormen van levensbeschouwing.

Met de levensbeschouwelijke verruiming van de scoutsbeweging zijn de spanningen rond religie en zingeving verdwenen en loste schijnbaar de interesse voor dit thema op. Maar dit was slechts een tijdelijk fenomeen. Op dit ogenblik getroust Ploeg Zingeving zich heel wat moeite om de nieuwe publicaties over zingeving meer bekendheid te doen krijgen in de beweging.

Wat betreft religie en zingeving zag Baden-Powell scouting voornamelijk als facilitator voor de geestelijke vorming van jongeren. Scouts en Gidsen Vlaanderen heeft zich, bij het herformuleren van haar levensbeschouwelijke identiteit, laten inspireren door deze inzichten van Baden-Powell. Zo is de beweging, door te kiezen voor een meer pluralistische identiteit, teruggekeerd naar de initiële bedoelingen van de stichter.

Het tweede deel van dit hoofdstuk handelde over de hedendaagse werking en structuur van Scouts en Gidsen Vlaanderen. De basistekst van de beweging: *Kijk Op Scouting KOS* werd helemaal besproken. De KOS is bedoeld als een

instrument om de filosofie van scouting uit te dragen Dit document geeft een goed overzicht van hoe de pedagogie van scouting in al zijn facetten er uitziet. De basispijlers werden uitgewerkt. Thema's, speelvelden, spel, kamp, tradities en groeikader werden toegelicht. Verder werden de takhandboeken besproken die in de toekomst stelselmatig zullen worden vervangen en aangepast aan de nieuwe visie op zingeving. *Inleiding* is de eerste in een reeks van publicaties ter vervanging van de takhandboeken.

Ook aan levensbeschouwing en zingeving wordt in de KOS de nodige aandacht besteed. Zingeving wordt ingevuld met het beleven van waarden zoals engagement en verbondenheid. Zingeving wordt ook gezien als een open dialoog van de scout of gids met zichzelf, met anderen en met de scoutsbeweging. Alhoewel Scouts en Gidsen Vlaanderen een voorkeursoptie heeft voor de christelijke traditie, is er ook ruimte voor andere levensbeschouwingen. Maar in de geest van de nieuwe visie op levensbeschouwing bepaalt de individuele scout of gids uiteindelijk zelf hoe zijn of haar levensovertuiging er zal uitzien.

Hoofdstuk 3: Parallele organisaties in het maatschappelijke middenveld

3.1 Inleiding: gerommel op het middenveld, de 'K' ter discussie

De secularisering heeft het middenveld in Vlaanderen grondig van aanzien veranderd. De gewijzigde sociaal-culturele context daagt de middenveldorganisaties voortdurend uit na te denken over de rol en betekenis van religie, levensbeschouwing en zingeving.²⁶⁷ Dit bevestigt de vaststellingen van sociologe Hildegard van Hove dat de confessionele binding van de middenveldorganisaties bijna helemaal is verdwenen (1.3). Religie en zingeving beïnvloeden vandaag minder dan vroeger de school die men kiest of de vereniging waarvan men lid wordt. Niet enkel bij Scouts en Gidsen Vlaanderen maar bij heel wat middenveldorganisaties stond of staat de christelijke of katholieke identiteit ter discussie. Mensen die niet gelovig zijn maar die toch kiezen voor aan de christelijke zuil gelieerde instellingen, zorgen ervoor dat er binnen de katholieke zuil een grote diversiteit en een intern pluralisme ontstaan. Pluralisme komt in de christelijke instellingen binnen langs de leerlingen op school, via de anders gelovige leden van de vereniging of de moslim patiënten in een katholiek ziekenhuis. Maar pluralisme wordt ook binnengebracht in katholieke organisaties door de diversiteit binnen het eigen personeel of de leidinggevenden van deze instellingen zelf.²⁶⁸

Met dit levensbeschouwelijk pluralisme gaan de verschillende organisaties op uiteenlopende manieren om. Er zijn organisaties die blijven vasthouden aan hun katholieke identiteit. Andere organisaties schrappen resoluut de 'K' uit hun naam en leggen om diverse redenen het levensbeschouwelijk discours gewoon stil. Een veel gehoorde reden is dat werken vanuit een levensbeschouwing mensen afschrikt lid te worden van een beweging.²⁶⁹

In dit hoofdstuk worden enkele organisaties en instellingen uit het middenveld besproken die, uit keuze of gedwongen door de omstandigheden, dit thema op de agenda hebben geplaatst. De keuze van de organisaties of instellingen is uiteraard beperkt. Ze allemaal bespreken is onmogelijk en ook niet nodig. Daarom hebben we gekozen één organisatie te bespreken die het levensbeschouwelijk discours heeft stilgelegd, de Damiaanactie. Weliswaar geïnspireerd door het voorbeeld van pater Damiaan De Veuster, volgt deze organisatie nu een pluralistische koers. In feite komt die neer op levensbeschouwelijke neutraliteit. De Damiaanactie gebruikt de persoon van pater Damiaan De Veuster enkel nog als

267 E. VANDEPERRE, *Handvaten voor het omgaan met levensbeschouwingen in het middenveld*, in R. HEENS (red.), *Levensbeschouwing in het middenveld: cement of segment*, Brussel, Vzw Motief/Werkplaats Theologie een Maatschappij, 2007, 177.

268 A. PEUTEMAN, M. VERLEYEN, *Laat de haan maar kraaien*, in *Knack*, 19 maart 2003, 43.

269 R. HEENS, *Levensbeschouwing in het middenveld*, a.w., 40.

voorbeeld tijdens haar jaarlijkse campagne, de Damiaanactie, die steeds door gaat in de loop van de maand januari.

Een tweede organisatie die zich van een katholieke organisatie heeft omgevormd tot een open pluralistische organisatie, is de vrouwenorganisatie Femma, de vroegere Katholieke Arbeiders Vrouwen (KAV). Femma blijft zingeving belangrijk vinden maar wil dit niet meer koppelen aan één bepaalde levensfilosofie.

Verder bespreken we ook een instelling die er duidelijk voor kiest om haar katholieke identiteit te behouden, namelijk de koepel van het katholiek onderwijs in Vlaanderen. Het katholiek onderwijs in Vlaanderen blijft kiezen voor een katholieke identiteit te midden van een plurale wereld.

Er wordt ook aandacht besteed aan een organisatie die weliswaar bezig is met zingeving en levensbeschouwing, maar geen deel uitmaakt van de christelijke zuil. Het gaat om de zusterorganisatie van Scouts en Gidsen Vlaanderen, de Federatie voor Open Scoutisme, afgekort FOS. De secularisatie is een maatschappelijk gegeven dat ruimer is dan alleen de katholieke zuil. Er wordt een korte historiek geschetst van FOS. Daarna wordt nagegaan hoe deze, van oudsher pluralistische (vrijzinnige) organisatie, vandaag zingeving invult.

Wat betreft jeugdbewegingen is ons land heel goed voorzien. In Vlaanderen telt elke gemeente, tot in het kleinste gehucht toe, minstens één jeugdbeweging. Dit is een unieke situatie in Europa. Alleen al de drie grotere jeugdbewegingen: Chiro, Scouts en KSJ-VKSJ-KSA zijn samen goed voor ongeveer 200.000 aangesloten jongeren. Om Scouts en Gidsen Vlaanderen te kunnen situeren in het Vlaamse jeugdwerk, geven we een beknopt overzicht van de vijf katholieke of christelijk geïnspireerde jeugdbewegingen en een stand van zaken over de plaats van zingeving bij de andere christelijk geïnspireerde jeugdbewegingen. We bespreken tenslotte ook kort de voornaamste moeilijkheden die het jeugdwerk ondervindt.

Het was niet eenvoudig om dit overzicht samen te stellen. Er is weinig bronnenmateriaal voorhanden over de levensbeschouwelijke verruiming en/of naamsverandering van katholieke organisaties.²⁷⁰ Ook contacten met de organisaties zelf waren weinig succesvol. Daarom zijn de onderdelen van dit hoofdstuk vrij ongelijk van lengte. Dit heeft alles te maken met de beperkte beschikbaarheid van informatie en bronnen.

3.2 De Damiaanactie

Het eerste voorbeeld van een middenveldorganisatie die haar levensbeschouwelijk profiel aanpaste is de Damiaanactie. De Damiaanactie is een Belgische niet-gouvernementele organisatie (ngo) ter bestrijding van lepra en tuberculo-

²⁷⁰ De katholieke scouts in Franstalig België maakte een gelijkaardige evolutie door als Scouts en Gidsen Vlaanderen. Zij veranderden hun naam van Fédération des Scouts Catholique (FSC) in Baden-Powell Scouts de Belgique. Op levensbeschouwelijk gebied noemen zij zichzelf multi-religieus. De Franstalige gidsen van de Guides Catholique de Belgique (GCB) hebben hun katholieke identiteit behouden. In tegenstelling met Scouts en Gidsen Vlaanderen zijn in Franstalig België scouts en gidsen niet gefuseerd.

se in de wereld, naar het voorbeeld van pater Damiaan De Veuster (1840-1889). De Damiaanactie is werkzaam in zeventien landen in Afrika, Azië en Midden- en Zuid-Amerika. De Franse journalist Raoul Follereau kwam tijdens een reis in Mali in contact met leprapatiënten die aan hun lot waren overgelaten. Later vernam hij dat er een melaatseneiland vlakbij Ivoorkust lag. Deze melaatsenkolonie was geïsoleerd van de buitenwereld en erg onderkomen. In deze situatie wilde Follereau veranderingen aanbrengen, maar het grote probleem was geld. Toen in het begin van de jaren 1950 duidelijk werd dat melaatsheid te genezen was, deed Follereau er alles aan om de melaatsen uit hun marginaliteit te bevrijden. In 1954 riep hij de wereldddag voor de melaatsen in het leven. De paters Obels en Van de Wijngaert heel wat werk verzet om er voor te zorgen dat vanaf 1960 de Wereldddag voor de melaatsen ook in België werd georganiseerd. Uit de inzet van deze paters en de 'Stichting ter bestrijding van de melaatsheid' ontstond op 5 november 1964 een nieuwe organisatie: de Damiaanactie. Deze vereniging wil de gedachtenis aan pater Damiaan levend houden door aan de strijd tegen lepra over de hele wereld deel te nemen.²⁷¹

De Damiaanactie is vandaag een pluralistische organisatie. Alhoewel de organisatie haar naam ontleent aan het werk en het voorbeeld van pater Damiaan, heeft zij nog andere bronnen van bezieling: dokter Frans Hemelrijckx, met zijn 'project-klinieken onder de bomen', en de Franse journalist Raoul Follereau. In de jaren 1980 werd er aan gedacht om de naam van de organisatie te veranderen, omdat hij te nauw zou aanleunen bij het katholicisme. Uiteindelijk werd er toch voor gekozen om de naam te behouden wegens de vertrouwdeheid en de naamsbekendheid. De Damiaanactie meet zich geen uitgesproken levensbeschouwelijk profiel aan en staat open voor mensen van alle overtuigingen. Dit passief pluralisme en de openheid van deze organisatie heeft de Damiaanactie zeker geen windeieren gelegd. Volgens het jaarverslag 2007 kan de Damiaanactie rekenen op een steeds groter wordende poule van (jonge) vrijwilligers die langs deze weg hun solidariteit willen tonen met de allerarmsten, vooral tijdens de fondsenwervingscampagne in januari.²⁷²

Op 1 december 2005 werd pater Damiaan verkozen tot grootste Belg aller tijden. Dit gebeurde om zijn verdienstelijk werk onder de melaatsen van Molokai. Hierdoor kan de figuur van pater Damiaan nog steeds op veel erkenning rekenen bij zowel gelovigen als niet-gelovigen. De Damiaanactie gebruikt het levenswerk van deze pater enkel als voorbeeld om haar campagne ter voorkoming en genezing van melaatsheid te ondersteunen. Maar als organisatie heeft ze geen enkele levensbeschouwelijke doelstelling.

271 Damiaanactie, www.damiaanactie.info. Geraadpleegd op 2 november 2010. Elk jaar in januari zetten honderden vrijwilligers zich in voor fondsenwerving ten voordele van de Damiaanactie.

272 Damiaanactie, *Jaarverslag 2007*. www.damiaanactie.info. Geraadpleegd op 23 februari 2011.

3.3 Femma

“Meer dan een letter? De “K” in de naam van katholieke sociale bewegingen; Kritische analyse en toekomstperspectieven.” Dit was het thema van een studiedag die op 12 april 2012 doorging aan de KU Leuven. Deze studiedag, over de katholieke identiteit van verenigingen uit het christelijke middenveld, werd ingericht door het Centrum Academische Lerarenopleiding van de faculteit Godgeleerdheid. Het geheel stond onder de leiding van professor Didier Pollefeyt. Op deze studiedag kreeg de pastoraal verantwoordelijke van de Kristelijke Arbeidersvrouwen (KAV), Danielle Consoul, de kans om de naamsverandering en de levensbeschouwelijke heroriëntering van deze vrouwenbeweging te verduidelijken.

KAV (Katholieke Arbeiders Vrouwen) werd opgericht in 1920. Deze beweging was bedoeld om de positie van arbeidersvrouwen te verdedigen en te verbeteren. De vorming spitste zich onder andere toe rond zedelijke en religieuze vorming en hulp bij maatschappelijke noden zoals hulp in de huishouding, poets- en hulp. In de jaren zeventig werd de beweging grondig vernieuwd. De christelijke inspiratie is nog wel belangrijk, maar onder invloed van de commotie ontstaan na de pauselijke encycliek *Humanae Vitae* in 1968 verklaarde KAV zich onafhankelijk van de katholieke kerk. Deze houding van KAV wordt verwoord in de KAV-visietekst van 18 september 2004. In deze tekst staat over de identiteit van deze vrouwenbeweging het volgende te lezen:

“Vanuit een christelijk geïnspireerde visie, staat KAV open voor alle vrouwen en in het bijzonder voor vrouwen met minder kansen (...)”²⁷³

Meer dan deze verwijzing naar de christelijke wortels van de organisatie is er niet te vinden in de visietekst. Van de overdracht van christelijke waarden is er helemaal geen sprake. Wel wordt er veel aandacht besteed aan de openheid van de beweging voor alle vrouwen. Ook Benner (1.6) wees reeds op de breuk in de traditie waardoor religie in de vergetelheid is geraakt. Hier situeren zich de belangrijkste argumenten die de vrouwenbeweging ten voordele van de naamsverandering aanhaalde. Een nog grotere uitdaging is het verminderend ledenaantal waardoor Femma zich genoodzaakt ziet om op zoek te gaan naar nieuwe doelgroepen. De ‘K’ van christelijk en de link met de katholieke kerk was volgens Consoul een hinderpaal voor mogelijk succes, onder andere bij moslimvrouwen.

Op 12 mei 2012 veranderde de christelijke vrouwenbeweging KAV dan haar naam in Femma. Ze schrapte wel de “K” uit haar naam, maar dat neemt niet weg dat de vrouwenbeweging lid wil blijven van de koepel van de Algemene Christelijke Werknemersbeweging (ACW).²⁷⁴ Over deze keuze zegde algemeen directeur

²⁷³ Met *(d)raad* en *d(r)aad*, organisatieschets Femma, www.femma.be. Geraadpleegd op 17 oktober 2012.

²⁷⁴ Sinds 14 juni 2014 heet het ACW ‘Beweging.net’. De koepel van de christelijke werknemers beweging is voortaan een open netwerk. “Christelijk” is uit de naam verdwenen.

Eva Brumage het volgende: “Met de nieuwe naam zet de vrouwenbeweging de deur helemaal open, ongeacht geloof, job of herkomst.”²⁷⁵

Toch formuleerde Didier Pollefeyt in het christelijk opinieblad *Tertio* enkele fundamentele bezwaren tegen de naamsverandering van KAV/Femba. Het opvallendste punt van zijn kritiek betreft de vraag van welk waardenkader Femba (nog) uitgaat.

“Hangt dit af van wie toevallig de leiding van de beweging heeft? Hoe wordt dit waardenkader gevoed en hoe hangt dit waardenkader nog samen met verleden en toekomst?”²⁷⁶

Pollefeyt plaatst in dit artikel vraagtekens bij de levensbeschouwelijke koers van Femba. Enerzijds wil de vereniging open zijn voor iedereen en neemt ze daarom afstand van haar christelijke roots. Anderzijds zegt Femba nog steeds christelijk te willen zijn. Hij vraagt zich af hoe men bijvoorbeeld christelijke waarden kan overdragen op nieuwe leden als er niet meer over wordt of mag worden gesproken.

Terwijl de Damiaanactie gekozen heeft om het werk van een katholieke pater te gebruiken als reclame voor haar fondsenwerving, is het bij Femba onduidelijk waar men met de identiteit naartoe wil. Hebben feministische overwegingen meegespeeld om zich af te zetten tegen de kerk, die in de ogen van Femba een vrouwonvriendelijk instituut is? Of weet men zich bij Femba met levensbeschouwing überhaupt geen raad? In het geval van Femba kunnen we spreken van een naam-pluralisme, want het levensbeschouwelijk discours ligt bij deze vrouwenorganisatie stil.

3.4 De katholieke school in Vlaanderen

Een derde instelling die erg begaan is met haar identiteit, is het katholiek onderwijs. In Vlaanderen volgt een meerderheid van de leerlingen basis- en secundair onderwijs in het vrije, katholieke onderwijsnet. Dit overwicht van het katholieke confessionele onderwijs betekent echter niet dat alleen gelovige leerlingen en leerkrachten de katholieke school bevolken. Ook in het katholiek onderwijs in Vlaanderen zijn de veranderingen in cultuur en samenleving duidelijk merkbaar. Geen enkele levensbeschouwing of zingeving bepaalt nog alleen de cultuur. Deze pluraliteit aan levensbeschouwingen leeft ook in de katholieke school.²⁷⁷

²⁷⁵ KAV heet voortaan Femba. [http://www/hln/nl/957/Binnenland/article detail/1437603/2012/05/12](http://www/hln/nl/957/Binnenland/article%20detail/1437603/2012/05/12). Geraadpleegd op 31 juli 2012.

²⁷⁶ D. POLLEFEYT, *Femba, Fama, Femka. Waarom het om meer dan een letter gaat*, *Tertio*, 641,(2012),11.

²⁷⁷ ERKENDE INSTANTIE, *Het vak R.-K. Godsdienst in de scholen in Vlaanderen*. Visietekst van de commissie in opdracht van de bisschoppen, Brussel, 1996, 6-8. De erkende instantie is eigenlijk een ‘orgaan’ (divers samengesteld en gemandateerd door de Belgische bisschoppen) dat staat tussen de bisschoppen die de eindverantwoordelijkheid dragen voor de organisatie van het levensbeschouwelijk vak godsdienst en de Inspectiegeleding rooms-katholieke godsdienst.

De schoolbevolking mag dan al pluralistisch zijn samengesteld in het vrij onderwijs, toch wordt er in het katholieke onderwijsnet enkel rooms-katholieke godsdienst gedoceerd. Het Schoolpact uit 1959, dat een einde maakte aan de schoolstrijd tussen het vrij katholiek onderwijs en het officiële (openbaar) onderwijs, verleende het godsdienstonderricht een juridische basis. Het vak rooms-katholieke godsdienst is in het katholiek onderwijs een leervak naast de andere vakken. Op deze manier voldoet het katholiek onderwijs aan de wettelijke verplichting om levensbeschouwelijk onderricht in het basispakket van de leerlingen aan te bieden. Het bijwonen van de godsdienstles geldt er als een verplichting. Maar ook in het officiële (openbare) onderwijs, georganiseerd door de Vlaamse Overheid, de provincies en de gemeenten, is godsdienst een verplicht keuzevak. Indien deze leerlingen worden samengeteld met de leerlingen uit het katholieke onderwijsnet, betekent dit dat ongeveer 80% van alle jongeren in Vlaanderen rooms-katholieke godsdienst volgt op school.

De opdrachtverklaring uit 1994 voor het katholiek onderwijs, op gezag van de Belgische Bisschoppen, legt, volgens Pollefeyt, uit wat katholiek onderwijs in een pluralistische context is: “Op basis van een christelijke gelovige levensvisie bouwt elke school aan een gemeenschap die op alle manieren getuigt van een evangelische bewogenheid. Duidelijk als katholieke school herkenbaar door haar openheid voor diepere levensvragen en toch met eerbied voor de individuele vrijheid getuigend van de waarheid, zonder deze met geweld op te dringen.”²⁷⁸

De visietekst uit 1996 bij het vak rooms-katholieke godsdienst, geschreven bij de opmaak van de nieuwe godsdienstleerplannen, erkent de veranderingen in de samenleving: secularisme, pluralisme, dominantie van de rede, de wetenschappelijke benadering van de werkelijkheid. Deze evolutie dreigt de weg af te sluiten voor een religieuze benadering van de werkelijkheid.²⁷⁹ Tijdens de godsdienstles gaan leerlingen en leerkrachten de uitdaging aan om met de cultuur in dialoog te gaan. Maar dit nieuwe leerplan biedt enkel een kader aan waarbinnen het godsdienstonderricht moet plaatsvinden. Volgens het Leerplan rooms-katholieke godsdienst, is dit raamleerplan slechts: “Een wegwijis en inspiratie voor leraren (...) en een mogelijke groeiweg voor de leerlingen.”²⁸⁰ Pluraliteit is dus ook in het katholiek onderwijsnet de normaliteit van elke dag geworden. Onder invloed van de veranderde tijdgeest is het godsdienstonderricht in een spanningsveld terechtgekomen tussen enerzijds geloof als resultaat van de openbaring en anderzijds geloof als iets dat men zelf vormgeeft. Zo is, in de voorbije decennia, het godsdienstonderricht in Vlaanderen geëvolueerd van catechismusonderricht

278 D. POLLEFEYT, *Identiteit en diversiteit. Inspiratie voor katholieke lerarenopleidingen*, Leuven, KU Leuven, 2009, 16. Dit is het verslag van een onderzoeksproject over de katholieke identiteit van de school in een pluralistische context. Dit onderzoek is ten gebruike van de katholieke lerarenopleiding in Vlaanderen. In dit onderzoek wordt vooral het hermeneutisch-communicatief model voor het godsdienstonderricht gepromoot. Dit model vertrekt vanuit de erkenning van de plurale cultuur van de katholieke school, maar blijft wel een voorkeursoptie voor het christelijk verhaal hanteren. Door dit dialoogmodel in de godsdienstles te gebruiken hoopt men te bereiken dat christenen en andersdenkenden zich optimaal kunnen ontplooiën op school.

279 ERKENDE INSTANTIE, *Het vak r.k. godsdienst in de scholen in Vlaanderen. Visietekst van de commissie in opdracht van de bisschoppen*, Brussel, Licap, 1996, 10-13.

280 ERKENDE INSTANTIE, *Leerplan rooms-katholieke godsdienst voor het secundair onderwijs in Vlaanderen*, Mechelen, Licap, 1999, 9.

in de jaren vijftig en zestig, via catechese en christelijke waardenoverdracht in de jaren zeventig en tachtig, de zogenoemde correlatiemethode, tot wat men vandaag in het godsdienstonderwijs het hermeneutisch-communicatief model noemt.²⁸¹

Waaruit bestaat dit didactisch model? In de cursus Vakdidactiek Godsdienst staat hierover het volgende: “In de hermeneutische benadering van traditie speelt de hermeneutiek van de omweg van Paul Ricoeur, een belangrijke rol. (...) Uitgangspunt hierbij is dat zowel de lezer als de tekst een bepaald interpretatiekader heeft van waaruit hij of zij de werkelijkheid tegemoet treedt. (...) Vanuit verscheidene interpretatiekaders die zich in een klasgroep manifesteren, dringen meerdere perspectieven zich op, die niet altijd met elkaar in spraak zijn, resulterend in hermeneutische knooppunten.”²⁸² Het werken met deze hermeneutische knooppunten zorgt er voor dat het godsdienstondericht over verschillende aanknopingspunten kan beschikken met de werkelijkheid waarin jongeren leven. We verwijzen hier ook naar Charles Taylor (1.5.3) die veel belang hecht aan hermeneuthiek als middel om het moderne individu in zijn zoektocht naar zingeving te kunnen begrijpen. Heel concreet betekent dit dat het spreken over het christelijk verhaal aangepast wordt aan de context waarin het ter sprake komt. Dit noemt Lieven Boeve recontextualiseren.²⁸³ Recontextualiseren van het christelijke verhaal wil zeggen dat een kleine groep overtuigde maar kritische christenen op school (leerlingen en leerkrachten) op een eerder symbolische manier gaat spreken over het christelijk geloof. Een voorbeeld van dit hermeneutisch-communicatief model vinden we in het *leerplan rooms-katholieke godsdienst*. Het thema dat wordt uitgewerkt, voor het eerste jaar van de derde graad secundair onderwijs (16-17-jarigen), is levensbeschouwing en ethiek. Het uitgangspunt is dat leerlingen beginnen ervaren dat levenssituaties hen voor ethische vragen stellen. Op het terrein, in de klas, op de speelplaats is er een voortdurende wisselwerking tussen levensbeschouwing en ethiek. Een levensengagement kan leiden tot het ontdekken van zin en waarden. Het doel van dit thema is het aantonen dat een levensstijl het ethisch denken en handelen beïnvloedt. De ingrediënten om dit doel te bereiken zijn onder andere een kennismaking met godsdiensten en levensbeschouwingen als bronnen van ethiek.²⁸⁴

Het katholiek onderwijs heeft ervoor gekozen om zijn katholieke identiteit te behouden. Maar dit is gebeurd vanuit het besef dat het christelijk verhaal slechts een verhaal is naast vele andere verhalen.²⁸⁵ De nodige hermeneutische aanpassingen van de inhoud van het godsdienstonderwijs drongen zich in de laatste jaren op, wilde men voorkomen dat het godsdienstondericht, zelfs in de katholieke school, compleet irrelevant zou worden. Men zou in zekere zin

281 D. POLLEFEYT, D. HUTSEBAUT, H. LOMBAERTS, *Godsdienstonderwijs uitgedaagd. Jongeren en hun inter-levensbeschouwelijke vorming in gezin en onderwijs*, Leuven, Peeters, 2004, 26-29.

282 D. POLLEFEYT, *Cursus Vakdidactiek Godsdienst*, Leuven, KU Leuven, Faculteit Godgeleerdheid, 2009-2010.

283 L. BOEVE, *Onderbroken traditie*, a.w., 27.

284 ERKENDE INSTANTIE, *Leerplan rooms-katholieke godsdienst voor het secundair onderwijs in Vlaanderen*, Brussel, Licap, 2007, 121.

285 L. BOEVE, a.w., 86-88.

kunnen stellen dat het katholiek onderwijs in Vlaanderen heeft gekozen voor een intern dialoog pluralisme.

3.5 Het jeugdwerk in Vlaanderen: zingeving bij FOS en andere jeugdbewegingen

3.5.1 Historisch overzicht van het ontstaan en de evoluties bij de Federatie voor Open Scoutisme

De zusterorganisatie van Scouts en Gidsen Vlaanderen, de Federatie voor Open Scoutisme, is geen christelijke organisatie. Evenals bij Scouts en Gidsen Vlaanderen is bij de Federatie voor Open Scoutisme zingeving en levensbeschouwing een onderdeel van de werking. De Federatie voor Open Scoutisme (FOS), is de kleinste scoutsfederatie in Vlaanderen. Nochtans is zij in leeftijd de oudste, want gesticht in 1910, nog voor de katholieke scoutsfederaties. De voorloper van de FOS, de B.S.B. of voluit Boy Scouts de Belgique, werd opgericht door Antoine Depage en Pierre Graux onder impuls van de jonge Brit Harry Parfitt, die later Chief Scout zou worden. De stichters van de B.S.B. waren voorstanders van een pluralistische scoutsbeweging en opteerden voor een nationale organisatie voor scouting in België. Op 23 december 1910 werd de Algemene Raad van Scouting in België opgericht. Deze raad bestond uit militairen, liberale burgerij en conservatieve adel en benadrukte nogmaals het pluralistisch karakter van deze jeugdbeweging. Als symbool gebruikte de scoutsfederatie de vijfpuntige ster, tevens symbool van de vrijmetselarij. De leuze *Be Prepared* werd aangepast en luidde in België *Honour*. De waardigheid van de scouts stond centraal en niet de trouw aan God. In de beloftekst was geen verwijzing naar God opgenomen. Dit laatste werd als argument gebruikt door de tegenstanders van de B.S.B. om het antiklerikale karakter van de beweging aan te tonen. In 1912 werd een beloftekst ingevoerd waarin men ook de mogelijkheid voorziet om trouw te beloven aan God.²⁸⁶ Uiteindelijk kon deze toegeving niet verhinderen dat in hetzelfde jaar een aparte katholieke scoutsfederatie B.P.B.B.S. werd opgericht. Op 14 januari 1920 werd het B.S.B.-reglement aangepast en werd de oprichting van de Girl Guides of Belgium G.G.B. mogelijk gemaakt. De beide oorlogen leverden voor deze scoutsfederatie dezelfde problemen op als voor de andere jeugdbewegingen in het bezette België. Op 3 juli 1945 besloten de twee aparte organisaties om een gezamenlijke vereniging te vormen de B.S.B.-G.G.B. In de jaren zestig ontstonden er tussen Vlamingen en Franstaligen problemen binnen de B.S.B.-G.G.B.. Uiteindelijk zullen deze problemen leiden tot de splitsing in twee autonome federaties: de Federatie voor Open Scoutisme aan Vlaamse zijde en de Fédération Eclaireurs Eclaireuses aan Franstalige kant. Later werd F.E.E.

²⁸⁶ B. DEROO, *Geschiedenis van Open Scoutisme in Vlaanderen, a.w.*, 3.

omgedoopt tot Scouts et Guides Pluralistes. Na deze splitsing werden de banden van de FOS met het V.V.K.S. nauwer aangehaald. Het eerste vervolg van deze nauwere samenwerking is een eerste gemeenschappelijke Gilwellcursus. Andere mogelijkheden tot samenwerking werden ook onderzocht. Maar zoals we in 2.3.3 aangaven liepen deze besprekingen op niets uit.

De jaren 1970 betekenden expansie voor FOS. Vanaf de jaren tachtig werd FOS verder geprofessionaliseerd en gingen beroepsmensen de vrijwilligers ondersteunen. In de jaren negentig startte een vernieuwing van de visie, methode en communicatie. Openheid naar de samenleving toe werd het nieuwe orde-woord. Bijzondere aandacht ging uit naar de integratie van migranten.

In het begin van de 21ste eeuw stelde V.V.K.S.M. haar katholieke identiteit ter discussie. Deze evolutie zorgde voor wrevel bij FOS. FOS stelde zich vragen over haar identiteit en toekomst als open beweging nu ook V.V.K.S.M. de weg op ging van het actief pluralisme. De FOS telt ongeveer 8000 leden, wat overeenkomt met een gouw bij (V.V.K.S.M.) Scouts en Gidsen Vlaanderen. Dit resulteerde in de absolute voorrang voor het project van actief pluralisme van FOS. V.V.K.S.M. zocht in die jaren ook toenadering tot FOS. Dit werd vooral opnieuw voelbaar en zichtbaar in de samenwerking voor en tijdens de mondiale viering van 100 jaar scouts in 2007 in Brussel. Nadien zwakte de samenwerking weer wat af. Dit neemt niet weg dat sommige vormingssessies nog steeds door FOS en Scouts en Gidsen Vlaanderen samen worden ingericht, zoals een gemeenschappelijke gilwell-leidingsvorming.²⁸⁷

3.5.2 Zingeving bij FOS vandaag

FOS is als scoutsfederatie actief met zingeving en levensvragen bezig. In tegenstelling tot Scouts en Gidsen Vlaanderen dat een christelijk geïnspireerd zingevingsaanbod heeft voor heel de beweging, schuift FOS als actief pluralistische jeugdbeweging geen levensbeschouwing naar voor waarin zingeving kadert. In het actief pluralisme dat de FOS voorstaat, wordt getracht om verschillende levensfilosofieën met elkaar te confronteren. Het komt er op aan dat uit al deze confrontaties kinderen en jongeren zelf een bewuste keuze maken op het vlak van zingeving.²⁸⁸ FOS zet dus in op een gesprek over zingeving vanuit het respect voor de overtuiging van de gesprekspartner, waardoor ook de eigen levensopvattingen kunnen worden bevraagd. Het gesprek aangaan over zingeving, met andere woorden het proces van zoeken naar zin, is volgens de FOS-filosofie belangrijker dan het vinden van antwoorden. De meeste gespreksthema's hebben te maken met de relatie van de scout of gids met zichzelf, de ander, de groep en de samenleving. De Fossers worden: "opgeroepen naar waarden, keuzes te maken en ernaar te handelen".²⁸⁹ De taak van de FOS-leiding bestaat er voor-

²⁸⁷ B. DEROO, *Geschiedenis van Open Scoutisme*, a.w., 17-18.

²⁸⁸ D. BERG, *Beleidscommissie zingeving*, Gent, FOS, 2009, 2.

²⁸⁹ D. BERG, a.w., 3.

namelijk in tijd en ruimte te maken voor zingeving, bijvoorbeeld tijdens een kampvuur op kamp. Het doorgeven van geloof of levensbeschouwing past daarentegen niet binnen het actief pluralistische kader van het FOS. De zoektocht naar zin van kinderen en jongeren heeft absolute voorrang op het aanbieden van een levensovertuiging.

Het actief pluralisme bij het FOS staat voor velen als synoniem voor vrijzinnig in de Belgische betekenis van atheïstisch, ongodsdienstig. Dit is echter een verkeerde opvatting over het FOS, alhoewel het toegeeft dat er lokaal wel vrijzinnige FOS-groepen bestaan. Volgens pedagogisch stafmedewerkster Femke Vandomael is de open scoutsbeweging in zijn geheel dat nooit geweest. Er was al opgemerkt dat de open scoutfederatie bij haar ontstaan in 1910 de vijfpuntige ster, symbool van de vrijmetselarij, als logo koos. Vandomael geeft toe dat een niet-confessionele scoutsbeweging zijn niet vanzelfsprekend is. FOS volgt de richtlijnen van de wereld-scoutsbeweging omtrent de spirituele ontwikkeling. Maar rationele ontwikkeling is volgens haar ook zingevend. Volgens Vandomael is het minder belangrijk antwoorden te zoeken op levensvragen dan met zingeving bezig te zijn.²⁹⁰ Het pluralisme is volgens haar constant in evolutie. Pluralisme is volgens haar de bevestiging dat er in de samenleving diverse culturen bestaan. Als scoutsbeweging een antwoordenkader bieden is derhalve onmogelijk. Bezig zijn met zingeving in de vorm van discussie wordt wel aangemoedigd. We zouden kunnen stellen dat FOS een gedoogpluralisme kent. De lokale scoutsgroepen kunnen dit vrij invullen. Maar specifieke levensbeschouwelijke ondersteuning van bovenaf is er niet bij FOS.

Elk lid van FOS zou volgens Vandomael wel een goede pluralist moeten zijn. Pluralisme wordt steeds beschouwd ten opzichte van christelijke zingeving, waarschijnlijk omdat dit contrast het duidelijkst is. Maar aan de humanisten (niet-gelovigen) werd tot hiertoe nauwelijks aandacht besteed. Nochtans is volgens Taylor ook het humanisme een waardevolle invulling van zingeving (1.4.2).

Vandomael geeft grif toe dat zingevingsmomenten in de groepen, het zogeheten 'geestelijk onderhoud', lang niet meer vanzelfsprekend zijn. Deze term is verouderd en spreekt niet meer aan. Verder ondervindt ze ook bij FOS dat de typische scoutsrituelen zoals belofte, scoutswet en totemisatie steeds meer in onbruik raken. De zingevende aspecten hiervan zijn verloren gegaan. Jongeren weten eigenlijk niet meer hoe het moet, betreurt Vandomael.²⁹¹ Zingeving en levensbeschouwing is ook bij FOS niet vrij van problemen. Ook al verschilt de invulling die FOS geeft aan zingeving met die van Scouts en Gidsen Vlaanderen, een belangrijke vaststelling is toch dat ook bij FOS zingeving in de lokale scoutsgroepen, bij leden en leiding, steeds minder aandacht krijgt.

Als antwoord op de vraag of Vandomael een eventuele fusie met Scouts en Gidsen Vlaanderen zag zitten, antwoordde ze dat dit voor haar geen enkel probleem vormt, op voorwaarde dat er een nieuwe visie komt op pluralisme. Maar

²⁹⁰ Interview met Femke Vandomael, Gent, 13 juni 2012.

²⁹¹ Interview met Femke Vandomael. In tegenstelling tot wat bij Scouts en Gidsen Vlaanderen het geval is, worden belofte en totemisatie bij FOS niet tot zingeving gerekend, maar bij vorming.

iedere verwijzing naar het christendom, zoals Scouts en Gidsen Vlaanderen nog steeds hanteert in zijn Visietekst, is voor haar wel een brug te ver.

3.5.3 Zingeving en pluralisme in de Vlaamse jeugdbewegingen

Het jeugdwerk in Vlaanderen, waarvan Scouts en Gidsen Vlaanderen deel uitmaakt, werd decennia lang gedomineerd door de katholieke jeugdbewegingen. Vandaag is jeugdwerk een verzamelwoord geworden voor alle initiatieven, privé of van de overheid, gericht naar jongeren. Jeugdwerk hoort thuis binnen de sociaalpedagogie. Het concept 'jeugdwerk' is vergelijkbaar in alle geïndustrialiseerde landen, met als opvallendste kenmerk dat de middenklasse het jeugdwerk leidt. De jeugdbewegingen vormen de grootste groep binnen het jeugdwerk in Vlaanderen. Vanuit christelijk (confessioneel) perspectief zijn er in Vlaanderen vijf jeugdbewegingen actief, drie grote en twee kleinere, nog steeds op basis van de 'standen' georganiseerd.²⁹²

De grootste jeugdbeweging is Chirojeugd Vlaanderen. Deze beweging telt ongeveer 100.000 leden verdeeld over 935 geregistreerde afdelingen. De Chirojeugd is gegroeid uit de vroegere patronaten. Chiro werkt parochiegebonden alhoewel deze band in de laatste decennia en onder invloed van de secularisatie veel losser is geworden. De tweede jeugdbeweging in Vlaanderen is Scouts en Gidsen Vlaanderen. Momenteel telt de beweging 75.500 leden verdeeld over 530 lokale groepen. De derde van de grote jeugdbewegingen is KSJ-VKSJ-KSA. Ze telt 34.000 leden verdeeld over ruim 300 afdelingen. Deze jeugdbeweging is voortgekomen uit de vroegere katholieke studentenbonden. Het opmerkelijke letterwoord is een samenvoeging van de jongensafdelingen Katholieke Studenten Actie (KSA), de meisjesafdelingen Vrouwelijke Katholieke Studerende Jeugd (VKSJ) en de gemengde groepen Katholieke Studerende Jeugd (KSJ) onder een nationale koepel. Deze jeugdbeweging is vooral regionaal georganiseerd, en heeft een beperkte nationale structuur. De sterkte van de regio's vormt onder andere een verklaring waarom men het drievoudige letterwoord als benaming van deze jeugdbeweging blijft gebruiken. Een kleinere jeugdbeweging is de Katholieke Landelijke Jeugd (KLJ). Ze telt ongeveer 26.000 leden en is vooral op het platteland actief. KLJ is voortgekomen uit de vroegere Boerenjeugdbonden en de Boerinnenjeugdbonden (B.J.B). Er zijn 300 lokale KLJ-afdelingen actief in Vlaanderen. De kleinste Vlaamse jeugdbewegingen is de KAJ (Katholieke Arbeiders Jongeren), gesticht door de legendarische Jozef kardinaal Cardijn. Na een heel turbulente identiteitscrisis in de jaren zestig en zeventig, die deze jeugdbeweging haast fataal werd, telt KAJ vandaag nog ongeveer 4000 leden.

Jeugdbewegingen ondervinden invloeden van de veranderde tijdgeest. Hedendaagse jongeren zijn consumptiegericht en individualistisch ingesteld. Deze eigenschappen gaan niet goed samen met de pedagogische bedoelingen van het jeugdwerk. De jeugdbeweging doet zich voor als een aanbod in de vrije tijd

292 S. VERMEIREN, K. GALLE, *Jeugdbewegingen in Vlaanderen, a.w.*, 17-30.

van jongeren. Een aanbod dat aan jongeren op individueel en pedagogisch vlak waardevolle bijdragen kan leveren. Nochtans heeft de jeugdbeweging een selectief bereik, ongeveer 30% van de Vlaamse jongeren. Er leeft in de jeugdbewegingen een zeker 'wij-gevoel', waardoor niet iedere jongere er zich in thuis voelt (zie ook 5.2 profielonderzoek Chiro – Scouts). Het pedagogisch project of de waarde van de jeugdbeweging situeert zich vooral in het aanzetten van jongeren tot bewust handelen. De jeugdbeweging werkt emanciperend: probeert kinderen en jongeren te oriënteren op de samenleving. De jeugdbeweging is daarom in zekere zin een oefenplaats voor democratie, burgerschapsvorming en samenwerking. De pedagogische sterkte van de jeugdbeweging zit hem in de wijze waarop de begeleiders zich opstellen tegenover hun leden: waarderend, ondersteunend, empathisch en authentiek.

Maar door de veranderde interesses en levenswaarden van jongeren groeit ook een toenemende verwijdering tussen enerzijds het pedagogisch project van de jeugdbeweging en anderzijds de meer op spel en ontspanning gerichte verwachtingen van jongeren voor wie de jeugdbeweging uiteindelijk toch is bedoeld. Om meer jongeren te bereiken werd het spelelement benadrukt. Dit gebeurde ten koste van het pedagogisch aspect. Men wil klantvriendelijker zijn en zoveel mogelijk jongeren aantrekken, ook uit segmenten van de bevolking die men momenteel moeilijker bereikt zoals migranten. Maar een jeugdbeweging die inhoudelijk niets meer te bieden heeft dan spel, begeleiding en respect, schrompelt ineen. Het argument van de ledenwerving om een nieuw doelpubliek, zoals migrantenjongeren, te bereiken door de spelcomponent te laten prevaleren op het pedagogisch project, blijkt geen oplossing te zijn. Daarom wordt er gepleit voor een re-pedagogisering van de jeugdbeweging.²⁹³

Maar er is nog een veel existentiële bedreiging voor het jeugdwerk. Jef Deynaert schreef een masterthesis over de actuele tendensen bij de vrijwilligers van Scouts en Gidsen Vlaanderen. De jeugdbeweging is nog altijd 'hip' en de instroom van leden en leiding doorheen de jaren blijft constant, maar de verjonging van de leiding en leden en de steeds korter wordende duurtijd van hun engagementen begint stilaan problematisch te worden. In de periode 2000 tot 2007 verminderde de duurtijd van het leidingsengagement bij Scouts en Gidsen Vlaanderen met één jaar. Bedroeg in 2000 een carrière als leider of leidster gemiddeld 4,35 jaar, dan was dit in 2007 al gedaald tot gemiddeld 3,05 jaar. Deze tendens zet zich verder door.²⁹⁴ Een poging van scouting om door een hervorming van de organisatiestructuur van de beweging hieraan iets te doen, werd niet weerhouden (zie 2.4.4). Voor de werking van de jeugdbeweging, die per definitie mogelijk wordt gemaakt door de leiding, is dit een evolutie die met aandacht moet worden opgevolgd.

293 F. COUSEE, *De pedagogie van het jeugdwerk*, a.w., 263-264.

294 J. DEYNAERT, *Een nieuwe vrijwilliger binnen Scouts en Gidsen Vlaanderen? Actuele vrijwilligerstendensen getoetst binnen Scouts en Gidsen Vlaanderen, Antwerpen*, Universiteit Antwerpen, masterthesis Sociologie, 2012, 41.

3.6 Conclusies

De culturele en maatschappelijke conjunctuur van de secularisatie heeft alle middenveldorganisaties getroffen en is niet tegen te houden. In het eerste hoofdstuk hebben we uitvoerig het pluralisme besproken (1.5.2), dat schijnbaar het levensbeschouwelijk alternatief is geworden voor de christelijke traditie. In de bespreking van de verschillende middenveldorganisaties werd duidelijk dat pluralisme een begrip is met een *multiple* betekenis, naargelang de doelstellingen waarvoor de middenveldorganisatie zijn opgericht. Het was niet eenvoudig was om informatie en documentatie te verkrijgen over dit onderwerp bij de desbetreffende organisaties. Bovendien stelden we uit de verkregen gegevens ook vast dat de invulling van het begrip pluralisme bij de respectievelijke middenveldorganisaties wordt beïnvloed door hun ontstaansgeschiedenis. De verschillende middenveldorganisaties erkennen of belijden het levensbeschouwelijk pluralisme, maar verbinden er verschillende consequenties of methodes aan.

De Damiaanactie heeft als voornaamste doelstellingen bewustmaking rond lepra en fondsen inzamelen om deze ziekte te bestrijden. Zij gebruikt enkel het levensvoorbeeld van de katholieke pater Damiaan De Veuster. Mensen van gelijk welke gezindheid zijn welkom, maar de Damiaanactie is op levensbeschouwelijk terrein niet actief. Vandaar dat we het pluralisme van deze organisatie kunnen omschrijven als een ‘passief pluralisme’. Uit dit voorbeeld van de Damiaanactie blijkt, zoals we ook al eerder hebben gezien bij Van den Brink (1.5.3), dat hogere waarden mensen kunnen inspireren en aanzetten tot onbaatzuchtig handelen voor anderen.

De pluralistische identiteit van Femma, tot voor kort K.A.V., lijkt wel het sluitstuk te zijn van een proces van afstand nemen van het katholieke verleden. Het feminisme bepaalt de identiteit en niet langer de geloofsinhouden van de katholieke kerk, wier ethische standpunten als onderdrukkend en vrouwonvriendelijk worden ervaren. We kunnen bij Femma spreken van een ‘naampluralisme’ omdat men in zekere zin om levensbeschouwelijke vorming verlegen zit.

Het pluralisme van de katholieke school kan als een ‘intern dialoogpluralisme’ worden omschreven. Het katholiek onderwijs, dat in opdracht van de Belgische bisschoppen door de Erkende Instantie wordt ingericht, geeft toe dat er binnen haar scholen een grote levensbeschouwelijke diversiteit bestaat. Hiermee wil zij in dialoog gaan. Maar dit gebeurt steeds binnen een katholieke levensbeschouwelijke context.

Al noemen Scouts en Gidsen Vlaanderen en de Federatie voor Open Scoutisme zich beide actief pluralistische scoutsbewegingen, toch wordt dit actief pluralisme door hen verschillend ingevuld. FOS laat zingevingsmomenten toe in haar werking, maar biedt, vanuit haar levensbeschouwelijk neutrale achtergrond, geen ondersteuning aan voor gelijk welke levensbeschouwing dan ook. Zelfs niet voor het humanisme, wat in deze beweging kan worden verwacht. In die zin kan het actief pluralisme bij het FOS als een ‘gedoogpluralisme’ worden omschreven.

Het actief pluralisme bij Scouts en Gidsen Vlaanderen wil alle levensbeschouwelijke stromingen binnen de beweging ruimte en ondersteuning bieden zoals dit voorheen meer exclusief gebeurde voor de katholieke religie. Maar dit gebeurt (nog steeds) vanuit een historisch gegroeide voorkeursoptie voor de christelijke traditie. In principe wordt door het actief pluralisme elke positieve levensfilosofie ondersteund en begeleid. Omdat er een zekere voorkeur blijft bestaan voor het christelijk verhaal als het om zingeving gaat, zouden spreken bij Scouts en Gidsen Vlaanderen we kunnen van een voorkeurspluralisme. In feite is de levensbeschouwelijke verruiming een formalisering van de co-existentie van katholieke en niet-gelovige scouts die al sinds de jaren zestig bij V.V.K.S.M. bestond.

Scouts en Gidsen Vlaanderen uitgezonderd, heeft geen enkele andere christelijk geïnspireerde jeugdbeweging in Vlaanderen haar naam of levensbeschouwelijke visie veranderd. Dit neemt echter niet weg dat de resultaten van het groepleidingscongres van 2005 ook invloed hebben gehad op de levensbeschouwelijke werking van de andere Vlaamse jeugdbewegingen. Wat betreft zingeving hebben deze jeugdbewegingen hun christelijke levensbeschouwelijke werking stilzwijgend aangepast aan de huidige tijd en beleven zij in hun werking een feitelijk pluralisme. Deze vaststelling werd bevestigd door Joris Geldhof in een lezing naar aanleiding van de viering van vijfenzeventig jaar KSJ-KSA-VKSJ: “De katholieke jeugdbeweging zal creatief een vorm van gekwalificeerd pluralisme moeten aanvaarden en – belangrijker nog - (actief) ontwerpen.”²⁹⁵

Hoe beleven individuele leden van een jeugdbeweging, in ons geval scouts en gidsen, zingeving en waarden? De beste manier om dit te achterhalen, is het hun zelf te gaan vragen. Dat is het onderwerp van het vierde hoofdstuk dat is gewijd aan empirisch onderzoek bij leiding en leden.

---

²⁹⁵ J. GELDHOF, *Contestatie en confrontatie. Hoe komt Jezus ter sprake in de katholieke jeugdbeweging van vandaag?* Studiedag 75 jaar KSA-KSJ-VKSJ, Leuven 6 maart 2004, 5. www.middenveld-ipbtekst%20%Joris20%-5B1%5D.doc. Geraadpleegd op 17 juli 2013.

Hoofdstuk 4:

Leiding en leden aan het woord

4.1 Inleiding

Hoe beleven scouts en gidsen vandaag zingeving? Moest deze vraag vandaag aan Baden-Powell kunnen worden gesteld, dan zou hij zonder twijfel geantwoord hebben: “*Ask it the boy*”. De concrete leefsituatie van jonge mensen was het uitgangspunt van Baden-Powell voor het opstellen van zijn scoutsmethode (2.2). De beleving van zingeving, voortkomend uit de gedragingen, motivaties en expressies van scouting, vormt de kennisinteresse waarvoor we leiding en leden hebben bevraagd. De manieren echter waarop scouts en gidsen zingevingpraktijken uitvoeren, worden niet uitdrukkelijk beschreven noch verder onderzocht. Daarvoor hebben we twee redenen.

In de eerste plaats is het beschrijven en analyseren van de zingevingpraktijken bij scouting niet de doelstelling van deze studie. Wel willen we een onderzoek voeren naar de persoonlijke zinbeleving bij leden en leiding. Een belangrijke overweging die ook heeft meegespeeld bij het kiezen van deze werkwijze, is het vermoeden dat het uitvoeren van rituelen geen garantie biedt dat de inhoud ervan ook worden gebruikt als bouwstenen voor persoonlijke zinbeleving. Uit gesprekken met leiding tijdens verschillende vormingsmomenten rond zingeving is gebleken dat ze vaak niet (meer) weten hoe rituelen, zoals het belofteritueel, moeten worden uitgevoerd opdat ze, minstens naar de geest, in overeenstemming zouden zijn met wat Baden-Powell er initieel mee bedoelde: een engagement te zijn voor zichzelf, de groep, de wereld (of God).

Een frappant voorbeeld van de discrepantie tussen (het niet begrijpen van) de inhoud van een ritueel en de beleving ervan, kwam tot uiting in een discussie met de ploegleider van de Ploeg Technieken over het Beloftelied tijdens Jambe 2013, een internationaal kamp georganiseerd door de vijf Belgische scoutsfederaties. Sinds 2011 is Ik beloof het nieuwe lied bij de belofte als alternatief voor het christelijke Beloftelied (2.3.7). De ploegleider was, omwille van de traditie, een groot tegenstander van dit nieuwe lied. Hij vertelde dat hij telkens wanneer dit lied gezongen werd hij zich uit protest omkeerde en met de rug naar de groep ging staan die dit lied aan het zingen was. Gevraagd of hij dan ook de inhoud beleefde van het hem zo dierbare Beloftelied was het antwoord: “natuurlijk niet!” Toen schrok van zijn antwoord en besepte tegelijk dat er iets niet klopte in zijn houding. Het resultaat van deze discussie was dat hij bij het zingen van Ik beloof uit respect zou gaan staan en zich ook niet meer zou omkeren. Maar het lied mee zingen vond hij wel een stap te ver.

Daarom is de reikwijdte van de vragen in de interviews veel ruimer dan enkel scouting en worden er ook andere aspecten van het leven bevraagd. Met de focusgroepsinterviews hopen we te kunnen verifiëren of de beleving bij leden

zich ook doorzet bij leden van de scouts. Op deze manier denken we te kunnen achterhalen wat scouts en gidsen zinvol en waardevol vinden in hun leven.

4.2 Kwalitatief empirisch onderzoek

4.2.1 Verantwoording van de onderzoeksmethode

Het veldwerk van deze dissertatie bestaat uit een kwalitatief empirisch onderzoek bij Scouts en Gidsen Vlaanderen naar zinbeleving. In de periode 2011-2012 werden vierendertig interviews afgenomen van leiding en leden. Negen-tien individuele leiders en leidsters werden geïnterviewd. Bovendien werden vijftien jongere leden in drie zogenaamde focusgroep-interviews ondervraagd. De daarbij gebruikte werkwijze is deze van het kwalitatief interview. Volgens Hennie Boeije is het uitgangspunt van kwalitatief onderzoek: “De vaststelling dat mensen betekenis geven aan hun leven en dat ze op basis daarvan proberen om getuigenissen en ervaringen een plaats te geven in hun leven.”²⁹⁶

Het voordeel van kwalitatief onderzoek is dat respondenten antwoorden op de onderzoeksvragen vanuit hun persoonlijke belevingswereld, en geen teksten reproduceren die ze gelezen hebben in de bestaande scoutsliteratuur over dit thema.

Volgens Boeije kan deze methode als volgt worden gedefinieerd: “In kwalitatief onderzoek richt de vraagstelling zich op de onderwerpen die te maken hebben met de wijze waarop mensen betekenis geven aan hun sociale omgeving en hoe ze zich op basis daarvan gedragen. Er worden onderzoeksmethoden gebruikt die het mogelijk maken om het onderwerp vanuit het perspectief van de onderzochte personen te leren kennen met het doel om het te beschrijven en waar mogelijk te verklaren.”²⁹⁷

Literatuurstudie is bij kwalitatief onderzoek belangrijk om een probleemgebied te omschrijven. Bovendien worden de gegevens uit de literatuurstudie gebruikt om er de teksten verkregen uit de interviews mee te kunnen interpreteren. Volgens Boeije zijn er drie hoofdvormen te onderscheiden. De etnografische studie schetst een beeld van een bepaalde culturele groep: hun broodwinning, familierelaties, godsdienst. De gegevensverzameling bij dit onderzoek gebeurt door langdurige deelname aan de leefwereld van de respondenten door de onderzoeker. De participanten denken samen met de onderzoeker na over de bekomen resultaten.

Een tweede onderzoeksvorm is de gevalstudie of de casestudy. Deze vorm wordt onder andere toegepast in het onderzoek naar organisaties. Meestal wordt deze onderzoeksvorm gebruikt om de gedragingen van mensen in hun omgang met organisaties te beschrijven.

²⁹⁶ H. BOEIJE, *Analysen in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*, Amsterdam, Boom-onderwijs, 2008, 31-37.

²⁹⁷ H. BOEIJE, *a.w.*, 19-20.

De derde vorm van het kwalitatief onderzoek is deze van de gefundeerde theoriebenadering. Vanuit de informatie die werd verkregen vanuit het onderzoek, wordt dan een theorie ontwikkeld die gefundeerd is op de empirische gegevens.²⁹⁸

Voor het onderzoek naar de manier waarop Scouts en Gidsen Vlaanderen zingeving beleven, is voornamelijk gekozen voor de tweede onderzoeksvorm: die van de gevalstudie of casestudy. Het voordeel van deze methode is haar geschiktheid voor het onderzoek van organisaties. De onderzoeksvraag is daarom zodanig opgesteld dat de twee niveaus van Scouts en Gidsen Vlaanderen, leiding en leden, erbij betrokken worden. Wester en Peters beschrijven in hun boek *Kwalitatieve Analyse* de voordelen van het gebruik van de casestudy: “Op die manier kan men het sociale proces bestuderen zoals dat in het leven van een persoon of groep ingrijpt.”²⁹⁹ Daarnaast is er ook heel wat informatie verzameld om de onderzoeksvraag, “hoe Scouts en Gidsen Vlaanderen zingeving beleven”, vanuit verschillende invalshoeken te kunnen bekijken. Hierbij is gebruik gemaakt van literatuurstudie, interviews met gezagvolle getuigen en vergelijkingen met parallelle organisaties (de hoofdstukken 2 en 3). Hierdoor staat dit onderzoek naar zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen niet op zichzelf maar wordt het gekaderd in de maatschappelijke context waarin het probleem zich stelt.³⁰⁰ Misschien werd wel de suggestie gewekt dat de onderzoeker bij kwalitatief onderzoek vrij spel heeft, omdat er weinig vaste regels voor bestaan. Toch moet een onderzoeker zich terdege houden aan enkele basisregels. Eén daarvan is er voor te zorgen dat er een goed evenwicht ontstaat tussen het onderzoeksplan en de haalbaarheid van de uitvoering ervan. Een tweede regel is een degelijke voorbereiding van het onderzoek.³⁰¹

4.2.2 Interviews

Bij het afnemen van de interviews is gebruik gemaakt van een vragenlijst met topics die als leidraad diende voor alle interviews. De vragenlijst is het resultaat van een lang denkproces rond en over de probleemstelling. De relevantie van de vragenlijst is uitgetest in enkele proefinterviews en dan verder verfijnd. Dit proces van bijstelling en verfijning van de vragenlijst is blijven doorlopen tijdens heel de onderzoeksperiode. De topics zijn wel dezelfde gebleven, zodat het mogelijk is om de interviews met elkaar te vergelijken. Er is ook over gewaakt dat de vragen zo werden opgesteld dat ze het de respondenten mogelijk maken om hun eigen standpunt te verwoorden. Wester noemt dit ‘role taking’, in andermans schoenen gaan staan. De eigen inzichten van de interviewer zijn daarbij van ondergeschikt belang. Wanneer de respondent het toelaat aan de interviewer om vragen te stellen die betrekking hebben op het privéleven van

298 H. BOEIJJE, *Analyseren in kwalitatief onderzoek*, a.w., 21.

299 F. WESTER, V. PETERS, *Kwalitatieve Analyse. Uitgangspunten en onderzoek*, Bussum, Coutinho, 2004, 36.

300 H. BOEIJJE, a.w., 22.

301 H. BOEIJJE, a.w., 40.

de respondent, dan moet de interviewer enkel luisteren en hoogstens het gesprek sturen.³⁰²

Deze methode van interviewen vinden we ook terug in het al eerder aangehaalde werk van Abby Day *Believing in belonging*, die religie onderzocht heeft zonder openlijk religieuze vragen te stellen aan de respondenten: “*I researched religion without asking overtly religious questions or selecting people based on their interest in religion or spirituality.*”³⁰³

Om al deze theorieën in praktijk te kunnen brengen, volgden we drie trainingssessies over interviewen met een ‘guide’. Over deze interviewtechniek, die Claudia Venhorst gebruikte om haar veldwerk in Senegal naar ‘Mouriden en werk’ te verslaan, schrijft ze het volgende:

“Het gaat om een gedetailleerde voorbereiding en doordenking van de mogelijke vragen en vraagformuleringen alvorens het veld in te gaan. Je beslist niet alleen welke onderwerpen aan de orde moeten komen, maar ook welke onderwerpsaspecten. Tijdens het interview worden de antwoorden direct aan de hand van door de onderzoeker gedefinieerde doelen geëvalueerd wat een directe mogelijkheid tot doorvragen geeft. (...) Hierdoor is het mogelijk om inzicht te krijgen in de leefwereld en conceptualisering van de geïnterviewde maar wordt het gesprek ook geleid door de interviewer.”³⁰⁴

Ook Jeanette Heldens en Fenneke Reysoo beschreven hun ervaringen met het interviewen met een *guide*:

“Zo is het interview met een guide meer gestructureerd dan een vrije conversatie, maar minder gestructureerd dan een interview met een gestandaardiseerde vragenlijst. Een interview met een guide kenmerkt zich door een gedetailleerde voorbereiding en doordenking van de mogelijke vragen en vraagformuleringen. Het doel is om zoveel mogelijk te achterhalen hoe de geïnterviewde zijn of haar ervaringen beleefd heeft, wat zijn of haar visie is op de dingen en hoe hij of zij betekenis geeft aan de wereld om zich heen.”³⁰⁵

4.2.2.1 Topics

Na deze voorbereiding zijn wij met het veldonderzoek aan de slag gegaan. Er werden aan de respondenten vier vragen (topics) voorgelegd. De eerste drie vragen zijn meer directe vragen aan de participanten aan dit onderzoek. De vierde vraag behandelt eerder indirecte punten. Vraag één heeft te maken met

302 F. WESTER, V. PETERS, *Kwalitatieve analyse*, a.w., 63.

303 A. DAY, *Believing in Belonging*, a.w., 205.

304 C. VENHORST, *Wéy ndigal. Mouriden en sacraal werk*, Nijmegen, Radboud Universiteit, Master religiestudies, 2008, 13.

305 J. HELDENS, F. REYSOO, *De kunst van het interviewen: reflecties op het interview met een guide*, in Kwalon, 10 (2005) 107.

de sociale en familiale achtergrond van de respondent. Vraag twee peilt naar de motivatie en de keuze voor scouting. De derde vraag berust op de literatuurstudie en meer bepaald op de gegevens die we aantreffen in de literatuur over jongerensubculturen. De vierde vraag onderzoekt de kennis van de pedagogische waarden van Scouts en Gidsen Vlaanderen: de basispijlers, de Steenman als nieuwe huisstijl van de beweging, beloftewerking en andere rituelen. Ook naar de kennis van de Missietekst van Scouts en Gidsen Vlaanderen werd terloops gevraagd. Verder is er bij elke topic ook naar trefwoorden gezocht die de desbetreffende vraag voor de respondenten verduidelijkten. De vier vragen die de respondenten kregen voorgelegd waren de volgende:

1. Vertel iets over jezelf.
  - sociale achtergrond ouders
  - broers & zussen
  - studies of beroep
  - kijk op de samenleving
  - sociale inzet.

2. Hoe ben je bij de scouts terechtgekomen en wat onderneem je daar?
  - aanbod activiteiten
  - ouders
  - vrienden
  - groepsgevoel
  - ledenwerving
  - tijdsvulling in het weekend
  - structuur in het leven

3. Ben je nog met andere dingen bezig?
  - hobby's
  - muzikale voorkeuren
  - kleding
  - uitgaansleven
  - literatuur
  - televisie
  - internet/games
  - gsm/ mobiele telefoon

4. Hoe ontdek je zin in scouting?
  - In de basispijlers?
    - ploegwerk
    - dienst
    - medebeheer
    - engagement
    - zelfwerkzaamheid

Ken je de Missietekst?
 Kan je iets vertellen over de Steenman?
 Andere mogelijkheden, ideeën?

4.2.3 De respondenten

De onderzoeksgroep bestaat uit de twee segmenten waaruit Scouts en Gidsen Vlaanderen is opgebouwd: leiding en leden. De eerste groep geïnterviewden telt negentien personen die in de beweging verantwoordelijkheid dragen, zowel op nationaal niveau, op regionaal vlak, of in een lokale scoutsgroep. Er werd door middel van spreiding voor gezorgd dat de interviews voldoende representatief zouden zijn. Daarom zijn de geïnterviewde respondenten afkomstig uit alle regio's van het Vlaamse land waar scouts en gidsen actief zijn. Er werden veertien scouts (jongens) en vijf gidsen (meisjes) geïnterviewd. Hun leeftijd varieerde tussen 18 en 31 jaar. Op één respondent na, die als leider het laatste jaar van de secundaire school volgde, studeren of studeerden alle respondenten verder na de secundaire school. Acht van hen volgden universitair onderwijs. Tien volgende er niet-universitair hoger onderwijs. Dertien respondenten zijn al aan het werk. Zes respondenten zijn nog bezig met studies of een aanvullende opleiding. De namenlijst van de respondenten werd geanonimiseerd. Ze werden gerangschikt volgens het moment van interviewen en kregen een letter van A tot T. In deze volgorde geven we de lijst van de respondenten met leeftijd en plaats van herkomst. De studies die men volgt of gevolgd heeft en eventueel het beroep.

Respondent A: scout, 28 jaar Roeselaere. Universiteit, master toegepaste economische wetenschappen optie productie en logistiek. Bediende.

Respondent B : scout, 27 jaar Maaseik. Hogeschool, lerarenopleiding lager onderwijs, postgraduaat zedenleer. Leerkracht zedenleer.

Respondent C: scout, 23 jaar Tessenderlo. Hogeschool, sociale readaptatie wetenschappen. Studiemeester-leerlingenbegeleider.

Respondent D: scout, 24 jaar Gent. Universiteit, master theologie en godsdienstwetenschappen. Jeugdpastor.

Respondent E: scout, 23 jaar Gent. Universiteit, master theologie en godsdienstwetenschappen. Leerkracht godsdienst.

Respondent F: scout, 17 jaar Tessenderlo. Leerling secundaire school latijn-wiskunde.

Respondent G: gids, 20 jaar Leuven. Hogeschool, studente interieurvormgeving.

Respondent H: gids, 27 jaar Heusden. Hogeschool, bachelor ergotherapie, tweede jaar studente verpleegkunde.

Respondent I: gids, 25 jaar Tongeren. Universiteit, logopedische en audiologische wetenschappen. Audiologe in gehoorcentrum.

Respondent J: gids, 20 Sint-Katelijne-Waver. Universiteit, studente derde jaar bachelor Ingenieurswetenschappen.

Respondent K: scout, 24 Leuven. Hogeschool, lerarenopleiding secundair onderwijs, bachelor sociaal-cultureel werk. Leerkracht.

Respondent L: scout, 23 Brugge. Universiteit, apotheek-assistent.

Respondent M: scout, 25 Hove. Hogeschool, industrieel ingenieur electro-mechanica. Analist preventief onderhoud.

Respondent N: scout, 22 Boechout. Hogeschool, industrieel ingenieur electronica-ICT. Consultant.

Respondent O: scout, 22 Sinaai-Waas. Universiteit, student ingenieurswetenschappen - computerwetenschappen.

Respondent P: scout, 25 Wuustwezel. Hogeschool, interieurarchitect, schakelprogramma architectuur.

Respondent R: gids, 22 Averbode. Hogeschool, marketing en communicatiewetenschappen, test engineer (consultancy).

Respondent S: scout, 31 Sint-Andries Brugge. Hogeschool, informaticus. Zelfstandig ondernemer.

Respondent T: scout, 30 Antwerpen. Universiteit, kandidatuur architectuur. Meubelmaker.

De interviews werden allemaal op een door de respondenten gekozen locatie afgenomen. Zo werden er respondenten geïnterviewd thuis, op school, op studentenpeda's of gewoon in hun scoutslokaal. De interviews werden geanonimiseerd. Alle respondenten gaven te kennen dat ze over zingeving wilden praten. Er werden steeds nieuwe respondenten ondervraagd, tot het moment dat er geen nieuwe informatie meer werd verkregen uit de interviews. Respondenten N en M werden gelijktijdig geïnterviewd. Onze studie werd op de resultaten van deze individuele interviews gebaseerd.

Scouting is niet mogelijk zonder leiding. Maar het zijn wel de leden waar men in de eerste plaats voor in de leiding is gegaan. Daarom, wil deze studie representatief zijn, en indachtig het advies van Baden-Powell jongeren zelf te bevragen, moest ook deze groep aan bod komen in dit empirisch onderzoek. We hebben ervoor gekozen om leden te interviewen die behoren tot de givertak, omdat zij als volwaardige scouts of gidsen in de beweging worden beschouwd. Hiermee bedoelen we dat zij belofte hebben afgelegd en een totem hebben gekregen en bijgevolg, althans in principe, de pedagogie van scouting moeten kennen. Wat dit betreft staan ze dus op een gelijk niveau met de leiding uit de eerste groep geïnterviewden. Een bijkomend voordeel is dat deze groep jongeren al voldoende taalvaardig is om vanuit eigen inzichten te praten over scouting en zingeving. De leden (givers) zijn telkens in groep geïnterviewd omdat dit meeste garanties bood op een vlot en inhoudelijk gesprek met deze leeftijdsgroep over dit voor hen niet alledaagse thema. De givers kwamen uit drie lokale scoutsgroepen: twee vegi's uit Tessenderlo, acht givers uit Engsbergen en vier givers uit Genendijk. We interviewden deze jongeren telkens in hun lokale scoutsgroep. De samenstelling van deze drie focusgroepjes givers was afhankelijk van welke leden in de verschillende scoutsgroepen door de leiding bereid werden gevonden om hun medewerking te verlenen. Er was geen verband tussen deze givers

en de geïnterviewde leiders en leidsters.³⁰⁶ De drie focusgroepen waren als volgt samengesteld:

Twee scouts van Vegi's Scouts en Gidsen Tessenderlo-Centrum. Beide leerling technisch secundair onderwijs.

Twee gidsen en twee scouts van de givers van Scoutsgroep Limburgse Leeuwen Genendijk. Twee leerling algemeen secundair onderwijs en twee leerling technisch secundair onderwijs.

Twee scouts en zes gidsen van de givers van Scouting Engsbergen. Vijf volgen algemeen secundair onderwijs. Vier leerling technisch secundair onderwijs.

4.2.4 Verwerking van de interviews en rol van de onderzoeker

Het gegevensmateriaal werd verkregen door interviews, die elk ongeveer drie kwartier tot één uur duurden. De op tape vastgelegde gesprekken werden vervolgens helemaal letterlijk uitgeschreven. Uit dit ruwe onderzoeksmateriaal werden de belangrijkste bestanddelen gereduceerd. De bedoeling hiervan was om uit de overvloed van materiaal de voor het onderzoek meest relevante aspecten te halen en ze samen te vatten. Hierna werd het onderzoeksmateriaal onderworpen aan een eerste verkennende codering, ook wel open codering genoemd. Hierdoor werd het mogelijk om het onderzoeksmateriaal te structureren en het bruikbaar te maken voor verder onderzoek.³⁰⁷ Verwante thema's uit de interviews werden gericht samengezet. Zo kwam een code tot stand die bestond uit volgende zes thema's: motivatie, waarden, rituelen, symbolen, traditie, zingeving.

Een volgende stap was een verdere selectieve codering van het gegevensmateriaal. Er werd ook op zoek gegaan naar overeenkomsten van het gegevensmateriaal met het theoretisch kader dat werd geschetst in hoofdstuk één en hoofdstuk twee. Uit deze selectieve codering ontstond volgende analyseboom met de volgende vier clusters:

1. Scouting, een jeugdbeweging met een specifieke doelgroep.
2. Scouts en Gidsen: sterk merk met een sterke identiteit.
3. Waarden en normen zijn belangrijk.
4. Evolutie naar impliciete zingeving.

Niet enkel bij het interviewen maar ook bij de verwerking van de interviews zijn we onbevooroordeeld en los van ons religieus engagement te werk gegaan. We hebben bij de verwerking van de interviews er over gewaakt dat de kritische distantie tussen onze persoonlijke betrokkenheid bij scouting, in de functie van

306 Wat betreft de focus-groepsinterviews willen we er op wijzen dat het hier gaat om leden die volgens de officiële takindeling van Scouts en Gidsen Vlaanderen tot de givertak behoren. Hun leeftijd varieert tussen 15 en 16 jaar. Heel wat lokale groepen hebben echter de gewoonte om andere benamingen te gebruiken voor givers zoals vegi's bij Scouts en Gidsen Tessenderlo (Vegi staat voor verkenner-gidsen). Andere lokale groepen voegen nog een extra leeftijdsklasse toe tussen kapoenen en welpen, zoals de Jowe's bij de scouts uit Genendijk. In het laatste geval verschuift de leeftijd van de takindeling, en wijkt ze af wat officieel gebruikelijk is. Hierdoor kwamen er uitschieters voor in leeftijd van de geïnterviewde givers, zowel naar boven als naar beneden. De jongste giver was 14 jaar, de oudste was 17 jaar.

307 F. WESTER, V. PETERS, *Kwalitatieve analyse, a.w.*, 83-93.

aalmoezenier, en de rol van de onderzoeker bewaard bleef. Hierbij werden we geïnspireerd door de inzichten en de werkwijze van Meredith McGuire, die in haar boek *Lived Religion* pleit voor een andere manier om religiositeit te bestuderen, namelijk door te onderzoeken hoe religie wordt beleefd in het alledaagse leven van individuele mensen, dit los van voorgegeven religieuze kaders en invullingen ervan (1.4).

4.3 Weergave van de interviews

4.3.1 Inleiding

Door middel van citaten komen de geïnterviewde respondenten op een geanonimiseerde wijze ruim aan het woord. Een analyse van de interviews leverde als resultaat vier thema's op. Tenslotte gaan we na wat we uit deze thema's kunnen concluderen over de wijze waarop de respondenten zingeving en scouting beleven.

4.3.2 Cluster 1: Scouting, jeugdbeweging voor specifieke doelgroep

4.3.2.1 Vroegere deelname van ouders en familie is bepalend voor lidmaatschap

Het is opvallend dat de ouders van de respondenten een bepalende invloed hebben op hun kinderen. Niet enkel voor wat hun keuze voor de scoutsbeweging betreft, maar ook in de verschillende segmenten van hun opvoeding en opleiding werkt de invloed van de familiale achtergrond van de respondenten enorm door, zo blijkt uit de interviews. Respondent O vindt: "dat de kansen die van thuis uit geboden worden een belangrijke springplank zijn om ergens te geraken in het leven."

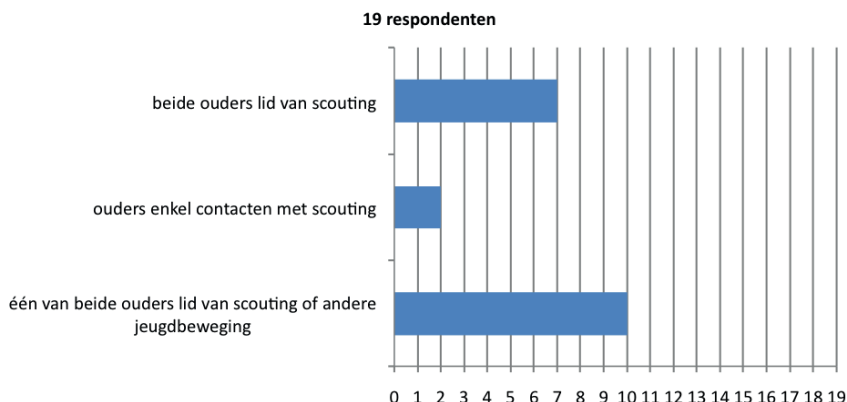
Alle negentien respondenten en ook de geïnterviewde leden vertelden over hun families, grootouders, ouders, broers of zussen die ooit lid waren van de scoutsbeweging of er toch heel sterk mee verbonden waren. Soms zijn kinderen lid van dezelfde scoutsgroep als die van hun ouders. Respondent B vertelde dat zijn ouders lid waren van scouting Nederland. Ze hebben hem naar deze scoutsgroep gestuurd. Maar de groep lag hem niet en daarom is hij overgestapt naar de Zeescouts, wat hem veel beter beviel omdat de leiding zich beter kon inleven in de wereld van kinderen.

Ouders die in hun jeugd zelf lid waren van een jeugdbeweging hebben meer vertrouwen in jeugdbewegingen, zo blijkt. Daarom sturen ze meestal hun kin-

deren ook naar een jeugdbeweging. Men kan gerust stellen dat scouting een jeugdbeweging is die verschillende generaties omspant. Dit is een opvallend fenomeen. Zo vertelde respondent E heel trots dat, zover hij kon nagaan, te beginnen bij zijn grootouders, ouders, ooms en tantes, zelfs neven en nichten, heel zijn familie lid is of geweest is van de scoutsbeweging. Grootouders staan hun kleinkinderen met raad en daad bij. Zo vertelde de oma van Respondent J dat een goede scout of gids elke dag een goede daad moet doen. Respondent F vertelde dan weer dat vader lid was van scouting. Sinds hij zelf leider is, is hij langs vormingsdagen om in contact gekomen met leiding van wie de ouders op hun beurt nog leiding hebben gekregen van zijn vader.

Scout-zijn is dikwijls ook een echte familietraditie. Respondente H vertelde heel trots dat zij leiding is in de scoutsgroep die haar vader heeft gesticht. Dat scouting van generatie op generatie wordt doorgegeven heeft alles te maken met de intenties die de stichter van scouting, Baden-Powell, aan de scouts meegaf.³⁰⁸ De respondenten M+N vinden het goed dat hun ouders zelf ooit lid waren van de scouts. Immers, ouders weten graag wat hun kinderen doen bij de scouts.

Het komt ook vaak voor in gezinnen waarbij een van beide ouders afkomstig is uit de scouts en de andere ouder uit een andere jeugdbeweging, dat kinderen uit deze 'gemengde gezinnen' als ze naar een jeugdbeweging gaan, bijna uitsluitend lid worden van de scouts. Respondent O van wie moeder bij de scouts was en vader lid van een andere jeugdbeweging, vertelde dat hij naar de scouts werd gestuurd omdat zijn ouders het graag hadden en omdat deze groep bovendien een zeer goede reputatie had in het dorp. Ook bij de geïnterviewde leden zien we hetzelfde patroon: scouting wordt van generatie op generatie doorgegeven.

Figuur 3: scouting is een familietraditie

308 B. POWELL, *Verkennen voor jongens, a.w.*, 32-33. In een voorwoord uit 1940 schrijft Baden Powell: "Het doel van de leiders is niet alleen de veelbelovende jongen te helpen, maar ook en vooral de jonge met mindere capaciteiten, zodat zij in het leven tenminste een eerlijke kans kan maken."

4.3.2.2 Ouders stimuleerden en motiveerden om lid te worden van de scouts

Van ouders gingen de eerste impulsen uit om lid te worden van de scoutsbeweging. De finale keuze voor de scouts hebben de respondenten uiteindelijk zelf gemaakt. Ofwel kennen ouders de scoutsbeweging omdat ze er ooit zelf lid van waren, ofwel was een ledenwervingsactie door de scouts de ideale aanleiding om met hun kinderen over scouts te praten. Respondent G is door haar moeder aanzet om naar de scouts te gaan na een ledenwerving. Soms duurt het wel even voordat kinderen een keuze maken voor de scouts. Van de negentien respondenten vertelden er negen dat ze uit een typisch scoutsgezin komen, waarvan de ouders zelf lid waren van scouting. Soms zijn respondenten pas op latere leeftijd lid geworden van scouting. De moeder van respondent P is bij de scouts geweest. Maar toch koos de respondent voor sport in plaats van scouting. Pas later, onder invloed van vrienden, is hij toch in de leiding van de plaatselijke scoutsgroep gestapt. Respondent R vertelde dat ze uit een scoutsgezin komt maar pas laat bij de scouts is gegaan, omdat de werking van de groep haar als kind niet kon bekoren. Respondent I heeft een gelijkaardige ervaring: haar ouders hebben haar een beetje in de richting van scouting geduwd, maar het is onder invloed van vrienden dat ze zich bij de scouts heeft aangesloten.

Respondenten van wie beide ouders uit de scouts komen vinden scouting de beste vorm van jeugdbeweging. Respondent T vergelijkt scouting met een microbe die hij geërfd heeft van zijn ouders. Ouders appreciëren daarom heel sterk de waarden van scouting. Zo vertelde respondent J dat ze ook één sociale hobby moest hebben van haar ouders. Omdat ze afkomstig was uit een echt scoutsgezin werd dit voor haar uiteraard de scouts. Als beide ouders zelf uit de scouts komen, dan ligt de keuze voor de scouts als jeugdbeweging voor de kinderen heel voor de hand. Ouders vinden scouting zo belangrijk dat ze hun kinderen aansporen om hun lidmaatschap vol te houden. Respondent C vertelde dat zijn ouders hem motiveerden om verder te doen met de scouts toen het hem tegenzat. Hij is er dankbaar voor, want hij heeft in zijn groep een zalige tijd beleefd, ook als leider. Respondent I deelt dezelfde ervaring. Scouts is altijd in haar leven aanwezig geweest, dankzij haar ouders die haar naar de scouts hebben gestuurd. Tijdens dipjes motiveerden haar ouders om naar de scouts te blijven gaan; ingeschreven zijn bij de scouts wil zeggen naar de bijeenkomsten gaan.

Niet enkel ouders maar ook oudere broers of zussen die al bij de scouts zijn, hebben de keuze voor scouting beïnvloed. Givers vertellen dat zij door het voorbeeld van oudere broers of zussen bij de scouts zijn gekomen. Het is ook door hun voorbeelden dat deze leden er aan denken om later zelf leiding te worden in hun groep.

4.3.2.3 Vrienden brengen nieuwe leden aan

Naast ouders, broers of zussen zijn vrienden het tweede kanaal waarlangs nieu-

we leden worden aangedragen bij de scouts. “Ik ben bij de scouts gekomen langs enkele schoolvrienden”, zegde respondent A. “Maar na een half jaar hield mijn vriend de scouts voor bekeken. Zoveel jaren later ben ik nog steeds bij de scouts”.

Dat scouting opvoeding is getuigde respondent S. Hij is door vrienden bij de scouts terechtgekomen. Scouting betekent voor hem heel veel. Hij heeft broers noch zussen maar de appreciatie en de feedback die hij van zijn leeftijdsgenoten bij de scouts krijgt, compenseren dit gemis toch in ruime mate.

Eén onderdeel van Scouts en Gidsen Vlaanderen, Akabe, rekruteert zelfs uitsluitend nieuwe leiding door beroep te doen op vrienden en kennissen van de leiding. Dit heeft te maken met de aard en het doel van hun werking: een scoutswerking organiseren voor kinderen en jongeren met een geestelijke beperking, waardoor er geen normale doorstroming van leden naar leiding mogelijk is. Respondent D leerde door vrienden Akabe en de scoutsbeweging kennen. Vrienden hebben hem bij Akabe gebracht, terwijl hij eigenlijk lid was van een andere jeugdbeweging.

4.3.2.4 Scouts en gidsen zijn hoog opgeleid

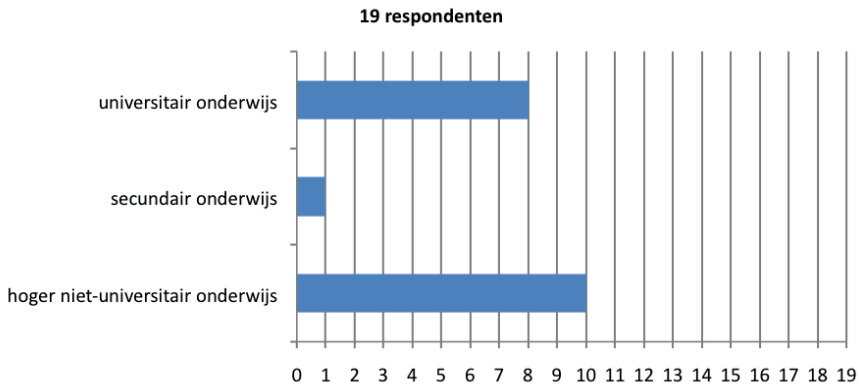
Scouts en gidsen hebben meestal ouders die uit de (gegoede) middenklasse komen, hoog opgeleid zijn en een functie uitoefenen volgens de aard van hun opleiding: ceo van een bedrijf, leraar, zelfstandig beroep als advocaat, directeur van een instelling zoals een bejaardentehuis, therapeute, organisator van evenementen. Respondent P getuigde: “onlangs hadden we op de scouts een barbecue als afsluiting van het werkjaar. De ouders die daarheen komen zijn meestal hoog opgeleid, met een hoge functie of een diploma van hoger onderwijs”.

Scouts en gidsen vertonen hetzelfde opleidingsprofiel als hun ouders. Het begint al bij de leden die nog op de secundaire school zitten. Uit onze interviews blijkt dat zij meestal de zwaardere ASO-richtingen volgen met vakken als Latijn, Grieks, wiskunde en wetenschappen. Wanneer ze het technisch secundair onderwijs volgen, dan zitten zij in richtingen die voorbereiden op hogere technische studies, zoals bijvoorbeeld de richting industriële wetenschappen die voorbereidt op de studies voor industrieel ingenieur. Leerlingen uit het beroeps-onderwijs hebben we bij de respondenten niet aangetroffen.

Achttien van de geïnterviewde respondenten volgen nog universiteit of hoger onderwijs, of hebben hogere reeds studies achter de rug en zijn aan het werk. Een respondent F zat in het laatste jaar van de secundaire school.³⁰⁹ Tien van de respondenten studeerde aan hogescholen en volgde er bacheloropleidingen zoals lerarenopleiding, technisch ingenieur, sociale readaptatiewetenschappen, marketing, productie en logistiek. Acht respondenten deden universitaire studies theologie, architectuur, farmacie, of burgerlijk ingenieur. Verschillende respondenten hadden een lange studietijd aan hogeschool of universiteit. Respondent H volgde de opleiding orthopedagogie en volgt momenteel een bijko-

309 Respondent F volgt nu een bacheloropleiding in de rechten aan de universiteit.

mende opleiding ergotherapie. Respondent P volgde de opleiding van ingenieur-architect en volgt nu nog het schakeljaar architectuur.³¹⁰

Figuur 4: gevolgde hogere studies

Scouting heeft volgens de respondenten een positieve weerslag als men na de studies gaat werken. Respondent K vertelde dat hij door scouting zo gefascineerd geraakt is door het jongerenwerk, dat hij professioneel iets wil gaan doen voor jongeren. Dit mag voor hem zijn in de socio culturele sector of in de muziekwereld. Maar wat hem het meeste interesseert is kunnen gaan werken voor kansarme jongeren. Een andere respondent vertelde dat de ervaringen die ze bij de scouts heeft opgedaan haar geholpen hebben om de dingen beter georganiseerd te krijgen. Verschillende respondenten hebben ook een job waardoor zij leiding geven aan een groep mensen. Respondent T zegt van zichzelf dat hij zijn job met verantwoordelijkheid voor andere werknemers niet zou aankunnen zonder de vaardigheden die hij op dat gebied bij de scouts heeft geleerd.

4.3.2.5 Scouts en gidsen vinden elkaar in dezelfde vormen van vrijetijdsbesteding

Inzake hun uitgaansleven vallen scouts en gidsen op doordat ze eerder sober zijn. Als ze op stap gaan, cafés bezoeken, fuiven, dan gebeurt dit meestal binnen de vriendengroep die men binnen de scouts heeft opgebouwd. Respondent B vertelde dat zijn (scouts)vriendengroep heel sober is. Ze gaan nooit uit en houden ervan om bij iemand thuis een spel te spelen of anders rustig op café wat te praten.

Naast hun drukke bezigheden met de lokale scoutsgroep of de regio waarvoor de respondenten verantwoordelijk zijn, hebben verschillenden onder hen

³¹⁰ Overgang van bachelorniveau naar masterniveau.

nog tijd voor sport. Zo is respondent A lid van een wielclub en copiloot in de autorally van zijn stad. Respondent L is ook nog lid van een judoclub, maar omdat hij naast een functie op verbondsniveau ook nog leider is van een lokale groep, heeft hij geen tijd meer om naar de trainingen te gaan. Niet alle respondenten zitten zo krap wat tijdsbeslag betreft. Respondenten N en M hebben na al hun zorgen voor hun scoutsgroep nog tijd voor een wekelijks partijtje voetbal. Toch is dit een klein deel van de respondenten die voor sport als bijkomende hobby kiest.

Verschillende respondenten hebben ook een muzikale hobby en een voorkeur die uitgaat naar klassieke muziek, dansmuziek en muziek uit de jaren zeventig en tachtig. Ook kleinkunst bevalt verschillende respondenten wel. Opvallend was dat de naam van de groep Yevgueni, die hedendaagse kleinkunst brengt, in verschillende interviews weerklonken heeft.³¹¹ Respondent J vertelde tijdens het interview dat ze die middag pas gehoord had dat er 's avond een optreden zou zijn van deze groep. Het was echter te laat om nog aan kaarten te komen, anders had ze het interview zeker afgezegd.

Sommige respondenten zijn zelf muzikant. Ze spelen een instrument, zoals respondent J, die dwarsfluit speelt. Of ze zijn lid van een muziekgroep zoals respondent K, die enkele weken na het interview een optreden met zijn groep had in de AB (Ancien Belgique) in Brussel. Hij vond dit een hele eer om met zijn band in deze bekende zaal in de hoofdstad te mogen optreden. Respondent O is voorzitter van een solidariteitskoor. De meeste respondenten zijn enkel op een passieve manier met muziek bezig. Maar volgens respondent T gaat het dan wel om: "de overgave aan 'iets meer', die diepere gevoelens die muziek naar boven kan brengen." De muziek waar respondent T aan denkt is: elektronische muziek en ook de muziek van Arvo Pärt. Dit is traag golvende, harmonisch klinkende meditatieve muziek die vooral op het gevoel werkt.³¹² Respondent S is zelf al jaren fan van Zjef Vanuytsel. Hij bracht als leider muziekcassettes met liederen van deze zanger mee naar de vergadering en speelde ze daar af. Later, op een concert van Vanuytsel, ontmoette respondent S iemand van zijn oude givertak. Hij is momenteel vijftientig jaar en langs respondent S zelf fan geworden van Zjef Vanuytsel. De respondent vindt het fantastisch om tijdens de korte tijd dat men met leden omgaat, hun culturele bagage te kunnen uitbreiden. Verschillende respondenten houden van literatuur en poëzie. Natuurbeleving is ook een belangrijke waarde. Natuurbeleving en dan meer bepaald bergtochten hebben respondent K altijd aangesproken. Al hebben de respondenten naast de scouts nog andere hobby's, ze zijn het over één ding allemaal eens: scouting gaat voor op de andere hobby's, als muziek, sport, dansen of trekken in de bergen.

311 Yevgueni is een Belgische muziekgroep die Nederlandstalige nummers brengt. Hun muziek wordt omschreven als moderne kleinkunst.

312 K REICHENFELD, *XYZ van de klassieke muziek*, Houtem, Vanholkema & Warendorf, 2003, 239. Arvo Pärt, is een Estse componist (*1935) die muziek maakt die hij 'tintinabular' noemt, (uit het Latijn tintinabuli, kleine bellen), muziek die klinkt als het geluid van bellen of klokken. Deze muziek wordt gekenmerkt door simpele harmonieën, vaak ook door enkele noten of drieklanken die volgens de componist als bellen rinkelen.

4.3.3 Cluster 2: Scouts en Gidsen, jeugdbeweging met een sterke identiteit

4.3.3.1 Engagement en motivatie

Scouts en Gidsen Vlaanderen is een vrijwilligersbeweging. Daardoor is het engagement dat jongeren opnemen als leider of leidster enkel mogelijk als een gezamenlijk engagement van heel de leidingsploeg. Dit vraagt van de leiding een volgehouden engagement. Maar belangeloze inzet voor scouting begrijpen buitenstaanders niet altijd. Respondent E zegde het zo: “Zolang er idealisten zijn in de beweging, blijft scouting steeds verder gaan.”

Respondent B vindt het vrijwilligerskarakter van de beweging eigenlijk wel goed omdat jongeren zo leren dat niet alles om geld moet gaan. Door te blijven kiezen voor vrijwillige inzet, krijg je goed gemotiveerde leiders en leidsters. Want men moet heel gemotiveerd zijn om vandaag in leiding te staan bij scouting. Naast de wekelijkse activiteiten is er de zorg voor het lokaal en het materiaal. Maar het belangrijkste zijn de wekelijkse activiteiten. Activiteiten moeten kwalitatief goed zijn, wil men kinderen motiveren om naar de scouts te komen en er te blijven.

Verschillende respondenten zeggen dat ze worden opgeslorpt door scouting. Immers, inzet voor scouts vraagt veel tijd en energie. Leiding geven is best zwaar want buiten het gezin en studeren blijft er haast geen tijd meer over. Leiding bij scouts zijn meestal heel actieve mensen, die met veel dingen bezig zijn, zoals vergaderen met jeugdraden, oudercomités, kookploegen.

Soms worden bovenlokale engagementen op het niveau van district, gouw of verbond gecombineerd met leidinggeven in een lokale groep. Zo is respondent L geëngageerd op verbondsniveau, maar daarnaast staat hij nog steeds, uit noodzaak, in leiding bij de lokale groep waaruit hij afkomstig is. Toch zeggen alle respondenten dat dit engagement echt de moeite waard is: inzet en engagement halen altijd wel iets uit. Voor sommigen is scouting zelfs een echte passie geworden. Respondent L vat dit gevoel heel goed samen: “Ik heb veel van de scouts gekregen en dit motiveert mij om zelf ook iets terug te doen voor scouting”.

Heel cruciaal voor het lukken van dit engagement voor scouting is de gedragenheid door vrienden. Vriendschap is bij alle respondenten een bepalende factor. Vriendschappen en groepsgevoel zijn de belangrijkste motivatiebronnen om bij de scouts te blijven. Gelukkig zien de meeste respondenten nog heel veel geëngageerde mensen om hen heen. Engagement wordt nog steeds van generatie op generatie doorgegeven. Dit bewijzen de geïnterviewde givers. Ze zegden heel gemotiveerd te zijn om leiding te worden. Het werk dat hiermee gepaard gaat schrikt hen niet af, zolang er maar genoeg vrienden zijn die zich ook willen engageren. Engagement is voor hen de belangrijkste waarde, motivatie leert men bij de scouts.

4.3.3.2 Gelijktijdige inzet voor leiding en leden

Als men leiding wordt in een jeugdbeweging dan gaat het steeds om een dubbel engagement. Er is de zorg voor de leden en de samenwerking in de leidingsploeg. Deze twee horen onlosmakelijk samen. Kiezen voor slechts één van beide kan niet. Respondent J vertelde van een medeleiding die enkel voor de leiding naar de gidsen kwam. Aan de werking met de kinderen beleefde ze geen plezier. Na een tijdje is ze dan ook gestopt. Respondent G doet scouts voor zichzelf en voor de leidingsploeg, maar in het bijzonder voor de leden die haar zijn toevertrouwd.

Bezig zijn met kinderen, jongeren iets bijbrengen, ze bij wijze van spreken van de straat houden is de voornaamste motivatie om leiding te worden van de scouts. Kinderen kunnen soms ook wel eens lastig zijn, maar toch is leiding geven gewoon leuk zeggen respondenten N en M. Respondent J doet scouting graag omdat ze er van geniet hoe kinderen zich amuseren. Al doende leert men met kinderen omgaan, dankzij de hulp van medeleiding.

De werking met kinderen is een belangrijke motivatie, scouting creëert een teamgevoel in de leidingsploeg. Wanneer de vraag gesteld wordt waarom de respondenten in leiding zijn gestapt, dan luidt het antwoord steevast: voor mezelf en voor de groep. Leiding geven heeft hij voor zichzelf gedaan en voor de leden, zo beaamt respondent T. Respondent R is bij de scouts omwille van de kinderen en de groep. Naast de zorg voor de kinderen en de medeleiding, leert men ook omgaan met de ouders van de leden.

4.3.3.3 Scouting kleurt de identiteit van jonge mensen

Scouting geeft aan jongeren een identiteit mee. Dat kunnen we zeggen van alle respondenten die de scoutsbeweging heel dankbaar zijn voor alles wat ze er gekregen hebben.

Het valt scouts en gidsen zelf op dat wanneer zij meewerken aan andere organisaties dan scouting, zoals studentenclubs aan de universiteit, ze meteen opmerken wie er lid is van de scouts of een andere jeugdbeweging en wie niet. Jongeren afkomstig uit de jeugdbeweging hebben blijkbaar iets voor op andere jongeren. Leiding van de scouts zijn door hun lidmaatschap sterker in het organiseren, ze handelen veel zelfstandiger en slagen er in om met mensen van allerlei slag samen te werken. Dit heeft alles te maken met de eigenheid van de scoutsbeweging die aan haar leden een specifieke identiteit geeft. Respondent S zegt dat de opvoeding thuis en op school weliswaar veel belangrijker is dan de kleine inbreng van de scoutspedagogie, maar de invloed ervan is volgens hem toch wel significant. Jongeren waarvan hij leiding is geweest, vertellen hem dat ze veel te danken hebben aan de scouts.

Scout zijn is een gedrevenheid, men weet niet waar ze vandaan komt, maar ze is er wel. Scouting is voor respondent E een levenswijze. Scouts is voor respondent K een doel. "Ik moest als groepsleider alles zijn: er zijn voor de me-

deleiding, en als een goede huisvader zijn wanneer er aan het lokaal gewerkt wordt.” Verschillende respondenten zeggen dat hun leven er heel anders zou hebben uitgezien zonder de scouts. Eenstemmig bevestigen zij dat scouting hen gemaakt heeft tot de persoonlijkheden die zij nu zijn. Respondent C zegt het zo: “Moest ik niet bij de scouts zijn geweest, dan had ik nu al een diploma en werk, maar dan was ik niet de mens geworden die ik nu ben na al die jaren scouting.” Ze zijn ook bijzonder trots om scout of gids te zijn want het is uw eigenheid, uw identiteit. In die zin benadrukte respondent B heel fel het belang van de scouts-tradities. Hij vermeldde in het bijzonder belofte en totemisatie. Men kan deze tradities schrappen maar dan verliest men een deel van de identiteit als scouts. Respondent C vat de identiteit van de scouts heel filosofisch op: “*Scout zijn is voor mij een gewoonte*. “Als men niets anders kent dan scouting, dan staat men er ook niet bij stil”. Scouts heeft de respondenten gemaakt tot wie ze nu zijn. Scouting bekleedt daarom een grote en belangrijke plaats in hun leven. Respondent R zegt in dit verband: “moest ik niet naar de scouts gekomen zijn, dan was ik een totaal ander iemand geweest, echt waar.” De meeste respondenten zeggen ook dat ze scouting niet kunnen missen; scouting is een steeds wederkerend onderwerp in de gesprekken met vrienden. Bij de scouts leerden de respondenten niet enkel vaardigheden om met anderen samen te werken, maar door het spel van scouting leerden ze ook veel over zichzelf. “Scouts heeft structuur gegeven aan mijn leven, vooral dan de zin voor engagement, om iets te doen voor anderen”, zo zegt respondent I.

Scouting geeft bij leden en leiding soms het gevoel een streepje voor te hebben op andere jongeren. Mensen uit de jeugdbeweging beschikken over vele vaardigheden omdat de jeugdbeweging zo veelzijdig is en mensen in die zin ook vormt. Respondent H vertelde dat haar moeder bij sollicitatiegesprekken jongeren afkomstig uit een jeugdbeweging meteen opmerkt. Ze zijn zelfstandiger en trekken beter hun plan en krijgen daarom altijd voorrang. Op zich hoeft dit geen probleem te zijn. Maar respondent J waarschuwt toch voor een gevaar, namelijk om opgesloten te worden in de eigen scoutswereld, muren te bouwen om scouting heen en zo de openheid naar buitenstaanders te verliezen.

4.3.3.4 Groepsverbondenheid is belangrijk

Als scout of een gids ben je nooit alleen. Men beleeft het spel van scouting in groep. Respondent D ervaart deze groepsverbondenheid heel sterk bij Akabe waarvan hij leiding is: “Bij Akabe geef je als team leiding. Men kan dit niet alleen want het is uitputtend en energierovend”. Bij de scouts word je gepusht om dingen samen te doen. Het is juist dit groepsgevoel dat scouting zo aantrekkelijk maakt. Door deze ‘teambuilding’ leert men er ook met anderen omgaan. Jamboree is zo een typisch scoutssymbool van wereldwijde verbondenheid. Ook de geïnterviewde leden vinden groepsverbondenheid belangrijk. Hierdoor weten ze wat kan en niet kan in hun groep. Groepsgevoel en vriendschappen zijn de

belangrijkste motivatie om bij de scouts te blijven en later eventueel leiding te worden.

4.3.3.5 Pedagogisch project zit vervat in de basispijlers

Scouting is voor een stuk opvoeden, het leert jongeren groeien in hun menswording. Respondent F vindt het verhaal dat achter scouting steekt heel mooi: jongeren bezighouden en ze ook iets bijbrengen. Pedagogie vormt daarom het geraamte voor het spel van scouting.

4.3.3.5.1 Engagement, dienst, ploegwerk worden het meest vernoemd

De basis waarop scouts en gidsen haar werking heeft opgebouwd zijn de vijf basispijlers. Hieraan kan de werking van elke scoutsgroep worden getoetst. Respondenten die vorming hebben gevolgd of meewerken in de hogere structuren van de beweging kennen de basispijlers, maar ook de huisstijl en de missietekst van Scouts en Gidsen Vlaanderen. Om het belang van de basispijlers te onderstrepen citeren we een uitspraak van Respondent D: “De basispijlers doen u op een andere manier kijken naar de gasten van akabe”. De respondenten kennen niet alle basispijlers uit het hoofd. Engagement, dienst en ploegwerk zijn de basispijlers die het meest geciteerd worden door de respondenten. Engagement is een cruciale basispijler, daar zijn alle respondenten het over eens. Omdat het engagement bij zijn leidingsploeg niet zo sterk was, is respondent O op andere manieren gaan werken voor scouting. Engagement is iets wat heel sterkt leeft bij respondent I. Dit engagement geeft structuur aan haar leven, vooral dan de zin om voor anderen iets te kunnen doen. Basispijler dienst wordt gerealiseerd in het vrijwilligerswerk bij de scouts. Dienst is een belangrijke basispijler. Dienst zit vervat in het vrijwilligerswerk zelf, het is een vaste waarde in de groep, is de mening van verschillende respondenten over deze basispijler. Maar af en toe betekent dienst ook als scouts of gidsen naar buiten willen komen om iets te doen voor de samenleving. Respondent I maakt een vergelijking. Zij is in Afrika geweest. Daar is de scoutsbeweging in de eerste plaats een dienst aan de samenleving. In vergelijking met Afrika vindt ze dienst hier wat mager uitvallen. Ploegwerk is ook een standaardwaarde en scherpt het groepsgevoel aan evenals zelfredzaamheid en medebeheer. Scouting is enkel mogelijk door ploegwerk.

4.3.3.5.2 Basispijlers zitten meestal impliciet in de werking

De basispijlers behoren niet tot de parate kennis van de meeste respondenten. Toch vinden ze dat de basispijlers in de wekelijkse activiteiten van hun lokale groep op een impliciete manier aan bod komen. Als we er naar vragen blijken de basispijlers toch wel stevig verankerd te zijn bij de meeste groepen. We geven enkele voorbeelden:

“Leiding geven is een diensttaak”, vindt respondent H. Respondent K kent de *Kijk Op Scouting* niet waarin de scoutsmethode en de basispijlers vermeld

worden. “Maar de wetenschap van met een grote groep aan een project te hebben gewerkt geeft me een wow gevoel van groepsverbondenheid en ploeggeest”, getuigt deze respondent. De basispijlers kennen ze niet echt maar ze zijn volgens respondenten N en M wel impliciet aanwezig in de werking: “Engagement is belangeloze inzet voor de groep. Dienst is een opdracht vooral binnen de groep”. Basispijler zelfwerkzaamheid is onbekend. Medebeheer is medeverantwoordelijkheid opnemen voor de eigen scoutsgroep. Ploegwerk vinden ze evident. Respondent R kent de basispijlers maar op een intrinsieke manier. Basispijler dienst bijvoorbeeld hebben ze in haar groep jarenlang ingevuld door voor de Damiaanactie viltstiften te verkopen. Ze vindt het eigenlijk niet zo erg dat haar medeleiding de basispijlers maar vaag kent en ze bovendien op een eigen manier invult en vorm geeft. “Immers als je iets doet wat niet bij de scoutsspirit hoort wordt er wel gereageerd.”

4.3.3.6 Scouting is veelzijdig

Scouting heeft een veelzijdig pedagogisch programma. Scouting is heel divers en niet gericht op een enkele vaardigheid. Iedereen is welkom bij de scouts omdat iedereen wel iets heeft waarin hij of zij de beste is. Respondent G zegt het aldus: “Scouting geeft structuur en heeft een ruim aanbod waarin je van alles kan doen. Er zijn bij de scouts heel weinig dode momenten.” Er is volgens respondent I altijd wel iets waarvoor men zich kan inzetten. Scouts spreekt jongeren aan omdat het veelzijdig is; het gaat om samen dingen te doen, minder om competitie zoals bij een sportclub. Daarom is volgens respondent M scouting zo veelzijdig. Scouting verruimt de blik omdat men leert omgaan en samenwerken met allerlei mensen. “Onbewust benut men deze competenties in andere situaties”, zegt respondent I. Bijvoorbeeld in een groepswerk aan de unief. Scouting verruimt de horizon zeggen respondenten M en N: “Er komt heel wat kijken bij leiding geven, onder andere veelvuldige contacten met andere groepen en andere mensen. Hierdoor breidt het netwerk van kennissen en vrienden wel enorm uit! Scouting is heel divers en niet gericht op een specifieke vaardigheid.”

Omdat scouting zo een veelzijdige vorming aanbiedt, kunnen jongeren er veel bijleren; ze kunnen er vaardigheden opsteken die ze nergens anders leren. Respondenten N en M getuigen hiervan als volgt: *“Scouting heeft mij veel geleerd. Dat ondervindt men pas als men gaat werken. In een jongensscoutsgroep kan het er soms hard aan toegaan. Dit ervaart men soms ook op de werkvloer. Bij scouting wordt geleerd om te gaan met gemakkelijke en met moeilijke mensen.* “Ze erkennen dat deze vaardigheid, geleerd bij de scouts, hun ook in het gewone leven soms heel goed van pas komt.”

4.3.3.6.1 Scouting is learning by doing

Scouting is ‘learning by doing’. Dit was initieel de bedoeling van Baden-Powell. Dit kan toegepast worden op alle respondenten, want allen hebben ze doorheen

hun lidmaatschap bij de scouts en tijdens hun leidingsperiode heel veel dingen geleerd, die men nergens anders leert. We geven enkele treffende voorbeelden die dit illustreren.

Respondent S vertelt. Scouting was voor hem in de eerste plaats amusement. Aanvankelijk wist hij niet hoe het allemaal moest gebeuren. Van basispijlers, de KOS had hij nog nooit gehoord. Leiding bij scouting was voor hem echt: “*learning by doing*”. Het getuigenis van respondent D sluit hier bij aan. Hij is afkomstig van een andere jeugdbeweging. De pedagogie van scouting heeft hij geleerd als leider bij Akabe en als lid van Ploeg Zingeving, zo is scouting voor hem een hobby geworden. Respondent P, die pas als leider bij de scouts aansloot, vond zijn scoutscarrière plezierig. Zelfs als groepsleiding heeft hij dingen geleerd die hem zijn hele leven zullen bijblijven. “Scouting heeft ons veel geleerd, zelfs leren omgaan met moeilijke en gemakkelijke mensen,” zeggen respondent M en N.

4.3.3.7 Scouting is een sociale dienst aan de samenleving

Wat zeker behoort tot de scoutsidentiteit is de inzet voor en de betrokkenheid op de samenleving. De respondenten die we interviewden zijn, hoe kan het ook anders, voornamelijk bezig met werk of studies. Scouting is in die zin een meerwaarde voor deze jonge mensen omdat het een menselijke aanvulling is op job of studie. Leren samenleven en leren samenwerken, dat leert men bij de scouts. Respondent J vindt dat dit menselijke van scouting een goed tegenwicht is voor haar ingenieursstudies. Scouting doorbreekt en nuanceert het zwart-witdenken eigen aan de burgerlijke ingenieurs. Daarom wordt jeugdbeweging door de respondenten ervaren als meerwaarde bij hun opvoeding en opleiding. Sociale inzet is belangrijk, maar voor sommige respondenten enkel binnen een scouts-context. Respondent D zegt dat hij zijn leiding motiveert tot sociale betrokkenheid op de samenleving. Respondent J zegt: “Sociale gevoeligheid is een waarde van thuis uit. Scouts biedt een uitgelezen alternatief om jongeren van de straat te houden.”

Respondent S doet scouting voor de mensen en voor de maatschappij, hij betreurt dat de basispijler dienst te weinig gelinkt wordt aan de samenleving en te weinig als dienst naar de samenleving wordt gezien. Respondent F vindt inzet voor de samenleving belangrijk. Hij is van mening dat meer mensen dit zouden moeten doen. Scouting vindt hij hiervoor ideaal: men houdt jongeren van de straat en brengt hen iets bij van de wereldwijde verbondenheid van scouts en gidsen met elkaar.

Dit is ook de overtuiging van respondent O: “Men is lid van de scouts, maar dit lidmaatschap houdt tevens in aan de samenleving te laten merken dat scouting geen elitegroepje is, maar dat scouting de bedoeling heeft om de talenten die jongeren daar verkregen hebben verder ten dienste te stellen van de samenleving”. In deze zin probeert ook respondent E als groepsleider zijn medeleiding te motiveren tot sociale betrokkenheid. Volgens respondent M wordt het sociale

dat in scouting steekt heel kernachtig weergegeven in de slogan: ‘Eens scout, altijd scout’. “We wonen in een solidaire wereld en daarom moeten we als scout of gids op een positieve manier in deze wereld staan, we kunnen er samen iets aan doen”, aldus respondent M.

Respondent T is een uitgelezen voorbeeld van hoe inzet voor de scouts-beweging zich ook voortzet in maatschappelijk engagement. Deze respondent voelt zich heel betrokken op de samenleving. Daarom is hij onder andere lid geworden van een straatcomité in een ‘gemengde’ buurt van zijn stad. Hij is erg positief ingesteld op vlak van de maakbaarheid van de maatschappij. De samenleving is net zoals bij scouting: op kleine schaal zie je dingen lukken. Dit kost wel veel energie, maar als men blijft volhouden en probeert de onverschilligheid of onwetendheid bij de mensen uit de weg te ruimen, dan verandert er wel degelijk iets, kan je wel iets bereiken.

4.3.3.8 Verminderend engagement brengt de eigenheid van scouting in gevaar

“Er zijn naast flauwe kindjes ook flauwe leiding, die het engagement niet volhouden.” Deze boude uitspraak van respondent R wijst op een pijnpunt in de scoutswerking: er worden steeds minder mensen gevonden die zich willen inzetten voor de beweging en als ze het al doen dan worden de engagementen steeds korter in tijd.

Volgens respondent A nemen jongeren te veel engagementen ‘à la carte’ op. Als er bij wijze van spreken gefeest wordt, dan zijn ze er. Maar als er gewerkt moet worden, dan sturen ze hun kat. Mensen houden langetermijnengagementen niet vol. De duurtijd van een verkozen functie bedraagt drie jaar (zie ook 2.4.4). Toch is dit voor scouting belangrijk. Nog steeds volgens respondent A heeft dit te maken met veranderingen in de samenleving, waarbij het verenigingsleven, de hoeksteen van de samenleving in Vlaanderen, aan het verdwijnen is. De vrijwilliger die zich na zijn dagtaak nog om niets inzet voor zijn vereniging bestaat haast niet meer, zo besluit respondent A.

De scoutsbeweging volgt hier een maatschappelijke trend. Zo is respondent O uit onvrede met het dalende engagement van zijn medeleiding op een andere manier gaan werken voor de scouts, namelijk bij gouv en verbond. Het wordt ook steeds moeilijker om jongeren voor niets dienst te laten bewijzen aan de samenleving.

Respondent T maakt zich toch wel zorgen. De scouts is voor hem een pedagogisch project, maar als de beweging dit zo benoemt dan bouwt ze een muur rondom zichzelf. Ze moeten ook aandacht blijven hebben voor de mensen naast de beweging, zelfs voor andere jeugdbewegingen. Maar ze moeten ook de continuïteit van het pedagogisch project proberen te verzekeren in een beweging met een groot verloop. De passage van mensen is eigen aan een jeugdbeweging, maar waar veel passage is van mensen is er ook veel passage van kennis, waardoor er heel wat kennis verloren gaat. Omdat dit elk jaar opnieuw moet worden

opgebouwd, gaat er veel energie en kennis verloren, verduidelijkt respondent T.

Volgens respondent K valt het met engagement allemaal nogal mee, ook al geeft deze respondent toe dat er hier en daar wel problemen zijn met een verminderde inzet van leiding. Maar de tijd dat mensen zes, zeven of acht jaar in de leiding van een groep bleven lijkt, volgens hem, wel definitief voorbij te zijn. Respondent L nuanceert enigszins de problemen rond engagement in scouting. Hij ziet nog veel geëngageerde mensen rondom zich. Respondent L voegt er aan toe dat we moeten opletten niet in een negatieve spiraal terecht te komen met het voortdurend spreken over het verminderend engagement van leiding. Want als men altijd maar blijft herhalen dat alles slechter gaat, dan gaat men het op de duur ook nog geloven. Toch erkent hij ook dat iedereen met meer dingen bezig is dan alleen scouting. Respondent L besluit met een optimistische visie: "Zolang elke groep enkele voortrekkers heeft, is de toekomst van scouting verzekerd."

4.3.3.8.1 Aangeprate behoeften zet vrijwilligerswerk onder druk

In gesprekken met groepsleiding valt het op dat men zich steeds meer zorgen maakt over het engagement van volgende generaties leiding. De druk vanuit de samenleving neemt toe en dat voelt men ook bij Scouts en Gidsen Vlaanderen. Het is bijvoorbeeld lastig voor leiding te zien dat leeftijdgenoten een weekend gaan werken en zeventig euro verdienen, en dat zij zich gratis inzetten voor een jeugdbeweging. Respondent C zegt dat keuzes maken voor jongeren steeds moeilijker wordt door de brede waaier aan mogelijkheden. Jongeren raken hierdoor gedemotiveerd. In de samenleving is er een tekort aan rationele vorming, aan waarden en normen. "Is de internetcultuur wel zo een goede zaak?" zo vraagt hij zich af. Respondent H vindt zelfs een mobiele telefoon gewoon verschrikkelijk. Ze zet hem nooit op en mist op die manier heel wat oproepen. Haar vriend was steeds kwaad omdat ze nooit opnam.

4.3.3.8.2 Vorming is een noodzaak

Het blijft een constante uitdaging voor Scouts en Gidsen Vlaanderen om voldoende goede leiding te vormen om op die manier een antwoord te geven op de problemen die we in het vorige punt hebben geschetst. Verschillende respondenten vinden het daarom belangrijk dat beginnende leiding, desnoods verplicht, vorming volgt. Meerdere respondenten getuigden dat de Gilwell-trappervorming daarvoor ideaal is, omdat dit een vorming is die gericht is op de persoon zelf en op het ontdekken van haar of zijn plaats in de leidingsgroep. Respondent T heeft als gouwcommissaris de Gilwell-trapper cursus gevolgd. Hij vond dit een perfecte formule. Respondent B heeft vorming gevolgd omdat hij aan jongeren goede activiteiten wil aanbieden. Hij hoopt hierdoor kinderen te motiveren om naar de scouts te komen. Verder vertelde hij dat de opstart van zijn lokale scoutsgroep pas gelukt is nadat de hele leidingsploeg vorming is gaan volgen. Respondent I bevestigt dat vorming volgen het engagement ondersteunt. Ze heeft de animator cursus gevolgd en ook de chiro-scouts cursus. Na deze vor-

ming of cursus kreeg ze weer een ‘boost’ om vol enthousiasme verder te werken als leidster. Vorming schept ook verbondenheid over de grenzen heen van de lokale groep. Ondertussen is ze zelf cursusleidster geworden bij Scouts en Gidsen Vlaanderen. Respondent J zegt dat ze vorming volgde en dit vooral voor haar leden heeft gedaan.

Sommige respondenten vinden dan weer dat scouting op zich al vormend is en dat de noodzaak aan vorming niet zo dwingend is. “Als men naar de scouts gaat, dan is men toch een beetje anders dan dat men dit niet doet”, zegt respondent G. In sommige groepen bestaat er ook helemaal geen traditie om mee te doen met het vormingsaanbod van de beweging. Respondent O heeft jintro, animatorcursus en jamboree gevolgd als vorming. Het heeft hem wel enige moeite gekost om tegen de trend binnen de leidingsploeg in te gaan en deze cursussen te volgen.

Alhoewel er voor de leeftijdsgroep van de givers geen vormingsaanbod op niveau van de beweging bestaat, zijn deze jongeren er zich van bewust dat leiding worden veel vorming en voorbereiding vraagt. Eén van deze jonge respondenten weet dit van zijn zus die nu al deel uitmaakt van de leidingsploeg van zijn scoutsgroep.

4.3.3.8.3 Kennis pedagogisch project te vanzelfsprekend verondersteld

Vorming volgen door leiding is wenselijk om het pedagogisch project van scouting meer bekendheid te geven bij nieuwe leiding. Volgens respondent T teren de lokale scoutsgroepen op een reserve van parate kennis over het pedagogisch project. Het lukt nog wel, zegt hij, maar hij vreest dat de beweging van een verkeerde veronderstelling uitgaat, dat de pedagogie, gebaseerd op de basisspijlers impliciet aanwezig is in de meeste groepen. Hij vreest dat dit niet het geval is. Immers, pedagogie is het geraamte dat de continuïteit garandeert in de beweging. Respondent T vindt dat men heel bewust hiermee moet omgaan. Hij geeft het voorbeeld van een ritueel, dat pas zin en betekenis krijgt als men het begrijpt en beleeft. Daarom relativeert hij de uitspraak ‘eens scout, altijd scout’. Voor hem is dit zeker het geval, maar hij weet niet of dit voor iedereen zo is. Er zijn ook teveel pedagogische thema’s naast elkaar. Door het grote verloop bij de leiding, deze blijft gemiddeld maar drie jaar actief, krijgen al deze thema’s niet de kans om door te dringen tot bij de groepen.

4.3.4 Cluster 3: Waarden zijn belangrijk

4.3.4.1 Scouting, engagement dat niet vrijblijvend is

Engagement bij Scouts en Gidsen Vlaanderen betekent: “zich inzetten in vrije tijd die niet vrijblijvend is”, zo staat het in de missietekst van de beweging. Respondent K vindt dat mensen motiveren tot belangeloze inzet de belangrijkste waarde is uit de missietekst. Engagement houdt in de eerste plaats in verant-

woordelijkheid nemen voor leden. Ouders vertrouwen hun kinderen voor enkele uren toe aan een groep jonge leiders. Maar naast de wekelijkse activiteiten en de werking van de groep blijft er ook nog de zorg voor het lokaal en het materiaal als een belangrijke zorg voor een leidingsploeg. Respondent A omschrijft dit niet-vrijblijvende engagement bij Scouts en Gidsen Vlaanderen als volgt: “Iemand die iets doet en er voor betaald wordt, dat is een professional. Maar iemand die iets doet en er ook nog voor betaalt, dat is een scout!” Respondent D, die leider is bij Akabe zegt: “Leiding geven bij Akabegroepen is zo zwaar dat het andere engagementen uitsluit. Maar men krijgt er veel voor terug: vrienden waarmee je op café gaat of naar optredens gaat of mee op reis trekt.” “Mijn engagement komt voort uit mijn geloof in de wereld en de mensen”, voegt respondent D er nog aan toe. Respondent H wil zich heel graag inzetten voor anderen zoals ze bij scouting heeft geleerd. Ze weet ook dat ze niet het grote geld zal verdienen, maar dat heeft ze er graag voor over. Respondent I zegt dat de vrijwillige inzet bij scouting het beste in de mensen naar boven haalt. Dat is juist het leuke aan scouting: “vrijwillig, spontaan maar zeker niet vrijblijvend”, aldus deze respondent.

Scoutswaarden worden ook meegenomen en gebruikt in het latere leven van de scout of gids, tenminste zo getuigen verschillende respondenten. “Waarden zoals engagement en dienst draagt hij zijn leven lang mee”, zegt respondent O. Het studentenhuus waar hij woont vraagt een sociaal engagement, dat is dan scouting geworden. Respondent T getuigt dat scouting in zijn leven nog steeds heel sterk aanwezig is. Scouting heeft een heel grote plaats ingenomen in zijn leven.

Voor T betekent scouting vooral met mensen leren omgaan. Maar er is een verschil tussen oog hebben voor alles en iedereen en er ook iets mee doen. “Er iets mee doen, dat heb ik bij de scouts geleerd.” De aandacht voor de zwaksten uit de groep, heeft hij van zijn ouders geleerd. Respondent R is pas verkozen tot districtscommissaris. Dit zegt iets over haar gedrevenheid, haar engagement en haar motivatie voor scouting.

4.3.4.2 Scouting bepaalt de persoonlijke ontwikkeling

Regelmatig komen jongerenprotesten in de media. Onze respondenten zeggen deze protesten wel te kennen, maar er weinig voeling mee te hebben. Zo zegt respondent P wel enigszins te kunnen begrijpen waarom jongeren kritiek hebben op de samenleving, maar voor zichzelf ziet hij weinig reden om zich tegen de samenleving af te zetten. Respondent O zegt tevreden te zijn met de kansen die hij krijgt. Toch maakt hij zich wel zorgen over de geruisloze verhoging van de collegegelden waardoor studeren in de toekomst enkel weggelegd zal zijn voor kinderen uit bemiddelde gezinnen. De enigszins lauwe reacties van onze respondenten op de jongerenprotesten valt ten dele te verklaren door het lid zijn van de scouts. Respondent C zegt dat hij enorm veel geleerd heeft bij scouting,

zelfs het juist inschatten van de reactie van een medeleider wanneer de leden eens lastig zijn. Respondent K zegt zelfs een heel positieve kijk te hebben op de samenleving, dit komt ook tot uiting in zijn totemnaam: 'er positief tegenaan gaan'. Dit is ook zijn persoonlijke leuze geworden. Hij wil mensen langs het lidmaatschap van de scouts aanzetten tot actief burgerschap en sociale inzet. Langs het jeugdwerk en het sociaal cultureel vormingswerk wil hij deze positieve boodschap uitdragen.

Bij alle respondenten heeft scouting een levenslang merkteken nagelaten waarop ze fier zijn. Verschillende respondenten zegden heel eerlijk: "We zouden helemaal andere mensen geworden zijn indien we nooit lid waren geweest van scouting". De leuze: 'eens scout altijd scout', onderschrijven ze voluit en dragen ze een leven lang met zich mee; "Wat we gezien hebben bij andere scouts, dat passen we nu zelf toe". Respondent A zegt: "Mensen die lid zijn van scouting zijn mensen die iets van het leven kennen". Hij is met zijn scoutsgroep ooit naar Auschwitz geweest, en heeft gezien in welke penibele omstandigheden mensen daar moesten overleven. Dit gebeuren heeft op hem en heel zijn groep een diepe indruk gemaakt. "Dan pas beseft men het grote geluk om in Europa te zijn geboren en bijvoorbeeld niet in Afrika, waar mensen, net als in de concentratiekampen, dagelijks moeten vechten om te overleven", aldus de wijze woorden van de respondent.

4.3.4.3 Scoutsvrienden zijn echte vrienden

Alle respondenten, zonder onderscheid, zeggen dat vriendschap een belangrijke waarde is, en een enorme stimulans voor hun engagement als leiding. Respondent C heeft dankzij de scouts enkele goede vrienden waarop hij echt kan vertrouwen. Respondent E heeft, zoals de meeste respondenten, zijn beste vrienden bij de scouts. Deze vriendschappen bij scouts duren langer, zo getuigt respondent B, soms een leven lang.

Respondent H is de scouts enorm dankbaar. Een vriendengroep vindt ze belangrijk en vermits alle jongeren in haar dorp bij de scouts waren, heeft ze haar vrienden daar leren kennen. Gelukkig maar, vindt ze, want buiten de scouts valt er in haar dorp niet veel te beleven. Samenzijn met vrienden is een voorname waarde voor de givers die we interviewden.

4.3.4.4 Vriendschap creëert verbondenheid

Vriendschap is belangrijk bij scouting. Als men doorgroeit tot leiding dan kent men elkaar na al die jaren door en door. Dit geeft sterke verbondenheid, zeggen respondenten M en N. Dit groepsgevoel en vriendschappen zijn de belangrijkste motivatie om bij de scouts te blijven, zegt ook respondent I. Vrienden en verbondenheid zijn de belangrijkste bron van motivatie. "Waarom gaat men

naar de scouts?” zo vraagt respondent M zich retorisch af. “Omdat men er met iedereen heel comfortabel kan omgaan en de medeleiding bij de scouts op zijn minst goede kennissen of vrienden zijn”. Dat vriendschappen bij scouting een heel sterke band scheppen in leidingsploegen bewijst het getuigenis van respondent K: “Scouting gaat daarom voor op alles, ook mijn vrienden komen uit de scouts. Zelfs mijn vriendin is bij een scoutsgroep in leiding. De reden waarom wij samen zijn is onbewust ons engagement bij scouting.” Respondent G is bij de scouts gebleven omdat haar vriendinnen er waren, maar ook het groepsgevoel is een stimulerende factor, vindt ze.

4.3.4.5 Bij scouting ontmoet je nieuwe mensen en leer je samenwerken

Een haast automatisch gevolg van het lid worden van een scoutsgroep is dat men nieuwe mensen ontmoet, die er soms heel andere ideeën op na houden. Deze samenwerking brengt teamgevoel bij en leert ‘geven en nemen’ in de omgang met andere mensen. Wat opvalt is dat sommige respondenten ook aanvaarden te worden bijgestuurd door de medeleiding, op voorwaarde dat ze deze kritiek als positief ervaren: “Samenwerken met anderen en kritiek aanvaarden en dit een plaats te geven. Duidelijk communiceren, duurt het langst”, aldus respondent J. Deze respondent zegt ook voor haar zelf veel te leren uit de leidingsploeg. Leren omgaan met verschillende mensen is voor verschillende respondenten een waarde die ze bij de scouts hebben geleerd. De verstandhouding in een leidingsploeg is niet altijd optimaal, maar als men durft te praten met elkaar en achteraf ook rekening houdt met elkaar heeft de samenwerking alle kans op slagen, is de goede raad die respondent H meegeeft.

4.3.4.6 Bij scouting verwerf je spelenderwijs competenties

De meeste respondenten zeggen een zalige tijd te beleven bij de scouts. Vooral de zelfontplooiing, het uitleven van hun creativiteit en het bijleren van nieuwe competenties worden door de respondenten naar waarde geschat. Scouting kan men omschrijven als een blikopener: men leert vrienden kennen, en spelenderwijze kan men ook nieuwe vaardigheden als omgaan met mensen, vergaderen, technieken, verzekeringen in orde brengen, zelfs timemanagement leren in een scoutsgroep. Het zijn deze waarden die scouts en gidsen blijven aanwenden, ook in het beroepsleven zoals onder andere respondent K getuigt: “Er wordt individueel veel opgestoken uit het samenwerken in groep. Op dat vlak hebben leden van een jeugdbeweging duidelijk iets voor op andere jongeren.”

4.3.4.6.1 Aandacht voor natuur en duurzaamheid

Het is evident dat natuurbeleving een belangrijke waarde en tegelijk ook een vaardigheid is voor scout of gids. Scouting zou geen scouting zijn zonder de

verbondenheid met de natuur. Immers, een scoutskamp gaat door in de volle natuur, op een weide of in een bos, het liefst van al aan de oever van een kabelende rivier in de Ardennen. Als het ware vanuit het niets worden er tenten opgezet, tafels en zithoeken gesjord en koken doet men op tafelvuren. Men overleeft tien dagen lang op het ritme van de natuur. Respondent C is gefascineerd door de natuur. Mensen zijn een deel van de natuur. Hij vindt natuurobservatie een belangrijke vaardigheid, maar deze vaardigheidseis raakt meer en meer in onbruik, wat hij betreurt. De studie van theologie opende respondent D de ogen voor de natuur, die voor hem een enorme krachtbron is. Respondent E vindt natuurbehoud een belangrijke waarde die hij graag wil doorgeven aan zijn leden. Door het spel van scouting krijgen jongeren automatisch voeling met de natuur. “Zo is het niet erg als het al eens regent tijdens een buitenactiviteit”, lacht respondent F, “dat gebeurt ook als je op kamp in een tent zit”. Respondent K zegt dat het openluchtlevens en het belang van de natuur bij scouting hem altijd heeft aangetrokken. De aandacht voor de natuur maakte hem vindingrijker en socialer, bevestigt hij. Respondent R houdt van de natuur en wil er later met haar kinderen terug gaan wonen.

Natuurbeleving vindt respondent J een belangrijke waarde, maar jammer genoeg een waarde die niet door iedereen begrepen wordt. De verminderde aandacht voor de natuur heeft volgens respondent S te maken met het verminderde engagement.³¹³

4.3.4.6.2 Mondigheid en relativeringsvermogen

Scouts en gidsen erkennen graag dat ze door het spel van scouting geleerd hebben hoe met elkaar om te gaan en zich in te leven in elkaars situatie. Een goede verstandhouding in een leidingsploeg vinden ze heel belangrijk, al zijn ze er zich ten volle van bewust dat dit niet met elke medeleider of leidster zo vanzelfsprekend is. Respondent H vertelde dat men in het begin van haar leidingsperiode wel problemen had om iedereen elkaar te doen aanvaarden. Na een goed gesprek is dit allemaal uitgepraat. Achteraf bleek dat alles veel vlotter ging in de leidingsploeg. Scouting heeft de meeste respondenten geleerd dat ze voor hun mening mogen opkomen en dat argumenteren sterk geapprecieerd wordt. Soms wordt er ook wel stevig gediscussieerd wanneer de standpunten in een groepsraad ver uit elkaar liggen. Maar men heeft als scout of gids ook geleerd om het gewicht van deze discussie voldoende te relativeren en te nuanceren zodat men na de groepsraden, bij wijze van spreken, met elkaar nog door dezelfde deur naar buiten kan. Respondent F vertelt dat hij het waardeert bij scouting dat iedereen er zijn of haar mening mag vertolken. Respondent K sluit hier bij aan. Hij is van een timide jongen een mondige volwassene geworden. Dit is soms nodig wanneer hij als groepsleider moet bemiddelen in conflicten tussen ouders, leden of leiding.

313 K. VERREYKEN, *En sterren staan al teder, a.w.*, 142. Als voorbeeld van de natuur als transcendente instantie bij scouting, vermelden we de ceremonie van de ‘Scouting Sunrise’ op 1 augustus 2007. Tijdens welke, bij het aanschouwen van de zonsopgang, wereldwijd de honderdste verjaardag van de stichting van de scoutsbeweging op Brownsea Island werd herdacht.

Wanneer er in een scoutsgroep een goed groepsgevoel heerst, dan helpt leiding elkaar zonder problemen verder. Respondent J getuigt: “scouting is zo zinvol omdat men gerust mag zeggen: ik ken iets niet maar leer het me.” Dat is trouwens het leuke aan scouting dat het nooit gericht is op een specifieke vaardigheid, vindt respondent G.

Respondent D heeft door zijn werk in een sociaal centrum de andere kant van België leren kennen: vluchtelingen, daklozen, verslaafden. Hij ging de strijd aan met het onrecht. Hoe kan daaraan iets veranderen? In dit werk leerde hij dingen een plaats te geven en te relativiseren. Deze kennis kwam hem goed van pas wanneer hij leiding werd bij Akabe: zoals in de strijd tegen onrecht de mens centraal staat, komt het er bij Akabe op aan te kijken naar de persoon achter de handicap.

4.3.4.6.3 Verantwoordelijkheid

Leiding geven houdt in de eerste plaats in verantwoordelijkheid opnemen voor de leden en voor de groep. Zonder een verantwoordelijke leiding is scouting gewoon ondenkbaar. Wat hij ooit heeft zien voordoen, dat past respondent A nu zelf toe en dat betekent voor hem verantwoordelijkheid opnemen. Respondent B heeft leiding worden ervaren als de bewustwording dat dit een taak is met grote verantwoordelijkheid. Dat vindt ook respondent G. Als groepsleiding heb je zo een verantwoordelijkheid dat er geen plaats meer is voor andere hobby's. Respondent I is leiding geworden vanuit een groot gevoel voor verantwoordelijkheid en plichtsbesef voor haar leden. Leiding zijn bij scouting wil in de eerste plaats zeggen verantwoordelijkheid opnemen. Wij ondervonden bij de respondenten dat deze verantwoordelijkheid zeer ernstig wordt genomen. Vanuit dit gevoel combineren sommige respondenten verschillende functies, gewoon om de toekomst van hun lokale groep te garanderen. De geïnterviewde leden vinden dat, wanneer zij zelf ooit leiding zullen zijn, verantwoordelijkheid voor hen één van de belangrijkste scoutswaarden zal zijn.

4.3.4.6.4. Organisatie, creativiteit, zelfstandigheid

Sommige respondenten koppelen creativiteit aan de basispijler zelfwerkzaamheid. Respondent A zegt dat scouts en gidsen sterker zijn in het organiseren. Voor respondent M betekent dit dat een leider of leidster zelf ook initiatief mag nemen. Givers zijn dankbaar voor de vrijheid die ze van de leiding krijgen. Een leider mag ook zelf initiatief nemen. Respondent E wil dat zijn leiding meer initiatief neemt. Ook bemiddeling bij conflicten met de burens van het scoutslokaal hoort daar bij. Respondent G zegt: “Bij scouting hoeft je niet per se in alles de beste te zijn; men kan creatief zijn, of goed in vuur maken of behendig in technieken. Dit in tegenstelling tot het lid zijn van een turnkring waar iedereen goed moet kunnen turnen.”

Scouts maakt mensen zelfstandiger. Men leert er anders naar dingen kijken en men leert er zijn plan trekken. Respondenten M en N zeggen: “Een aardappelveld moet een kampterrein worden waar men tien dagen kan verblijven. Men

moet als leiding dan creatief genoeg zijn om dat tot een goed einde te brengen”. Doordat ze heel creatief zijn in de organisatie van een groepsraad, bijvoorbeeld met een etentje achteraf, slagen ze er in om de meeste leiding op deze vergadering te krijgen.

4.3.5 Cluster 4: Evolutie naar impliciete zingeving

4.3.5.1 Zingeving hoort bij scouting

Scouts en gidsen zijn indirect bezig met zingeving. Ze zijn het er over eens dat zingeving onlosmakelijk bij scouting hoort. Respondent T formuleert het heel radicaal: “Zingeving is de reden waarom scouting ooit is ontstaan”. Zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen definiëren wil over het algemeen zeggen: het beleven van waarden en rituelen die tot de traditie van een groep behoren. Daarom wordt zingeving niet in elke groep op dezelfde manier beleefd. Er zijn groepen waar zingeving zich beperkt tot de werking van de groep. De inzet voor kinderen en jongeren wordt op zich als zinvol ervaren. Of scouting is zinvol als dienst aan de samenleving. Andere groepen dan weer proberen een eigentijdse invulling te vinden voor zingeving, wanneer groepsmissen en beloftevieringen in de kerk door omstandigheden zijn weggevallen. Tenslotte bestaat er nog een (slinkend) aantal lokale scoutsgroepen die kiezen voor een duidelijk katholiek profiel als het op zingeving aankomt. Tussen deze uitersten situeert zich de meeste zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen.

Zingeving hoort bij scouting; in die zin probeert respondent B zijn leidingsploeg te motiveren om zingeving steeds onder de aandacht te brengen. Sommige basispijlers lenen zich beter voor zingeving. Zingeving is voor deze respondent ook meer dan naar de mis gaan op kamp. Het is de manier waarop men in een groep aan bepaalde rituelen vormgeeft. Zingeving, bepaalde tradities hebben ook te maken met even stilstaan bij het moment, met reflecteren en nadenken om bewust te worden van de keuzes die men maakt, aldus deze respondent. Respondent E stelt dat dienst een impliciete vorm van zingeving is. Respondent T merkt op dat zeggen dat zingeving niet belangrijk is, een verkeerde keuze is. Zingeving geeft aan scouting juist een meerwaarde. Volgens hem onderscheidt zingeving scouting van andere verenigingen en sportclubs.

Voor respondent J is zingeving een heel breed begrip. Het belangrijkste aspect van zingeving is volgens haar de zelfkennis. Respondenten M en N zijn opnieuw begonnen met het uitwerken van zingevingsmomenten omdat het wegvallen van de viering in de kerk als een gemis werd ervaren. De givers die we interviewden vinden het kampvuur, de vlaggengroet en de totemisatie belangrijke zingevende momenten in hun scoutsgroep. In de groepen waar er een beloftewerking bestaat, wordt deze ook als een heel sterk moment ervaren door deze jonge scouts.

4.3.5.2 Zingeving is stilstaan bij wat je doet als scout of gids

Op de vraag wat zingeving voor hen zelf als scout of gids inhoudt, antwoorden de meeste respondenten: “Zingeving is af en toe eens stilstaan bij de dingen waarmee men bezig is”.

Respondent D is Akabe-leider. Zingeving is voor hem in de eerste plaats verder kijken dan de gehandicapte Akabe jongere. In de basispijler zelfredzaamheid zit ook motivatie en zingeving, dit drukt het geloof uit in het kunnen van de Akabeleden. “Zingeving is een ander soort denken”, zegt respondent J. In haar ingenieursopleiding probeert men wel de link te leggen. Maar het is en blijft een ander soort denken waar veel van haar medestudenten zich geen raad mee weten. Zelf heeft ze er wel heel veel aan en leest ze altijd de zingevingrubriek in het leidingstijdschrift *Over en Weer*. Maar ze weet niet of dit voor elke medeleidster het geval is. Respondent T vindt: “De kleine momenten van levensbeschouwing of eens even stil worden”, te weinig. Het zijn wel juist deze aspecten van scouting die het onderscheiden van andere vrijetijdsbestedingen. Als er een plaats is waar zingeving een kans moet krijgen dan is het zeker bij scouting. “Maar met het implementeren van deze overtuigingen mogen we niet te lang wachten”, aldus respondent T.

4.3.5.3 Rituelen horen bij de scoutscultuur

Een belangrijke reden waarom zingeving een thema is dat toch nog wel leeft bij Scouts en Gidsen Vlaanderen, is de inbedding van dit thema in bestaande groepstradities en rituelen. Volgens respondent T mag er eigenlijk wel wat meer aandacht gaan naar riten en symbolen binnen scouting. “Een beetje vooruitgang”, hiermee bedoelt hij dat ze een onderdeel van het spel van scouting worden. “Met veel of weinig inhoud, als er maar iets mee gebeurt”. Respondent A zegt dat scoutsrituelen voor hem belangrijk zijn. Ze zijn een bron van inspiratie. Dit betekent voor hem: goed zijn en goed doen. Scoutsrituelen, die generatie op generatie worden doorgegeven, creëren een omgeving waarin zingeving kan gedijen. Respondent C vertelde dat in zijn groep christelijke symbolen worden gebruikt zoals een kruisbeeld om zingevingsmomenten te kaderen en een bezinnende sfeer te creëren tijdens een leidingsvergadering. Maar met geloofsbeleving heeft de inhoud van dit zingevingsmoment nog maar heel weinig te maken.

Respondent T pleit er voor om kleine rituele daden, die bestaan in de groepen, te gebruiken om zingeving terug op te bouwen. Volgens hem is zingeving in het zelfde bedje ziek als de Bond Zonder Naam: terechte uitspraken waar niets mee gebeurt. Als men de filosofie achter zingeving niet kent, kan men ze ook niet in praktijk brengen. Rituelen en symbolen kunnen zich maar enten als ze consequent terugkomen, aldus respondent T. Respondent L merkte op dat scoutsrituelen blijkbaar langer meegaan bij de zeescouts dan bij de landscouts. Buiten de badgewerking verschillen de rituelen niet zoveel van die van de lands-

couts.³¹⁴ Blijkbaar houden ze toch sterker vast aan tradities. Soms hoort men zeggen bij de leiding van de zeescouts: “Dat het goed is zoals het is”.

4.3.5.4 Belofte & totemisatie gaan over de essentie van scouting

Zingeving wordt door scouts en gidsen verbonden aan twee typische rituelen namelijk de belofte en de totemisatie. De essentie van de belofte is zorgen voor de groep en voor elkaar. Respondent A zegt dat rituelen als de normaalste zaak behoren tot scouting, zoals totemiseren en getotemiseerd worden. Men krijgt de totemnaam die men verdient, het is voortaan de eigenheid, de identiteit van de persoon die de totem gekregen heeft.

Respondent B zegt dat tradities en rituelen belangrijk zijn voor hem. Anders verliest men een deel van de scoutsidentiteit. Men kan de belofte schrappen maar dan vergeet men de essentie van het belofteritueel: ‘Het zorgen voor elkaar en voor de groep’.

Belofte en totemisatie zijn de belangrijkste rituelen in een scoutsgroep. Dit erkennen ook de leden (givers) die we interviewden. Maar er zijn groepen waar deze gebruiken niet echt meer gedragen worden door de leiding, ze vinden het eerder een verplichting waar ze niet onderuit kunnen. Respondent A herkent dit fenomeen en zegt dat het soms nodig is wat dit betreft de leiding wat te sturen. Respondent G zegt dat vuur maken een echt ritueel is in haar groep: “Er is misschien wel iets meer, maar ik weet niet hoe dit te omschrijven”. Gebruiken en waarden introduceren die niet nooit tot de traditie van een lokale scouts-groep hebben behoord, zoals de belofte, is geen vanzelfsprekende onderneming, zegt respondent R. Givers noemen belofte en totemisatie de belangrijkste zingevingsmomenten. Totemisatie wordt dikwijls voorafgegaan door een ‘doop’³¹⁵

4.3.5.5 Zingeving staat onder druk

Ondanks al dit positieve nieuws over zingeving in voorgaande punten, blijft zingeving een thema dat het moeilijk heeft in de beweging. Respondent K beschrijft de problematiek heel raak: “Zingeving gaat over scouting. Maar meestal komt zingeving pas op de proppen bij een overlijden, zoals nu pas bij Bavo. Zingeving kan positief zijn maar het is en blijft een woord met een vreemde connotatie voor jonge mensen”. Respondent J zegt het nog anders: “Toen mijn vriend hoorde van dit interview over zingeving heeft hij er eens goed mee gelachen; hij heeft zich ondertussen laten ontdopen.”

³¹⁴ Badgewerking bestaat niet meer bij de landscouts. Na het slagen in een behendigheidsproef, kregen de leden een batch die ze op hun scoutshemd konden aanbrengen. De badgewerking is afgeschaft door de verbondsleiding omdat ze te competitief was, waardoor ‘minder handige’ jongeren zouden kunnen worden afgeschrikt om lid te worden van scouting.

³¹⁵ Doop is een fysieke proef die men moet afleggen alvorens men belofte mag afleggen, een totem krijgt of mag overgaan naar een hogere tak.

Respondent M heeft de indruk dat er nog weinig gebeurt rond zingeving. Voor hem is een bezinningsmoment op kamp nog altijd zinvol, maar hij betwijfelt of het nog overal gebeurt. Respondent I kent de Steenman en de missie. “Deze symbolen en rituelen zijn wel belangrijk maar gaan een stuk aan mij voorbij”, zegt ze. Respondent T vindt dat ze met deze problemen niet alleen staan. Ook buiten de beweging, in de brede samenleving staat zingeving onder druk. Hij is van mening dat zingeving terug iets duidelijker mag worden afgebakend en benoemd. “We hebben een brok natuursplekken waar we iets mee kunnen maken, maar voorbeelden of vaardigheden om met de natuur iets te maken ontbreken.” Hij mist ook goede zingevingverhalen.

4.3.5.6 Zingeving krijgt steeds minder aandacht in de groepen

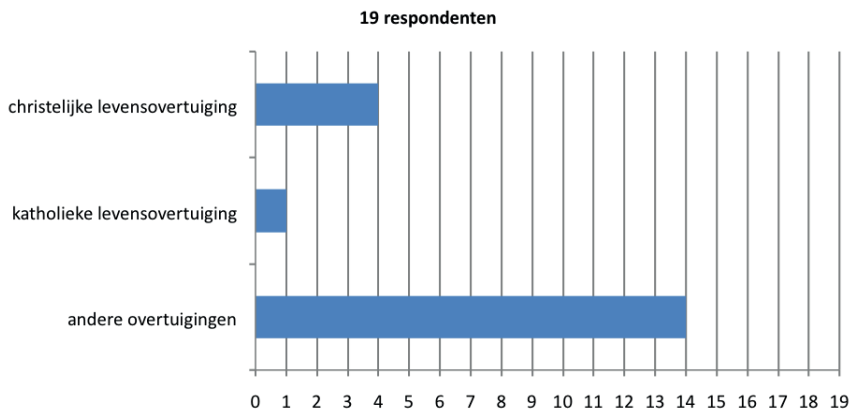
Omdat dit thema zo moeilijk ligt bij jonge mensen is het ook begrijpelijk dat ze er steeds minder mee doen. Het is een zorg die vooral door de oudere respondenten wordt vertolkt. Respondent B hoopt dat zingeving ook aandacht krijgt bij de nieuwe leidingsploeg. Respondent S vindt deze ontwikkeling ronduit dramatisch. “Rituelen”, zo zegt hij, “verliezen hun vanzelfsprekendheid, leiding raakt de sacrale bedoeling van belofte en totemisatie kwijt, een bizarre situatie”. Buiten belofte heeft onze groep geen andere rituelen. Respondent P geeft de vorige respondent gelijk. In heel wat groepen krijgt zingeving steeds minder aandacht. Zelf is hij lid van een lokale groep met weinig scoutstradities. “Maar dat hoeft ook niet”, volgens de respondent, “omdat de groep goed draait”. Dat is voldoende zinvol volgens deze respondent. Volgens respondent T is zingeving meer inherent aan de scoutsbeweging dan aan bepaalde personen die ervoor geïnteresseerd zijn. Hij betreurt dit, want voor hem mocht het best wat meer zijn. Veel jongeren voelen zich met dit thema niet meer verbonden, pluralisme wil ruimte creëren om over zingeving te kunnen praten. Maar dit thema moet pragmatisch worden aangepakt.

4.3.5.7 Christelijke inspiratie

Met de naamsverandering en de nieuwe levensbeschouwelijke richting die de beweging in 2006 insloeg, zijn niet alle christelijke elementen uit de groepen verdwenen. De aanwezigheid en beleving van het christelijk geloof hangt af van individuele personen en de traditie van de plaatselijke groepen. Het christelijk verhaal wordt nu gecatalogiseerd als een externe bron van inspiratie. De tendens is ook duidelijk, de relevantie van het christelijk verhaal binnen Scouts en Gidsen Vlaanderen neemt jaar na jaar af. Naarmate de respondenten jonger zijn, verminderen de verwijzingen naar het christelijk verhaal. Ook de opvoeding thuis en de opleiding op school bepalen mee de waarde die de respondenten geven aan religie en christendom.

Respondent H zegt dat er rond christelijke spiritualiteit maar weinig gebeurt in haar groep, tenzij de tocht met het vredeslicht uit Bethlehem. Jammer genoeg nemen aan deze viering meer volwassenen deel dan actieve leiding of leden van de scouts. Respondent D put uit zijn studies theologie en godsdienstwetenschappen. Hij zegt over zingeving het volgende: “Mens en zingeving is voor mij belangrijk, de natuur is voor mij de vindplaats van het goddelijke”. Respondent E stelt dat de zorg voor de natuur ook samengaat met de scheppingsgedachte.

Respondent J heeft veel aan het vak religie dat ze op de universiteit volgt. Groepsvieringen vindt ze zinvol. Ze heeft ook veel aan de teksten die in deze vieringen worden gebruikt. Respondent O noemt zichzelf kritisch katholiek. Hij is lid geworden van de verbondsploeg zingeving om de christelijke waarden in praktijk te brengen bij scouting. Maar hij voelt zich soms alleen als overtuigd christen bij scouting. Rituelen zijn er volgens hem om in verbondenheid samen te komen en God te ontmoeten. Maar veel jongeren voelen zich niet meer verbonden met deze thema's. Hij hoopt tenslotte dat pluralisme de ruimte creëert om ook over christelijke zingeving te kunnen praten. Onderstaande figuur geeft de levensovertuiging weer van de respondenten.

Figuur 5: levensovertuiging van de respondenten

4.3.5.8 Het verdwijnen van de 'K' van katholiek

De katholieke inspiratie en levensbeschouwing was heel sterk verweven in de beweging. Af en toe zijn er nog 'katholieke restanten'. Het wegvallen hiervan heeft voor verwarring gezorgd bij heel wat groepen die een christelijke naam dragen. Kan een christelijke naam nog in een pluralistische beweging? Verder is het niet duidelijk voor verschillende groepen of expliciet christelijke vieringen nog zijn toegestaan.

Met het wegvallen van de 'K' en het onduidelijk alternatief is zingeving ook zachtjes stilgevallen in de beweging. Respondent S vraagt zich af of we niet kam-

pen met identiteitsverlies. Hij vertelt verder: “Wij hebben nog enkel de christelijke Peace Lightviering (avondlicht, het mysterieuze vuur) rond Kerstmis. De aalmoezenier deelt een prentje uit met Maria, Jezus en Jozef, maar vertelt daarnaast over de wantoestanden in Palestina. Dit geeft een realistisch beeld.” Respondent L vertelt dat er bij de zeescouts in Antwerpen nog een aalmoezenier is. Daar wordt nog zeker iets rond het katholieke gedaan, alhoewel dit ook meer en meer wordt afgebouwd.

4.3.5.9 Verwijdering van de kerk, moeilijkheden met parochies

We mogen gerust stellen dat de verwijdering tussen de beweging en de kerk steeds groter wordt en dat de naamsverandering voor een katalysator heeft gezorgd in een proces dat al verschillende decennia bezig is. Als er nog contacten zijn met de plaatselijke parochie, dan gebeurt dit eerder vanuit pragmatische overwegingen dan vanuit een overtuiging. Veel groepen verblijven in gebouwen die kerkelijk bezit zijn. Dit weerhoudt hen ervan om alle verbindingen met de plaatselijke christelijke gemeenschap te verbreken, ingegeven door angst om hun huisvesting te verliezen. Respondent J vertelde dat ze met haar leidingsploeg beslist heeft om de maandelijkse groepsmis op zondag af te schaffen. “We hadden wel schrik van de reactie van de pastoor, want er is een link met de parochie die de eigenaar is van de lokalen.”

Voor respondent A betekenen verhalen uit de bijbel nog wel wat: “Parabels geven levenswaarden mee”, zegt hij. Persoonlijk heeft hij wel niets tegen de kerk, maar de actuele gebeurtenissen maken het hem onmogelijk om zich met de kerk te vereenzelvigen. Hij bedoelt hiermee de misbruikschandalen die de Belgische kerk teisterden in de periode 2010-2011 [WF].

Respondenten N en M getuigen: “De belofteviering gebeurde vroeger in de kerk. Door moeilijkheden met de parochie is dit stilgevallen.” Het getuigenis van de leden (givers) die we geïnterviewd hebben is ook veelzeggend: “Wij hadden bezinning op kamp met onze aalmoezenier. Zijn verhalen over God zijn wel mooi om eens naar te luisteren, maar wij zijn zo niet meer.”

4.3.5.10 Creëert het verdwijnen van aalmoezeniers uit de beweging een leemte?

De tijd is nog niet zo lang voorbij dat elke scoutsgroep een aalmoezenier had. Naast hun voornaamste opdracht als verantwoordelijke voor christelijke inspiratie waren het ook mensen die voor de continuïteit zorgden in de groepen en die dipjes in groepen, eigen aan een jeugdbeweging, opvingen en er voor zorgden dat de groepen min of meer ongehavend uit moeilijke periodes kwamen. Met het schrijnend priestertekort zijn deze aalmoezeniers weggevallen uit de groepen. Blijkbaar veroorzaakt het wegvalen van deze vertrouwensfiguren

soms een leemte in groepen. Respondent T verwijst naar een symptoom van de desintegratie van het christendom binnen scouting namelijk het verdwijnen van de aalmoezeniers (1.4.1.1). Hij is heel duidelijk en pleit voor “het opnieuw uitvinden van de functie aalmoezenier”. Hij vindt dat heel wat zorgen voor de jeugdbewegingen van de parochiegemeenschappen zijn overgenomen door de lokale overheid. “Maar de continuïteit van de beweging moeten we zelf verzekeren. We kunnen dit niet aan anderen overlaten, maar moeten dit zelf ter harte nemen”, aldus respondent T die, als enige van de respondenten pleit voor het herleven van de aalmoezeniers in de groepen.

4.4 Analyse van de interviews

4.4.1 Inleiding

Het doel van een casestudy is een probleem te beschrijven en te onderzoeken. Met dit doel voor ogen hebben we de voornaamste thema's en begrippen eerst met behulp van het directe materiaal uit de interviews beschreven.³¹⁶ Op deze manier is geprobeerd een nog scherper beeld te krijgen van de aard en wijze waarop Scouts en Gidsen Vlaanderen zingeving beleven. Vervolgens zijn er op basis van een analyse van dit interviewmateriaal vier thema's weerhouden die aangeven hoe zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen vorm krijgt: 1) Lid zijn van scouting wordt van generatie op generatie doorgegeven. 2) Scouts en Gidsen Vlaanderen biedt een waardenkader aan. 3) Scouting creëert een eigen identiteit. 4) Zingeving is een inclusie geworden.

4.4.2 Lid zijn van scouting is een familietraditie en wordt van generatie op generatie doorgegeven

Het is frappant vast te stellen hoe groot de invloed is van voorgaande generaties op de huidige generatie scouts en gidsen. Het begint al bij het lidmaatschap van de scouts. Scouting wordt door de respondenten ervaren als een zinvolle manier van leven, die van generatie op generatie wordt doorgegeven. Achttien van de negentien respondenten hebben grootouders, ouders, broers of zussen die lid waren van de scoutsbeweging. Heel dikwijls is hun invloed bepalend geweest voor het lidmaatschap van de respondenten. Meer dan 88% van de leden van Scouts en Gidsen Vlaanderen hebben ouders die beiden of één van beiden zelf ooit lid waren van de scoutsbeweging. De huidige generaties scouts en gidsen kennen hun ouders of grootouders een voorbeeldfunctie toe. Ze verwijzen graag naar wat hun ouders vroeger deden bij de scouts als leider of leidster, als groepsstichter of als sponsor van de scouts. Het waardenpatroon van de huidige

316 H. BOEIJE, *Analyseren in kwalitatief onderzoek*, a.w., 109-110.

leden en leiding gelijkt op dat van hun ouders, weliswaar aangepast aan de huidige omstandigheden. Dit verklaart enigszins de trouw van vele scouts en gidsen aan overgeleverde tradities en waarden van hun lokale scoutsgroep.

4.4.3 Scouting biedt waarden aan

4.4.3.1 Engagement

Scouting heeft een uitgewerkt pedagogisch project dat vertrekt vanuit een sterk waardenkader. De belangrijkste waarde voor de respondenten is het engagement voor scouting. Engagements als leiding in een groep of in de hogere structuren van de beweging zijn voor vele leiders en leidsters bij Scouts en Gidsen Vlaanderen de uitgelezen manier om iets terug te doen voor alles wat ze zelf als lid van de scouts ontvangen hebben. Ze zeggen te geloven dat engagement altijd iets uithaalt. Daarom investeren ze enorm veel vrije tijd in scouting.

Scouting is enkel mogelijk dankzij het engagement van vele vrijwilligers. Gelukkig zien de respondenten nog veel geëngageerde mensen om zich heen die zich willen inzetten. Het samen in groep dingen doen is een stimulans voor het engagement van de leiding.

Door zich te engageren voor een jeugdbeweging, onderscheiden scouts en gidsen zich van andere jongeren en vallen ze op in het algemene cultuurklimaat dat eerder neigt naar individualisme en anonimiteit. Elk weekend gratis en voor niets klaarstaan is voor buitenstaanders van de scouts iets onbegrijpelijk. Dit verklaart dat scouting een jeugdbeweging is die zich eerder richt tot een specifieke doelgroep van de samenleving en van de jongerencultuur. Scouts en gidsen komen doorgaans uit de autochtone middenklasse en zijn hoog opgeleid.

4.4.3.2 Vriendschap en verbondenheid

Omdat vriendschappen bij scouting zeer hecht en intens zijn, is vriendschap een waarde die alle respondenten nadrukkelijk vernoemen. Naast de invloed van ouders zijn juist vrienden de belangrijkste aandragers van nieuwe leden bij de scoutsbeweging. Het in groep opgroeien van kapoen tot leider, het samenwerken in leiding, smeedt stevige vriendschapsbanden die heel lang standhouden, zelfs wanneer men de scoutsgroep al lang verlaten heeft. Het is vriendschap die ook verbondenheid creëert en het engagement overeind houdt. Bij scouting leert men nieuwe vrienden kennen, die de vriendenkring vergroten. Dat deze vriendschappen en de daarbij horende verbondenheid zeer intens zijn, blijkt des te meer uit het feit dat afscheidnemende leiding het soms moeilijk heeft om de groep los te laten.

De geïnterviewde leden geven vriendschap aan als een belangrijke waarde en een voorname reden om bij de scouts te blijven. Net als het lid zijn van een

peergroep grote invloed heeft op de ontwikkeling van jongeren, heeft ook lidmaatschap van de scouts grote invloed op hun ontwikkeling. Dit uit zich vooral in de vaardigheden, vrijheid en de autonomie die leden op vroege leeftijd krijgen van hun leiding. Scouting is veelzijdig. Je hoeft in niets de beste te zijn. Iedereen is wel in iets goed en dat draagt bij tot het niveau van groep en beweging.

4.4.3.3 Verantwoordelijkheid en motivatie

Een belangrijke consequentie van engagement in de scouts is verantwoordelijkheid opnemen voor de leden, groep, gouw en verbond. De wekelijkse inzet voor de kinderen, ook al doen die soms wel eens moeilijk, is een belangrijke verantwoordelijkheid, die niet door iedereen goed begrepen wordt. Dit engagement komt voort uit geloof in de mensen en in de wereld.

Voor leden (givers) is verantwoordelijkheid de voornaamste waarde. Leiding geven zien zij als een opdracht met grote verantwoordelijkheid. En leiding geven bij de scouts vraagt grote motivatie. Er is niet alleen de wekelijkse vergadering, maar ook de zorg voor lokaal en materiaal. Scouting doe je vanuit een verantwoordelijkheid en plichtsbesef. Inzet van iedereen is essentieel voor de goede werking van een groep. Scouting is maar mogelijk dankzij de gezamenlijke inzet en verantwoordelijkheid van heel de leiding voor elkaar en voor de leden. Men moet zich wel degelijk voor beide tegelijk inzetten. Inzet voor slechts een van beide componenten alleen lukt niet en meestal verlaat deze leiding voortijdig de groep.

4.4.3.4 Inzet voor de samenleving

Scouting verruimt de horizon. Men leert er omgaan met mensen van allerlei slag, moeilijke en gemakkelijke mensen. “Dit is een voordeel wanneer men later in het arbeidsveld terechtkomt”, getuigen verschillende respondenten. Ook omgaan met ouders, zeker wanneer er problemen zijn met kinderen, is geen sinecure voor leiding.

Scouting wil in de samenleving staan en daarin zijn stem laten horen. Sociale inzet voor die samenleving is een andere belangrijke waarde voor scouts en gidsen. Door zich in te zetten voor de samenleving laten scouts en gidsen zien dat ze geen elitegroep zijn. Scouting is ook bewustwording van problemen in de samenleving en, op een constructieve maar kritische manier, meebouwen aan de maatschappij. Op deze manier probeert de scoutsbeweging invloed uit te oefenen op het beleid. Diversiteit is een thema bij Scouts en Gidsen Vlaanderen. Hieronder wordt verstaan aandacht hebben voor andere groepen uit de samenleving zoals kansarmen en migranten. Open Kamp is een jaarlijks weerkerend drempelverlagend initiatief van de beweging, om door middel van zomerkampen kansarme jongeren bij de scoutsbeweging te betrekken.

4.4.3.5 Zorg voor natuur en duurzaamheid

Een scoutsgroep is niets zonder de natuur. Een scoutsgroep die niet kan sjorren, niet kan koken op houtvuur, niet kampeert in tenten en het ritme van het kamp niet laat bepalen door de weersomstandigheden, is geen echte scoutsgroep. Daarom is de zorg voor de natuur een belangrijke waarde die elke oprechte scout beleeft. Door de eigen aard van het spel van scouting, kamperen, kompastochten, *overlive*, is er sprake van een zekere fascinatie voor de natuur. Dit gaat van natuurbehoud tot de natuur als vindplaats voor zingeving en inspiratie. Deze natuurbeleving is een belangrijke waarde maar niet iedereen begrijpt dit op dezelfde manier. Bij sommige scoutsgroepen is het inderdaad moeilijk om bijvoorbeeld te gaan helpen bij werken in het kader van natuurbeheer. Men blijft ook zoeken naar duurzame producten die het milieu minder belasten.

4.4.4 Scouting kleurt de identiteit van haar leden

Verschillende respondenten, en A en B zelfs heel expliciet, benadrukten dat scouting een beweging van vrijwilligers is. Dit geeft aan de scouts hun typische eigenheid als jeugdbeweging en is de beste garantie dat er ook in de toekomst gemotiveerde leiders en leidsters zullen gevonden worden. Het sterke pedagogische project geeft scouting zijn uitgesproken profiel. Scout word je al doende, het is veelzijdig, geeft structuur aan het leven en men kan er uit de bol gaan waar dit op andere plaatsen in de samenleving niet gewenst is. Scouting is "*learning by doing*" zoals respondent S het treffend uitdrukte. Er worden dingen geleerd die men een leven lang kan gebruiken. Bij scouting leer je ook dingen die men nergens anders leert, vooral dan belangeloze inzet voor de groep en voor de samenleving. Dankzij scouting zijn jongeren gevormd tot wie ze uiteindelijk zijn. Jongeren die bij een jeugdbeweging zijn hebben iets voor op andere jongeren, wat een beetje voor afscheiding zorgt; ze hebben vaardigheden die andere jongeren van dezelfde leeftijd nog niet hebben.

Verschillende respondenten A, B, C, E, T, S, vinden het behoud van tradities belangrijk voor het behoud van eigenheid de scouts. Als belangrijke rituelen noemen de respondenten belofte en totemisatie, omdat deze rituelen gaan over de essentie van scouting zelf. Belofte doen wil zeggen: zorgen voor elkaar en voor de groep. Door vorming te volgen kunnen leiders en leidsters de scouts-tradities beter leren kennen, tradities die de identiteit schragen van de scoutsbeweging. Vooral de gilwell-trapper-vorming scoort heel goed omdat men in deze vorming zichzelf en zijn of haar plaats in de plaatselijke groep leert ontdekken. Met de boutade: 'Eens scout, altijd scout', kan men de scoutsidentiteit het beste samenvatten.

Tot voor enkele jaren was leiding zijn bij de scouts of een engagement opnemen in de hogere structuren van de beweging een vanzelfsprekendheid. De minimum termijn van een engagement is drie jaar en kan eenmaal met drie jaar

worden verlengd. De duurtijd van het engagement, zowel in een lokale groep als in de structuren, gaat echter in dalende lijn. Deze evolutie kan zorgelijk worden. Want als de aflossing van generaties leiding steeds sneller gebeurt, komt de identiteit en het pedagogisch project, die berusten op het doorgeven van tradities en waarden van een lokale groep en van de beweging in het gedrang. Hierdoor krijgen de componenten van scouting die zorgen voor een typische scoutsidentiteit steeds minder kans om zich te enten in de zich steeds sneller vernieuwende leidingsploegen. De inhoud van de scoutsmethode is in verschillende groepen slechts fragmentair gekend bij de leiding. Hierdoor dreigt het pedagogisch project, naar de toekomst toe, heel kwetsbaar te worden. Vorming voor leiding is de beste manier om de scoutspedagogie grondig te leren kennen. Maar het is niet altijd evident om nieuwe leiders en leidsters van de noodzaak te overtuigen om zich te laten vormen. Scouts en Gidsen Vlaanderen staat voor de uitdaging om voldoende leiding te vinden die zich wil laten vormen en zich ten volle wil inzetten voor de scoutsbeweging in al zijn facetten.

4.4.5 Zingeving wordt impliciet in de scoutswerking verwerkt

Scouting op zich is voor alle respondenten zinvol en zingeving hoort bij scouting. Jonge mensen een vorming of een goede voorbereiding op het leven geven, was de grondreden waarom de scoutsbeweging door Baden-Powell werd opgericht. De meeste respondenten proberen zingeving in hun groepen onder de aandacht te brengen.

Op de vraag naar wat zingeving voor hen inhoudt, wordt in de eerste plaats gezegd dat het gaat om stilstaan bij de dingen waarmee men als scout of gids bezig is. Scouts en gidsen leren op deze momenten ook veel bij over zichzelf.

Zingeving is een breed begrip en wordt heel vaag omschreven door de respondenten als “een ander soort denken”. Er is misschien wel iets meer, maar men heeft er geen taal voor om het te beschrijven. Hoewel voor alle respondenten zingeving een meerwaarde is, gaat zingeving voor hen in de eerste plaats over het spel van scouting zelf: de werking van de groep, de goede sfeer in de leidingsploeg, de relatie tussen leden en leiding. Kampen, rondtrekken in de natuur, het kampvuur, het zijn momenten vol inspiratie voor de meeste respondenten. Maar ook scoutsrituelen zoals belofte, totemisatie, de doop, de vlaggengroet, schep een kader voor zingeving. In deze rituelen en symbolen komt de essentie van scouting naar boven: de zorg voor elkaar en voor de groep. Wanneer deze rituelen niet meer christelijk gevierd worden, bijvoorbeeld in de kerk of tijdens een eucharistieviering, gaan sommige groepen toch op zoek naar alternatieven omdat ze deze scoutsrituelen niet graag verloren laten gaan.

Zingeving behoort wel onlosmakelijk tot de kern van scouting toch ervaren de meeste respondenten meer en meer moeilijkheden bij de jongere generaties leiding om zingeving te laten voortbestaan in de groepen. Drie respondenten A, B en S hebben de indruk dat er steeds minder rond zingeving gewerkt wordt.

Het heeft onder andere te maken met geringe interesses van de leiding voor zingeving, of met het gegeven dat men zich niet meer verbonden voelt met dit thema. Daardoor is het bijvoorbeeld moeilijk om bepaalde rituelen en gebruiken van buitenaf in te voeren in een groep als er daarvoor geen openheid of draagvlak bestaat. Dit heeft voor een deel te maken met de aard van zingeving. Vrij vaak komt zingeving op de proppen bij een overlijden van een leider, een lid of een familielid van iemand van de groep. Hierdoor krijgt zingeving een negatieve connotatie.

Christelijke zingeving is haast helemaal uit de beleving van scouts en gidsen verdwenen. De vijf respondenten A, E, D, S en T, die het christelijk verhaal als zingevingssysteem gebruiken, hebben het ofwel meegekregen vanuit een nog praktiserend gezin of vanuit hun studies theologie en godsdienstwetenschappen. Als lokale groepen nog christelijke symbolen gebruiken, dan dienen deze enkel als omkadering of sfeerschepping bij een bezinningsmoment, zoals respondent C vertelde. De inhoud van deze symbolen wordt niet meer geduid. Bijbelse verhalen vinden leden uit het groepsinterview wel mooi maar ze kunnen er maar weinig mee doen in het dagelijks leven.

Volgens respondent K is zingeving een beladen woord omdat het dikwijls gelinkt wordt aan de Kerk. Wat opvalt, is de grote vervreemding tussen de scouts en parochies en Kerk. De enige band die er nog is, is een materiële. Heel wat parochies zijn eigenaar van de lokalen die de scouts gebruiken. Dikwijls uit wederdienst en uit angst om hun lokaal te verliezen verzorgen scouts een groeps-mis of helpen ze mee met een parochiefeest. Moeilijkheden met de parochieverantwoordelijken zijn vaak een grond om de laatste banden tussen parochie en scoutsgroep door te knippen.

Een probleem dat respondent T aankaart, is het gebrek aan 'specialisten in zingeving' in de groepen. Deze taak wordt tot op vandaag uitsluitend waargenomen door de aalmoezeniers, meestal priesters of diakens. De dieperliggende reden waarom men dit gemis signaleert, is niet in de eerste plaats de behoefte aan meer zingeving, maar wel de vaststelling dat het engagement van aalmoezeniers veel langer duurt en daardoor zorgt voor de continuïteit in de groep en het doorgeven van groepstradities.

4.5 Conclusies

Door kwalitatief onderzoek hebben we een overvloed aan informatie verkregen over de zinbeleving bij leiding en leden Scouts en Gidsen Vlaanderen. Hieruit kan worden opgemaakt dat zingeving hoe dan ook een rol speelt in het leven van de respondenten. De manier waarop zingeving wordt beleefd, verschilt van respondent tot respondent, van groep tot groep. Globaal kunnen er op basis van hun levensbeschouwelijk profiel drie types van scoutsgroepen worden onderscheiden: groepen waarbij zingeving zich louter beperkt tot de werking van de groep, groepen waarbij zingeving een eigentijdse invulling krijgt en tenslotte

groepen waar zingeving een duidelijk katholieke signatuur draagt.

Maar de impact van het pedagogisch project van scouting op de eigenheid van de individuele scout of gids is eerder gering, zelfs in die groepen die een duidelijk levensbeschouwelijk profiel hebben. Verschillende respondenten, A, B, C, M, S en T, meestal de al wat ouderen, verwijzen duidelijk naar scoutswaarden en tradities zoals 'eens scout, altijd scout', *'learning by doing'* of *'ask it the boy'*, of geven aan dat scouting structuur heeft gegeven aan hun leven. Behoudens echter grotere aandacht voor de waarde van natuurbeleving die een eigen karakteristiek van scouting kan worden genoemd, kunnen waarden als engagement, verantwoordelijkheid, maatschappelijke betrokkenheid, vriendschap en creativiteit evengoed passen in het levensbeschouwelijk profiel van iemand die lid is van gelijk welke andere vereniging. Blijkbaar zijn de invloeden van modernisering en individualisering op de individuele scout of gids voor de vorming van zijn of haar levensovertuiging toch groter dan gedacht.

Doorheen de interviews werd ook duidelijk dat de invloed van de christelijke traditie in scouting en vooral de beleving ervan is gedecimeerd. Andere religieuze of levensbeschouwelijke tradities hebben de vrijgekomen plaats echter niet ingenomen. Hoe dan het actief pluralisme bij Scouts en Gidsen Vlaanderen gestalte krijgt, ligt niet meteen voor de hand en moet verder worden geduid.

Hoofdstuk 5: Scouts en gidsen: eigentijds maar behoudend, authentiek en waardenbewust

5.1 Inleiding

In het al eerder aangehaalde boek *Bricolage en bezieling* schreef Ton Zondervan dat het bestuderen van zingeving bij jongeren enkel mogelijk is vanuit voldoende respect voor de leefwereld van jongeren. Vanuit dit standpunt en indachtig de aanwijzingen dienaangaande van Baden-Powell zelf, hebben wij de zinbeleving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen in deze studie onderzocht en antwoorden gezocht op de vraag hoe de modernisering Scouts en Gidsen Vlaanderen op het gebied van levenbeschouwing heeft beïnvloed en veranderd. Door de methode van de triangulatie hebben we de onderzoeksvraag van deze studie langs drie verschillende invalshoeken bekeken. Eerst behandelden we de historische en actuele situatie van Scouts en Gidsen Vlaanderen. Daarna vergeleken we het actief pluralisme bij Scouts en Gidsen Vlaanderen met het pluralisme in andere middenveldorganisaties. Ten derde was er het empirisch onderzoek waarbij we individuele scouts en gidsen aan het woord lieten over hun scout of gids zijn en over hun persoonlijke beleving van zingeving. In dit hoofdstuk komen de verschillende onderzoekslijnen van deze studie samen en formuleren we conclusies: de geschiedenis van een eeuw scouting weerspiegelt de evolutie en transformatie van religie, authenticiteit en sociale waarden bepalen de scoutsidentiteit, de derde conclusie is dat zingeving bestaat uit de beleving van humane waarden en evolueert naar meer impliciete vormen, die in de werking van scouting vervat zijn. Een vierde besluit is dat diversiteit vorm geeft aan het actief pluralisme bij scouting.

5.2 Honderd jaar scouting weerspiegelt de evolutie en de transformatie van religie

De voorbereidingsjaren en de stichting van scouting in 1907 vielen ongeveer samen met het einde van het Victoriaanse tijdperk in Engeland dat duurde van 1837 tot 1901, een tijdperk dat bekendstond om zijn conservatisme. Baden-Powell wilde aan jongeren die zich financieel niet veel konden veroorloven een vorming meegeven op basis van waarden en vaardigheden die ze heel hun leven konden gebruiken. Het christendom was de godsdienst van die tijd. Maar aan het begin van de twintigste eeuw had de moderniteit een zodanig sterk draagvlak gekregen, dat ze op het punt stond door te breken en uit te dijen naar alle

segmenten van de Europese samenleving (2.3.8). Robert Baden-Powell is erfgenaam van deze twee culturen. Als zoon van een Anglicaans priester was hij zelf christen, maar de interesse voor wetenschap en natuur, hem door zijn moeder bijgebracht, maakte van hem een kritisch christen die ook openstond voor andere overtuigingen.

In 1910 werd scouting in België opgericht als een religieus neutrale jeugdbeweging. Lukte het de destijds invloedrijke katholieke kerk van België nog om in 1912 een eigen katholieke scoutsbeweging op te richten, omdat ze de neutrale B.S.B. niet vertrouwde, dan moest ze in 2006 lijdzaam toezien hoe V.V.K.S.M. haar katholieke identiteit aflegde. Secularisering, pluralisering en individualisering zijn momenteel dominante culturele stromingen in de Westerse wereld. Ze zijn een niet te ontkennen realiteit in het leven van jongeren. Onder invloed van deze culturele veranderingen heeft scouting haar levensbeschouwelijk kader aangepast. Werd tot voor tien jaar zingeving vanuit een welbepaalde (katholieke) levensovertuiging door het verbondsbestuur opgelegd, dan is de invulling van zingeving nu de zaak geworden van elk individueel lid van scouting, met mogelijke ondersteuning van de Ploeg Zingeving.

5.3 Authenticiteit en sociale waarden bepalen de scoutsidentiteit

Scouts en Gidsen Vlaanderen behoort tot de moderne cultuur. Secularisering, pluralisering en individualisering zijn er vanzelfsprekend en bepalen mee de identiteit van de beweging. Algemene sociale waarden zoals, engagement, verbondenheid, vriendschap, maatschappelijke betrokkenheid, verantwoordelijkheid en natuurbeleving bepalen de scoutsidentiteit. Maar ook de typische verhalen, waarden, houdingen en motivaties die Scouts en Gidsen Vlaanderen vanuit haar opvoedende methode aan leden en leiding aanbiedt, vormen een verbindend achtergrondverhaal voor jongeren. De scoutspedagogie probeert een delicaat evenwicht te bewaren tussen enerzijds de aandacht voor de gemeenschap (de scoutsbeweging) en anderzijds de zorg voor de persoon (leden en leiding) (Taylor, 1.8). Dat de pedagogie of de methode van scouting redelijk effectief en duurzaam is, blijkt uit het feit dat ze de maatschappelijke en culturele veranderingen in de opeenvolgende generaties goed heeft doorstaan. De vormen werden weliswaar aangepast aan de nieuwe maatschappelijke context: nieuwe generaties scouts en gidsen voegen nieuwe waarden toe aan de hun overgeleverde tradities, maar de inhoud van dit '*depositum*' bleef nagenoeg dezelfde. Een zekere robuustheid die de pedagogie van scouting uitstraalt, wordt door de beweging prachtig verwoord en gesymboliseerd door de metafoer van de Steenman, die ze sinds 2006 als nieuw logo en huisstijl gebruikt. Tevens is deze metafoer een voorbeeld van hermeneutiek van hoe de beweging zijn pedagogisch project op een eigentijdse manier probeert te verwoorden. Een steenman is een hoop stenen die als wegwijzer dient in onherbergzame streken en voorbijgangers de

weg wijst, daar waar de uitgestippelde weg ophoudt. Voorbijgangers onderhouden zelf de steenman door er telkens een steen bij te leggen. Hierdoor blijft de steenman een hoop stenen maar verandert de vorm telkens wanneer iemand er een nieuwe steen heeft opgelegd. Zo is ook scouting: de kern blijft gelijk maar nieuwe elementen uit de cultuur worden aangedragen door het komen en gaan van nieuwe generaties leiding en leden.

Leden en leiding van scouting doen echter graag dingen die andere jongeren ook doen. Ze kijken televisie, gebruiken vaak sociale media en gaan met vrienden op stap. Uit de interviews blijkt echter dat ze dit, onder invloed van scouting, op een bewustere manier doen dan hun leeftijdsgenoten en dikwijls in functie van scouting. Deze bewuste manier van omgaan met de dingen wordt versterkt door de wederzijdse generationele waardenoverdracht in het gezin van herkomst, die hun keuze voor scouting heeft beïnvloed. Het gezin van herkomst bepaalt ook de onderwijsvorm die scouts of gidsen volgen. Het sociaaleconomisch profiel geeft aan dat 'scoutsgezinnen' meestal behoren tot het hoog opgeleide middenkader, met ouders die een relatief hoog inkomen hebben. Zodoende vertonen ze attitudes die behoren tot de burgerschapsstijl van de verantwoordelijken en in mindere mate tot de burgerschapsstijl van de plichtsgetrouwen.

Het onderscheid tussen de attitudes van scouts en gidsen en die van andere jongeren wordt ook duidelijk wanneer we kijken naar hun vrijetijdsbesteding. Scouts en gidsen investeren veel in sociaal kapitaal, dat wil zeggen in het uitbreiden van een netwerk aan relaties en vriendschappen waarop ze, ook in het later leven, een beroep kunnen doen. Leden en leiding van Scouts en Gidsen Vlaanderen engageren zich niet enkel vanuit hun lidmaatschap van scouting voor de samenleving, ze vullen hun vrije tijd op met het lidmaatschap van meerdere verenigingen tegelijk. Het is meestal een 'en-en'-verhaal waarbij lid zijn van scouts en gidsen wordt gecombineerd met onder andere het lid zijn van een andere vereniging.

De grond voor het succes van de scoutsmethode is de vaststelling dat scouting alle kenmerken vertoont van een subcultuur. Er is een territoriale indeling (groep, district, gouw, verbond, 2.4.4). Scouting heeft eigen wetten en regels (Missietekst 2.4.2.1) en een eigen typische kledij (uniform). Scouting heeft eigen gewoontes en rituelen (belofte, tomemisatie) en het heeft eigen liederen (Beloftelied, Ik Beloof, Avondlied). Dit alles geeft aan scouting een conserverende doch ook een authentieke, kritische identiteit, die soms ingaat tegen de heersende tendensen in de samenleving (2.4.2.2 en 2.4.2.3). We kunnen stellen dat zolang scouting nog de kracht heeft van een subcultuur, en er met de hulp van hermeneutiek in slaagt jongeren enthousiast te maken voor haar pedagogisch project, het niet echt afhankelijk zal worden van de leefstijlencultuur. Het trouw blijven aan de subcultuur geeft aan scouts en gidsen in elk geval een behoudend imago.

Op zich is er natuurlijk niets mis mee dat scouting haar tradities in ere wil houden. Hedendaagse jongeren kiezen echter steeds minder voor één bepaalde subcultuur. Slechts 20% van de jongeren bekent zich nog als lid van een sub-

cultuur. De meeste jongeren ontkennen zelfs lid te zijn van een bepaalde jongerensubcultuur. Jongeren hebben meer een veranderlijke levensstijl dan een vaste identiteit. Deze losse band geeft de mogelijkheid om snel van de ene stijl naar de andere over te stappen, het zogenaamde stijlsurfen. Hoewel het ruime maatschappelijke engagement van scouts en gidsen zonder meer positief is te noemen, stellen we toch het langzaam doordringen vast van de invloeden van de vluchtige leefstijlencultuur op de attitudes van scouts en gidsen. Enkele respondenten bevestigen, vanuit eigen ervaringen, dat de eigen aard en typische werkwijze van scouting lang niet iedere jongere in Vlaanderen enthousiasmeert. Ondanks de taaiheid van scoutstradities laat de parate kennis van de pedagogie, onder andere de kennis van de basispijlers en het uitvoeren van rituelen, meer en meer te wensen over. Bovendien is de invloed van scoutstradities en rituelen op de jongeren eerder beperkt. Of en hoe deze subcultuurbeleving nog kan functioneren in een leefstijlenwereld, zal afhangen van het bewaren en het beleven van de scoutstradities. Dit kan verschillen van scoutsgroep tot scoutsgroep.

5.4 Zingeving bestaat uit humane waarden

De stemming over het levensbeschouwelijk luik tijdens het groepsleidingscongres van 2005 leverde volgende resultaten op: 13,8% van de leiding noemde zich katholiek, 28,8% noemde zichzelf christelijke scouts of gidsen, 11,6% van de leiding zegde van zichzelf niet gelovig te zijn (2.3.6). Deze uitslag bevestigde de dalende kerksheid die Dobbelaere al aangaf, maar uit de cijfers blijkt dat noch atheïstisch humanisme, noch de nieuwe religieuze bewegingen waarover Jespers spreekt hiervoor een alternatief zijn bij scouting. Opvallend is echter dat 44% van de deelnemers zichzelf als een 'gelovige' scout of gids bestempelde. De reden waarom een zo groot percentage scouts en gidsen zeggen op een of andere manier met zingeving bezig te zijn, heeft alles te maken met de inbedding zingeving in het leven van een lokale scoutsgroep. Zingeving houdt vormen van reflectie in. Het is stilstaan bij de dingen waarmee een scout of een gids bezig is.

Paul Dekker maakte duidelijk dat hoe hoger iemand is opgeleid, des te meer humane denkbeelden worden aanvaard als levensovertuiging (1.6.1.3). Vanuit hun gezin van herkomst gezien, behoren scouts en gidsen tot de hoogopgeleide middenklasse. Dit verklaart waarom religieuze (christelijke) socialisatie van leiding en leden steeds minder voorkomt (4.3.5.7). Ook Frits Spangenberg en Martijn Lampert (1.6.2.2) toonden in hun boek *De Grenzeloze Generatie* duidelijk aan dat de overdrachten van (religieuze) tradities tussen de opeenvolgende generaties steeds kleiner is geworden. Uitgaande van de resultaten van de interviews zouden we kunnen stellen dat de persoonlijke zingeving van een (gelovige) scout of gids wordt ingevuld door de beleving van humane, vormende waarden die zekerheid bieden bij het opbouwen van een eigen identiteit (Abby Day, 1.4). Dit zijn voornamelijk alledaagse en sociale waarden die voortkomen uit de gewone wekelijkse vergaderingen en het samenleven op kamp. Zo wordt

de inzet voor kinderen en jongeren op zich al als zinvol ervaren. Een cruciale waarde is wel de vriendschap. Vriendschap creëert verbondenheid en bindt scouts en gidsen aan elkaar en aan de beweging. Wanneer vriendschapsbanden beginnen af te brokkelen, verdwijnen ook leden bij een jeugdbeweging. Pas in tweede instantie gaan jongeren naar een jeugdbeweging om er iets te leren of er zich te bekwamen.

Maar toch is er meer. Van den Brink noemt waarden, in levensbeschouwelijke context gebruikt, vitale waarden. Vitale waarden hebben voor scouts en gidsen de inspirerende plaats van religie overgenomen, want de beleving van waarden zet hen aan tot het opnemen van engagement voor de beweging en de samenleving (Taylor). Deze waarden kunnen ook worden gerelateerd aan transcendente instanties. De analyse van de interviews tendeert naar 'de mensheid' en 'de natuur' als transcendente waarden bij scouting. Christenen bij scouting kunnen zich hierin vinden en vanuit hun overtuiging nog andere transcendente waarden aanbrengen. Daarom is elke poging om religiositeit en zinbeleving te meten vanuit referentiekaders die, uit reactie op deze toestand, een terugkeer willen naar een cultuur die gebaseerd is op religie en mystiek te beperkt en bij voorbaat als methode onbruikbaar om zinbeleving bij scouting te beschrijven.

Zingeving gaat volgens scouts en gidsen in de eerste plaats over scouting zelf, maar wordt niet in alle groepen op dezelfde manier ingevuld. Doorgaans wordt zingeving door scouts en gidsen verbonden aan twee typische rituelen: belofte en totemisatie. Er bestaan ook grote verschillen inzake levensbeschouwelijke activiteiten tussen de groepen onderling. Dit kan gaan van impliciete vormen zoals: de werking van de lokale scoutsgroep, de relatie tussen leiding en leden, het aansteken van het kampvuur, belofte of totemisatie, een eucharistieviering op kamp, de jaarthemamis of de maandelijkse groepsmis in de parochiekerk (4.3.4.4).

Tijdens de voorbereiding van het groepsleidingscongres van 2005 introduceerde de beweging het begrip 'zingeving als inclusie' (1.2). De verbondsleiding zag hierin een mogelijk alternatief om de teruglopende interesse voor religie en zingeving bij leiding en leden op te vangen. Dit begrip is in de letterlijke betekenis van 'insluiting' te verstaan. De verbondsleiding heeft in 2005 een correcte analyse gemaakt van de levensbeschouwelijke toestand van de scouts, maar niet kunnen vermoeden dat vooral deze vorm van zingeving zou blijven bestaan in de groepen. Het is echter correcter te spreken over 'impliciete zingeving' omdat dit begrip, beter dan het woord inclusie, de realiteit weergeeft van zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen.

"Alles van waarde is weerloos", schreef de Nederlandse dichter Lucebert, dus ook zingeving. Respondent J bestempelde zingeving als een ander soort denken, iets waar niet iedereen altijd even goed raad mee weet (4.3.5.2). Verschillende andere respondenten, B, S, T en K, bevestigen dit en geven ook aan dat nieuwe generaties leiding steeds minder vertrouwd zijn met het thema zingeving. De evolutie bij scouting naar uitsluitend impliciete vormen van zingeving is wel zorgwekkend. Door deze verandering vermindert stevast de vaardigheid bij

leden en leiding om met zingeving om te gaan. Hierdoor blijft het thema zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen al bij al een moeilijk onderwerp en is het naar de toekomst toe geen verworvenheid. Toch kan zingeving door het te blijven benoemen, er mee aan de slag te gaan, nieuwe vormen van reflexie op scouting te ontwikkelen en er mensen en middelen voor vrij te maken, opnieuw een stevige basis krijgen bij scouting. Zo wordt zingeving ook minder afhankelijk van wie er op een bepaald moment in leiding staat en blijft er voldoende over om de toekomst vol vertrouwen tegemoet te zien. Dit is een belangrijke opdracht voor Scouts en Gidsen Vlaanderen, dat pretendeert een jeugdbeweging te zijn die 'iets meer' te bieden heeft dan enkel spel en vermaak onder vrienden in de vrije tijd.

5.5 Diversiteit geeft vorm aan het actief pluralisme

Naast Scouts en Gidsen Vlaanderen werd ook de levensbeschouwelijke situatie van enkele andere middenveldorganisaties onderzocht. Allemaal zijn ze bezig met een of andere vorm van pluralisme. Maar de manier waarop dit pluralisme wordt ingevuld, is grotendeels afhankelijk van de levensbeschouwelijke achtergronden en doelstellingen van de respectievelijke verenigingen.

In tegenstelling tot de bovengenoemde ontwikkelingen is de verzuiling in België gedeeltelijk blijven bestaan. Professionalisering en laïcisering van de organisaties, ter vervanging van religieuzen en priesters, hebben er voor gezorgd dat de zuilen nog steeds verankerd zijn in het Vlaamse middenveld. Het verdwijnen van het katholieke karakter van het Vlaamse middenveld noodzaakte alle middenveldorganisaties om na te denken over hun identiteit en levensbeschouwelijk profiel.

Bij de Damiaanactie spraken we over passief pluralisme, omdat deze beweging geen levensbeschouwelijke doelstellingen heeft. Iedereen van gelijk welke overtuiging is er welkom om mee te helpen lepra de wereld uit te helpen. Het naampluralisme bij Femma wijst dan weer op een onduidelijkheid over het levensbeschouwelijk profiel. Enerzijds wenst Femma na de naamsverandering verder deel uit te maken van *Beweging.net* (het vroegere ACW dat is opgedoekt in juni 2014). Anderzijds profileert het zich pluralistisch als een vrouwenbeweging die voor alle vrouwen openstaat. Op deze manier hoopt Femma ook nieuwe doelgroepen zoals moslimvrouwen te bereiken. Net als Scouts en Gidsen Vlaanderen hanteert FOS wat betreft levensbeschouwing het actief pluralisme. Maar bij FOS ligt de nadruk op het zoekproces naar zingeving, niet op het formuleren van antwoorden. Levensbeschouwingen zijn er niet verboden, maar worden niet ondersteund van bovenaf. We noemden dit een pluralisme dat individuele levensbeschouwingen gedooft.

Uit de vergelijking van deze organisaties blijkt dat ze allemaal wat betreft levensbeschouwing geëvolueerd zijn naar een soort algemeen-humane middenpositie. Het katholiek onderwijs en in zekere mate Scouts en Gidsen Vlaande-

ren vormen daarop een uitzondering. Het katholiek onderwijs in Vlaanderen wil zich op een geheel eigen wijze aanpassen aan de pluralistische samenleving. Door middel van het hermeneutisch-communicatief model, een interne dialoog, proberen christenen in gesprek te gaan met andere overtuigingen binnen de katholieke school. Het spreken over het christelijk verhaal wordt aangepast aan de omstandigheden. Door dit interne dialoog-pluralisme wordt geprobeerd de relevantie aan te tonen van het christelijk verhaal. Voorwaarde is wel dat er in de dialoogschool een voldoende kritische massa aan christenen overblijft om te dialogeren.

De plaats van christenen bij Scouts en Gidsen Vlaanderen is analoog aan die van christenen in de katholieke school. Ook bij scouting worden christenen uitgenodigd om in dialoog te gaan met andere levensovertuigingen uit de beweging. Misschien is de plaats van de christelijke traditie bij Scouts en Gidsen Vlaanderen er wel iets sterker verankerd dan in het katholiek onderwijs. De reden hiervoor is de sterke generationele uitwisseling, waardoor restanten van christelijke symboliek, zoals de christelijke namen van veel lokale groepen, voorlopig althans beter bewaard zijn gebleven bij scouting. Een sluitende garantie voor de overleving van het christelijk verhaal in scouting kan de generationele overdracht van tradities echter niet bieden. Want ook bij de scouts rijst de vraag wat er gaat gebeuren met de christelijke traditie als geen dragers ervan, zoals de aalmoezeniers, zijn overgebleven in de beweging. Het wegvallen van de aalmoezeniers kan daarom als een verlies worden ervaren, maar deze vaststelling is tegelijk ook een uitdaging voor iedere leider en leidster om zelf met zingeving aan de slag te gaan.

Stond de uitsluitend katholieke invulling van zingeving in 2005 duidelijk ter discussie bij Scouts en Gidsen Vlaanderen, dan was dit zeker niet het geval voor levensbeschouwing op zich. De scoutsbeweging wil ook in de toekomst methodes over zingeving blijven aanbieden. Maar gezien de maatschappelijke en culturele evolutierichting kon dit niet langer vanuit één (katholieke) levensbeschouwelijke oriëntatie. Formeel is er nog altijd wel aandacht voor (christelijke) religie, maar dit thema leeft niet meer bij de individuele scout of gids en bovendien wordt dit laatste niet als een gemis ervaren. Het catholicisme is voortaan slechts een deel van de eigenheid van Scouts en Gidsen Vlaanderen, en niet meer de gehele identiteit. Scouts en Gidsen Vlaanderen is in 2006 een actief pluralistische beweging geworden. Hoewel het pluralisme bij scouting vertrekt vanuit een lichte voorkeursoptie voor de christelijke inspiratie, werden de knellende banden tussen katholieke identiteit en christelijke inspiratie in 2006 doorgeknipt. Een gunstig gevolg hiervan is de vaststelling dat zingeving sindsdien in rustiger vaarwater is terecht- gekomen en opnieuw meer ruimte krijgt in de beweging.

De pluralisering maakte het mogelijk dat naast de christelijke religie ook nieuwe levensbeschouwelijke bewegingen voet aan de grond hebben gekregen in onze samenleving. Daarom kan elke vorm van levensbeschouwing, die niet indruist tegen de missie en visie van scouting, op ondersteuning rekenen bij

scouting van de Ploeg Zingeving. Toch is de invloed en de aanwezigheid van andere georganiseerde levensoriënteringen bij Scouts en Gidsen Vlaanderen vrijwel onbestaande. Het pluralisme wordt altijd beschouwd ten opzichte van de christelijke traditie, echter zelden vanuit het humanisme. De waarden echter die scouts en gidsen persoonlijk beleven zijn uiteindelijk allemaal humane waarden, waarin een authenticiek en sociaal ideaal steekt. In deze waarden zit ook een vorm van immanente transcendentie (holisme) vervat, maar geen bovennatuurlijke transcendentie zoals Taylor dit bedoelt. Het actief pluralisme bij Scouts en Gidsen Vlaanderen krijgt voornamelijk gestalte in de diversiteit die voortkomt uit de individuele levensoriëntaties en de zinbeleving van leden en leiding, en de dynamiek afkomstig uit de onderlinge beïnvloeding ervan.

Zingeving staat aan het begin van een boeiende zoektocht naar mogelijkheden om de levensbeschouwelijke component van scouting, onder welke inhoud en vorm dan ook, opnieuw te verankeren in de beleving van de leden en de leiding. De uitdaging voor zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen zal er in bestaan om vanuit de pluraliteit aan overtuigingen een nieuw verbindend achtergrondverhaal (of verhalen) te ontwerpen waarin iedereen in de beweging zich kan herkennen. Mits er voldoende vertellers voor gevonden worden heeft Scouts en Gidsen Vlaanderen met het 'Steenmanverhaal' een goede troef in handen om deze uitdaging met succes aan te gaan. Als er één ding als een paal boven water staat, is het dat deze studie de bewering weerlegt als zouden hedendaagse jongeren, in ons geval scouts en gidsen, postmoderne narcisten zijn die elke vorm van zingeving zonder meer afwijzen. Hiervoor wordt het discours over zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen nog steeds te ernstig en te diepgaand gevoerd.

Nabeschouwing

In 1963 gaf verbondsaalmoezenier Nick Gobert het startschot voor een grondige vernieuwingsoperatie van het V.V.K.S. die uiteindelijk meer dan veertig jaar zou duren. Waar de toenmalige verbondsaalmoezenier de inzichten betreffende het actief pluralisme vandaan haalde, is nog moeilijk te achterhalen in de archieven van de beweging. Maar het valt wel op dat de aanvaarding van het pluralisme door pater Gobert, die voordien assistent-generaal was van de Dominicanen in Rome, als het toekomstige levensbeschouwelijk kader voor de scouts, parallel verliep met een discussie die zich tijdens Vaticanum II afspeelde. Enkele toonaangevende Belgische bisschoppen als Emiel-Jozef De Smedt en Jozef-Maria Heuschen hielden er een opgemerkt pleidooi voor godsdienstvrijheid en gewetensvrijheid. Het resultaat was dat het concilie het historisch bewustzijn, de humaniteit en de eigenwaarde van elke persoon erkende. Misschien voelde Gobert zich gesteund door deze stroming op het Concilie om ook aan andersdenkenden een plaats toe te kennen in het V.V.K.S.

Het hoogtepunt van heel deze vernieuwingbeweging was ongetwijfeld de fusie van het V.V.K.S. met het V.V.K.M. waardoor in 1972 het V.V.K.S.M. ontstond, een gemengde jeugdbeweging van scouts en gidsen. Het orgelpunt kwam echter in 2006, met de naamsverandering in Scouts en Gidsen Vlaanderen en de verruiming van het levensbeschouwelijke kader van katholieke scouts en gidsen naar een pluralistische jeugdbeweging.

Maar dit orgelpunt mag niet beschouwd worden als een eindpunt in de levensbeschouwelijke evolutie van Scouts en Gidsen Vlaanderen. Tien jaar na de naamsverandering en de levensbeschouwelijke heroriëntering is en blijft zingeving bij Scouts en Gidsen Vlaanderen een alles behalve evidente zaak. Niemand van de actuele leden en leiding heeft iets tegen het thema op zich, maar lang niet iedereen bij scouting weet nog hoe op een behoorlijke manier met zingeving om te gaan. Toch behoort zingeving tot één van de fundamenteën van scouting en kan scouting eigenlijk niet bestaan zonder. Want het zijn rituelen zoals belofte en totemisatie die de eigenheid van scouting bepalen. Om leden en leiding van de vernoemde verlegenheid rond zingeving af te helpen, is het voor scouting van belang mee te blijven evolueren met de cultuur en verder te investeren in de ontwikkeling van methodieken die leden en leiding beter over zingeving leren praten. Misschien kan een uitdieping van de eigen hermeneutiek van de Steenman - behoud en vernieuwing - hiertoe de nodige inspiratie bieden.

Uit deze studie blijkt dat scouting niet zo representatief voor jongeren schijnt te zijn als het zelf graag zou willen zijn. Om te voorkomen dat scouting te traditioneel en te exclusief wordt, en daardoor de openheid naar de hedendaagse jongerenwereld en de samenleving zou kunnen verliezen, wordt naast het behoud van de pedagogische waarden ook best ingezet op meer levensbeschouwelijke diversiteit in de beweging.

In deze studie hebben we ons in hoofdzaak gefocust op Scouts en Gidsen Vlaanderen om te zien hoe hedendaagse jongeren met levensbeschouwing en zingeving omgaan. We hebben vastgesteld dat zingeving impliciet wel aanwezig is maar dat expliciete zingevingsmomenten steeds schaarser worden. Als dit in een jeugdbeweging het geval is die nota bene over zichzelf zegt zingeving belangrijk te vinden, hoe moeizaam wordt er dan misschien in de bredere jongerenwereld met dit thema omgegaan? Om dit na te gaan kan, door een vervolgonderzoek bij contrasterende jongerengroepen, worden onderzocht of deze jongeren zich wel of niet bezighouden met het thema zingeving. Welke invloed hebben de georganiseerde religies nog in hun leven? Hebben ze aanknopingspunten met transcendente waarden? Beleven ze tradities en worden door deze tradities levensbeschouwelijke inhouden overgedragen?

Deze thema's kunnen voorwerp zijn van verder onderzoek om te komen tot mogelijke nieuwe raakvlakken tussen georganiseerde zingeving en de persoonlijke levenssfeer en zinbeleving van hedendaagse jongeren. Dit is de belangrijkste uitdaging waarvoor het jongerenpastoraat in de komende tijd geplaatst wordt. Daarom wens ik de jongerenpastoraal in Vlaanderen veel creativiteit en doorzettingsvermogen toe bij het aannemen van deze uitdaging. Het voorbeeld van Scouts en Gidsen Vlaanderen kan misschien inspireren.

Lijst met afkortingen

A.C.W.: Algemeen Christelijk Werknemersverbond
 Akabe: Anders Kan Best, scouting voor jongeren met een geestelijke beperking
 AVC: Adjunct Vebondscommissaris
 B.C.S.: Belgian Catholic Scouts
 B.P.B.B.S.: Baden-Powell Belgian Boy Scouts
 B.P.B.B.S.S.: Baden-Powell Belgian Boy & Sea Scouts
 BP-Camp: Baden-Powell Camp
 B.S.B.: Boy Scouts de Belgique
 C.I.C.S.: Conference Internationale Catholique de Scoutisme
 Chiro: In het teken van Christus   Chrimen: Christelijke Menswording
 F.E.E.: Fédération Eclaireurs Eclaireuses
 FOS: Federatie voor Open Scoutisme
 G.G.B.: Girl Guides de Belgique
 I.C.C.S: International Catholic Conference of Scouting
 JIN: Jij en Ik een Noodzaak. Oudste ledentak bij Scouts en Gidsen Vlaanderen (17-18 jarigen).
 K.A.J. Katholieke Arbeiders Jeugd
 K.A.V.: Katholieke Arbeiders Vrouwen
 K.L.J.: Katholieke Landelijke Jeugd
 K.S.A.: Katholieke Studenten Actie
 K.S.J.: Katholieke Studerende Jeugd
 KOS: Kijk Op Scouting
 KU Leuven: Katholieke Universiteit Leuven (nieuwe afkorting sinds 2012).
 V.K.S.J.: Vrouwelijke Katholieke Studerende Jeugd
 V.K.W.: Vlaamse Kristelijke Werkgevers
 V.V.K.M.: Vlaams Verbond van Katholieke Meisjesgidsen
 V.V.K.S.: Vlaams Verbond van Katholieke Scouts
 V.V.K.S.M.: Vlaams Verbond van Katholieke Scouts en Meisjesgidsen
 WOSM: World Organisation of the Scout Movement

Lijst van gebruikte literatuur

- AERTS L. *Nieuwkomers bij de bron. Als de kerk naar jongeren luistert*, Antwerpen, Halewijn, 2003.
- AERTS N. *Het ontstaan en de ontwikkeling van Katholieke scouting in gouw Limburg (1919-1950). De triomf van een methode*, Leuven, KU Leuven, Licentiaatsthesis, 2003.
- AHLERS J., BOENDER R. *Generatie Z. Ken ze, begrijp ze en inspireer ze voor een beter leven*, Haarlem, Bertam+De Leeuw Uitgevers, 2011.
- AUPERS S. *In de ban van de moderniteit. De sacralisering van het zelf en de computertechnologie*, Apeldoorn, Het Spinhuis, 2008.
- AUPERS S. *We are all gods. New Age in the Netherlands 1960-2000*, in S. SENGERS (red.), *The Dutch and their gods. Secularisation and transformation of religion in the Netherlands since 1950*, Hilversum, Uitgeverij Verloren, 2005, 181-201.
- BADEN-POWELL R. *Scouting for Boys. A Handbook for good Citizenship*, New York/Oxford, University Press, 2004.
- BADEN-POWELL R. *Verkennen voor jongens*, Den Haag, Nationale Padvinderraad, 1957.
- BAKKER B. *Schuilen in je soundtrack*, in T. ZONDERVAN (red.), *Bricolage en bezieling. Over jongeren, cultuur en religie*, Averbode, Uitgeverij Averbode, 2008, 61-82.
- BECKERS J., DE HART J. *Godsdienstige veranderingen in Nederland – Verschuivingen in de binding met de kerken en de christelijke traditie*, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, 2006.
- BENNER D. *Het concept traditie*, in H. VAN COMBRUGGE, W. MEIJER (red.), *Pedagogiek en traditie, opvoeding en religie*, Tiel, Lannoo, 2004, 173-189.
- BERGER P., ZIJDERVELD A. *Lof der twijfel. Hoe we kunnen koesteren zonder daarbij fanatiek te worden*, Amsterdam, Cosse, 2009.
- BERG D. *Beleidscommissie zingeving*, Gent, FOS, 2009.
- BERGER P. *The Sacred Canopy: Elements of a sociological Theory of Religion*, New York, Garden City, Doubleday, 1967.
- BERNARDI E. *Il movimento boy scouts in Italia: a servizio della pastorale*, Rome, Pontificia Università Lateranense, 1987.
- BOCKEN I. *Bij de gratie van de burger: Religie en burgerlijke maatschappij* in J. GRUPPELAAR (red.) *Burgers en hun bindingen*, Budel, Damon 2000, 75-129.
- BOEIJE H. *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*, Amsterdam, Boom-onderwijs, 2008.
- BOEVE L. *Onderbroken traditie. Heeft het christelijk verhaal nog toekomst?* Kapellen, Pelckmans, 1999.
- BOSCHMA J. GROEN I. *Generatie Einstein. Slimmer, sneller en socialer. Communiceren met jongeren van de 21ste eeuw*. Amsterdam, Pearson Education, 2007, tweede druk.

- BOSMANS E. *In|leiding. Basiswerk over in leiding staan bij Scouts en Gidsen Vlaanderen*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2012.
- BOUDRY L. Verwerking van de gegevens omtrent het groepsleidingscongres van 24 april 1988, Antwerpen, V.V.K.S.M., 1988.
- BORGMAN E. *Metamorfosen. Over religie en moderne cultuur*, Kampen, Klement Pelckmans, 2006.
- BURMS A., DE DIJN H. *De rationaliteit en haar grenzen, kritiek en deconstructie*, Assen, Van Gorcum, 1986.
- CASTENMILLER K. *Generatie Y: aan het werk*, Zoetermeer, Free Musceteers, 2009.
- CHAMPAGNE S. *Totemisatie: verrijking of vernedering?* Boechout, Sint-Gabriëlcollege, eindwerk, 2012.
- CHRISTOFFERSEN L. *Religion in the 21st Century. Challenges and Transformations*, Franham, Ashgate, 2010.
- COUSSEE F. *De pedagogie van het jeugdwerk*, Gent, Academia Press, 2006.
- DAY A. *Believing in Belonging. Belief & Social Identity in the Modern World*, Oxford, Oxford University Press, 2011.
- DEBUSSCHER M. *Wie zijn de leden van Scouts en Chiro?*, Zaventem, Cesor, 2010.
- DE DIJN H. *Geluksmachines in context*, Kapellen, Pelckmans, 2001.
- DE DIJN H. Hoe overleven wij de vrijheid? Modernisme, postmodernisme en het mystiek lichaam, Kapellen, Pelckmans, 1993.
- DE DIJN H. *Kan kennis troosten? Over de kloof tussen weten en leven*, Kapellen, Pelckmans, 1994.
- DE SCHUTTER S., PRECKLER E. *Het achtste vuur. Totemboek*, Antwerpen, VVKSM, 2003.
- DE HART J. *Zwevende gelovigen. Oude religie en nieuwe spiritualiteit*, Amsterdam, Bert Bakker, 2011.
- DEJANS T. *Werkboek Chrimen. Hoofd in de Wolken voeten op de grond*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 1997.
- DEKKER P. *Het hogere in de hedendaagse bevolking*, in G. VAN DEN BRINK, *De lage landen en het hogere. De betekenis van geestelijke beginselen in het moderne bestaan*, Amsterdam, University Press, 2010, 183-217.
- DEN HARTOG M., VAN SARK Y. *Young Mentality*, Amsterdam, Sanoma, 2005.
- DEROO B. *Geschiedenis van Open Scoutisme in Vlaanderen (1910-2005)*, Gent, FOS, 2005.
- DE SCHUTTER S., SPROELANTS C. *Lange mouwen en wat eruit komt. Handboek voor kapoenenleiding*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 1999.
- DEYNAERT J. *Een nieuwe vrijwilliger binnen Scouts en Gidsen Vlaanderen? Actuele vrijwilligerstendensen getoetst binnen Scouts en Gidsen Vlaanderen*, Antwerpen, Universiteit Antwerpen, masterthesis Sociologie, 2012.
- DE VISSCHER J. *Onderkennen wat beschikbaar is. Een niet zo nieuwe taak voor onze tijd*, Budel, Damon, 2000.

- Dignitatis Humanae, *Verklaring over de godsdienstvrijheid*, in Katholiek Archief, Amersfoort, De Horstink, 1966.
- DIERICKX G. *De buitenkant van de religie. Een meswetenschappelijke rondleiding*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2007.
- DOBBELAERE K. *Secularization: An Analysis at Three Levels*, Brussels, Presses Interuniversitaires Européennes, 2002.
- DOBBELAERE K., VOYE L., *Godsdienst en kerkelijkheid*, in J. KERKHOF, K. DOBBELAERE, L. VOYE, B. BAWIN-LEGROS, *De versnelde ommekeer. De waarden van Vlamingen, Walen en Brusselaars*, Tielt, Lannoo, 1992,
- DOBBELAERE K., VOYE L. *Religie en kerkbetrokkenheid: ambivalentie en vervreemding*, in K. DOBBELAERE (red.), *Verloren zekerheid: de Belgen en hun waarden*, Tielt, Lannoo, 2001, 121-130.
- DOBBELAERE K., VOYE L. *Verloren zekerheid. De Belgen en hun waarden*, Tielt, Lannoo, 2001.
- ELCHARDUS M., *Sociologie van de godsdienst*, in R. LAEREMANS (red.), *Godsdienst & kerk in gesecculariseerde samenleving. Een keuze uit het werk van Karel Dobbelaere*, Leuven, Universitaire Pers, 1998, 3-25.
- ERKENDE INSTANTIE, *Het vak R.K.- Godsdienst in de scholen in Vlaanderen. Visietekst van de commissie in opdracht van de bisschoppen*, Brussel, Licap, 1996.
- ERKENDE INSTANTIE, *Leerplan rooms-katholieke godsdienst voor het secundair onderwijs in Vlaanderen*, Mechelen, Licap, 1999.
- ERKENDE INSTANTIE, *Leerplan rooms-katholieke godsdienst voor het secundair onderwijs in Vlaanderen*, Brussel, Licap, 2007.
- ESGAIN E. *Een scout "menheer Georges"*, Brussel, Uitgeverij Sint-Joris, 1988.
- FIERENS W. *Hoe vaderloos en moederloos spreken tot broeders en zusters. Wat Leo Apostel als vrijzinnige aan gelovigen te denken geeft*, Leuven, KU Leuven, masterthesis, 2005.
- GAUDIUM ET SPES, in Katholiek Archief, Amersfoort, De Horstink, 1966.
- GERR H. *Baden-Powells Entwurf einer Erziehung durch Scouting. Einflüsse und Entwicklungstendenzen*, Würzburg, Julius-Maximilians-Universität, 1981.
- GEVAERTS S., HUVENNE P. *Wij, jullie en augustus. Handboek voor Giverleiding*, Antwerpen, VVKSM, 2000.
- GEVERS L., *Kerk in de kering. De Vlaamse kerk en de wending van het Tweede Vaticaanse Concilie*, in P. NISSEN, *Geloven in de lage landen. Scharniermomenten in de geschiedenis van het christendom*, Leuven, Davidsfonds, 2004.
- GIESEN P. *Wijzer of alleen maar ouder?* In *Filosofiemagazine*, januari 2010, 14.
- GLORIEUX J. *De speeltijd is voorbij. Jongeren over werken*, Wilrijk, VKW, 2008.
- GOETHALS B., DEWARWAERE S. *Jezus krijgt concurrentie. Over de rol van zingeving en levensbeschouwing binnen VVKSM*, Leuven, KU Leuven, licentiaatsthesis, 2005.
- Groeipijnen*, Antwerpen, V.V.K.S.M. 1989.
- Graag gedaan. Jaarthemabrochure van V.V.K.S 1969-1970*, Brussel, V.V.K.S., 1969.

- GROOT G. *Charles Taylor over godsdienst en de moderne wereld*, in C. TAYLOR, *Een seculiere tijd*, Rotterdam, Lemiscaat, 7-34.
- HALMAN L., LUIJKX R., VAN ZUNDERT M. *Atlas of European Values*, Tilburg, Brill, 2005.
- HEELAS P. Prosperity and the New Age Movement, in B. WILSON, J. GRESSWELL, *New Religious Movements. Challenge and Response*, London/ New York, Routledge, 1999, 49-77.
- HEENS R (red.), *Levensbeschouwingen in het middenveld. Cement of Segment*, Antwerpen, vzw Motief/Werkplaats voor Theologie en Maatschappij, 2007.
- HELDENS J., REYSOO F. *De kunst van het interviewen: reflecties op het interview met een guide*, in Kwalon, 10 (2005) 3, 30.
- HELLEMANS S. Het tijdperk van de wereldreligies. Religie in agrarische civilisaties en in moderne samenlevingen, Zoetermeer, Meinema, 2007.
- HENS M., LAENEN A., VAN REUSEL J. *Buitenboek*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2009.
- HUGENS I. *Multiple narratieve structuren in de hedendaagse cinema*, in T. PALMAERTS, *Talki Walki. Jongeren subculturen 4 beleivers/non-believers*, Leuven/Voorburg, Acco, 2007.
- HUYGENS S. *Kijk Op Scouting*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2009.
- JANSSEN J. *De deugd van de broederschap. Sociaal Kapitaal van gildenbroeders in de Noord-Brabantse schuttersgilden 1600-2000*, Tilburg, Stichting Zuidelijk Historisch Contact Tilburg, 2009.
- JEAL T. *Baden-Powell*, London, Pimlico, 1989.
- JESPERS F. *Nieuwe religiositeit in Nederland*, Budel, Damon, 2009.
- KAHL P. *Pfadfinder im Zwiespalt: die Entwicklung der christlichen Pfadfinderschaft und ihre Auseinandersetzungen mit Hitlerjugend und NS-Staat*, Bochum, Ruhr Universität, 2005.
- KNOBLAUCH H. *Populäre Religion*, Frankfurt/New York, Campus Verlag, 2009.
- KNOBLAUCH H. *Qualitative Religionsforschung*, Paderborn, Schöningh Verlag, 2003.
- KNOBLAUCH H. *Vom New Age zur populären Spiritualität*, in D. LÜDDENS, R. WALTHERT, *Fluide Religion. Neue religiöse Bewegungen im Wandel. Theoretische und empirische Systematisierungen*, Bielefeld, Transcrip Verlag, 2010, 149.
- KRONJEE G. *De religieuze transformatie en de sociale cohesie*, in W.B. VAN DER DONK, A.P. KRONJEE, R.J. PLUM (red.), *Geloven in het publieke domein. Verkenningen van een dubbele transformatie*, Amsterdam, University Press, 2006, 67-88.
- LAMBRECHTS C. *Kijk op Scouting. Basiswerk voor scouts-en gidsenleiding*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2013.
- LUCKMAN T. *The Invisible Religion*, London, Macmillan, 1967.
- LÜDDECKENS D., WALTHERT R. *Fluide Religion. Neue religiöse Bewegungen im Wandel. Theoretische und empirische Systematisierungen*, Bielefeld, Transcript, 2010.
- MAES L. *Informatiebrochure Pius X-College, citaat uit het opvoedingsproject*, Tessenderlo, 2009.

- MAKOSA P. *The Catholic Identity of Polish Youth at the Beginning of the 21st Century*, in M. KALSKY, P. NISSEN *A glance in the Mirror*, Münster, Lit Verlag, 2012, 79-90.
- MCGUIRE M., *Lived Religion. Faith and Practice in Everyday Live*, Oxford, Oxford University Press, 2008.
- NASH D. *Reconnecting Religion with Social and Cultural History: Secularization's Failure as a Maser Narrative*, in *Cultural and Social History*, 2004; 1: 302-325.
- NELIS H., VAN SARK Y. *Het puberbrein binnenste buiten*, Utrecht, Kosmos, 2009.
- PALMAERTS T. *Talki Walki. Jongerensubcultuur. Believers/ non-believers*, Leuven/Voorburg, Acco, 2007.
- PERGUY J. Graag gedaan. Jaarthemabrochure van V.V.K.S. 1969-1970, Brussel, V.V.K.S., 1969.
- PEUTEMAN A., VERLEYEN M., *Laat de haan maar kraaien*, in *Knack*, 19 maart 2003, 43.
- PIGNAUT P. *A la Rencontre des Communautés Nouvelles. Petit Guide*, Nouan le Fuzelier, Editions des Béatitude, 2005.
- POLLACK D. *Rückkehr des Religiösen?*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2009.
- POLLEFEYT D. *Femma, Fama, Femka. Waarom het om meer dan een letter gaat*, in *Tertio*, 641, 2012, 11.
- POLLEFEYT D., HUTSEBAUT D., LOMBAERTS H. *Godsdienstonderwijs uitgedaagd. Jongeren en hun inter-levensbeschouwelijke vorming in gezin en onderwijs*, Leuven, Peeters, 2004.
- POLLEFEYT D. *Identiteit en diversiteit. Inspiratie voor katholieke lerarenopleidingen*, Leuven, KU Leuven, 2009.
- POLLEFEYT D. *Cursus Vakdidactiek Godsdienst*, Leuven, KU Leuven, Faculteit Godgeleerdheid, 2009.
- PROCTOR T. *On my honour: Guides and Scouts in interwar Britain*, Philadelphia, American Philosophical Society, 2002.
- PUTNAM R. *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*, New York, Simon & Schusters, 2000.
- REDFIELD J. *De Celestijnse Belofte*, Amsterdam, De Boekerij, 1996.
- REICHENFELD K., *XYZ van de klassieke muziek*, Houtem, Vanholkema & Warendorf, 2003.
- REUSSENS E., HENS M. *Groepsraadmap*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2011.
- RIESEBRODT M. *The Meaning of Privatization and De-privatization*, in L. CHRISTOFFERSEN ea. *Religion in the 21st Century. Challenges and Transformations*, Ashgate, Franham, 2010, 177-180.
- ROEBBEN B. *Godsdienst pedagogiek van de hoop*. Leuven/ Voorburg, Acco, 2008.
- RUTTEN L., VANDEVOORT C. *Lopend vuur. Handboek voor Jonggidsen, Jongverkeners en Scheepsmakkers*, Antwerpen, VVKSM, 2003.
- SEVIN J. *Le scoutisme*, Paris, Presse d'Ile-de-France, 2012.

- SEYNAEVE K. *Fenomenen van de jeugdcultuur*, Leuven/Amersfoort, 1998.
- SMAGGHE S., *Scouting DNA. Motivatie traject groepsleidingscongres van 27 april 2014 in Gent*. Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2014.
- SMITH N. *Charles Taylor: Meaning, Morals and Modernity*, Cambridge, Polity, 2002.
- SOETAART R. *De cultuur van het lezen*, Den Haag, Nederlandse Taalunie, 2006.
- SORRENTINO D. *A History of the International Catholic Conference of Scouting 1920-2002*, Rome, Edizioni Scout, 2002.
- SPANGENBERG F., LAMPERT M. *De grenzeloze generatie en de eeuwige jeugd van hun opvoeders*, Amsterdam, Nieuw Amsterdam Uitgevers, 2009.
- SPILAUER G., BRUINS G. *Zin in scouting. Alles rond rituelen, symbolen en tradities*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2013.
- SPILAUER C., SMETS W. *Ploeg zingeving. Ook iets voor jou? Onthaalbrochure 2009-2010*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2009.
- STARK R. *Secularisation R.I.P.*, in *Sociology of Religion*, Oxford, Oxford University Press, 1999, 60:3 249-273.
- SYMONS K. *Imago-onderzoek Scouts en Gidsen Vlaanderen*, Antwerpen, Tasting Opions, 2012.
- TACEY D. *What Spirituality Means to Young Adults*, in S. COLLINS-MAYO, P. DANDELION, *Religion and Youth*, Asghate, Farnham, 2010, 65-71.
- TAYLOR C. *De bronnen van het zelf*, Rotterdam, Lemniscaat, 2009.
- TAYLOR C. *De malaise van de moderniteit*, Kampen, Kok Agora, 1994.
- TAYLOR C. *Een seculiere tijd*, Rotterdam, Lemniscaat, 2007.
- TER BORG M., *Zingeving van Henri Matisse*, in *Religie & Samenleving*, 8 (2013) 3, 259.
- TER BORG M., TER BORG B., *Zingeving als machtsmiddel. van zinverlangen tot charismatisch leiderschap*, Zoetermeer, Meinema, 2009.
- VAN DE DONK W.B., JONKERS A.P., KRONJEE G.J., PLUM R.J. (red), *Geloven in het publieke domein. Verkenningen van een dubbele transformatie*, Amsterdam, University Press, 2006.
- VAN DEN BRINK G. (red.) *De lage landen en het hogere. De betekenis van geestelijke beginselen in het moderne bestaan*, Amsterdam, University Press, 2012.
- VAN DEN BRINK G. *Eigentijds idealisme. Een afrekening met het cynisme in Nederland*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2012.
- VAN DEN BROEK A., BRONNENMAN-HELMERS R., VELDHEER V., *Wisseling van de wacht: generaties in Nederland. Sociaal en Cultureel Rapport 2010*, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, 2010.
- VAN DER KELEN S. *Christelijke levensbeschouwing. Nota voor de verbondspatrouille*, Antwerpen, VVKSM, 1987.
- VANDEPERRE E. *Handvaten voor het omgaan met levensbeschouwingen*, in R. HEENS (red.), *Levensbeschouwingen in het middenveld: cement of segment*, Antwerpen, Vzw Motief/Werkplaats voor Theologie en Maatschappij, 2007.

- VAN DER STEEN J. *Padvinders: 100 jaar scouting in Nederland*, Zutphen, Walburg Pers, 2010.
- VAN DE VOORDE M. Toekomst van de kerk. Een reflectie verder. Toespraak voor de diakengemeenschap van het bisdom Hasselt, Hasselt 19 januari 2012, Hasselt, bisdom Hasselt, 2012.
- VANDERVELDEN N. Zingeving, het juiste pad? Rapport zingeving, Antwerpen, V.V.K.S.M., 2002.
- VAN DIJK-GROENEBOER, DE KONING M., KREGTING J., ROELAND J., *Ze geloven het wel*, in M. GROENEBOER (red.), *Handboek Jongeren en Religie. Katholieke, protestantse en islamitische jongeren in Nederland*, Almere, Partenon, 2010, 25-31.
- VAN HAEGENDOREN M. *Het Verkennersleven*, Brussel, Vlaams Scouts Pers Comité, 1947.
- VANHEESWIJCK G. *Charles Taylor en het zigzag parcours van de westerse secularisering*, in S. LATRE? G. VANHEESWIJCK (red.), *Radicale secularisering. Tien hedendaagse filosofen over religie en moderniteit*, Kalmthout, Pelckmans, 2013.
- VANHEESWIJCK G. *Tussen afbraak en opbouw. Christendom in een postmoderne tijd*, Averbode, Altiora, 1997.
- VAN HOVE H. *De weg naar binnen. Spiritualiteit en Zelfontplooiing*, KU Leuven - departement Sociologie, 2000.
- VAN INGEN E., HALMAN L., DEKKER P. *Een sociologische blik in het hogere*, in G. VAN DEN BRINK (red.), *De lage landen en het hogere. De betekenis van geestelijke beginselen in het moderne bestaan*, Amsterdam, University Press, 2012, 185-229.
- VAN REUSEL J. *Bananen in een minirok. Handboek over scouts en gidsen met een handicap*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 2004.
- VAN REUSEL J. *Met je voeten in het rood. Handboek voor jins en hun begeleiding*, Antwerpen, VVKSM, Jincommissariaat, 2002.
- VENHORST C. *Wéy ndigal. Mouriden en sacraal werk*, Nijmegen, Radboud Universiteit, 2008, master religiestudies.
- VANHEESWIJCK G. *Charles Taylor en het zigzag parcours van de westerse secularisering*, in S. LATRE, G. VANHEESWIJCK, *Radicale secularisatie. Tien hedendaagse filosofen over religie en moderniteit*, Kampen, Klemens Pelckmans, 2013, 141-162.
- VERHOEVEN R. *Jeugdbewegingen nog van deze tijd?*, in Mensen Onderweg, september 2005, 24-25.
- VERHOEVEN R., KEMPEN G. *360° Scouting. Groepsleidingscongres V.V.K.S.M. 2005*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 2005.
- VERHOEVEN R., KEMPEN G., *360° Scouting. Verslagboek van het groepsleidingscongres V.V.K.S.M. Leuven 24 april 2005*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 2005.
- VERHOEVEN R., *Visietekst 'Scouting heeft zin'*, Antwerpen, V.V.K.S.M., 2005.
- VERMASSSEN J., BOUDRY L. *Wie we zijn en wat we willen. Verslagboek van het groepsleidingscongres 28 april 1991*, Antwerpen, VVKSM, 1991.
- VERREYKEN K. *En sterren staan al teder. 100 jaar Scouts en Gidsen Vlaanderen*, Gent, Borgerhoff & Lambergts, 2010.

- VERSTRICHT L. *Charisma in structuren. Een beraad over het christelijke middenveld*, in *Collationes*, 36, (2006) 81-96.
- VERWIMP R. *De stem van het midden*, in R. HEENS (red.), *Levensbeschouwingen in het middenveld. Cement of Segment*, Antwerpen, VZW Motief/ werkplaats voor Theologie en Maatschappij, 2007.
- VERWIMP W. *Wie is wie? 2011-2012*, Hasselt, Gouw Limburg, 2012.
- VETTENBURG N., VYVERMAN V., BRONDEEL R., Het schoolwelbevinden in het secundair onderwijs. Diversiteit en beïnvloedende factoren, in N. VETTENBURG, J. SJONGERS (red.) *Jongeren binnenstebuiten. Thema's uit het jongerenleven onderzocht*, Leuven/Den Haag, Acco, 2009, 50-76.
- VETTENBURG N., DEKLERCK J., SJONGERS J., *Jongeren binnenstebuiten. Thema's uit het jongerenleven onderzocht*, Leuven, Acco, 2009.
- VOYE L, REMY J. *De religiositeit bij de jeugd. België en zijn goden*, Leuven, Tijdschrift voor sociologie, 1985, 315, 337.
- VRANCKX J. *Pelgrims voor een nieuwe tijd. Jonge bewegingen in de kerk*, Leuven, Davidsfonds, 1991.
- VYNCKE P. *Kippenvel*, in *Over en Weer*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 6 (2013), 31.
- WESTER F, PETERS V. *Kwalitatieve Analyse. Uitgangspunten en onderzoek*, Bussum, Coutinho, 2004.
- ZONDERVAN T. (red.) *Bricolage en bezieling. Over jongeren, cultuur en religie*, Averbode, Uitgeverij Altiora, 2008.

Lijst van gebruikt archiefmateriaal

Groepsleidingscongres V.V.K.S. 9 maart 1969, Leuven, Katholiek Documentatie Centrum (Kadoc), Inventaris van het archief Vlaams Verbond van Katholieke Scouts en Meisjesgidsen (V.V.K.S.M.) 1916-1973. Het scoutsarchief is tot en met het jaar 1973 overgemaakt aan Kadoc.

Verslag commissie Scouting Vlaanderen, Leuven, Kadoc, 2.2.1.

DEHAENE J., *Nota van de verbondscommissaris aan de verbondsraad van mei 1966*. Leuven, Kadoc, 222/11-222/15.

DEHAENE J., *Verbondscommissie. Spelregels van het Vlaams Verbond der Katholieke Scouts*, Brussel, V.V.K.S., 1964.

Graag gedaan. Jaarthemabrochure van V.V.K.S., Brussel, V.V.K.S., 1969.

PERGUY J., *De gesprekstof, groepsleidingscongres V.V.K.S. 9 maart 1969*, Leuven, Kadoc, 221/1-222/3.

Officieel bestuurlijk berichtsblad, Baden Powell Belgian Boy Sea Scouts (2) april 1922, Leuven, Kadoc, 1.1.

Lijst van geraadpleegde websites

- DAMIAANACTIE, *Jaarverslag 2007*. www.damiaanactie.info, geraadpleegd op 23 februari 2011.
- DAMIAANACTIE, www.damiaan.info, geraadpleegd op 2 november 2010.
- ELCHARDUS M., SJONGERS J. Het onbehagen van de grenzeloosheid. Een empirisch onderzoek naar het verband tussen detraditionalisering, zingeving en onbehagen, Brussel, VUB, 2001. www.vub.be/TOR. Geraadpleegd op 30 november 2001.
- FEMMA, KAV *heet voortaan Femma*. <http://www/hln/nl/957/Binnenland/articleDetail/1437603/2012/>.
- FEMMA, *Met (d)raad en d(r)aad, organisatieschets Femma*, www.femma.be. Geraadpleegd op 17 oktober 2012.
- GELDHOF J. Contestatie en confrontatie. Hoe komt Jezus ter sprake in de katholieke jeugdbeweging van vandaag? Studiedag 75 jaar KSA-KSJ-VKSJ, Leuven, 2004. www.middenveld-ipbtekst%20%Ioris20%5B1%5d.doc. Geraadpleegd op 17 juli 2013.
- GRAFFITI, <http://www.nieuwsblad.be/Article/PrintArticle.aspx?articleId=GCV>. Geraadpleegd op 20 november 2010.
- SCOUTS EN GIDSEN VLAANDEREN, *Geschiedenis van Scouts en Gidsen Vlaanderen*, www.scoutsengidsenvlaanderen.be/kennismaking/onze-organisatie/geschiedenis/1987-2007. Geraadpleegd op 26 juli 2007.
- VERHELST D. *De kritische kijk. Voorstel tot een nieuwe organisatiestructuur*, Antwerpen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, 2012. www.scoutsengidsenvlaanderen.org. Geraadpleegd op 29 juni 2012.
- VERMEIREN K., GALLE K. *Jeugdbewegingen in Vlaanderen*, Brussel, Vlaams Ministerie van Cultuur, Jeugd, Sport en Media, 2010. www.sociaalcultureel.be/jeugd/onderzoek/rapprot%20jeugdbewegingen.pdf. Geraadpleegd op 4 mei 2013.
- WORLD SCOUTS BUREAU, *Guidelines on Spiritual and Religious Development*, Genève, 2010. www.scout.org/fr/content...Guidelines%20SRDen.PDF. Geraadpleegd op 31 maart 2012.

Lijst met geïnterviewde gezagvolle getuigen

Interview met Nobert Coorevits, Gent 28 februari 2011.

Interview met Dirk De Backer, Gent 21 maart 2011.

Interview met Stefan Van der Kelen, Gent 16 augustus 2011.

Interview met Tony Dejans, Wetteren, 12 mei 2011.

Interview met Rudy Verhoeven, Brussel 24 maart 2011.

Interview met Geert Kempen, Rumst 6 juli 2011.

Interview met Jan Van Reusel, Antwerpen 17 maart 2011.

Interview met Femke Vandomael, Gent 13 juni 2012.

English Summary

Religion is a 'hot issue'. It appears regularly as subject matter in the news and current affairs. How should we best interpret this new interest? Is religion experiencing a revival, or not? Under the influence of modernity the individual has been given the freedom to make decisive autonomous choices regarding self-realisation. As a result ideological identities have increasingly lost their specific content. Belgium is today a secularised country but regarding the appreciative impact of modernisation in recent decades we have witnessed a real process of 'catching up'. Belgium, and Flanders in particular, has evolved from a manifestly Catholic country into one of the most secularised regions of Europe. In spite of the advancing secularisation and the decline of religious faith traditions, religion has not entirely disappeared from the philosophical landscape, but it has become privatised. A collective experience of religion has evolved into a personalised and self-chosen form of philosophy of life.³¹⁷ This sense of purpose, or life philosophy, is quite independent of any regulatory institution, and may in the course of one's life undergo repeated changes. This bricolage of private religiosity will advance further, constructed or created from a diverse range of available resources (Riesebrodt). In other words, in composing their own individual beliefs, people draw from diverse multiple life orientations simultaneously. These cultural changes have had a major impact on Flemish society. Most civil society organisations are struggling with questions regarding their identity, and under the influence of the ever advancing secularisation most Christian organizations in Flanders have become pluralistic associations.

This study aims to investigate and describe the perception of "the meaning of life" amongst Flemish youth. There is little information regarding the foundational principles that influence Flemish youth in their religious and philosophical beliefs. The research of British anthropologist Abby Day gave us a starting point, with her 2005 investigation of three secondary schools in the United Kingdom. This study concluded that young people still call themselves Christians, but immediately add that they neither believe in any given thing, or anyone. Day's study also revealed that religious values and their content have been replaced by social values. We know very little about the experience of the "meaning of life" amongst Flemish youth, and a general examination of the entire populace is obviously impossible. Therefore, we limit ourselves in this study to *Scouts en Gidsen Vlaanderen*, a youth movement that has changed her ideological profile during the past decade from a Catholic character to an open and pluralistic identity. In a certain sense a youth movement fulfills a seismographic

---

317 Het was niet eenvoudig om een Engels synoniem te vinden voor het woord levensbeschouwing. We gebruiken de term *philosophy of life* voor levensbeschouwing. Zingeving is ook niet duidelijk te omschrijven in één woord. Het Nederlands heeft hier een rijkere woordenschat dan het Engels. Zingeving is wel, naargelang de zinsconstructie, te vertalen met synoniemen als: *worldview, meaning of life, making sense of life, purpose, life philosophy*.

function in society. It detects and reinforces cultural shifts, and those same cultural shifts are taken note of at an early stage in the adult world, since young people today are quite obviously tomorrow's adults.

Modernisation is an extremely broad cultural process which includes individualisation, secularisation, nation building, rationalisation, industrialisation, the advent of the free market, and the dominant position assumed by technology in society. Through this social differentiation is Flemish society, of which scouting forms a part of, profoundly changed. Under the influence of this cultural transformation the topic of a scouting "philosophy of life" was at the beginning of the 21st century a current and pressing matter within V.V.K.S.M. The then national leadership wanted to give the waning interest in a "philosophy of life" a boost. They wanted to retain a *worldview* or *life stance*, but recognised simultaneously that it would no longer operate from a denominational (Catholic) framework given the considerable religious diversity in the movement. The national leadership could not agree on the ideological profile of scouting, and they chose to use the phrase "meaning of life" (*zingeving*) when it comes to a *life stance* and religion. This phrase sounds more proactive and is a collection of values, which retains the possible link to an accompanying faith story.

To give a definitive solution to the issue of religion and ideology scouting organised in 2004-2005 a major philosophical and faith study of its leadership. At the 2005 group leaders congress it was clear from the research that scouting no longer wished to present itself as a Catholic youth movement. The reference to Catholicism was dropped and V.V.K.S.M. changed to *Scouts en Gidsen Vlaanderen*. Christianity was listed as only a part of the philosophical tradition of scouting.

Not everyone is happy with this social evolution towards pluralism. This is especially so in Christian circles, including the Catholic philosopher Herman de Dijn, where the changes caused great unrest. It is feared that the excesses of modernisation - individualism, subjectivism and relativism - are the gravediggers of religion and ethics. However, not all authors and theologians were so negative. Accordingly they see the pluralistic situation offering new opportunities. Yet we have not opted to use the theological literature on this problem, and deal with it only incidentally. We begin from the pluralistic perspective of *Scouts en Gidsen Vlaanderen* to explore how both the leadership and ordinary members experience the "meaning of life". Here we follow the train of thought of Gabriël Van den Brink who argues that moral and spiritual ideals have not disappeared, but have spread into other constitutive forms within society.

The motivation for this study is the concern surrounding the modernisation of culture, especially in Western countries, and the accompanying declining of religion, particularly among young people, who have almost no religious ties at all. It is already the case that the coming future generations do not sense any need to find purpose and or meaning beyond their personal life experiences. Therefore, we wish to take stock of how *Scouts en Gidsen Vlaanderen* manage this difficult subject matter, as they attempt to give philosophy and religion a

place in their organisation, and in the personal experiences of the their members. Thus we come to the research question: “How do *Scouts en Gidsen Vlaanderen* experience today their philosophical sense of purpose?”

To understand how *Scouts en Gidsen Vlaanderen* experience this philosophical sense of purpose we need to examine how the research question came into being. We thus examine the social evolutions and changes in culture which have influenced the scouting movement and discuss certain theories on the basis of authoritative authors and their relevant publications. We discuss these theories at three levels: 1. developments in society, the macro level; 2. developments in social groups, the intermediate level; 3. developments at the micro level, in particular the “meaning of life” and the perception of values at an individual level.

Firstly, the macro level and the influence of cultural developments upon society and culture at large: the breakthrough of modernisation in Europe has been dramatic. In discussing the secularisation of Belgium and Flanders we cannot ignore Leuven-based sociologist of religion Karel Dobbelaere. The principal theme of his work is the decline in church attendance as a result of secularisation. Dobbelaere distinguishes three layers in the secularisation process. He begins with social secularisation, which is centuries old and actually has its roots in the Christian religion itself. The consequences of which are found in functional differentiation and the desire for autonomy from religious influences within science, economics, and politics. The second layer according to Dobbelaere is organisational secularisation. Dobbelaere uses this term to designate how secularisation has already penetrated into Christian organisations. This hollows the Catholic presence in civil society from the inside out. The third level is individual secularisation. According to Dobbelaere, the process of secularisation has not led to the complete disappearance of religion, but has given rise to a multiplicity of religions, that coexist with each other. Dobbelaere argues that despite declining church attendance it is thanks to the professionalisation and laicisation of the Catholic Church which has prevented a complete collapse of the Catholic presence in civil society.

However, secularisation viewed only as loss of religion is a too negative a starting point to explore the existential sense of purpose in scouting. In this sense Rodney Stark criticizes the oversimplified manner in which Dobbelaere tries to keep the secularisation thesis upright and afloat; accepting to observe only the behaviour of organised religion, while refusing to acknowledge that personal religiosity is also a valid indicator in evaluating the secularisation thesis. The Belgian sociologist Staf Hellemans makes a plea in favour of adopting an entirely different point of view in examining the paradigm of secularisation. He believes that it would be better to focus upon the study of the transformation of religion. Charles Taylor is also on the same wave length as Stark and Hellemans, reacting against the subtraction thesis that identifies secularisation as a mere loss of faith experience and belief in God. Taylor’s examination is primarily related to the distinctions and differences between transcendent and immanent secularisation. According to Taylor since the advent of modernisation and sec-

ularisation, exclusive humanism has given the first opportunity for mankind to develop spiritually and morally independent of a transcendent, supernatural source. The process of secularisation is by no means over, but is no longer the only example of a philosophical *life stance*.

An additional aspect of modernisation is the accompanying pluralisation. New and alternative religions have proliferated throughout Europe. We are not talking directly about new ecclesial movements, which do exist but all in all have had a minor impact upon Flanders. In the '60s and '70s of the twentieth century *New Age* became a code word for alternative religions. Frans Jespers investigates how alternative religions are experienced by their practitioners. He uses the term 'alternative' or 'new religious movements' very broadly, so that non-aligned religious persons could thereby be included. He exchanges the 'umbrella term' *New Age* for the term 'new holistic spirituality'; an example of which is the concept of universal energy as something that connects humanity, the world and nature. God is therefore presented as a vague vital spirit. Jespers clarifies that the proportion of the population that remains interested in spirituality find something to their taste outside of the traditional religions. However, amongst the youngest generation there remains only a remote interest in religion. According to Joep De Hart there is very little evidence to suggest that young people use these new spiritual movements as an alternative to compiling their own personal life orientation.

The individualisation of society is a component of a broader process of modernisation. How has individualization led to a personal and considered choice in searching for "sense of purpose"? Van den Brink uses a synonym for "life philosophy" namely *het hogere* (the supernatural, or transcendental order), which involves a set of values and concepts that transcend everyday reality. Dekker establishes that one's standard of living plays a role in the formation of one's beliefs or life philosophy. Prevalent amongst the educated classes is the primacy of one's 'quality of life' and personal self-expression, above adherence to one of the organised religions. Van den Brink refers to this process as the proliferation of values. Humane values and self-development constitute henceforth the framework for one's worldview. Castenmiller takes the same approach and states that the experience of values plays a fundamental role in the "meaning of life" for young people. Taylor, as a communitarian, is more critical of individualization and warns of a too far-reaching individualisation wherein the bonds between the individual and the community are completely severed. Favorably, he finds that individualization leads to more personal responsibility and individual freedom in determining one's position against the plethora of meanings that compete for one's attention in any given culture. For many young people this has become an attractive, yet also authentic, way of determining the "meaning of life".

In the second, intermediate, level of modernization we examine how secularisation, pluralisation and individualisation affect and steer trends in social groups. The American political scientist Robert Putnam emphasises the role of social capital in this process. This refers to non-tangible goods such as friend-

ship, solidarity, recognition et cetera. Social capital can be obtained through membership of an association, which fosters the welfare of the community at large, and the proper functioning of society. The social capital of scouting, provided by the scouts' pedagogy, could be best described as the non-material properties that members and leaders derive from their membership. Scouting has ensured that its members and leadership have become the people they are now, but mentalities have undergone considerable change over time. However, social capital is also the ability to build a network of relationships upon which one can subsequently fall back on later in life. The social capital of scouting is provided by the pedagogical effects of the activities of scouting itself, but also by the family home. The first educational environment is obviously the family. Scouts and guides are, according to socioeconomic indicators, from middle class families with relatively high incomes. Most often these are good-earning middle class people who have acquired higher levels of education.

The exchange between generations also plays an important role. Familial influences ensure the supply of new members for any given civil association. This is why 87.5% of the members of scouting come from a family where at least one parent was once a member. Generational exchange is also important for the transfer of values, but tradition is dynamic and with the passing or and hand-over of the generations there is always something else, something new, which creeps in.

The book *De grenzeloze generatie* (the 'Unbounded Generation' – compatible with the terms 'Generation Y' or 'Millennials') (Spangenberg, Lampert), gives an overview of how six generations born between 1910 and 2001 relate to their predecessors, and examines what new generations inherit from previous ones.

The next generation is called the 'Lost Generation'. They were born between 1956 and 1971. The conflict mentality from the previous generation still reverberates with them, and there is a greater diversity of personal convictions that contrast starkly with what once were traditional societal values. It is in this generation that the rupture occurs within social traditions: the quality of life became paramount. This generation became the parents of, and laid the foundation for, the youth of the current 'Generation Y'. The next generation were born between 1971 and 1985, and are called the 'Pragmatic Generation' (also known as 'Generation X'). This generation had ample opportunities while growing up; focusing upon being 'comfortable in your own skin' and having confidence in oneself. It is an optimistic generation, but they are prone to postponing fundamental choices in their lives. The sixth, and last, generation is the 'Unbounded Generation' ('Generation Y', or 'Millennials'), born between 1986 and 2001. They are the children of the parents from the 'Lost Generation'. They are children and young people who have grown up with the consequences of 9/11 and the financial crisis, which undoubtedly will have an impact upon this generation in the long run. This generation includes the cohort of current members and the leadership of *Scouts en Gidsen Vlaanderen*, the respondents of this study.

In addition to the family there are other factors that give shape to the socialisation and identity of young people: education, various youth cultures, and their friends. Education plays an increasingly important role in the development and education of young people and our respondents confirm that scouts and guides are as a group highly educated. All the respondents had experience of tertiary or university education. The results of the study confirm that members of the focus group usually follow the most intellectually demanding subject areas available at the secondary school level.

Not only the school but also youth culture, various lifestyles and friends leave their mark on young people's identities. A youth culture is a group of people with their own specific cultural group. They have their own customs, a well-defined area of interest, typical clothing, their own rituals, and a preference for a certain type of music. Scouting in 1907 was a youth culture *avant la lettre* because Baden-Powell was among the first to recognise 'youth' as an autonomous development phase between childhood and adulthood. Youth cultures are also being transformed by the process of individualisation. Young people no longer remain permanently in one particular subculture. 'Lifestyle choices' are used by young people as an alternative to youth culture. Scouting, which has the status of a subculture, is not dependent on a lifestyle. From our research we have gained the impression, arbitrarily and without prior determination, that elements of the lifestyle of the 'social adjusters' - as characterized by a positive self-image, and a conscious way of living - would also fit the profile of the scouts and guides we interviewed. However, scouts and guides are loyal to their subculture of scouting and this is what gives them a conservative trait.

The third level that we discuss is the micro level, examining the perception of values and sense of purpose at the individual level. The *Young Mentality* research from 2005 suggested that young people could be grouped into six lifestyle categories: the 'sedentary convenience seekers', the 'enthusiastic explorers', the 'social adjusters', the 'recognition seekers', the 'extroverted status seekers' and the 'headstrong idealists'. Classifying young people according to these citizenship styles can be only accepted in very broad terms. The properties of these different styles of citizenship sometimes occur simultaneously in one person. Because of the origins of scouting, and the socio-economic system to which the members belong, scouts tend to belong to the group of 'responsible' citizens, and to a lesser extent to the category of the 'dutiful' form of citizenship. The research by *Motivation* scrutinised changes in cultural values throughout The Netherlands in 2007. The results of this study may also be applied to the situation in Flanders. *Motivation* described four styles of citizenship, or categories for thinking about how we ought to comport ourselves in civil society. The first citizenship group is the 'dutiful', conscientiousness and faith are very important to them. Secondly, the 'responsible-types', who assess moral issues using their own intellect without the help of traditional value frameworks. They have a strong sense of responsibility for community, and the environment. Thirdly, the 'pragmatists' are epicureans who show little interest for social commitment. Finally, the last group are

the 'outsiders'. They have a low level of education, and are typically focused on the immediate gratification of their needs.

The pedagogy of the scouts is thus the second conduit through which social capital flows to both scouts and guides. The basic pillars of service, team work, communal responsibility, self-motivation and commitment are the core values of *Scouts en Gidsen Vlaanderen*. There are three types of values (Van den Brink) needed to run a good scouts troop: social values such as service, inherent values such as commitment and self-motivation, and everyday values such as team work. These are all secular-humanist values; religious values are no longer covered. Friends are very important for the scouts, binding members to the movement; and according to our respondents, friendships formed via scouting are endowed with the quality of a greater depth and permanency.

Life-philosophy, the "meaning of life", is increasingly more implicit and incorporated into the functioning of *Scouts en Gidsen Vlaanderen*. This has to do with the secularisation of "purposeful fulfilment", something that was inconceivable a few years ago. Giving meaning to life can be almost exclusively reduced to self-realisation. However, this is a valid form of making sense of life, because it is experienced by both youngsters and adults as a true and authentic form of life-philosophy (Taylor). Transcendent values prove to be difficult material to be made explicit. There is in the movement still some formal regard given to organised religion, like Christianity, though it is no longer a living identity in the movement, and its absence is not interpreted as a shortcoming. Despite the name change, and the broadening of the philosophical sense of purpose for scouting, the theme of "making sense of life" remains a difficult point for the movement. New generations of leadership are becoming less familiar with this subject. Moreover discussions surrounding the meaning of life are often tainted with a negative connotation because both the leadership and members perceive this as being concerned only with the end of life, or death.

Giving meaning to life by *Scouts en Gidsen Vlaanderen* has been generally filled in with 'reflecting on the things that a scout or guide has been engaged in'. There exists in scouting a certain ritualisation of values, but there is little reflection or dwelling upon the forms of meaning attached to them. It is not without danger that scouting relies on the values of the movement, connecting them with the personal experiences of leadership at a given moment. There needs to be a good balance between the experiences and naming of shared values on the one hand, and self-development on the other. If the opportunity for establishing a philosophy of the meaning of life isn't to evaporate in the movement, then it is now necessary to make it more explicit.

The reason for this study is that we do not know exactly what is going on with scouts and guides in terms of a life philosophy. The already proposed explanations do not supply the desired framework to comprehend the situation in its totality. Therefore, the main objective of this study was by means of interviews with both leadership and members to provide empirical research for further analysis, positioning these results against the historic background of the scouts

movement. We then compare the results with what other civil society organisations have produced in their search for a sense of purpose and worldview philosophy. We use the method of triangulation to identify and interpret the practical consequences of the “meaning of life” with today’s scouts and guides.

Meerten Ter Borg argues that “meaningfulness” is a basic human need or necessity. Meaningfulness flows out as a result of dynamic human interactions. Philosophical meaningfulness, sense of purpose or worldview has therefore multiple definitions. It is considered as an alternative form of religion, but not all forms of meaningfulness are religious, being increasingly replaced instead with value perception. Meaningfulness also involves the ability of humanity to engage with transcendence, not only supernatural transcendence but also secular transcendence.

A study of scouting would be incomplete without reference to the first founder of the scouts: Robert Baden-Powell. He was born in 1857 and had had a successful military career culminating in the Siege of Mafeking (the Second Boer War). It was at this time he wrote *Aids to Scouting*. Initially these instructions were for soldiers, but soon this method was taken over by youth associations in England. As a result of this success *Scouting for Boys* appeared in 1906, and in 1907 the scouts movement was born and rapidly extended. Baden-Powell acknowledged the need to provide young people with values. He recognised the positive benefits in this for civil society at large. Scouting was founded in Belgium in 1910 as a philosophically neutral youth movement (B.S.B.). Out of discontentment with this policy the Catholic scouts (B.P.B.B.S.), the predecessor of V.V.K.S. and the *Scouts en Gidsen Vlaanderen*, split off in 1912. The transition within scouting from a denominational youth movement into an active pluralistic scouting Federation occurred very gradually and knew times when the process was accelerated, and also periods in which this evolution virtually came to a halt. Not until the early 21st century were the spirits mature enough to take the historic step towards active pluralism.

A “sense of purpose” is obviously closely linked to the functioning of *Scouts en Gidsen Vlaanderen*. Kijk op Scouting shows what the current functioning of the scouts looks like. The mission, as well as the educational objectives contained in the basic pillars of scouting, the themes and possible developmental choices according to the appropriate age groups, form the skeleton of the pedagogical framework. The task manuals are a concretisation of the scouts’ pedagogy and are aimed at specific age groups. This educational programme must be constantly assessed if the scouts want to continue to appeal to young people in the future. In choosing for an active pluralism *Scouts en Gidsen Vlaanderen* have returned to the initial intention of Baden-Powell concerning religion and philosophical opinions regarding the “meaning of life”.

Denominational segregation has persisted in Flanders despite the high degree of secularisation. This is because society has been both laicised and professionalised. This development happened to the disadvantage of the Catholic character of civil society. Just like scouting all civil society organisations had

to seek out a new meaning for their ideological identity. Ultimately this comes down to implementing a form of pluralism in these organisations. The manner in which pluralism manifests itself depends to a large extent on the ideological background of certain associations and their philosophical intentions.

The *Damiaanactie* restricts itself to using the example of Father Damian De Veuster in its annual fundraising campaign every January to prevent leprosy worldwide. They have no other objective, ideological or otherwise. I call this 'passive pluralism'.

Femma, the former KAV, has an unclear ideological identity. On the one hand they want to remain under the 'umbrella' of the Christian labour-organisations, the ACW, but on the other hand they don't want to define their profile too acutely in case this may scare off possible new target groups such as Muslim women. We call this 'pluralism in name', because it is currently not clear what direction *Femma* will take on in spiritual and religious areas. FOS, open scouting, calls itself 'actively pluralistic', but the interpretation of this is completely devolved to the individual members. The process in coming to a better understanding of the "meaning of life" is most important to FOS, but any conclusions resulting from this quest are deliberately left ambiguous. Philosophical activities in local groups are allowed, but are not supported from above. This is a 'tolerant pluralism'.

The comparison of these civil society organisations makes clear that, on a spiritual and religious level, they have evolved to a general humanist middle position. Catholic education, and in a certain sense also *Scouts en Gidsen Vlaanderen*, are the exception. Catholic education in Flanders adapts itself in its own unique way to a pluralistic society. It uses the model of the 'school of dialogue'. In a Catholic context Christians in school enter into dialogue with other believers. This is 'internal-dialogue pluralism'. Scouts en Gidsen Vlaanderen is an active pluralistic movement. This means that any kind of meaning and belief is welcome in the movement. Unlike FOS it is, where possible, supported by the national leadership. There is also a second distinction with FOS concerning the "meaning of life": Christian inspiration is the preferred option. However, being Catholic or Christian is no longer the problematic issue it once was in attracting members. With the changing of their name, when the 'C' of 'Catholic' disappeared from the name of the movement, the link between identity and inspiration was also cut. This decoupling appears to have created space and granted the opportunity for genuine activity concerning "making sense of life" (also from a Christian perspective). Still, the presence of Christian tradition seems to be more strongly anchored in the scouts-movement than in Catholic education; through the medium of tradition, and the symbols or rituals which determine the daily life of scouts. However, the question remains in the scouts' movement: what is going to happen to the Christian tradition if there are no more carriers of this tradition in the movement? Youth work in Flanders was for many decades dominated by the Catholic youth movements. There are five Christian-inspired youth movements in Flanders: *Chiro*, KSJ-KSA-SKSJ, KLJ and KAJ. Un-

like *Scouts en Gidsen Vlaanderen* all of these youth movements never formally opted for pluralism nor changed their original Christian appellation, however all of these youth organisations are in point of fact pluralistic in their current functioning.

This study made extensive use of fieldwork research in examining the “meaning of life” for scouts and guides. Nineteen leaders were surveyed according to the ‘qualitative interview method’. We made use of a guide during the interview process; interviewing with a guide is characterised by a detailed questionnaire, the aim of which is to identify, as far as possible, how the interviewee experienced his or her involvement in the process. In addition to these individual interviews, we also had two focus group interviews, with a total of fifteen members from the *givergroep* (16 year olds). In following this course of action all the elements of scouting were discussed. In using this method every facet of scouting was put on the table for discussion.

After the interviews there followed an analysis of the results obtained. From this analysis emerged four clusters: 1. Scouting is a youth movement with a specific target audience. 2. *Scouts en Gidsen* have a strong trademark, with a strong identity. 3. Standards and values remain important. 4. There is an evolution towards applying a “life philosophy” in an implicit way.

From the qualitative research it can be concluded that the “meaning of life” plays a significant role with the respondents. The way in which the “meaning of life” is experienced differs from respondent to respondent, and from scout group to scout group. On the basis of their ideological profile we can distinguish three types of scouts groups: groups wherein life philosophy is limited to the operation of the group; groups where “meaningfulness” is given a contemporary interpretation; and finally groups where the “meaning of life” has an evident Catholic character. The study also shows that the impact of the pedagogical project of scouting on the identity of the individual scout or guide is rather limited, even in groups with a clear ideological profile.

Several respondents indicated that typical scouting ideals such as ‘learning by doing’ and ‘ask it the boy’ have a direct impact on them, whilst scouting structures help structure their own lives. However, except for placing value on ‘experiencing nature’ (which is a typical characteristic of scouting), values like making commitments, taking responsibility, showing concern for society, friendship, creativity, et cetera, fit equally well in with the ideological profile of someone who is a member of any other similar movement. Apparently the influences of modernisation and individualisation upon the individual member were greater than expected. The influence of the Christian tradition in scouting has been decimated, though this vacuum has not been occupied by other religious or philosophical traditions. Active pluralism therefore receives its form, or comes into shape, in a different manner, rather than through direct membership of an organised “philosophy of life” programme from the *Scouts en Gidsen Vlaanderen*.

The history of one hundred years of scouting outlines the evolution of religion, and the philosophy of “the meaning of life”. They have not disappeared but transformed, and live on in other forms. Pluralism has thereby become the philosophical identity of the future for Flemish civil society. Scouting belongs to modern culture, and it is a matter of course that secularisation, pluralisation and individualisation co-determine the identity of the movement. Through the scouting pedagogy the movement attempts to maintain a delicate balance between attention to the community and care for the individual person. The robustness of scouting is expressed in the new corporate identity of *Scouts en Gidsen Vlaanderen*, who therefore use the metaphor of the cairn stone. A cairn is a signpost in mountainous regions, built of a variety of stones. Passers-by always lay an extra stone at the cairn. Likewise with scouting: the core remains the same, but new elements are submitted by the coming and going of leadership and members.

The interviews with both leadership and members have shown that scouts and guides do the same things as other Flemish young people. They go to the same schools, watch television, go out with friends, and use the new media. Still, there remain differences with youth outside of the movement - which has everything to do with the origin of the Scouts and Guides - because scouting is a family tradition and the members are strongly represented in the voluntary sector. Scouting has the characteristics of a stable subculture, though scouting is countercultural in contrast with the ever-changing ‘lifestyles culture’. This is a determining factor in the fundamentals that govern the scouting pedagogy. Though it is nevertheless clear from the interviews that the effects of the scouts’ pedagogy on the “meaning of life” as experienced by both leadership and members is rather limited. Young people in scouting can be described as contemporary but conservative, as regards the perception of the scouting traditions, but authentic and value-aware when it comes to their personal interpretation and perception of their philosophy and the meaning that they give to life. Friendship, commitment and connectedness, in addition to vital social and everyday concerns, these are the main values that constitute the experience of “making sense” of one’s purpose. Secularity, pluralism and individualism in *Scouts en Gidsen Vlaanderen* have all left their mark. Secularisation has altered the “meaning of life” in scouting. Scouts and Guides originate mostly from the middle class. This group chooses a personal interpretation concerning “the meaning of life”, separate from religious institutes, whereby the Christian religion lost its influence in society, and therefore also in scouting. The Christian framework, as a reference point for making sense of life has been replaced by a more secular context.

Despite the committed broad social engagement of scouts and guides, we still see the gradual yet firm penetration of influence from the so-called ‘lifestyle culture’. Not every adolescent in Flanders can be enthusiastic about scouting, and the ready knowledge of the scouts pedagogy is still unsatisfactory in many respects. The evolution of the “meaning of life” in scouting to more implicit forms is a cause for concern. Through these changes it is invariably so that both

leadership and members loose the skills necessary to deal appropriately with the subject matter of “meaningfulness”: giving meaning and a sense of purpose in an existential manner continues to be a difficult topic for *Scouts en Gidsen Vlaanderen*. However, by continuing to place this topic on the common agenda, to reflect on the experience of this subject in the movement, both collectively and individually - and by freeing up both available personnel and resources - can the discussion concerning “meaningfulness” regain a solid basis. In this way the subject matter becomes less dependent on whomever happens to be empowered with a leadership role at any given moment in time. Only with this approach can they face the future with confidence.

Pluralism in scouting is always considered in relation to Christianity, but rarely in relation to humanism. The values which scouts experience personally are ultimately all humane values, that project an authentic ethical ideal. These values also project a form of immanent transcendence (*holism*), but not a supernatural transcendence such as Taylor would define it: alongside ‘humanity’ is ‘nature’ an element of *het hogere* (Van den Brink’s synonym for “life philosophy”) in scouting. The active pluralism of *Scouts en Gidsen Vlaanderen* came about mainly through the diversity arising out of the individual life orientations, and the life experiences of both members and leadership, via the dynamics of mutually influencing interaction. The challenge for “meaningfulness” in scouting will consist of outlining a new unifying constitutional narrative with which everyone in the movement can identify. Provided that enough narrators within *Scouts en Gidsen Vlaanderen* can be found, the metaphor of the ‘cairn stone’ is a good trump card to succeed in this challenge.

Dankwoord

Op het einde van deze studie past het om enkele woorden van dank te richten aan alle mensen die dit proefschrift mee hebben mogelijk gemaakt.

Vooreerst de abt en de abdijgemeenschap van Averbode die me de tijd en de middelen voor deze studie ter beschikken stelden.

Hartelijk dank aan mijn promotoren Prof. dr. Peter Nissen en Dr. Frans Jespers voor hun kundige en intensieve begeleiding van dit proefschrift in de voorbije vijf jaar.

Scouts en Gidsen Vlaanderen, de jeugdbeweging waarvan ik aalmoezenier ben. In het bijzonder de archivaris van de beweging Christel Rogiers voor de interesse en het ter beschikking stellen van het archief in Leuven en in Antwerpen.

De vierendertig geïnterviewde respondenten van Scouts en Gidsen Vlaanderen.

Wendy Ariën, Mia Hoydonckx, Marie-Jossé Pippeleers en Juliette Blox, die de interviews transcribeerden.

Piet Haeckens die de Nederlandse teksten corrigeerde op taalfouten en zorgde voor een eerste versie van de Engelse samenvatting.

Confrater Ninian Doohan van de abdij van Tongerlo, voor het finaliseren van de Engelse samenvatting.

Medebroeder Bart Pauwels voor de geleverde technische bijstand bij computer-problemen.

Medebroeder Herman Janssens voor de eindcorrectie en het nalezen van de drukproeven.

Karine Peters, Peter Claes en Karel Nuyts voor de layout, het drukken en het inbinden van dit boek.

Dank aan de paranympfen Ger-Jan Bruins, OSA. en Andreas Willems, o.praem.

Dank aan mijn familie en aan de vele mensen die in de voorbije tijd met dit project sympathiseerden.

Tenslotte een bijzonder woord van dank aan mijn medebroeder Staf Aurelius Feyaerts omdat hij me, vanuit zijn engagement voor de interreligieuze monastieke dialoog en zijn jarenlange beleving van Zen, heeft geleerd dat de openheid voor andere levensoriënteringen geen bedreiging maar juist een verrijking is van de persoonlijke zingeving.

Omslagtekening vooraan: logo van de Ploeg Zingeving.

Omslagtekening achteraan: logo van Scouts en Gidsen Vlaanderen (steenman).